

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מנחות ח"א

דפים ב - נב

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

על

מסכת מנחות ח"א

דפים ב-גב

סיכום הסוגיות בלשון שווה לכל נפש, מסייע.
ללמוד ולהכיר את מבנה הסוגיות כהכנה ללימוד.
להבין ולהשכיל את ענייני הסוגיות במהלך הלימוד.
ולזכור היטב פרטי הסוגיות ידי חזרות לאחר הלימוד.

המילים המודגשות הן תמצית הסוגיות ועל ידן ניתן לחזור על כל סוגיה בזמן קצר פעמים רבות ולרכוש ידיעה אמיתית וקניין גמור בתלמוד.

נדפס לראשונה בעזרת ה' יתברך בשנת ה'תשס"ג

וכעת יו"ל במהדורה חדשה מאירת עיניים עם הרבה שיפורים

חודש סיון ה'תשפ"ה

יצחק אהרן הורביץ, רחוב פלדמן 8 בני ברק

bekitsur1@gmail.com

הקובץ הזה מופץ חינם

ומצווה להעבירו ולסייע בהפצתו חינם

ניתן לרכוש ספר מודפס בקישור זה

לקבלת מסכתות אחרות ובכל עניין

ניתן לפנות בוואצאפ 050-6877088

כִּי לְעוֹלָם לֹא יִמוּט לְזָכַר עוֹלָם יְהִי צַדִּיק

אאמו"ר

**איש ישר תוכו כברו ורב פעלים
שקד כל ימיו על התורה ועל העבודה
התמסר בכל לבו ומאודו למשפחתו
האיר פנים ואהוב מאוד על הבריות**

הר"ר יעקב אליהו הלוי הורביץ ז"ל

ב"ר יצחק אהרן הלוי ז"ל

**נולד בברנוביץ ביום י"א באדר ב' תרפ"ז
ונלב"ע בשם טוב ובשיבה טובה בן צ"ח שנים
ביום הפורים י"ד באדר תשפ"ה**

תנצב"ה

פרק ראשון כל המנחות

דף ב

מחשבת שלא לשמן במנחה

בכל המנחות, [הנקמצות], **יש ארבע עבודות**, [שהן כנגד ארבע עבודות דם האמורות בקרבנות]. (א) **קמיצה**. [שהכהן נוטל קומץ מן המנחה המקודשת בכלי שרת, (באופן שיתבאר בעזה"י בדף י"א). ועבודה זו במנחה, היא כנגד השחיטה בקרבנות הבאים מן הבהמה]. (ב) **נתינת הקומץ בכלי שרת**. [ועבודה זו במנחה, היא כנגד קבלת הדם בקרבנות הבאים מן הבהמה]. (ג) **הולכת הקומץ למזבח**. [ועבודה זו במנחה, היא כנגד הולכת הדם בקרבנות הבאים מן הבהמה]. (ד) **הקטרת הקומץ למזבח**, [ועבודה זו במנחה היא כנגד זריקת הדם בקרבנות הבאים מן הבהמה].

וכל ארבע עבודות אלו, מצווה שיעשה אותן העובד לשם אותה מנחה, וכן מצווה שיעשה אותם העובד לשם בעלים של המנחה, כגון אם מקריב מנחה מרחשת בעבור ראובן, יעשה את כל העבודות הללו, (א) לשם מנחת מרחשת, (ב) לשם ראובן.

רוב המנחות, שנקמצו שלא לשמן, [או שנעשית בהן אחת משאר ארבע העבודות האחרות שלא לשמן, או שנעשו בהן כל העבודות שלא לשמן], **לא נפסלו בכך, ועדיין כשרות הן, ולכן אף אחר שנעשית בהם עבודה אחת שלא לשמן, מצווה לעשות את שאר העבודות לשמם, וכן לאכול את המנחות הנאכלות לכהנים, ככל המנחות שנעשו בכשרות.**

ולא נפסדו המנחות הללו בכך שנעשית בהם עבודה אחת [או יותר] שלא לשמן, אלא לדבר אחד, והוא, שלא עלו לבעלים לשם חובתם, כלומר אם נדרו הבעלים להביא מנחת נדבה, ונעשית בה אחת העבודות שלא לשמן, המנחה כשרה לכל דבר, אלא שלא יצאו בה הבעלים ידי נדרם, וחייבים להביא מנחה נוספת, כדי לקיים את נדרם.

כן הדין ברוב המנחות, יוצאות מכלל זה מנחת חוטא, [כלומר מנחה הבאה על חטא, כגון חטא טומאת מקדש וקדשיו, שדל שבדלים מביא מנחה לכפרתו], **ומנחת קנאות** [=מנחת סוטה], **שכשנעשית בהן עבודה אחת שלא לשמן, הן פסולות לגמרי, ואין שייריהן נאכלים.** ואין חילוק בזה, בין אם היו כל העבודות שלא לשמן, או שהיתה רק עבודה אחת או מקצתה שלא לשמן, ובין שהיתה רק תחילת העבודה שלא לשמן או רק סוף העבודה שלא לשמן, כי לא רק בגמר דבריו אדם נתפס, אלא גם בתחילת דבריו. ולעניין מנחת העומר, נחלקו אמוראים בהמשך, האם היא כשרה שלא לשמה.

זו דעת משנתנו. ולהלן יתבאר בעזה"י, האם רבי שמעון חולק על משנתנו או לא.

עשה עבודה אחת [מעבודות הקרבן] שלא לשמה אסור לעשות שאר עבודות שלא לשמה

קרבן שנעשתה בו עבודה אחת שלא לשמה, כגון ששחט עולה לשם שלמים, אף על פי שלא נעשתה עבודה זו כראוי, לא הותר בכך לעשות כן גם בשאר עבודות, אלא ייעשו שאר העבודות לשמה. ודבר זה יש ללמודו מסברא ומהכתובים:

א. מסברא – מאחר שהעושה עבודה שלא לשמה, לא פסל את הקרבן, ועדיין הוא בכשרותו, אם כן דינו בשאר העבודות כמקריב קרבן כשר, ומאחר שמדיני ההקרבה, שיש לעשות את העבודות לשמה, כן דינו, שיעשה את העבודות לשמה, וכשעשה בו דבר אחד שלא כדין, לא התיר בכך לעשות גם דברים נוספים שלא כדין.

ב. מהכתובים – כלל בדינו שיש חילוק בין נדר לנדבה, האומר, הרי עלי להביא עולה, נקרא נודר, ואינו יוצא ידי חובתו עד שיקיים את נדרו כלומר שיביא עולה ויקריבנה, ולפיכך אם הפריש בהמה לקיום נדרו, ואבדה הבהמה קודם שהקריבה, חייב להביא אחרת תחתיה. והאומר על בהמה, הרי זו לעולה, נקרא נודב, שלא התחייב להביא עולה אלא את זאת שאמר עליה בלבד, ואם אבדה קודם שהקריבה, אינו חייב להביא אחרת תחתיה, [כל זה מבואר במסכת מגילה דף ח']. ונאמר בתורה, "מוֹצֵא שְׁפָתַיךָ תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ פֶּאֶשֶׁר נְדַרְתָּ לַה' אֲקִיף נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ", פתח הכתוב בנדר, "פֶּאֶשֶׁר נְדַרְתָּ לַה' אֲקִיף", וסיים בנדבה, "נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ", ללמד, שפעמים הנדר נעשה נדבה, כלומר אם נדר אדם להביא קרבן, ונעשו בו כל העבודות לשמה, יש כאן קיום לנדרו, אבל אם נעשית אחת העבודות שלא לשמה, אין כאן

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ג

קיום לנדרו, והקרבן נעשה נדבה וידי נדרו לא יצא, ומאחר שלמדנו שקרבן שנעשתה בו עבודה שלא לשמה קרוי נדבה, מכאן, שיש לעשות את שאר עבודותיו לשמה, ככל נדבה, שמצווה לעשות את עבודותיה לשמה.

דעת רבי שמעון בעניין

הקרבת מנחות שלא לשמן

א. על פי דברי רבה.

לדעת רבי שמעון, הכתוב, "וזאת תורת המנחה ... קִדָּשׁ קִדָּשִׁים הוּא פְּחֻטָּאת וְכֹאֲשֵׁם", מקיש את המנחות לחטאות ולאשמות, ללמד: (א) יש מנחות שדינם כחטאות, שאם נעשו שלא לשמן הן פסולות לגמרי. ואלו הן מנחות הבאות על חטא, ומנחות סוטה. (ב) יש מנחות שדינן כאשמות, שאם נעשו שלא לשמן הן כשרות, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה. [דין חטאת ודין אשם מבואר במסכת זבחים].

אלא שלדעת רבי שמעון, [גם בקרבנות בהמה כחטאת ואשם], אין שינוי השם נחשב כשינוי לפסול את הקרבן [לגמרי, או לפוסלו מלעלות לבעלים], אלא כשהשומעים יכולים לטעות, ולחשוב, ששמו [של הקרבן או של בעליו], הוא כפי מה שאמר העובד, אבל כשמתוך המעשה ניכר לכל מה שמו האמיתי [של הקרבן או של בעליו], השומע את העובד אומר שם אחר, אינו מקבל דבריו, ולכן אין הדבר נחשב כשינוי השם, והקרבן כשר לגמרי, אף לעלות לבעליו. וזאת משום שלדעת רבי שמעון, כשאמרה תורה ששינוי השם פוסל, הטעם לכך הוא כי השינוי נתפס בקרבן ובכך הוא פוסלו, ויש ללמוד מכך, שכל שאין השינוי נתפס, אינו פוסל.

ומעתה, כשנעשה הקרבן שלא לשם בעליו, כגון שנעשה קרבן ראובן לשם שמעון, מאחר שקרבנות כל בני האדם קרבים בשווה, אין השקר ניכר מהמעשה, ואם כן השינוי מתקבל בעיני השומעים, ולכן הוא נחשב כשינוי, והוא פוסל.

אבל כשנעשה הקרבן בשינוי שמו של הקרבן, כל שניכר מהמעשים שהשינוי הוא שקר, אינו נחשב שינוי, ואינו פוסל כלל, והקרבן עולה לבעלים [אף בחטאת]. ולכן:

א. לעניין שינוי השם במנחות.

מאחר שיש חילוק בין כל אחת ואחת, [מרחשת עמוקה, ומעשיה רוחשים ורכים, מחבת צפה ומעשיה קשים, חרבה אין בה שמן, בלולה יש בה שמן], אין שנוי שם המנחה פוסל, שכן אם יקמוץ מנחת מרחשת לשם מנחת מחבת, הכל רואים שזו מנחת מרחשת ולא מנחת מחבת, ואין בדבריו כלום, והמנחה כשרה, ועלתה לבעליה.

ואף אם נדר להביא מנחת מרחשת, והביא מחבת לשם מחבת, שאז אין ניכר ששינה ממה שנדר, שהרי מביא מחבת לשם מחבת, מכל מקום, לדעת רבי שמעון המנחה כשרה, כי מאחר שהביא מחבת, הרי זו מנחת מחבת, והיא כשרה כדין מנחת מחבת. (ועניין זה יתבאר בעזה"י במקומו בדף ק"ב).

ב. ולעניין שינוי השם בקרבנות העוף.

הנה עולת העוף כך נעשית: (א) מליקה בראש המזבח. (ב) מיצוי דם למעלה מחוט הסיקרא. וחטאת העוף כך נעשית: (א) מליקה בכל מקום במזבח. (ב) הזאת דם למטה מחוט הסיקרא. (ג) מיצוי דם בכל מקום במזבח.

- ומעתה אם יעשה את עולת העוף כמעשה עולת העוף לשם חטאת העוף, אין ניכר ממעשיו שזו עולה ולא חטאת, כי כשם שהעולה נמלקת בראש המזבח, כך מליקת החטאת כשרה בראש המזבח, וכשם שהעולה מתמצת בראש המזבח, כך מיצוי דם החטאת [שאחר ההזאה של החטאת] כשר בראש המזבח, ואם כן אין היכר בשום מעשה שעושה שזו עולה ולא חטאת, ומאחר שנעשית לשם חטאת, נתפס בה שינוי השם לפוסלה, [מלעלות לבעלים].

דף ג

- אבל כשיעשה את חטאת העוף כמעשה חטאת העוף, לשם עולת העוף, השינוי לא יתפס, כי בחטאת יש הזאה תחת חוט הסיקרא, וכשיעשה את ההזאה כדין, ניכר שזו חטאת ולא עולה, כי בעולה אין הזאה כלל, וגם אין בה שום מעשה תחת חוט הסיקרא, ומאחר שהשינוי הזה לשם עולה אינו נתפס בחטאת, היא כשרה.

ג. ולעניין שינוי השם בקרבנות בהמה.

- קדשי קדשים שנשחטו כדינם בצפון העזרה, לשם קדשים קלים, שינוי השם נתפס בהם

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ג

לפוסלם, כי אין ניכר מהמעשה שהם קדשי קדשים, שהרי גם קדשים קלים ראויים להישחט בצפון העזרה.

- וכן **קדשים קלים שנשחטו כדינם בדרום העזרה**, לשם קדשי קדשים, שינוי השם נתפס בהם לפוסלם, ואף על פי שאין המקום הזה כשר לשחיטת קדשי קדשים, מכל מקום, אין הוכחה שאינם קדשי קדשים, כי יתכן שאלו קדשי קדשים שנשחטו בדרום העזרה שלא כדינם.

- וכן **עולת בהמה שנשחטה לשם חטאת בהמה**, וכן חטאת בהמה שנשחטה לשם עולת בהמה, שינוי השם נתפס בהן לפוסלן [לעלות לבעלים או לגמרי], ואף על פי שהעולה היא זכר, ורוב חטאות הן נקיבות, אין מין הבהמה סיבה להראות לכל שהשינוי שקר, כי בני אדם אינם נותנים לב להבחין בין זכרים לנקיבות.

- וכן **פסח** [הבא מכבש בן שנה] ששחטו לשם אשם [נזיר או אשם מצורע הבאים מכבשים בני שנה, או לשם אשם גזלות ומעילות הבאים מאיל בן שתי שנים], וכן אשם ששחטו לשם פסח, שינוי השם נתפס בהן לפוסלן [לעלות לבעלים או לגמרי], ואף על פי שמשנה שמו של קרבן בן שנה לקרבן בן שתי שנים [או להיפך], אין גיל הבהמה סיבה להראות לכל שהשינוי שקר, כי בני אדם אינם נותנים לב להבחין בין בני שנה לבין בני שתי שנים, שכן יש בני שנה גדולים, ובני שתי שנים קטנים.

- וכן **אחד מהקרבנות**, [כגון חטאת ועולה ושלמים] שהוא **שעיר** [=עז], ששחטו לשם אשם [שאינו בא אלא מהכבשים], שינוי השם נתפס בו לפוסלו [לעלות לבעלים או לגמרי], ואף על פי שאין אשם בא שעיר, אין בכך להראות שהשינוי לשם אשם הוא שקר, כי הרואים את השעיר יכולים לטעות ולומר שהוא איל.

- וכל שכן שאר קרבנות שאין בהם שום הבדל בעשייתם, ששינוי השם תופס בהן לפוסלם, ולפיכך רובם של הזבחים, נפסלים בשינוי שם הקרבן.

- **אולם קרבנות שהם קרבים מעגל או פר**, [כגון פר כהן משיח], שנשחטו לשם פסח ואשם [שאינם באים אלא מן הצאן], ניכר לכל שהשינוי הוא שקר, כי לעולם ניכר ההבדל בין בקר לצאן, וידוע שאין הפסח והאשם קרבים מן הצאן, ולכן השינוי אינו נתפס בקרבן, והקרבן כשר.

ב. על פי דברי רבא.

לדעת רבי שמעון, הכתוב, "וְזֹאת תֹרַת הַמִּנְחָה", מלמד, שכל המנחות נחשבות כשם אחד של קרבן, ולכן המקריב מנחה אחת לשם מנחה אחרת, אינו נחשב כמשנה את שמה, ולכן היא כשרה לגמרי, אף לעלות לבעלים [ואפילו היא מנחת חטאת].

ולדברי רבא, חידוש גדול הוא שהמנחות אינן נפסלות בשינוי השם כזבחים, שכן הסברא אומרת שהמנחות ראויות להיפסל בשינוי יותר מהזבחים, שכן במנחות השינוי ניכר, ואם השינוי אינו פוסל אף כשהוא ניכר, היו אומרים שמותר לשנות אף לכתחילה. [וזו סברא הפוכה מסברת רבה, שאמר, שכשהשינוי ניכר, אינו נחשב שינוי, ואינו פוסל].

ומכל מקום, אף על פי שהסברא אומרת שיש לפסול את המנחות בשינוי, הכתוב הנ"ל מלמד שהן כשרות.

וכל זה כששינה שמה של מנחה לשם מנחה אחרת, שנאמר, "וְזֹאת תֹרַת הַמִּנְחָה", ללמד שכל המנחות שם אחד להם, ושינוי שם מנחה לשם מנחה אחרת אינו נחשב שינוי.

אבל כששינה שמה של מנחה לשם קרבן שאינו מנחה, יש כאן שינוי השם, שהרי לא נאמר "וְזֹאת תֹרַת הַמִּנְחָה והזבח".

ולעניין זה נאמר, "קִדְּשׁ קִדְּשִׁים הוּא כַּחֲטָאת וְכֹאֲשָׁם", להקיש את המנחות לחטאות ולאשמות, ללמד, (א) יש מנחות שדינם כחטאות, שאם נעשו שלא לשמן הן פסולות לגמרי, ואלו הן מנחות הבאות על חטא, ומנחות סוטה ששינו את שמם לקרבן שאינו מנחה. (ב) יש מנחות שדינן כאשמות, שאם נעשו שלא לשמן הן כשרות, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, ואלו הן שאר מנחות ששינו את שמם לדבר שאינו מנחה.

ג. על פי דברי רב אשי.

אמנם, לדעת רבי שמעון, הכתוב, "וְזֹאת תֹרַת הַמִּנְחָה ... קִדְּשׁ קִדְּשִׁים הוּא כַּחֲטָאת וְכֹאֲשָׁם", מקיש את המנחות לחטאות ולאשמות, ללמד,

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ג

(א) יש מנחות שדינם כחטאות, שאם נעשו שלא לשמן הן פסולות לגמרי, ואלו הן מנחות הבאות על חטא, ומנחות סוטה. (ב) יש מנחות שדינן כאשמות, שאם נעשו שלא לשמן הן כשרות, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה.

ואין חילוק בין שינוי שם בעלים לשינוי שם הקרבן.

וכמו כן, כשהשינוי הוא בשם הקרבן, אין חילוק בין שינוי לשם מנחה אחרת, לבין שינוי לשם קרבן שאינו מנחה, ובלבד שיהיה השינוי לשם הקרבן או המנחה עצמה, כגון מקריב מנחת מחבת לשם מנחת מרחשת.

אבל אם שינה לשם הכלי של המנחה, כגון מקריב מנחת מחבת לשם מרחשת, אין זה שינוי שם, שכן מרחשת אינה קרבן, אלא כלי, והרי הוא כאומר שהוא מקריב לשם כסא או שלחן, שאין זה נתפס כלל בהקרבה, ואינו פוסל. וכן כששינה לשם הפעולה, כגון לשם בלולה, או לשם חרבה, אין זה שינוי שם המנחה, אלא האופן שנעשית, ואינו פוסל.

וגם לדברי רב אשי, חידוש הוא, שאפילו המנחות אינן נפסלות כששינה את שמן לשם כלי, שכן היה מקום לומר שיפסלו, כי כשמזכיר שם מרחשת, ניכר שאין זה כלי של המנחה שבידו, ואם השינוי הזה אינו פוסל אף כשהוא ניכר, היו אומרים שמותר לשנות אף לכתחילה ואף לשם קרבן אחר או מנחה אחרת. [וזה כסברת רבא, ולא כסברת רבה, שאמר, שכשהשינוי ניכר, אינו נחשב שינוי, ואינו פוסל].

נמצא שרק לפי דברי רב אשי, רבי שמעון אינו חולק על משנתנו. אבל לדברי רבה ורבא, רבי שמעון חולק על משנתנו, בה מבואר, שיש שינוי שם במנחה, אף לשם מנחה אחרת.

ובסוף הסוגיה מבואר שרב הושעיא הסתפק מה דעת רבי שמעון, האם כביאורו של רבה, או כביאורו של רבא, ואמר, כלום הגענו לסוף דעתו של רבי שמעון.

"זאת תורת החטאת"

כבר נתבאר שלדברי רבא, רבי שמעון לומד מהכתוב, "זאת תורת המנחה", שכל המנחות נחשבות כשם אחד של קרבן, ולכן המקריב מנחה אחת לשם מנחה אחרת, אינו נחשב כמשנה את שמה, ולכן היא כשרה לגמרי, אף לעלות לבעלים [ואפילו היא מנחת חטאת].

ולדבריו, כמו כן, הכתוב "זאת תורת החטאת" מלמד, שכל החטאות נחשבות כשם אחד של קרבן, ולכן המקריב חטאת אחת לשם חטאת אחרת, אינו נחשב כמשנה את שמה, והיא כשרה לגמרי. ובכלל זה, כששחט (א) חטאת הבאה על חטא אכילת חלב, לשם אחת מהחטאות הבאות: (ב) חטאת הבאה על חטא אכילת דם. (ג) חטאת הבאה על חטא עבודת כוכבים. (ד) חטאת נזיר. (ה) חטאת מצורע.

אמנם כל זה לדעת רבי שמעון, הדורש את הכתוב "זאת תורת המנחה" כנ"ל, אבל חכמים אינם דורשים את הכתוב הזה לעניין מנחה כן, ונחלקו אמוראים מה דעת חכמים בעניין חטאת.

א. לדברי רבא.

כל חטאות הבאות על חטא נחשבות כשם אחד של קרבן, ובכלל זה: (א) חטאת הבאה על חטא אכילת חלב. (ב) חטאת הבאה על חטא אכילת דם. (ג) חטאת הבאה על חטא עבודת כוכבים. וכששינה שם אחת מהן לאחרות הקרבן כשר לגמרי.

אבל השוחט את אחת החטאות הללו הבאות על חטא, לשם חטאת נזיר או חטאת מצורע, נחשב כשוחט חטאת שלא לשמה, והקרבן פסול לגמרי.

- י"מ שאמנם חטאת נזיר ומצורע נחשבות כחטאות גמורות, אבל השוחט חטאת אחרת לשם אלו, מאחר שחטאת נזיר ומצורע באות יחד עם עולות, הרי זה כשוחט את החטאת האחרת לשם עולת נזיר ומצורע, והשוחט חטאת לשם עולה פסל את הקרבן.

- וי"מ שחטאות אלו נחשבות כעולות, ולא כחטאות, כי אינן באות על חטא, אלא להכשיר את הבעלים מטומאתו. [א"נ הן נחשבות כעולות כי יש עימהן נסכים כעולות]. ולכן השוחט חטאת אחרת לשם אלו, נחשב כשוחט חטאת לשם עולה, שפסל את הקרבן.

ב. ולדברי רב אחא בריה דרבא.

כל החטאות כשרות רק כשנעשו לשמן ממש, אבל אם נעשו שלא לשמן אפילו לשם חטאת אחרת, הן פסולות, ואפילו נעשו לשם חטאת

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ד

אחרת שדינה שווה להן, כגון חטאת הבאה על חטא אכילת חלב, שנעשית לשם חטאת הבאה על חטא אכילת דם. ודין זה למד מהכתוב, "וַיִּשְׁחַט אֶתְּהָ לְחֻטָּאת", כלומר שתישחט לשם אותה חטאת.

דף ד

מנחת קנאות מותרה נדבה

בבית המקדש היו שלושה עשר שופרות, שבהם היו נותנים מעות לצורך כמה דברים, כמבואר במסכת שקלים, ובששה מהשופרות הללו היו נותנים מעות לצורך נדבת ציבור, והיו קונים במעות הללו כבשים, וכשהיה המזבח בטל משאר קרבנות, היו מקריבים את הכבשים הללו לעולות נדבת ציבור, [הבשר למזבח והעור לכהנים].

ומי שהפריש מעות לצורך קניית חטאת או אשם שהיה מחויב בהם, ולבסוף לא היה צריך לכל המעות לקניית הבהמה, כל הנשאר מהמעות ניתן לנדבת ציבור, כמבואר במסכת תמורה.

וכמו כן, מי שהפריש מעות לצורך קניית מנחת סוטה, ולבסוף לא היה צורך לכל המעות, כל הנשאר מהן, ניתן לנדבת ציבור, **שנאמר** במנחת קנאות "מִזְכֶּרֶת עֶזְרָא", וכן נאמר בחטאת "וְאֵתָהּ יָתֵן לָכֶם לְשֵׂאת אֶת עֶזְרֹן הָעֵדָה", **ללמוד בגזרה שווה, שכשם שהחטאת מותרה לנדבת ציבור, כך מנחת קנאות מותרה לנדבת ציבור.**

מניין שמנחת חוטא ומנחת

קנאות שנעשו שלא לשמן פסולות

מתחילה אמרו:

א. דין זה, **שמנחת חוטא**, [כלומר מנחה הבאה על חטא, כמנחה הבאה על חטא טומאת מקדש וקדשיו, למי שאין ידו משגת להביא קרבן גדול], **אם נעשית שלא לשמה פסולה, משום שנאמר** בה, "לֹא יִשָּׂים עֲלֶיהָ שָׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עֲלֶיהָ לְבִנָּה כִּי חֻטָּאת הִיא", ללמד, שמנחת חוטא נחשבת חטאת, ואם כן, כשם שחטאת פסולה כשנעשית שלא לשמה, כך מנחת חוטא פסולה כשנעשית שלא לשמה.

ב. ודין זה, **שמנחת קנאות, פסולה, כשנעשית שלא לשמה**, למד מדין חטאת, **בגזרה שווה "עֶזְרָא" "עֶזְרָא"**. [היא הגזרה שווה, המלמדת גם את הדין שמותרת של מנחת קנאות נופל לנדבת ציבור, כמבואר לעיל].

- **אולם דחו זאת**, ואמרו, שאין ללמוד דין פסול שלא לשמה, בגזרה שווה, מהדין האמור בעניין חטאת, כי נאמר בחטאת, "וַיִּשְׁחַט אֶתְּהָ לְחֻטָּאת", ללמד שדווקא בה נאמר הדין הזה שתישחט לשמה, ורק היא נפסלת כשנעשית שלא לשמה, אבל אין ללמוד מהאמור בה, שגם קרבנות אחרים יפסלו בעשיה שלא לשמה.

ומסקנת הגמרא:

דין זה, **שמנחת חוטא ומנחת קנאות נפסלות כשנעשו שלא לשמן**, למד בכל אחת מהאמור בה, כפי שהדין הזה למד בחטאת, מהכתוב האמור בה, **שכן** בחטאת [נשיא] נאמר "חֻטָּאת הִיא", ללמד, שרק כשנעשית לשמה כמו שהיא צריכה להיעשות, היא כשרה.

וכמו כן **נאמר במנחת חוטא**, "כִּי חֻטָּאת הִיא", ללמד שרק כשנעשית לשמה כמו שהיא צריכה להיעשות היא כשרה.

וכן נאמר במנחת קנאות, "מִנְחַת קָנָאת הִיא", ללמד, שרק כשנעשית לשמה, כמו שהיא צריכה להיעשות, היא כשרה.

אבל "וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן הַמְּזַבֵּחַ אִשָּׁה לַה' אֲשֶׁם הִוא", האמור באשם, אינו מלמד שאם נעשה האשם שלא לשמו הוא פסול, כי באשם לא נאמר "הוא", אלא אחר הקטרת אימורים, וכלל בידינו שאפילו אם לא הוקטרו האימורים כלל, לא נפסל הקרבן, ואם כן, לא יתכן שנאמר בהם "הוא", לומר, שאם הוקטרו שלא לשמם הקרבן פסול. [והטעם שנאמר "הוא" באשם יתבאר בעזה"י להלן].

גזרה שווה כשהמילים

שוונות אבל משמעותן שווה

בעניין נגעי בתים, **אחר הסגר ראשון שמסגיר הכהן את הבית למחמת נגע הנראה בו**, נאמר, "וַיֵּשֶׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וַיִּרְאֶה וְהָיָה פֶּשֶׁה הַנֶּגַע בְּקִירֵת הַבַּיִת. וַיִּצְוֶה הַכֹּהֵן וַיַּחְלְצוּ אֶת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בֵּהֶן הַנֶּגַע וַיִּשְׁלִיכוּ אֹתָהֶן אֶל מְחוּץ לְעִיר אֶל מְקוֹם טָמֵא. וְאֶת הַבַּיִת יִקְצַע מִבַּיִת סָבִיב וְשִׁפְכוּ אֶת הָעֶפֶר אֲשֶׁר

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ד

הקצו אֶל מחוץ לעיר אֶל מקום טָמא. וְלָקְחוּ אֲבָנִים אַחֲרוֹת וְהֵבִיאוּ אֶל פֶּתַח הָאֲבָנִים וְעָפָר אַחַר יָקַח וְטָח אֶת הַבֵּית". **ואחר הסגר שני נאמר, "וּבֹא הַפֶּהוּן וְרָאָה וְהִנֵּה פֶּשֶׁה הִנָּגַע בַּבֵּית צָרַעַת מִמְאָרְתָּהּ הוּא בַּבֵּית טָמא הוּא".**

ולמדו בגזרה שווה, שכשם שביאה שאחר הסגר ראשון, [הקרויה בתורה שיבה], יש לחלוץ את האבנים שבהן הנגע, ולהקצות את המקום שסביבו, ולטוח אותו, כך יש לעשות בביאה שאחר הסגר שני.

ואף על פי שאין המילים שוות, שכן, כאן נאמר "וְיָשֵׁב הַפֶּהוּן", וכאן נאמר "וּבֹא הַפֶּהוּן", מכל מקום מאחר שמשמעות שתיהן שווה, שהיא ביאת הכהן לבית, יש ללמוד מהן את הדין הנ"ל בגזרה שווה.

וכן מבואר בסוגיה, שלולא הכתוב בחטאת "וְיָשַׁח אֶתְּךָ לְחַטָּאת", המלמד שאין ללמוד מדין חטאת שגם שאר קרבנות יפסלו שלא לשמן [כמבואר לעיל], היינו למדים בגזרה שווה, שכשם שהחטאת פסולה כשנעשית שלא לשמה, כך האשם פסול כשנעשה שלא לשמו, שנאמר בחטאת, "וְיֹאמְרָה נְתַן לְכֶם לְשֵׁאת אֶת עֹון הָעֵדָה", ונאמר באשם, "אִם לֹא יִגִּיד וְנִשְׂא עֹוֹנוֹ",

ואף על פי שאין המילים שוות, מכל מקום מאחר שהמשמעות שווה, יש ללמוד גזרה שווה.

אשם שניתק לרעייה

מי שנתחייב אשם, והפריש לשם כך בהמה, ואחר כך מת, או נתכפר בבהמה אחרת, [כגון שאבדה ראשונה, והביא אחרת תחתיה, ואחר כך נמצאת הראשונה], **אין מקריבים אותה לאשם, כי כבר נפטרו הבעלים, אלא תרעה עד שיפול בה מום, ואז תיפדה, ויביא בדמיה עולה.**

ואם לא המתינו לה עד שיפול בה מום, ושחטוה לשם קרבן:

לפי הגרסא שלפנינו – אם כבר נמסרה הבהמה לרועה, [=ניתקה לרעייה], היא כשרה כדין עולה, כי מאחר שנמסרה לרעה, כדי שיפול בה מום, ויביאו בדמיה עולה, כבר עכשיו דינה כדין עולה. ואם עוד לא נמסרה לרעייה, [=לא ניתקה לרעייה], עדיין שם אשם עליה, ואינה קרבה למזבח כעולה.

- ומתוך פירוש רש"י משמע, שדין זה, דין תורה הוא, שנאמר באשם, "אֲשָׁם הוּא", ללמד, שכל זמן שלא נעשה בו מעשה המנתק אותו משמו, [כגון שימסר לרעייה, להביא בדמיו עולה], שמו אשם כמו שהיה, ולכן אינו כשר להקרבה, כי אין אשם בא בנדבה.

- אולם רבינו שמואל מפרש, שמדין תורה, משעה שנפטרו ממנו בעליו, סר ממנו שמו, והוא כשר לעולה, ורק על הזמן שעומד להקרבה כאשם, אמרה תורה "אֲשָׁם הוּא", ללמד, שאין להקריבו לדבר אחר. ומה שאמרו, שאינו כשר לעולה, אלא אחר שיימסר לרעייה, תקנת חכמים היא, שלא יקרבו עולה קודם מסירתו לרעייה, שמא יבואו להקריבו עולה גם בעודו עומד להקרבה לבעליו.

ולפי גרסת רבינו תם – משעה שנפטרו הבעלים מהקרבן, עומד הוא להיות קרב עולה, שנאמר, "אֲשָׁם הוּא", כלומר למה שהוא עומד להיות בסופו, הוא עומד כבר עתה, ומאחר שסופו להיות עולה, מעתה שמו עולה, וכשר להיקרב עולה, ומה שאמרנו, שלכתחילה לא יקרבו עצמו, אלא ירעה עד שיפול בו מום, תקנת חכמים היא.

מנחת העומר שקמצה שלא לשמה

א. דעת רב.

אף על פי שרוב המנחות שנקמצו שלא לשמן הן כשרות, [אלא שלא עלו לבעלים לחובתם], **מנחת העומר שנקמצה שלא לשמה, פסולה לגמרי, ולכן אין מקטירים את הקומץ, ואף בדיעבד אם הקטירוהו, לא הותרו השיריים באכילה.**

והטעם לכך, כי מנחת העומר סיבת הקרבתה הוא להתיר את התבואה החדשה, ומאחר שנקמצה שלא לשמה, לא עלתה לחובתה, ולא התירה את התבואה החדשה, ומאחר שכל סיבת הבאתה הוא להתיר את התבואה, ולא התירה, הרי היא פסולה.

והסיבה שלא נשנה דין זה במשנתנו יחד עם מנחת חוטא ומנחת קנאות שפסולות כשנעשו שלא לשמן, כי במשנה נזכרו רק, (א) מנחות יחיד, [ולא מנחות ציבור כמנחת העומר]. (ב) ומנחות הבאות לעצמן, [ולא הבאות עם קרבן אחר, כמנחת העומר הבאה עם הכבש]. (ג) ומנחות שאין להן זמן קבוע, [שלא כמנחת העומר שזמנה קבוע].

ולהלן יתבאר בעזה"י, שגם לעניין אשם נזיר

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ד

ואשם מצורע אמר רב דין זה, שנפסלים כשנעשו שלא לשמם, מהטעם שבאו להכשיר ולא הכשירו, ונדחית סברתו מכח ברייתא.

ב. דעת רבי שמעון בן לקיש [בדף ה'].

מנחת העומר דינה כשאר מנחות, ולכן, אם נקמצה שלא לשמה, היא כשרה, אלא שלא עלתה לחובתה, וצריך מנחה אחרת להתיר את החדש.

ומאחר שזו שנקמצה שלא לשמה היא כשרה, **מקטירים את הקומץ שלה, ואף השיריים מותרים באכילה**, אבל לא יאכלו מיד אחר הקטרת המנחה הזו, כי עדיין אסורים באכילה ככל תבואה חדשה, כי עדיין לא הותרה התבואה החדשה על ידי מנחת העומר, אבל **אחר שתקרב מנחת עומר אחרת לשמה**, יאכלו גם את שיירי המנחה הראשונה.

ובדף ה' יתבאר בעזה"י, מדוע אין המנחה נפסלת מטעם שבאה מתבואה האסורה לישראל, אף שכלל בידינו, שאין מקריבים לגבוה, אלא מן המותר לישראל.

ג. דעת רבא [בדף ה'].

מנחת העומר שנקמצה שלא לשמה, כשרה לגמרי, אף לצאת בה ידי חובת הקרבנות העומר, ולהתיר בה את התבואה החדשה, [ואם כן, דין פשוט הוא שמקטירים את הקומץ, ושייריה נאכלים].

והטעם לכך שאין בה שום פגם בכך שנעשית שלא לשמה, כי מחשבת שלא לשמה פוסלת רק, (א) במי שראוי לעבודה, [להוציא כהן בעל מום או שאר פסולים לעבודה]. (ב) ובדבר הראוי לעבודה, [להוציא מנחת העומר הבאה מן השעורים, שאינם ראויים למנחות אחרות]. (ג) ובמקום הראוי לעבודה, [להוציא מחשבה בזמן שנפגם המזבח, שאז אינו ראוי לעבודה, ולכן באותה שעה אין מחשבה פוסלת את הקרבן, ואף אם פיגל באותה שעה, לאחר זמן כשיתוקן המזבח, הקרבן כשר].

אשם נזיר ואשם מצורע

שנשחטו שלא לשמן

כבר נתבאר, שלדעת רב, קרבן הבא כדי להתיר איזה דבר, ולא התירו, [כמו מנחת העומר שקמצה שלא לשמה, שלדעת רב לא עלתה לישראל להתירם בתבואה החדשה], הרי זה קרבן פסול לגמרי.

וכמו כן, **לדעת רב**, קרבן הבא להכשיר, ולא הכשיר, פסול הוא לגמרי, ולכן, נזיר טמא, [שאינו מתחיל למנות נזירות טהרה עד שיטהר ויביא את קרבנותיו, והאשם הבא לבסוף, מכשירו להתחיל למנות נזירות טהרה], וכן מצורע, [המביא אשם לטהרתו, ולהכשירו להיכנס למחנה], מאחר שמביאים את אשם להכשירם, אם נעשה האשם שלא לשמן, **מאחר שלא עלה לבעלים, ולא הכשירו, הרי הוא פסול לגמרי**.

והסיבה שלא נשנה דין זה במשנה בתחילת מסכת זבחים, יחד עם הפסח והחטאת שפסולים כשנעשו שלא לשמן, כי במשנה הזו לא נזכרו קרבנות פרטיים, אלא רק קרבנות כלליים, ולא יכלו לכלול את כל האשמות יחד, ולומר שגם האשם פסול כשנעשה שלא לשמו, כי רק אשם נזיר ואשם מצורע באים להכשיר, ופסולים שלא לשמן [לדעת רב], אבל אשם גזילות ואשם מעילות באים לכפר, והם כשרים גם כשנעשו שלא לשמן, [אלא שלא עלו לבעלים], כשאר קרבנות שנעשו שלא לשמן.

וכעין חילוק זה, בין קרבנות שבאו לכפר, [ולא כפרו], שהקלה בהם תורה, [ולא נפסלו מחמת שלא עלו לבעלים], לבין קרבנות שבאו להכשיר, [ולא הכשירו], שהחמירה בהם תורה [ונפסלו מחמת שלא עלו לבעלים], מצינו גם לעניין הבאתם לאחר מיתת הבעלים, שכן מצינו קרבן בא לכפרה אחר מיתת הבעלים, [כגון עולת יולדת, כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ולא מצינו קרבן שהוא מכשיר [יחידי] הבא לאחר מיתת הבעלים.

אמנם [בדף ה'], נדחו **דברי רב**, מחמת הברייתא, בה מפורש, שאשם מצורע שנשחט שלא לשמו, [או שלא ניתן מדמו על גבי בהונות], הרי זה כשר, ועולה לגבי מזבח, וטעון נסכים [כדין אשם מצורע], אלא שצריך אשם אחר להכשירו [למצורע בקהל].

הבאת קרבנות יולדת אחר מיתתה

[כשמלאו ימי טהרה קודם מותה]

"אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וַיִּלְדָּה ... וְטָמְאָה ... תֵּשֵׁב בְּדָמֶי טְהָרָה ... וּבְמִלֵּאת יְמֵי טְהָרָה לְבֶן אוֹ לְבַת תָּבִיא

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ה

כָּבֵשׁ בֶּן שָׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תֵר לְחֻטָּאת אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל הַפֶּתֶחַ. וְהִקְרִיבוּ לְפָנָי ה' וְכִפֶּר עָלֶיךָ... וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָה דֵּי שָׁה וְלִקְחָה שְׁתֵּי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בָּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחֻטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיךָ הַפֶּתֶחַ וְטָהַרְהָ."

מבואר כאן, שאחר מלאת ימי טהרת היולדת, היא מביאה חטאת ועולה, ומבואר במסכת כריתות, שהחטאת מכשירה אותה לאכול בקדשים, ואם כן, מתוך שנאמר בעניין, "וְכִפֶּר עָלֶיךָ", למדנו שהקרבת הנוסף אינו מכשיר אלא מכפר, ואם כן החטאת מכשירה, והעולה מכפרת.

ושנינו במסכת קנין [פרק ב' משנה ה']:

א. כשהיולדת הקריבה את החטאת, ומתה קודם שהקריבה את העולה, היורשים מקריבים את העולה אחר מותה. [ואם כן, מצינו מכפר הקרב אחר מיתה].

ב. אבל כשהיולדת הקריבה את העולה, ומתה קודם שהקריבה את החטאת, היורשים אינם מקריבים את החטאת אחר מותה, כי הלכה למשה מסיני, שחטאת שמתו בעליה, תמות ולא תקרב. [ואם כן מצינו, שהמכשיר חמור מן המכפר, שהמכפר קרב אחר מיתה, והמכשיר אינו קרב אחר מיתה].

מעות שהופרשו לצורך קרבנות נזירות

מי שהפריש מעות לצורך קרבנות נזירותו, ולא פירש איזה מקרבנות נזירותו יקנה מהם, [אף שקרבנות הנזירות הם, חטאת, עולה, ושלמים, מכל מקום], מאחר שלא פירש איזה קרבן יביא במעות הללו, רשאי להביא מכל המעות את שלמי נזירותו, שהם ממון בעלים, ואינם קדשי קדשים [אלא אימוריהם בלבד אחר זריקת הדם]. ומאחר שיכול להביא בכל המעות קדשים קלים שהם נחשבים ממון בעלים ולא קדשי ה', **מדין תורה אין מעילה במעות, אבל חכמים אסרו להנות מהם,** כי ניתן להביא מהמעות גם עולה שהיא קדשי ה'.

ואם מת קודם שפירש איזה קרבן יקנה באותם מעות, הלכה למשה מסיני, שינתנו כל המעות לצורך נדבת ציבור.

אולם אם פירש, שמעות מסוימים יהיו לצורך קניית החטאת, ומעות מסוימים לצורך קניית העולה, ומעות מסוימים לצורך קניית השלמים, ומת. כך הוא הדין:

דמי חטאת – יוליכם לאיבוד בים המלח, [כדין חטאת שמתו בעליה שדינה למיתה], ואמנם, מאחר שכבר אינם עומדים להקרבה, אינם קדשי ה', **ואין בהם דין מעילה, ומכל מקום חכמים אסרו להנות מהם.**

דמי עולה – יביא בהם עולה, ויש בהם דין מעילה, כי קדושים קדושת מזבח לגבוה.

דמי שלמים – יביא בהן שלמים, והם נאכלים ליום אחד, [כחומר שלמי נזיר], **ואינם טעונים לחם,** [כי נאמר, "ונתן על כפי הנזיר" ואין כאן נזיר].

ולדעת רב, אף שקרבנות שהם מכשירים את הבעלים, אינם קרבים לאחר מיתת הבעלים, עולה ושלמים של נזיר, קרבים אחר מיתת הבעלים. כי אינם מכשירים קבועים, כלומר אינם מכשירים שהדבר תלוי בהם בלעדית, שכן כל אחד מקרבנות הנזירות מכשירו, ואם כן אין צריך בכולם להכשירו, ורק מכשירים קבועים, שאין דבר זולתם להכשיר, אינם קרבים לאחר מיתת הבעלים.

דף ה

לדברי ריש לקיש היאך קרבה מנחת העומר

הלא אינה ממשקה ישראל

כבר נתבאר, שלדעת ריש לקיש, מנחת העומר שנקמצה שלא לשמה, כשרה, כרוב הקרבנות שקרבו שלא לשמן, אבל מאחר שלא עלתה לחובתה, אינה מתירה את התבואה החדשה, ולכן שייריה אינם נאכלים, עד שתקרב מנחת עומר אחרת לשמה, ותתיר את התבואה החדשה.

ובספר יחזקאל נאמר בעניין הנסכים הראויים להקרבה, "מִמְשָׁקָה יִשְׂרָאֵל", ללמד, שאין מקריבים למזבח אלא דבר הראוי לישראל.

וליישב את דעת ריש לקיש, נאמרו בגמרא שני ביאורים, היאך הוקטר למזבח, הקומץ של מנחת העומר שקרבה שלא לשמה, קודם שקרבה מנחה שניה לשמה, הלא בזמן שקרבה הראשונה עדיין לא הותרה התבואה החדשה לישראל, ואין להקטירה למזבח.

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ה

לדברי רב אדא בר אהבה – הסיבה לכך שלדעת ריש לקיש, הותר להקטיר את הקומץ של המנחה הראשונה, אף שעדיין לא הותרה אז תבואה חדשה, **כי** באותו יום היא עתידה להיות מותרת, וכל שעתיד להיות מותר באותו יום, כבר מעתה מותר הוא לגבוה, [= **אין מחוסר זמן לבו ביום**]. ודברי רב אדא בר אהבה אלו נדחו, מברייתא שהביא רב פפא, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

ולדברי רב פפא – הסיבה לכך שלדעת ריש לקיש, הותר להקטיר את הקומץ של המנחה הראשונה, **כי** לדעת ריש לקיש [ורבי יוחנן], אף בזמן שבית המקדש קיים, מעיקר הדין גם בלא מנחת העומר, **משעה שהאיר היום של ששה עשר בניסן, הותרה התבואה החדשה לישראל, ואין בה איסור, שנאמר, "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הִבִּיאֶכֶם אֶת קֶרְבֹּן אֱלֹהֵיכֶם חֶסֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מִשְׁבְּתֵיכֶם"**, ורק למצווה, יש להמתין מלאכול עד שיקרב העומר, ומאחר שמעיקר הדין אין איסור בתבואה אף קודם שיקרב העומר כהלכתו, מותר להקטיר את הקומץ של המנחה הראשונה שנקמצה שלא לשמה.

דברים שיש בעופות ואין במנחות

א. קרבנות העוף באים בנדבת שותפים, שנאמר **"לְכָל נְדָרֵיהֶם וְלְכָל נְדָבוֹתָם אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ"** אפילו רבים יחד, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ק"ד]. אבל קרבנות המנחות אינן באות בנדבה אלא לאחד בלבד, שנאמר בהן, **"וְנִפְּשׁ פִּי תִקְרִיב קֶרְבַּן מִנְחָה"**, **"וְנִפְּשׁ"** לשון יחיד.

ב. קרבנות העוף באים להכשיר מחוסרי כפרה [דלים] לטהרתם, [זב וזבה יולדת ומצורע כולם יש בהן קרבן עוף להכשירם בקדשים]. אבל קרבנות מנחות אינן באות להכשיר מחוסרי כפרה.

ג. קרבנות העוף נאמר בהם היתר שאינו בחולין, [שמליקת העוף בחולין אסורה באכילה, ובקדשים כשרה]. אבל קרבנות המנחות לא הותרו לגבוה, אלא בדברים שהם מותרים לחולין. [ומה שלדעת ריש לקיש, מנחת העומר מותרת לגבוה, אף כשקרבה שלא לשמה, ועדיין לא התירה את החדש. כבר נתבאר לעיל. שיי"א משום שאין מחוסר זמן לבו ביום. ויי"א משום שבאמת היא מותרת מזמן שהאיר היום].

דברים שיש במנחות ואין בעופות

א. המנחות טעונות כלי, [לקבל בו את הקומץ]. אבל העופות, מליקתם ביד, ואין מקבלים את דמם בכלי, אלא מזים מגופם ישירות למזבח.

ב. יש מנחות הטעונות תנופה, [כמו שנאמר במנחת סוטה, **"וְהִנִּיף אֶת הַמִּנְחָה"**]. אבל אין עופות הטעונים תנופה.

ג. המנחות טעונות הגשה לקרן מערבית דרומית של מזבח, שנאמר, **"וְהִבֵּאתָ אֶת הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מֵאֲלֶה לַה' וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁה אֶל הַמִּזְבֵּחַ"**. והעופות אינם טעונים הגשה.

ד. יש מנחות הבאות לקרבן ציבור [=מנחת העומר]. ואין עופות הבאים לקרבן ציבור.

שינוי הסדר בעשיית קרבנות המצורע

כך הוא [תחילת] **סדר העשיות של טהרת המצורע**: (א) **שחיטת האשם וקבלת דמו**. (ב) **חצי הדם נזרק למזבח, וחצי הדם על תנוך המטהר ובהונותיו**. (ג) **שבע מתנות מהשמן לפני ה'.** (ד) **נתינות השמן על תנוך המטהר ובהונותיו וראשו**. (ה) **עשיית החטאת**. **ואם שינה את הסדר, יחזור ויעשה שנית כסדר**. ולכן:

א. כשהקדים מתן שמן למתן דם – ימלא לוג שמן שנית, ויחזור ויתן שמן אחר מתן דם.

ב. וכשהקדים מתן בהונות למתן שבע – ימלא לוג שמן שנית, ויחזור ויתן מתן בהונות אחר מתן שבע.

- ואף שגם בזמן שהקדים מעשה לחבירו, המעשה הראשון לא היה מחוסר זמן אלא בו ביום, שכן באותו יום אחר המעשה האחרון, כבר מגיע זמנו של המעשה הראשון, אין להוכיח מכאן, שמחוסר זמן בו ביום פסול בכל מקום, כי יתכן שרק לעניין מצורע, מחוסר זמן פסול אף בו ביום, כי נאמר בעניין מצורע, **"זאת תהיה תורת המצורע"**, ללמד, שתהא ככתוב בפרשה, וכל שינוי פוסל בה, אבל שאר מקומות שלא נאמר כן, מחוסר זמן בו ביום אינו פסול.

ג. וכשהקדים את החטאת לאשם – יביא חטאת אחרת אחר האשם והראשונה פסולה לגמרי.

ולא רק כשנגמרה כל עשיית החטאת, אלא אף

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ה

כשנשחטה בלבד, לא יהיה אחד ממרס בדמה שלא יקרוש, ובינתים יקריבו את האשם, ואחר כך יגמרו את הקרבת החטאת, כי מאחר שנשחטה החטאת קודם זמנה, היא פסולה.

- ומכאן הוכיח רב פפא, שמחוסר זמן בו ביום, פסול, ככל מחוסר זמן, כי אם לא כן, לא היה לנו לפסול את החטאת, מחמת שנשחטה קודם זמנה, אף על פי שנאמר בעניין המצורע, "זאת תהיה תורת המצורע", ללמד ששינוי הסדר פוסל בו, כי לא נאמר כן אלא לעניין העבודות שבו, אבל שחיטה אינה עבודה, ולולא שמחוסר זמן פסול אף בו ביום, לא היתה החטאת נפסלת מחמת שנשחטה קודם זמנה.

מנחות מתבואה חדשה

קודם העומר ושתי הלחם

אין מביאים מנחות וביכורים ומנחת בהמה [=מנחת נסכים] **מתבואה חדשה קודם להקרבת עומר, ואם הביא, פסול.**

אין מביאים מנחות מתבואה חדשה קודם להקרבת שתי הלחם, [משום שנאמר על שתי הלחם "קרבן ראשית", ללמד שיהיו ראשית לכל המנחות מהתבואה החדשה], **ואם הביא, כשר**, [מטעם שיתבאר בעזה"י בפרק ששי].

ולדברי רבי יצחק אמר ריש לקיש, אין המנחות פסולות קודם להקרבת העומר, אלא כשקרבו עד חמישה עשר בניסן [ועד בכלל], אבל ביום ששה עשר בניסן, גם קודם הקרבת העומר, אין המנחות פסולות, כי משהאיר היום של ששה עשר בניסן, הותרה התבואה החדשה, אף קודם הקרבת העומר, [אלא שמצווה מן המובחר להקריב את העומר תחילה].

מהדברים שאינם ראויים להקרבה

בתחילת פרשת ויקרא נאמרו ארבעה מיעוטים, ללמד על ארבעה דברים שאינם ראויים להקרבה, ואלו הם:

"וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֵקֶל מוֹעֵד לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרָתְךָ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קֶרְבָּן לַה'

מִן הַבְּהֵמָה – להוציא הרובע והנרבע.

מִן הַבְּקָר – להוציא את הנעבד. [שעבדו אותו עבודה זרה].

וּמִן הַצֹּאן – להוציא את המוקצה. [שהקצו אותו לקרבן עבודה זרה].

תִּקְרִיבוּ אֶת קֶרְבַּנְכֶם. אם עלה קרבנו

מִן הַבְּקָר – להוציא את הטרפה.

זָכָר תִּקְרִיבוּ וְקֶרְבָּנוֹ אֶל פֶּתַח אֵקֶל מוֹעֵד יִקְרִיב אֹתוֹ לְרֹצְנוֹ לִפְנֵי ה'."

ובדף ו' מבואר, שמלבד הכתוב הנ"ל, המלמד שהטריפה אינה ראויה להקרבה, יש שני כתובים נוספים המלמדים זאת:

ב. מה שנאמר ביחזקאל בעניין הנסכים הראויים להקרבה, "מִמִּשְׁקָה יִשְׂרָאֵל", ללמד, שאין מקריבים למזבח אלא דבר הראוי לישראל.

ג. מה שנאמר בעניין מעשר בהמה, "וְכָל מַעֲשֵׂר בְּקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הַעֲשִׂירִי הִיא קֹדֶשׁ לַה'", למעט טריפה שאינה עוברת, [ושאר קרבנות למדים ממעשר בגזרה שווה "תחת אמו", כמבואר במסכת בכורות].

והטעם שהוצרכו שלושת הכתובים הללו, כי אם היה כתוב רק, "מִמִּשְׁקָה יִשְׂרָאֵל", היה מקום לומר, שלא נפסלה טריפה, אלא רק כשהיה פסולה משעת לידתה, ולא היתה לה שעת הכושר מעולם, כערלה וכלאי הכרם, שהם המוזכרים בעניין, [כמבואר במסכת פסחים, שמהכתוב הזה למדים, שערלה וכלאי הכרם בטלים באחד ומאתים], והם דברים שפסולים מתחילת יצירתם, אבל בהמה שנטרפה אחר לידתה, תהא כשרה.

לכן נאמר גם "כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט", ללמד שאפילו נטרפה אחר לידתה, מאחר שבשעה שבאים להקדישה היא טריפה, אינה ראויה לכך.

ומכל מקום, אם מהכתוב הזה לבדו, היה מקום לומר, שדווקא כשבשעת ההקדש היא טריפה, אינה ראויה, אבל אם בשעת ההקדש היתה כשרה, ורק אחר כך נטרפה, היא ראויה לקרבן.

לכן נאמר "מִן הַבְּקָר", ללמד, שאפילו נטרפה הבהמה אחר שהוקדשה, אינה ראויה לקרבן.

מדוע היה צריך לכתוב מיעוט

לטריפה ולא נלמד דין זה בקל וחומר

לכאורה ניתן ללמוד בקל וחומר, שטריפה פסולה לקרבן. שכן איסור טריפה חמור מאיסור בעלת מום, שכן להדיוט הטריפה אסורה, ובעלת מום מותרת.

ומעתה אם בעלת מום, שאיסורה קל, אסורה למזבח, [שנאמר, "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ"], כל שכן שהטריפה, שאיסורה חמור, אסורה למזבח.

ומתחילה רצו לדחות קל וחומר זה, מהטעם, שאין להביא ראיה מחומרת האיסור להדיוט, שגם לגבוה הוא אסור, שכן מצינו דברים, שאסורים להדיוט, ובכל זאת מותרים לגבוה.

אלא שאי אפשר לדחות את הקל וחומר מחמת אותם דברים, כי בכל הדברים שמצינו שמותרים לגבוה למרות איסורם להדיוט, יש טעם בדבר מדוע מותרים לגבוה, ואינם כטריפה שאין טעם להתירה לגבוה.

ואלו הם הדברים, שמותרים לגבוה למרות איסורם להדיוט, והטעם שהם מותרים לגבוה למרות איסורם להדיוט, שלכן אין להביא מהם ראיה, שגם טריפה תהא מותרת לגבוה למרות איסורה להדיוט:

א. חלב ודם. אסורים להדיוט, [משום איסור חלב ודם], ובכל זאת מותרים לגבוה.

- והטעם שמותרים לגבוה למרות איסורם להדיוט, כי באים הם מכלל היתר, שבאים מבהמה שהיא מותרת, ואינם כטריפה שכולה אסורה.

ב. מליקת עוף. אסורה להדיוט, [משום איסור נבילה], ומותרת לגבוה.

- והטעם שמותרת לגבוה למרות איסורה להדיוט, משום שהדבר שבו היא מתקדשת לגבוה, אוסר אותה להדיוט, ואינה כטריפה, שאסורה להדיוט בלא שתקדש לגבוה.

ג. מנחת העומר. אסורה להדיוט, [משום איסור חדש], ומותרת לגבוה.

- והטעם שמותרת לגבוה למרות איסורה להדיוט, משום שיש בה מצווה, להתיר את החדש, ואינה כטריפה, שאינה באה להתיר דבר.

- ואף בשביעית, שאינה צריכה להתיר את החדש, כי לא גדלה תבואה בשביעית, מכל מקום היא מתרת את הספיחין.

- ואף לדעת רבי עקיבא, שהספיחין אסורים בשביעית, [כלומר נוהגת בהם קדושת שביעית וחיובים בביעור קודם העומר], ואם כן אינה מתירה אותם, מכל מקום היא מתירה את החדש שבחז"ל.

- ואף לדעת האומרים שאין איסור חדש בחז"ל מכל מקום מנחת העומר מתירה איסור חדש, ואף שעדיין יש חיוב ביעור על התבואה, מכל מקום על ידי מנחת העומר הוסר ממנה איסור חדש. [שאם עד עתה האוכל היה עובר בשני איסורים עתה הוא עובר באיסור אחד]. וטעם זה נדחה בגמרא ואין בו כדי להעמיד את הקל וחומר הנ"ל, כי אדרבה הוא הדין לעניין טריפה, על ידי הקרבתו יהיה מותר איסור טריפה שבו.

- ולמסקנה, הטעם שהיא מותרת לגבוה, למרות איסורה להדיוט, כי מצוותה בכך, שיש להקריבה מתבואה חדשה, ואם לא תקרב ממנחה חדשה, אי אפשר לקיים מצוותה כלל, ואינה כטריפה, שהרי ניתן להקריב קרבנות אחרים שאינם טריפה.

ד. פיטום הקטורת. אסורה להדיוט, [שנאמר, "וְהַקְטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמִתְכַנְּתָהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָךְ לְה'. אִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְמוֹהָ לְהָרִים בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמּוּי"], ומותרת לגבוה.

- והטעם שהיא מותרת לגבוה למרות איסורה להדיוט, כי מצוותה בכך, ואם לא תקרב לגבוה לא תקרב כלל, ואינה כטריפה, שהרי ניתן להקריב קרבנות אחרים שאינם טריפה.

ה. שבת. אסורה להדיוט, [כל מלאכות שבת] ומותרת לגבוה [להקריב קרבנות היום [וכן למול]].

- והטעם לכך שהיא מותרת לגבוה למרות איסורה להדיוט, כי כך היא המצווה שיקריבו את קרבנות שבת [וימולו] בו ביום, ואי אפשר לדחות את ההקרבה למחר, ואינם כטריפה, שהרי ניתן להקריב קרבנות אחרים שאינם טריפה.

ו. כלאים. אסורים להדיוט, [שנאמר, "לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעֵטָנוּ צֶמֶר וּפְשָׁתַיִם יַחְדָּו"], ומותרים

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ו

לגבוה, [שאבנטו של כהן גדול היה כלאים, וכן בציצית היה כלאים].

- והטעם שהם מותרים לגבוה למרות איסורם להדיוט, **כי כך היא המצווה** לעשות אבנט כהן גדול [וציצית] כלאים, ואי אפשר לעשותם באופן אחר, כי לא נצטוו אלא כך, ואינם כטריפה, שהרי ניתן להקריב קרבנות אחרים שאינם טריפה.

דף ו

ולאחר מכן רצו לדחות את הקל וחומר הנ"ל, המלמד שטריפה [האסורה להדיוט] אסורה לקרבן, [בקל וחומר מבעלת מום הקלה, שמתרת להדיוט ואסורה לקרבן].

משום שמצד שני מצינו הרבה דברים [המנויים לעיל] **המותרים להקרבה למרות איסורם להדיוט**, ואף שבכל אחד יש טעם להתיר לגבוה, שאינו טעם להתיר טריפה, מכל מקום מאחר שאין הטעמים שווים בכולם, **ניתן ללמוד מהצד השווה שבכולם, שאף טריפה האסורה להדיוט תהא מותרת לגבוה.**

אולם גם זאת אין לומר, כי באמת יש טעם שווה בכל המנויים לעיל, והוא שמצוותם בכך, ואין דרך אחרת לקיים את המצווה אלא באופן האסור להדיוט, ואינם כטריפה שאין חיוב דווקא להקריבה.

ולבסוף אמרו, שיש לדחות את הקל וחומר הנ"ל, המלמד שטריפה [האסורה להדיוט] אסורה לקרבן, [בקל וחומר מבעלת מום הקלה, שמתרת להדיוט ואסורה לקרבן].

משום שמצד שני, בעלת מום איסורה חמור מאיסור טריפה, שכן בעל מום פוסל הן את הכהנים המקריבים, והן את הקרבנות הקרבים, מה שאין כן טריפה, שאינה פוסלת את הכהנים המקריבים, ואם כן יש מקום לומר, שגם את הקרבנות הקרבים, אינה פוסלת.

מדוע היה צריך לכתוב מיעוט

לטריפה ולא נלמד דין זה בבניין אב

לכאורה ניתן ללמוד בבניין אב, מהצד השווה של בעל מום ויוצא דופן, שטריפה פסולה לקרבן.

שכן מצינו שבעל מום ויוצא דופן הקלים, שהם מותרים להדיוט, אסורים לגבוה, ואם כן, כל שכן שאיסור טריפה, החמור, שאסור להדיוט, יהיה אסור גם לגבוה.

אולם יש לדחות זאת, כי יש דבר [חמור] השווה בבעל מום ויוצא דופן, שאינו בטריפה, והוא, שבעל מום ויוצא דופן הם פסולים הניכרים לכל, מה שאין כן טריפה, שפעמים היא פסול בבני מעיים ואינו ניכר.

הפסולים לעבודה

מבואר במשנתנו, שכל המנויים להלן, פסולים לעבודה, ולכן אם (א) קמצו את המנחה, [או עשו אחת משאר עבודות המנחה שהם, (ב) קידוש הקומץ בכלי, (ג) הולכת הקומץ, (ד) והקטרת הקומץ], הרי זה פסול. ואלו הם:

(א) זר. (ב) אונן. (ג) טבול יום. (ד) מחוסר בגדים. (ה) מחוסר כיפורים. (ו) שלא רחץ ידיו ורגליו. (ז) ערל [=כהן ערל בהיתר, כגון שמתו אחיו מחמת מילה, ויש לחוש שגם הוא ימות אם ימול]. (ח) טמא. (ט) יושב [ונאמר, "לְעֵמֶד לְשֶׁרֶת"']. (י-יא-יב) שיש חציצה בין רגליו לרצפה, כגון עומד על גבי כלים, או על גבי בהמה, או על גבי רגלי חבירו. [והוא הדין (יג) שתויי יין (יד) ופרועי ראש. (תוס'').]

ובמסכת זבחים דרשו מניין שכל אלו עבודתם פסולה. ובמסכת סנהדרין התבאר, מניין שכל אלו אסורים לעבוד.

ובכל אלו, אין חילוק בין מנחת חוטא לשאר מנחות, וכולן פסולות בכל אלו, אף לדעת רבי שמעון, האומר, שמעיקר הדין אין לקרבן חוטא להיות מהודר, כי מכל מקום הוא מודה, שאינו כשר בפסולים, אלא בכהנים הראויים לעבודה.

שלא יהא חוטא נשכר

ושלא יהא קרבנו מהודר

אמר רבי שמעון:

בדין הוא שתהא מנחת חוטא טעונה שמן ולבונה, כדי שלא יהא חוטא נשכר, [להיות פטור משמן ולבונה]. ומפני מה אינה טעונה שמן ולבונה, [כמו שנאמר, "לא ישים עליה שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבָנָה"'], כדי שלא יהא קרבנו של החוטא מהודר [=שלא תהא המנחה נאה].

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ו

ובדין הוא שתהא חטאת חלב טעונה נסכים, כדי שלא יהא חוטא נשכר, [להיות פטור מנסכים]. ומפני מה אינה טעונה נסכים, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ל'], כדי שלא יהא קרבנו מהודר.

האם יש תקנה למנחה

שקמצה אחד הפסולים

א. לפי התירוץ הראשון [בביאור דברי רב].

– אם לא אבד או נחסר הקומץ הראשון שקמצו הפסול, הכל מודים, שמחזירים את הקומץ לכלי שנותרה בו שאר המנחה, וחוזר הכשר וקומץ.

– אבל כשאבד או נחסר הקומץ הראשון שקמצו הפסול. לדעת חכמים, [קדושת כלי קבעה לה לשם מנחה, כלומר], המנחה נתקדשה כשנתנה בכלי, ונקבעה כפי מה שניתן בכלי, ושוב אי אפשר להוסיף עליה, ומאחר שחסר ממנה הקומץ הראשון, הרי זו מנחה חסרה, שהיא פסולה מחמת חסרונה, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ט'], ולכן אין לה תקנה. ולדעת בן בתירא, [קמיצה קבעה לה לשם מנחה, כלומר] אין המנחה נקבעת שלא להוסיף עליה בקידוש הכלי, אלא בקמיצה, ומאחר שהיתה הקמיצה הראשונה פסולה, לא נקבעה המנחה שלא יוסיפו עליה, ולכן אף על פי שאבד הקומץ הראשון, ניתן להוסיף עליה כשיעור חסרונה, ויחזור הכשר ויקמוץ.

[וראה הערה].

וביאור זה נדחה, שכן מלשון המשנה משמע, שדברי בן בתירא הם לעניין הכשר שבלא השלמת חסרון.

ב. ולמסקנת הגמרא [לפי התירוץ השני, אלו הם דברי רב. אולם למסקנת הגמרא, דברים אלו ידועים גם ללא דברי רב].

לדעת חכמים – עצם הקמיצה של הפסול פוסלת את המנחה, ואי אפשר לחזור ולקמוץ בכשר.

ולדעת בן בתירא – קמיצת הפסול אינה פוסלת את המנחה, אלא עד שיחזור הכשר ויקמוץ, אבל כשיחזירו את הקומץ לכלי, ויחזור הכשר ויקמוץ, הרי זה כשר.

– מתחילה אמרו, שמסברא היה מקום לומר, שלא התיר בן בתירא קמיצה כשרה אחר קמיצה פסולה, אלא כשהקמיצה הפסולה היתה קמיצת שמאל, [שהיא פסולה כפי שיתבאר להלן], ולכן הוצרך רב לומר, שבן בתירא מכשיר קמיצה של כשר, אף אחר קמיצת פסולים.

והטעם לכך, שהיה מקום לחלק בין קמיצת שמאל לקמיצת שאר פסולים, כי מצינו שיש עבודות הכשירות בשמאל, [כגון נטילת הכף בעבודת יום הכיפורים], ואם כן עבודה בשמאל אינה פסולה כל כך, שלא יועיל לה תיקון, אבל קמיצה שעל ידי פסולים, שלא מצינו להם היתר בשום מקום, היא קמיצה פסולה לגמרי, ולא יועיל לה תיקון.

ואף שמצינו שהשחיטה של הקרבנות כשרה בפסולים, אין בכך להראות שיש עבודה הכשרה בהם, וללמוד מכאן להכשיר קמיצה שאחר קמיצת פסולים, כקמיצה שאחר קמיצת שמאל, כי שחיטה אינה עבודה, וכל שלא מצינו שיש עבודה שכשרה בפסולים, אין מקום לומר שיועיל תיקון לקמיצתם.

וכן אף שמצינו שהזרים היו כשרים לעבודה בבמה קודם הקמת המשכן, אין בכך להכשיר קמיצה שאחר קמיצת זרים, כי הטעם שהוכשרו בבמה קודם בניית המשכן, הוא משום שעוד לא התקדש אהרן, וקודם שהיתה כהונה, לא היתה זרות, אבל אחר שנתקדש אהרן, ונעשו מי שאינם כהנים זרים, לא הוכשרו זרים כלל.

– אולם למסקנה, הטעם שהכשיר בן בתירא קמיצה שאחר קמיצת שמאל, אינה משום שמצינו שיש עבודה הכשרה בשמאל לכתחילה, אלא משום שלדעתו נאמר "וְקִמֵץ מִשֶּׁם" ללמד, שניתן לחזור ולקמוץ ממקום שכבר קמץ, כגון שהיתה קמיצה פסולה, והחזירו את הקומץ, ולא חילקה תורה בין קמיצה הפסולה משום שנעשית בשמאל, לקמיצה פסולה משום שנעשית על ידי פסול, ולשתיהן יש תקנה בקמיצה נוספת.

אבל חכמים לומדים מהכתוב הזה, שהקמיצה כשרה בכל העזרה, שכך נאמר, "וְיִקְבְּיָאָה [הזר] אֶל בְּנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים וְקִמֵץ [הכהן] מִשֶּׁם", כלומר במקום שהזר מביא את המנחה, שם הכהן קומץ, ומכאן שקמיצה אינה טעונה צפון,

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ז

[שהרי הזר אינו עומד בצפון המזבח אלא באחת עשרה אמה של מזרח העזרה], ואם כן כל העזרה כשרה לקמיצה.

ולמסקנת הגמרא, לא הוצרך רב לומר שדברי בן בתירא אמורים גם על קמיצת פסולים, [שהרי אין סברא לחלק בין קמיצת פסולים לקמיצת שמאל, כי שתיהן למדות מהכתוב בשווה], ולא אמר רב דין זה, אלא דין אחר שיתבאר בעזה"י להלן.

שחיטת פרה אדומה על ידי מי

שחיטת פרה אדומה כשרה רק בכהן, שנאמר בפרשה, "אלעזר" ללמד שתעשה בכהן, וכן נאמר בפרשה "חוקה", ללמד שהדבר מעכב את הכשרה, שכל דבר שנאמר בו "חוקה", הרי זה מעכב את הכשרו.

ואף שהשחיטה של הפרה כשרה רק בכהן, אין ללמוד מכך שהיא נחשבת כעבודת כהונה, שהרי פרה אדומה אינה קדשי מזבח, אלא קדושת בדק הבית. והסיבה לכך שהיא כשרה רק בכהן, גזרת הכתוב הוא, כעניין שמצינו בראיית הנגעים, שאין כשרה אלא בכהן, אף שאין בה שום עבודה

האם [לדעת בן בתירא] יש תקנה למנחה שאחד הפסולים קמצה וגם קידש את הקומץ בכלי

לדברי תנא קמא בברייתא [ורב בלשון ראשון] – כשם שבן בתירא מכשיר מנחה שקמצה פסול, על ידי שיחזירו את הקומץ לתוכה, וכהן כשר יקמוץ קמיצה שניה, כך הוא מכשיר מנחה, כשקמצה פסול, וגם נתן את הקומץ בכלי שרת לקדשו להקטרה, על ידי שיחזירו את הקומץ למנחה, ויחזור כהן כשר ויקמוץ מהתחלה, כי כשם שאין עבודה אחת של הפסול פוסלת את המנחה, אם אפשר לחזור לעשות את העבודה בכהן כשר, כך שתי עבודות של הפסול אינן פוסלות את המנחה, אם אפשר לחזור לעשות את העבודות בכהן כשר.

ולדברי רבי יוסי (בן יוסי) בן יאסיין ורבי יהודה הנחתום [ורב בלשון שני] – הסיבה, שלדעת בן בתירא, מנחה אינה נפסלת בקמיצת הפסול, כי אין עבודת הקמיצה נגמרת אלא בנתינת הקומץ בכלי שרת, וכל שלא נגמרה עבודת הקמיצה בפסול, לא נפסלה המנחה, אבל כשהפסול קמץ וגם נתן את הקומץ בכלי שרת לקדשו, המנחה נפסלת, ושוב אין לה תקנה על ידי החזרת הקומץ לתוכה, וקמיצה שניה בכהן כשר.

דף ז

וכי מהדר ליה לקומץ

לדוכתיה תקדוש ותפסול

כבר נתבאר, שלדברי רבי יוסי בן יאסיין ורבי יהודה הנחתום, דעת בן בתירא היא, שיש חילוק בין מנחה שקמצה פסול, שאינה נפסלת בכך, כי עדיין לא נשלמה עבודת הקמיצה עד נתינת הקומץ בכלי שרת, ולכן ניתן להחזיר את הקומץ לתוכה, וחוזר כהן כשר וקומץ שנית בהכשר, לבין מנחה שקמצה פסול וגם נתן את הקומץ בכלי שרת לקדשו, שבנתינת הקומץ לכלי נשלמה עבודת הקמיצה בפסול, ומעתה אין למנחה תקנה.

אמנם, גם כשהפסול קמץ בלבד, לא תהא המנחה מתוקנת, אלא אחר שיחזירו את הקומץ למנחה, ויחזור הכשר ויקמוץ מתוכה, ולכן כשמחזירים את הקומץ לתוך הכלי שבו המנחה, יש לעשות זאת באופן שלא יקדש הכלי את הקומץ, כי אם יקדשנו, בכך תיגמר עבודת הקמיצה הפסולה, ושוב לא תהא למנחה תקנה.

לדעת רבי יוחנן – כל שלא יתכוון לתת את הקומץ בכלי כדי שיתקדש בו, אינו מתקדש, כי אין כלי שרת מקדשים את הקומץ לפוסלו אלא כשניתן בו הקומץ לדעת שיתקדש בו, אבל כשמחזירים את הקומץ לכלי שלא על מנת לקדשו, אינו מתקדש, ולא נגמרת בכך עבודת הקמיצה הפסולה.

ולדעת רב עמרם – אפילו אם כלי שרת מקדשים את הקומץ לפוסלו, גם כשלא ניתן בהם לדעת שיתקדש, יש אופן שיחזירו את הקומץ לכלי, ולא יתקדש, והוא, כשתהא המנחה שבכלי מגעת עד שפתו, ויניחו את הקומץ על המנחה שבגובה שפת הכלי, [ולא בגומה שנשארה במנחה על ידי הקמיצה], כך שבשעת ההנחה אין הקומץ בתוך דפנות הכלי,

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ז

ואף שאחר כך על ידי נענוע נופל פנימה לגומה שבאמצע המנחה, לא מתקדש בכך, כי לא הכניסו הכהן לתוך דפנות הכלי, ומעצמו נכנס לשם, ונעשה כמי שהחזירו קוף.

ורבי ירמיה אמר לרבי זירא – שיש אופן נוסף, שיחזירו את הקומץ למנחה שבכלי שרת, ולא יתקדש בכלי בהחזרה זו, והוא, שיהיה הכלי מונח על גבי קרקע, והטעם לכך, כי אין הקומץ מתקדש בכלי המונח על גבי קרקע, [אלא רק בכלי שביד כהן]. [ואמנם, דין זה הסתפקו בו חכמים, האם הקומץ מתקדש בכלי המונח על גבי קרקע. אולם מסקנת הסוגיה, שאינו מתקדש אלא בכלי שביד כהן, ואם כן תירוץ רבי ירמיה שריר וקיים].

אבל אין לתרץ, שהקומץ אינו מתקדש, כשמחזירים אותו לכלי שבו המנחה, משום שהמנחה שנשארה בכלי חוצצת בין הכלי לקומץ, שהרי מין במינו אינו חוץ. [תוס'].

זמן ההכרזה על מכירת נכסי יתומים

כשבי"ד מוכרים נכסי יתומים, [לצורך הדברים שמותר למכור את נכסיהם], עליהם להכריז על כך, כדי שישמעו כל הרוצים לקנות, וימכר למרבה במחיר. ובשני אופנים ניתן להכריז על הדבר.

א. שלושים יום רצופים.

ב. שמונה עשר ימי שני וחמישי בזה אחר זה, [ונמצא שמיום שני הראשון, ועד יום חמישי האחרון, יש ששים יום].

כשרב חסדא שכח הלכה

שלימדו רבי אבימי

את הדין האחרון, אמר רבי אבימי, כתירוץ על סתירת ברייתות. וכשתלמידו רב חסדא שכח את התירוץ הזה, הכהו ובזהו רבי אבימי. [ואמר על כך רב חסדא, שקיבל מרבי אבימי, קולפי טבי [=הכאות טובות]].

רבי אבימי הולך ללמוד

מתלמידו רב חסדא

ואף על פי שרבי אבימי היה רבו של רב חסדא, כשרבי אבימי שכח את גרסת מסכת מנחות, ורצה שרב חסדא תלמידו יזכיר לו אותה, לא קרא לתלמידו לבוא אליו, אלא הלך לתלמידו ללמוד ממנו, כי היה סבור שעל ידי שיטרח, יועיל הדבר שילמד טוב יותר, כמו שאמרו יגעת ומצאת תאמין.

(א) **קידוש מנחה (ב) קמיצה (ג) וקידוש קומץ -**

כשהכלי על גבי קרקע

א. דעת רבי אבימי [כפי שאמר לרב נחמן].

(ב) הקמיצה כשרה רק מכלי שביד כהן, ולכן בשעת הקמיצה צריך שני כהנים, אחד שאוחז את הכלי ביד ימינו, ואחד שקומץ ביד ימינו מתוך הכלי.

וכן (ג) קידוש הקומץ בכלי, כשר רק בכלי שביד כהן, ולכן גם בשעת הקידוש של הקומץ, צריך שני כהנים, אחד שאוחז את הכלי ביד ימינו, ואחד שנותן את הקומץ שביד ימינו לתוך הכלי.

ואם צריך הדבר להיעשות במהירות, שמיד אחר הקמיצה מהכלי שבו המנחה, ינתן הקומץ לכלי שהוא מתקדש בו להקטרה, צריך שלושה כהנים, אחד שמחזיק ביד ימינו את הכלי שבתוכו המנחה, ואחד שמחזיק ביד ימינו את הכלי המקדש את הקומץ, ואחד שקומץ מהכלי שבתוכו המנחה, ונותן מיד לכלי המקדש את הקומץ.

ב. דעת רב פפא ורבא.

(א) **קידוש המנחה כשר, גם כשהיא ניתנת**

לכלי המונח על גבי הקרקע.

וכן (ב) הקמיצה כשרה, גם מתוך כלי המונח על

גבי הקרקע.

וראיה לדבר מלחם הפנים הנעשה בהיכל, [שהלחם ובזיכי הלבונה, דינם כמנחה, הבזיכים הם כנגד הקומץ הנקטר, והלחם הוא כנגד השיריים הנאכלים], וכך שנינו, ארבעה כהנים נכנסים להיכל בכל שבת, [לצורך עבודת לחם הפנים הנכנס], שנים בידם שני סדרים של לחם הפנים, ושנים בידם שני בזיכים, [וכשהם מניחים את הלחם והבזיכים על השלחן, השלחן מקדשם, כמנחה המתקדשת בנתינתה לכלי], וארבע כהנים מקדמים לפני הראשונים, [לצורך עבודת לחם הפנים היוצא], שנים נוטלים שני סדרים, ושנים נוטלים שני בזיכים, [והם נחשבים כקומצים את מנחת לחם הפנים

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ז

בנטילה זו של הבזיכים].

ולא נאמר במשנה זו, שיכנסו כהנים להגביה את השלחן, לא בשעה שמניחים עליו את לחם הפנים והבזיכים, ולא בשעה שנוטלים אותם ממנו, ואם כן, בשעה שמניחים עליו את הלחם והבזיכים, הוא מונח על גבי קרקע, ומכאן שמנחה מתקדשת בכלי המונח על גבי קרקע. וכן בשעה שנוטלים ממנו את הבזיכים, הוא מונח על גבי קרקע, ומכאן שקומצים מכלי שעל גבי קרקע.

ולעניין (ג) אם גם קידוש הקומץ כשר בכלי שעל גבי קרקע, הסתפק רבא, האם דין קידוש הקומץ הוא כדין קידוש המנחה, הכשר בכלי שעל גבי קרקע, או שדין קידוש הקומץ הוא כדין קידוש הדם של הזבת, שצריך להתקבל בכלי שביד כהן. **ופשט רבא שדין קידוש הקומץ הוא כדין קידוש הדם, ואינו כשר בכלי שעל גבי קרקע, אלא רק בכלי שביד כהן**, [כי עבודת נתינת הקומץ לכלי במנחה, היא כנגד עבודת קבלת הדם בקרבנות].

קידוש מי חטאת לחצאים

הבא לטהר טמאי מת, מקדש תחילה מים באפר פרה אדומה, ואחר כך מזה מהמים הללו על הטמא, באגודת אזור [ביום השלישי וביום השביעי].

ולדעת רב תחליפא בן שאול, אין המים מתקדשים באפר הפרה, לטהר בהם טמאים, אלא כשנתקדשו מתחילה בכלי אחד כדי שיעור הזאה, [=שיש בו לטבול בהם ראשי הגבעולים ולהזות], אבל אם מתחילה קידש אותם לחצאים, כלומר, שקידש פחות משיעור בכלי זה, ופחות משיעור בכלי זה, אין המים מתקדשים, ואפילו אם אחר כך חזר ועירב הכל, ויחד יש בהם כדי שיעור הזאה.

ונסתפקו בגמרא מה הטעם לכך :

- **האם הלכה למשה מסיני היא**, שאין קידוש מי חטאת לחצאים. [ואם זו הסיבה, אין ללמוד מדין זה למקום אחר, כגון על ידי קל וחומר, כי אין למדים קל וחומר מהלכה למשה מסיני].

- **או שהדין הזה למד, מתוך הכתוב בעניין הזאת מי חטאת**, "וְלָקַח אֶזּוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה", שנאמר "בַּמַּיִם", ולא נאמר "בַּמַּיִם", ללמד, שתהא ההזאה מהמים הנזכרים תחילה בעניין קידוש מי חטאת, ומכאן, שהמים שבזמן הקידוש, הם כמים שבשעת ההזאה, שיש בהם שיעור הזאה, ואינם מתקדשים לחצאים.

ומתוך מסקנת הסוגיה משמע, שהטעם השני הוא הטעם האמיתי.

קבלת דם חטאות הפנימיות לחצאים

לדעת רבי זריקא אמר רבי אלעזר, ולדעת הברייתא שהביא רבא, דם חטאות הפנימיות שנתקבל בכלי פחות מכדי שיעור הזאה, הרי זה פסול להזאה, ואפילו נתקבל בכמה כלים בכל אחד פחות מכדי הזאה וחזר ועירב הכל יחד והיה בהם שיעור הזאה.

והטעם לכך, **כי נאמר בעניין פר כהן משיח**, "וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וְהִזָּה מִן הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים לְפָנָיו ה' אֵת פְּנֵי פָרְקַת הַקֹּדֶשׁ", ומתוך שנאמר "בַּדָּם" בי"ת בקמץ, **ולא נאמר "בַּדָּם" בי"ת בשוא**, למדנו, שתהא ההזאה מהדם הנזכר תחילה לעניין הקבלה, ומכאן, שהדם שבזמן הקבלה, הוא כדם שבשעת ההזאה, שיש בו שיעור הזאה, ואינו מתקדש לחצאים.

ובאמת גם בכל הקרבנות היה מקום לומר כן, אלא שבכל הקרבנות אין שיעור להזאה, כי די בהזאה אחת.

קידוש הקומץ לחצאים

כשם שדם הקרבן המתקבל בכלי, אינו מתקדש בו אלא כשיתקבל שיעור שלם בבת אחת, ולא לחצאים. **כך הקומץ אינו מתקדש בכלי, אלא כשינתן כולו יחד, אבל אינו מתקדש לחצאים**, [אפילו אם אחר כך יחזרו ויערבו אותם יחד].

והטעם לכך, כי עבודת קידוש הקומץ במנחה, היא כנגד עבודת קבלת הדם בקרבנות, וכשם שהדם אינו מתקבל לחצאים, כך הקומץ אינו ניתן בכלי לחצאים.

דינים נוספים הלמדים מהכתוב

בעניין הזאת דם פר כהן משיח

נאמר בעניין פר כהן משיח, "וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וְהִזָּה מִן הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים לְפָנָיו ה' אֵת פְּנֵי פָרְקַת הַקֹּדֶשׁ", ומתוך שנאמר "בַּדָּם" בי"ת בקמץ, **ולא נאמר "בַּדָּם" בי"ת בשוא**, למדנו, שתהא ההזאה מהדם הנזכר תחילה לעניין הקבלה, ומכאן, שהדם שבזמן הקבלה, הוא כדם שבשעת ההזאה, שיש בו שיעור הזאה, ואינו מתקדש לחצאים.

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ח

את פני פרקת הקדש", ולמדו מהכתוב הזה כמה דינים.

א. "וְטָבַל" – ולא מספג. כלומר, שיש לטבול את האצבע בתוך הדם המתאסף בכלי, ולא לקנחה בדפנות הכלי.

ב. "בָּדָם" – עד שיהא בדם שיעור טבילה מעיקרו. כלומר שתהא קבלת הדם שיעור הזאה שלם בבת אחת כמבואר לעיל.

ג. "וְהִזָּה מִן הַדָּם" – מן הדם שבענין. כלומר, כל אחת משבע הזאות, תהא מהדם שבכלי, ולא יזה שתי הזאות בטבילה אחת, באופן שמזה הזאה שניה ממה שנשאר באצבע מהזאה ראשונה, כי שיריים שעל האצבע בכל הזאה פסולים להזאה אחרת, ולכן אחר כל הזאה מקנח ידו בשפת הכלי.

ומתוך שלמדנו, ששיירי הדם שבאצבע אחר כל הזאה, פסולים להזאה נוספת, למדנו, שכמו כן, שאם נתזו שיירי הדם שעל האצבע על בגד, אינו טעון כיבוס.

וכשם שלעניין הזאת דם חטאות, שיירי הדם שבאצבע פסולים, כך לעניין הזאות של פרה אדומה, שהיו בהר המשחה כנגד ההיכל, שיירי הדם שבאצבע פסולים, ולכן אחר כל הזאה מקנח אצבעו בשפת הכלי.

ואחר גמר כל ההזאות, מקנח ידו בפרה, כדי שישרף הדם עם הפרה.

דף ח

לחם הפנים שנפרס קודם זמנו

כבר נתבאר, שלחם הפנים והבזיכים הם כמנחה, הבזיכים הם כנגד הקומץ הנקטר, [ושעת סילוק הבזיכים מהשלחן היא שעת הקמיצה], והלחם הוא כנגד השיריים הנאכלים.

ובדף ט' יתבאר בעזה"י שאם חסרה המנחה קודם הקמיצה אין מקטירים את קומצה וממילא אין שיירה נאכלים.

וכמו כן אם נפרס לחם הפנים קודם סילוק [הבזיכים מ]השלחן, הרי זה כמנחה שחסרה קודם קמיצה, ולכן אין מקטירים את הבזיכים, ואין אוכלים את הלחם.

עוד יתבאר בעזה"י בדף ט', שנחלקו חכמים, מה הדין אם חסרו השיריים בין קמיצה להקטרה. ודעת רבי אלעזר, כדעת האומרים שמקטירים עליה את הקומץ, אבל שיירה אינם נאכלים.

וכמו כן אם נפרס לחם הפנים אחר סילוק השלחן קודם הקטרת הבזיכים, הרי זה כמנחה שחסרו שיירה בין קמיצה להקטרה, שלדעת רבי אלעזר, מקטירים את הבזיכים, אבל אין אוכלים את הלחם.

ואמר רבי אלעזר, שלעניין זה, משהגיע שעת סילוק השולחן, אף שעדיין לא סילקוהו בפועל, הרי זה נידון כמי שכבר סלקוהו, ומעתה אף אם חסר הלחם, מקטירים את הבזיכים.

ואף שבשאר מנחות אין הדין כן, וכל שחסרו קודם שנקמצו בפועל, אין מקטירים את הקומץ, אין לחם הפנים דומה להן בזה, כי מאחר שהבזיכים שהם כנגד הקומץ של הלחם, כבר ידועים ומבוררים לעצמם, משעה שהגיע שעת הקמיצה [=שעה שביעית], הרי זה כאילו כבר נקמצו, ומעתה חסרון הלחם נידון כחסרון השיריים אחר הקמיצה, מה שאין כן בשאר מנחות, מאחר שאין הקומץ ידוע לעצמו, עד שיקמץ בפועל, אין לומר כאילו נקמץ כבר.

קידוש חביתי כהן גדול לחצאים

מנחת חביתין של כהן גדול, היא מנחה שהכהן גדול היה מביא בכל יום, עשירית האיפה, ומקריב מחציתה בבקר ומחציתה בין הערבבים, כמו שנאמר, "עֲשִׂירֵת הָאִפָּה סֵלֶת מִנְחָה תָּמִיד מִחֲצִיתָהּ בַּבֶּקֶר וּמִחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב ... וְהִכְהִן הַמְּשִׁיחַ תַּחֲתָיו מִבְּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חֶק עוֹלָם לָהּ". [וכמו כן, כל כהן היה מביאה פעם אחת, ביום שנתחנך לעבודה, כמו שנאמר, "זֶה קֶרְבַּן אֶהְרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהּ בְּיוֹם הַמִּשְׁחָ אֹתוֹ"]. והיא קרויה מנחת חביתין, כי נעשית במחבת, כמו שנאמר, "עַל מַחְבַּת בִּשְׁמֹן תַּעֲשֶׂה מִרְבֶּכֶת תִּבְיָאָנָה תִּפְיִי מִנְחַת פְּתִים תִּקְרִיב יָיִם נִיחָח לָהּ".

ומנחה זו אינה נקמצת, [להקטיר את הקומץ, ולהתיר את השיריים לכהנים], אלא מוקטרת כולה בשלימות, שנאמר "כָּלִיל תִּקְטָר", ואם כן אין בה אלא קידוש כלי אחד, שעל ידו היא מתקדשת להקטרה. [ואינה כמנחות הנקמצות, שתחילה מתקדשות בכלי להיות מנחות, ואחר

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ח

קמיצה הקומץ לבדו מתקדש בכלי נוסף להקטרה].

לדעת רבי יוחנן [ורב] – אף על פי שאין מקטירים את כל העשרון בבת אחת, אלא מחציתו בבקר ומחציתו בין הערבים, **אין המנחה מתקדשת בכלי לחצאים**, ולכן, תחילה מקדש בכלי את כל העשרון יחד, ורק אחר כך חוצהו, להקריב מחצית בבקר ומחצית בין הערבים.

ושני טעמים נאמרו לכך בסוגיה.

א. מאחר שקידוש המנחה להקטרה, הוא כנגד קבלת הדם בקרבנות, **יש ללמוד את דין קידוש המנחה מדין קבלת הדם**, ומאחר שאין הדם כשר כשהוא מתקבל לחצאים, [כפי שנתבאר בדף ז'], כך אין המנחה מתקדשת בכלי להקטרה לחצאים, אלא בשלמות.

ב. מאחר שנאמר, "עֲשִׂיתָ הָאֶפֶה סֶלֶת מִנְחָה ... מִחֲצִיתָהּ בַּבֶּקֶר וּמִחֲצִיתָהּ בְּעֶרְבִי", יש ללמוד, שתחילה היא מתקדשת בשלימות, ורק אחר כך היא נחצת.

- בגמרא ביארו שהדין למד מהכתוב הזה, כי תחילה נאמר "מִנְחָה", שמשמע מנחה שלמה של עשרון, [כי אין מנחה פחותה מעשרון], ורק אחר כך נאמר "מִחֲצִיתָהּ", ומכאן שתחילה היא שלמה, ורק אחר כך היא נחצת.

- ובברייתא ביארו, שהדין למד מהכתוב "מִחֲצִיתָהּ", שמשמע שמקריב מחצית של דבר שלם, ואם כן תחילה נתקדשה שלמה, ורק אחר כך נחצת.

ולדעת רבי אלעזר – מאחר שהמנחה הזו קרבה לחצאים, היא גם מתקדשת בכלי לחצאים.

ואין ללמוד מהטעמים שהביא רבי יוחנן, שהמנחה אינה קדושה לחצאים, כי: (א) אין למדים דיני עבודות המנחות מדיני עבודות הדם. (ב) הכתוב "עֲשִׂיתָ הָאֶפֶה סֶלֶת מִנְחָה ... מִחֲצִיתָהּ בַּבֶּקֶר וּמִחֲצִיתָהּ בְּעֶרְבִי", שמשמע ממנו שתחילה היא שלמה, ורק אחר כך נחצת, אינו מדבר בקידוש המנחה, אלא בהבאתה, שעל הכהן להביא עשרון שלם מביתו, אבל כשהוא מקדשו, הוא יכול לקדשו לחצאים.

הפריש חצי עשרון ודעתו להוסיף

בדף ק"ג יתבאר בעזה"י שאין מנחה פחותה מעשרון, ולכן האומר הרי עלי להביא חצי עשרון, מביא עשרון שלם.

וכבר נתבאר שלדעת רבי יוחנן ורב אין המנחות מתקדשות לחצאים, כלומר אם נתן חצי עשרון בכלי זה, וחצי עשרון בכלי זה, אינן מתקדשות עד שיתן עשרון שלם בכלי אחד.

ולדעת רב – לעולם **לא יתקדש** פחות מעשרון שלם יחד, ואפילו כשנתן חצי עשרון בכלי, ודעתו להשלימו לעשרון שלם באותו כלי.

ולדעת רבי יוחנן – הנותן בכלי חצי עשרון, ודעתו להשלים באותו כלי לעשרון שלם, מאחר שסוף החצי להיות מושלם לשיעור שלם, כבר מעתה **מתקדש** אותו החצי שבכלי.

האם (א) סולת. (ב) שמן. (ג) ולבונה.

מתקדשים זה בלא זה

יש מנחות שבאות משלושה דברים יחד: (א) סולת. (ב) שמן. (ג) לבונה. ולעיל כבר נתבאר [שלדעת רוב האמוראים], אין המנחה מתקדשת לחצאים.

ונחלקו חכמים, האם בכלל זה, שמנחה הבאה מכמה דברים יחד, אינה מתקדשת אלא כשהיו כל הדברים יחד בכלי שרת, או שדי שיהיה כל אחד מהדברים בפני עצמו בשלמות בכלי שרת.

לדעת רב ושמואל – **כל אחד מהדברים שהמנחה באה מהם, מתקדש בפני עצמו בכלי שרת, ואינו נחשב כחצי מנחה, שאינו מתקדש לחצאים.** והטעם לכך, משום שמצינו מנחות שבאות רק ממקצת מהדברים הללו, והן מתקדשות כמו שהן, בלא שיהיו מכל שלושת הדברים יחד, ואם כן, גם מנחות שבאות מכל הדברים הללו, כל אחד מהדברים הללו מתקדש בפני עצמו. [מנחת לחם הפנים, יש בה סולת

ולבונה ואין בה שמן. מנחת נסכים, יש בה סולת ושמן, ואין בה לבונה. מנחת חוטא היא סולת בלבד, ואין בה לא שמן ולא לבונה. לוג שמן של מצורע הוא שמן בלבד, בלא סולת ובלא לבונה.

לבונה של לחם הפנים, מתקדשת הלבונה בבזיכים בפני עצמה, בלא סולת ובלא שמן].

ולדעת רבי חנינא – **כל המנחות אינן מתקדשות בכלי, עד שיהיו בו יחד כל הדברים שמהם הן**

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ה

באות, [ואין להביא ראיה ממנחה שבאה משני דברים, למנחה הבאה משלושה דברים]. ולדעת רבי חנינא, כלי של מידת **עשרון שהיה במקדש**, לא נמשח בשמן המשחה, אלא לצורך מנחת חוטא הבאה מסולת בלבד, אבל שאר מנחות שיש בהם דבר נוסף חוץ מעשרון סולת, ויחד עמו הן יותר מעשרון, אינן מתקדשות בכלי של מידה. וכלי של מידת **לוג שהיה במקדש**, לא נמשח בשמן המשחה, אלא לצורך קידוש לוג שמן של מצורע הבא בפני עצמו.

כלי שרת מקדשים רק את הראוי להם

א. לצורך קבלה של דברים לחים, [כגון דם הקרבנות, ויין הנסכים, ושמן], **היו במקדש (א) קערות ומזרקות**, [שלא היו במידה מסוימת, והם שימשו לקבל דברים שאין להם שיעור מדויק, כדם הקרבנות שאינו נמדד], **(ב) וכמו כן היו שבע כלי מידות**, [שבהם היו מקבלים את הדברים שיש להם שיעור מדויק].

מידות הלח ראויות רק ללח, ולכן הן מקדשות רק את הלח הניתן בהם, אבל אינן מקדשות יבש הניתן בהם [כמנחות].

וקערות ומזרקות העשויות לקבלת לח [כדם ויין], **מקדשות גם את היבש** [כמנחות], כי גם המנחות ראויות להינתן בהם. ודבר זה שהקערות והמזרקות מקדשות גם את המנחות היבשות, יש ללמוד מהכתוב, **"קֶעֶרֶת פָּסַף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמָאָה מְשֻׁקָּה מְזָרְקָה אֶחָד פָּסַף שְׁבַעִים שְׁקָל בְּשֻׁקֵל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה"**, הרי שקערה ומזרק מקדשים את המנחה. ואף שאותה מנחה לא היתה יבשה לגמרי, כי היה מעורב בה שמן, מכל מקום ניתן ללמוד מהכתוב הזה, שגם דבר יבש לגמרי מתקדש בקערות ומזרקות, כי אף שבאותה מנחה היה שמן, מכל מקום היו בה מקומות שלא נתערב השמן היטב, והיו יבשים, וגם הם קדשו. א"נ אף על פי שהיה השמן מעורב במנחות, נחשבות הן כדבר יבש לגבי דם, שהמזרקות עשויות לו, וכשם שהמנחות הללו התקדשו במזרקות כך מתקדש גם דבר יבש לגמרי.

ב. ולצורך קבלת דברים יבשים, היו מיוחדות שתי מידות של יבש. (א) עשרון למדידת כל המנחות. (ב) וחצי עשרון לחצות בו את מנחת חביתי כהן גדול.

ומידות היבש ראויות רק למנחות, ולכן הן מקדשות רק את היבש הניתן בהם, אבל אינן מקדשות את הלח הניתן בהם.

המקום הכשר לקמיצת המנחה

[שהיא כנגד השחיטה של הזבחים]

א. מתחילה רצו לומר, שיש מקום ללמוד בבניין **אב**, שקמיצת המנחה תהא בצפון העזרה, שכן המנחה היא קדשי קדשים, ואם כן, כשם שעולה חטאת ואשם שהם קדשי קדשים, נשחטים דווקא בצפון העזרה, כך המנחה שהיא קדשי קדשים כמותם, תהא נקמצת בצפון העזרה.

- אולם באמת אין ללמוד זאת בבניין אב, כי כל קדשי קדשים הללו חמורים מהמנחה, שכן כולם מיני דמים, מה שאין כן מנחה, [ומיני דמים חמורה כפרתם, דעיקר כפרה בדם, שנאמר "פִּי הַדָּם הוּא בְּנַפְשׁ יְכַפֵּר"]. ועולה חמורה מהמנחה גם בזה שהעולה כולה כליל למזבח, מה שאין כן מנחה ששיירה נאכלים לכהנים. וחטאת חמורה מהמנחה גם בזה שהחטאת מכפרת על חייבי כריתות.

ב. ומכל מקום ניתן היה ללמוד, שתהא קמיצת המנחה בקרן מערבית דרומית של המזבח, מהכתוב, **"וְהִבֵּאתָ אֶת הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מֵאֲלֶה לֶה' וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַפֶּתַח וְהִגִּישָׁה אֶל הַמִּזְבֵּחַ"**, כלומר יש להגיש את המנחה [בעודה בכלי] שתיגע בקרן מערבית דרומית של מזבח, ואם כן לכאורה הוא הדין לעניין הקמיצה של המנחה, יש לעשותה בקרן מערבית דרומית של המזבח.

אולם באמת הקמיצה כשרה גם במקומות נוספים.

- שנאמר, **"וְהִבֵּאתָ אֶל בְּנֵי אֹהֶל הַכֹּהֲנִים וְקִמְצוּ מִשָּׁם מְלֵא קִמְצוֹ מִסְלָתָהּ וּמִשְׁמֶנָּה עַל כָּל לְבַנְתָּהּ וְהִקְטִיר הַפֶּתַח אֶת אֲזִכְרֹתָהּ הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁה רִיחַ נִיחֹם לֶה'"**, ללמד שהקמיצה כשרה במקומם של הבעלים המביאה, וכשהבעלים הוא זר, אינו עומד אלא במזרח העזרה [בכל רוחבה מהצפון עד הדרום], במקום דריסת רגלי ישראל, ומכאן שהקמיצה כשרה בכל מקום בעזרה, ולא רק בקרן מערבית דרומית של המזבח. ובן בתירא לומד מהכתוב

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ט

הזה דין אחר כפי שהתבאר בדף ו'.

- ולדעת רבי אלעזר, לא רק בכל העזרה ניתן לקמוץ את המנחה, אלא **אף בתוך ההיכל**, שכן מצינו בעניין בזיכי לחם הפנים, שהם מתירים את הלחם, [שנאמר "וְנָתַתָּה עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבָנָה זָכָה וְהִיָּתָה לְלֶחֶם לְאַזְכָּרָה אִשָּׁה לַה'"], והם כקומץ המתיר את המנחה, וסילוקם מהשלחן הוא כנגד קמיצת המנחה, ואם כן, כשם שסילוק הבזיכים מהשלחן נעשה בהיכל, כך כל קמיצה כשרה בהיכל.

שחיטת שלמים בהיכל

אמר רבי יוחנן, שלמים ששחטם בהיכל, **כשרים**, שכן ההיכל הוא עיקר, והעזרה טפילה לו, ושלמים שנשחטו בעזרה כשרים, שנאמר, "וַיִּשְׁחָטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד", ולא יתכן שהטפל יהיה חמור מן העיקר, כלומר לא יתכן שבחצר ההיכל העבודה תהא כשרה, ובהיכל עצמו, שהוא העיקר, העבודה תהא פסולה.

אכילת קדשים בהיכל

מה שנתבאר לעיל, שההיכל הוא עיקר, והעזרה טפילה לו, ולכן כל הכשר בעזרה, כשר בהיכל, הוא דווקא בענייני עבודה, שעיקר עבודת המלך במקומו בהיכלו, ולא בחצרו, אבל לעניין אכילת קדשים הדבר הפוך, שאין ראוי לאכול בפני המלך, ואם מותר לאכול קדשים בעזרה, אין ללמוד מזה שמותר לאוכלם בהיכל.

ומכל מקום **בשעת הדחק**, אם אי אפשר לאכול את הקדשים בעזרה, כגון שהקיפו גוים את העזרה למלחמה, ויורים חיצים לתוכה, הכהנים מותרים להיכנס להיכל לאכול בו קדשים, שנאמר, "בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים [=בהיכל] תֹּאכְלֶנּוּ".

דף ט

יציקה ובלילה [במי והיכן]

המתנדב קרבן מנחה, מביא סולת בלולה בשמן [ולבונה], שנאמר, "וַיִּנְפֹּשׂ פִּי תִקְרִיב קָרְבָן מִנְחָה לַה' סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָנוֹ וַיִּצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבָנָה", ויציקה ובלילה זו, **כשרים גם בזר**, שכן רק אחר כך נאמר, "וְהִבִּיאָהּ אֶל בְּנֵי אֱהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקִמְצוּ מִשָּׁם", ללמד שאין מצוות כהונה אלא מקמיצה ואילך, אבל יציקה ובלילה המוזכרים בעניין תחילה, כשרים בזר.

לדעת ריש לקיש – מאחר שיציקה ובלילה כשרים בזר, ואינם טעונים כהן, **כשרים הם גם חוץ לחומת העזרה**.

ולדעת רבי יוחנן – אף על פי שהיציקה והבלילה כשרים בזר, מאחר שצריכים להתקדש בכלי, **כשרים רק בתוך העזרה**.

מנחה שחסרה קודם קמיצה

לדעת רבי יוחנן – [קמיצה קבעה לה לשם מנחה, כלומר] אין המנחה נקבעת להיקרא בשם מנחה, להיפסל בחסרון אלא בקמיצה, ומאחר שעדיין לא נקמצה, ניתן להשלים את מה שנחסר ממנה, והרי היא כשרה כמנחה שלמה.

ולדעת ריש לקיש – [קדושת כלי קבעה לה לשם מנחה, כלומר], כשנתנה המנחה בכלי, נקבעת להיקרא בשם מנחה, ולהיפסל בחסרון, ומאחר שנחסר ממנה אחר שניתנה בכלי, הרי זו מנחה חסרה, שהיא פסולה, ואין לה תקנה. [ואיתותב ריש לקיש ממשנה מפורשת].

זריקת דם קרבן כשהבשר

והאימורים אבדו או נשרפו

לדעת רבי אליעזר, כל הזבחים שבתורה, אפילו אם קודם זריקת דמם, אבדו או נשרפו, עד שלא נשאר מהם כלום חוץ מהדם, מאחר שהדם קיים, זורקים את הדם.

ולדעת רבי יהושע, כל הזבחים שבתורה, אם קודם זריקת דמם, אבדו או נשרפו, עד שלא נשאר מהם כזית מאחד ממיני האכילות שבהם, שוב אין זורקים את הדם.

ולכן:

- בעולה, שכולה אכילת מזבח [כי כולה כליל], די שישאר ממנה כזית מאכילת מזבח, כדי שיזרקו את דמה, ולכן אפילו נשאר ממנה כחצי זית מהאימורים, וכחצי זית מהבשר, הם מצטרפים, כי כולם שווים, שהם כליל לאכילת מזבח, וזורקים את דמה.

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ט

- אבל בשאר זבחים, שיש בהם אכילת מזבח ואכילת אדם, צריך שישאר מהם כזית שלם מאכילת מזבח, [כלומר מהאימורים], או כזית שלם מאכילת אדם, [כלומר מהבשר], ואם נשאר בהם כחצי זית מהאימורים, וכחצי זית מהבשר, אינם מצטרפים, ואין זורקים את דמם.

- ובכל הזבחים, דווקא כשנותר כזית אכילה מגופם, זורקים עליהם את הדם, אבל אם נותר כזית רק ממנחת הנסכים הבאה עימהם, אין הדבר נחשב כאילו נותר מהם עצמם כזית, ואין זורקים עליהם את הדם.

אבדו או חסרו שיירי המנחה

בין הקמיצה להקטרה

לדעת רבי אליעזר, מאחר שנקמצה המנחה, מקטירים את הקומץ, ואפילו אם קודם הקטרת הקומץ, כבר אבדו השיירי לגמרי, ולא נשאר מהם כלום. [כדין האמור בקרבנות, שזורקים עליהם את הדם, אפילו אם אבד כל שאר הקרבן].

ולדעת רבי יהושע, אם אבדו השיירי לגמרי, אין מקטירים את הקומץ. [כדין האמור בקרבנות שאם לא נשתייר מהאכילות שבהם כזית אין זורקים עליהם את הדם].

ואם לא אבדו השיירי לגמרי, אלא רק חסרו מהם, [ועדיין נשאר מהם כזית], נחלקו אמוראים מה הדין [לדעת רבי יהושע].

- לדברי רבי יוחנן, אם נשאר כזית מן השיירי, מקטיר את הקומץ עליהם. [כדין האמור בקרבנות, שאם נשתייר מהאכילות שבהם כזית, זורקים עליהם את הדם], [אבל השיירי אסורים באכילה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

- ולדברי ריש לקיש, אף אם נשתייר מהשיירי הרבה, מאחר שחסר מהם כל שהו, אין מקטירים את הקומץ, שנאמר, "וְהָרִים הַפֶּהָן מִן הַמִּנְחָה אֶת אֲזָרְתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ", ללמד שאינו מקטיר אלא אם כן כל המנחה קיימת. ולדעת רבי יוחנן, כוונת הכתוב, שהכהן יקטיר את הקומץ מהמנחה שהיתה שלמה בשעת ההרמה, כלומר בשעת הקמיצה, אבל אינה צריכה להיות שלמה בשעת ההקטרה.

ורבי יוחנן הקשה על דברי ריש לקיש, מהמשנה בעניין לחם הפנים, בה מבואר, שאם נפרס הלחם בין סילוק הבזיכים [הנחשב כקמיצה] לבין הקטרתם, אף שהלחם נפסל מחמת חסרונו, מקטירים את הבזיכים, ומכאן, שמנחה שחסרו שיירי בין הקמיצה להקטרה, מקטירים את קומצה.

- לדברי רב אדא בר אבהו, ריש לקיש לא תירץ לרבי יוחנן, שהסיבה, שמקטירים את הבזיכים של לחם הפנים, ואינם נפסלים בחסרון הלחם, משום שהם קרבן ציבור, [ומצינו שקרבן ציבור קרב גם באופן שאינו קרב ליחיד, כגון בטומאה]. כי רבי יוחנן היה דוחה את תירוץו, שפסול חסרון הוא כפסול בעל מום, ובפסול זה לא מצינו חילוק בין ציבור ליחיד, ואם בציבור מקטירים את קומץ המנחה שנחסרו שייריה, גם ביחיד היו מקטירים. [ולפי זה נדחו דברי ריש לקיש לגמרי].

- ולדברי רב יוסף בר שמעיה, ריש לקיש לא תירץ לרבי יוחנן שהסיבה, שמקטירים את הבזיכים, משום שהם קרבן ציבור, [ומצינו שקרבן ציבור קרב גם באופן שאינו קרב ליחיד, כגון בטומאה]. כי ריש לקיש נחלק עם רבי יוחנן גם לעניין קרבן ציבור, כגון מנחת העומר, ולעניין זה אין לו תשובה להשיב לרבי יוחנן.

שני כתובים בדין מנחה שחסר סולתה

שני כתובים נאמרו בפרשה הראשונה של מנחה, למעט מהפרשה מנחה שחסרה. (א) "וְקִמַּץ מִשֶּׁם מְלֵא קִמְצוֹ מִסֻּלָּתָהּ", ללמד שתהא הקמיצה מסלת שלמה בלא חסרון. [וכמו כן, סוף הכתוב הזה, "וְקִמַּץ מִשֶּׁם מְלֵא קִמְצוֹ מִסֻּלָּתָהּ וּמִשֶּׁמֶן", מלמד, שתהא הקמיצה בלא חסרון שמן]. (ב) "וְהִנּוּחֶתָּה מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים מֵאִשֵּׁי ה'", ללמד, שהפרשה מדברת במנחה, שכל הנותר ממנה אחר הקמיצה [=השיירי], קיים, ולא חסר ממנו כלום.

לדעת ריש לקיש – הכתוב הראשון מלמד, שאם חסרה המנחה קודם הקמיצה, הרי זו מנחה פסולה ואין לה תקנה. והכתוב השני מלמד, שאם חסרו השיירי אחר הקמיצה, אין מקטירים את הקומץ.

ולדעת רבי יוחנן – הכתוב הראשון מלמד, שאם

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף ט

חסרה המנחה קודם הקמיצה, אין קומצים ממנה קומץ להקטירו, עד שישלימו את החסרון, אבל כשישלימו את החסרון, המנחה כשרה, וקומצים ממנה, ומקטירים את הקומץ. והכתוב השני מלמד, שאם חסרו השיריים אחר הקמיצה, הם אינם נאכלים, אבל הקומץ מוקטר. לדברי זעירי, עניין זה נדרש מהכתוב כד, "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו", דווקא כשהשיריים הם כל מה שנותר מהמנחה, אבל אם חסרו, אינם נקראים נותרת מן המנחה, אלא נותרת מן הנותרת, כלומר מה שנשאר מן השיריים אחר שנחסרו, ואינם ניתנים לאהרן. וי"מ שרבי ינאי חולק על כד, ואומר, שאפילו חסרו השיריים אחר קמיצה, הם נאכלים, כי נאמר, "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו", ללמד, שאם בזמן הקמיצה, נותרו השיריים מהמנחה שהיתה, כלומר שהיו אז שלמים, הרי הם לאהרן ולבניו, אפילו חסרו אחר כד. וי"מ שגם רבי ינאי מודה, שאם חסרו שיריים בין קמיצה להקטרה, אינם נאכלים, אלא שלדעתו כך הכתוב נדרש, "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו", כלומר רק אם השיריים הם הנותרים מהמנחה בשעת הקטרה, שהיו אז שלמים, הם לאהרן, אבל אם חסרו קודם לכן, אינם לאהרן.

דין קומץ ולבונה חסרים, יתבאר בעזה"י במקומו.

בדף י' נכתוב בעזה"י מניין שהקמיצה בימין ולא בשמאל.

סדר טהרת המצורע ביום שמיני לטהרתו

למצורע עשיר.

"ויביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ולג אחד שמן. והעמיד הכהן המטהר את האיש המטהר ואתם לפני ה' פתח אהל מועד. ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אתו לאשם ואת לג השמן והניף אתם תנופה לפני ה'. ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת ואת העלה במקום הקדש פי פחטאת האשם הוא לפה קדש קדשים הוא. ולקח הכהן מדם האשם ונתן הכהן על תנוף און המטהר הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית. ולקח הכהן מלג השמן ויצק על כף הכהן השמאלית. וטבל הכהן את אצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים לפני ה'. ומיתר השמן אשר על כפו יתן הכהן על תנוף און המטהר הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית על דם האשם. והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר וכפר עליו הכהן לפני ה'. ועשה הכהן את החטאת וכפר על המטהר מטמאתו ואחר ישחט את העלה. והעלה הכהן את העלה ואת המנחה המזבחה וכפר עליו הכהן וטהר.

למצורע עני.

ואם דל הוא ואין ידו משנת ולקח כבש אחד אשם לתנופה לכפר עליו ועשרון סלת אחד בלול בשמן למנחה ולג שמן. ושתי תרים או שני בני יונה אשר תשיג ידו והיה אחד חטאת והאחד עלה. והביא אתם ביום השמיני לטהרתו אל הכהן אל פתח אהל מועד לפני ה'. ולקח הכהן את כבש האשם ואת לג השמן והניף אתם תנופה לפני ה'. ושחט את כבש האשם ולקח הכהן מדם האשם ונתן על תנוף און המטהר הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית. ומן השמן יצק הכהן על כף הכהן השמאלית. והזה הכהן באצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית שבע פעמים לפני ה'. ונתן הכהן מן השמן אשר על כפו על תנוף און המטהר הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית על מקום דם האשם. והנותר מן השמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר לכפר עליו לפני ה'. ועשה את האחד מן התרים או מן בני היונה מאשר תשיג ידו. את אשר תשיג ידו את האחד חטאת ואת האחד עלה על המנחה וכפר הכהן על המטהר לפני ה'. זאת תורת אשר בו נגע צרעת אשר לא תשיג ידו בטהרתו.

סיבת הכפילויות בפרשת מצורע

שתי פרשיות נאמרו בעניין קרבנות שהמצורע מביא ביום שמיני לטהרתו, האחת היא פרשת קרבנות מצורע עשיר, והאחת היא פרשת קרבנות מצורע עני.

והחילוק ביניהם, שהעשיר מביא עולה וחטאת בהמה, [ועימהם נסכי בהמה], והעני מביא עולה וחטאת העוף. אבל בשאר דברים דיניהם שווים, שהם מביאים כבש לאשם, ולוג שמן, ונותנים מדם האשם על תנוך אוזנם הימנית ובהן ידם הימנית ובהן רגלם הימנית, ומן לוג השמן מזים שבע פעמים כנגד ההיכל, וכן על תנוך אוזנם הימנית ובהן ידם הימנית ובהן רגלם הימנית.

ואף על פי שבהרבה דברים הם שווים, חזרה תורה וכתבה את הדינים לכל אחד, ומלבד זאת חזרה התורה גם בפרשה אחת על אותו דין.

כגון:

א. דין זה, שהשמן יהיה בכפו השמאלית של הכהן, נאמר ארבע פעמים, שתי פעמים בפרשת

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף י

מצורע עשיר, ושתי פעמים בפרשת מצורע עני.

ב. דין זה, שמקום נתינת השמן יהיה על בהונות יד ורגל ימין, נאמר ארבע פעמים, שתי פעמים בפרשת מצורע עשיר, ושתי פעמים בפרשת מצורע עני. בכל פרשה פעם אחת הדין מפורש בה, "וְעַל בְּהֶן יָדוֹ הִימָנִית וְעַל בְּהֶן רַגְלוֹ הִימָנִית", ופעם אחת נאמר באופן כללי, שינתן על מקום נתינת דם האשם, שהוא מבואר בכל פרשה שיהיה על בהונות (יד ורגל) ימין.

ונחלקו חכמים, האם לצורך חזרה תורה בכל פעם על אותו דין, ויש ללמוד מכל פעם שנאמר אותו דין, איזה חידוש, או שרק האמור בפרשה ראשונה כולו לצורך, וללמוד ממנו, אבל האמור בפרשה שניה, יש שנכתב לצורך, ויש שנכתב אף שלא לצורך, כי פעמים מתוך שנשנית פרשה לצורך דבר חידוש שבה, [כגון קרבנות העוף של העני], הוא חוזרת גם על דברים ידועים.

דעת רבי זירא.

כל האמור בעניין, הן בפרשת מצורע עשיר, והן בפרשת מצורע עני, **כולו נאמר לצורך, וללמוד ממנו.**

א. הסיבה שנאמר ארבע פעמים, שיהיה השמן בכף השמאלית של הכהן, הוא, ללמד, שדווקא כאן, משום שפירשה תורה שהכוונה לכף שמאלית, השמן ניתן בכף שמאלית, אבל בשאר מקומות שנאמר בהם כף, בלא לפרש איזו, הכוונה לכף ימין.

- לפירוש הראשון ברש"י, כתוב אחד בא ללמד את עצם הדין, שיש לתת את השמן של המצורע בכף שמאל של הכהן. וכתוב אחד בא ללמד, שכן הוא דווקא כאן, שנאמר בפירוש שמאל, אבל בשאר מקומות שלא נתפרש איזו כף, הכוונה לימין. אלא שאם היו רק שני כתובים, לא היינו למדים מהם את שני הדברים הללו, אלא אומרים, שנאמרו שני מיעוטים שמאל ולא ימין, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות גם את ימין, ולפיכך הוצרכה תורה לכתוב שמאל פעם נוספת, ללמד, ששני הראשונים אינם מיעוט אחר מיעוט. ואולם לא די בפעם אחת נוספת, כי אם היה רק פעם אחת נוספת, היה מקום לומר, שנאמרה לרבות, שגם בשאר מקומות שנאמר כף, הכוונה לשמאל, ורק משום שנאמר שתי פעמים נוספות שמאל, על ידי ארבעה כתובים, למדנו שרק כאן הכוונה לכף שמאל, אבל בשאר מקומות הכוונה לכף ימין.

- ולפירוש השני ברש"י, שני כתובים באים ללמד את עצם הדין, שיש לתת את השמן של המצורע בכף שמאל של הכהן, והוצרכו שני כתובים לכך, אחד לעשיר ואחד לעני, שלא תאמר הואיל והם שונים בקרבנותיהם, ישתנו בכף שבה ניתן השמן. ושני כתובים נוספים מלמדים שכן הוא דווקא כאן, שנאמר בפירוש שמאל, אבל בשאר מקומות שלא נתפרש איזו כף, הכוונה לימין, והוצרכו שני כתובים גם לדין האחרון, כי אם היה רק כתוב אחד היה מקום לומר שנאמר ללמד שגם בשאר מקומות הכוונה לכף שמאל ורק משום שנאמר הדבר שתי פעמים, הרי זה כשני כתובים הבאים כאחד, שאינם מלמדים לשאר מקומות. [אבל אין צריך כתוב חמישי בפני עצמו, ללמוד ממנו ששני הכתובים הראשונים אינם מיעוט אחר מיעוט, כי אם כן לא היה צורך בכל הפסוקים].

- כל זה פירש רש"י מתחילה ולפי שני הפירושים הללו, נאמר שתי פעמים [אחרונות], שמאל, כדי שיהיו שני כתובים הבאים כאחד. והקשה על כך רש"י, שאין אלו שני כתובים הבאים כאחד, ולכן פירש ששני מקראות יתרים הם, אלא שאם היתור בא ללמד שמאחר שאינו נצרך למקומו, כי כבר נתבאר שלעניין מצורע הכוונה לשמאל ולא לימין, תנהו לשאר מקומות, שבכולם הכוונה לשמאל, די היה ביתור אחד, ומתוך שנאמרו שני יתורים, על כרחך אין ללמוד שגם בשאר מקומות הכוונה לכף שמאל.

דף י

ב. הסיבה שנאמר ארבע פעמים, שמקום נתינת השמן על הבהונות, כי בכל פעם התורה מלמדת דין נוסף:

שתי פעמים נאמר בפירוש, "וְעַל בְּהֶן יָדוֹ הִימָנִית וְעַל בְּהֶן רַגְלוֹ הִימָנִית", [אחת בפרשת עשיר, ואחת בפרשת עני], ללמד שני דינים. (א) **להכשיר את הצדדים של הבהן למתן השמן**, שנאמר "וְעַל בְּהֶן", ו"על", היינו דבר הסמוך לו, כמו שנאמר, "וְעָלְיוֹ [על מטה אפרים] מִטָּה מְנַשָּׁה" [כלומר מטה מנשה סמוך למטה אפרים]. (ב) **לפסול את צידי הצדדים של הבהן** [=בשר התחתון שכנגד הכף], כי נאמר "וְעַל בְּהֶן", ולא נאמר "ותחת בהן".

ועוד שתי פעמים נאמר, "עַל דָּם הָאֲשָׁם", [בפרשת עשיר], ו"עַל מְקוֹם דָּם הָאֲשָׁם", [בפרשת עני], ומתוך שני הכתובים הללו יש ללמוד, (ג) **שניתן לתת את השמן על הבהונות אף כשהדם עדיין עליהם, ולא נתקנת, ואף שבכך השמן ניתן על הדם ולא על הבהונות, אין**

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף י

בכך חציצה. (ד) וניתן לתת את השמן על הבהונות, אף אחר שנתקנח מהם הדם, כך שהשמן אינו ניתן על הדם, אלא על מקום שהיה בו הדם.

ג. אולם רבי זירא לא ידע לבאר, מדוע בכל הפעמים שנזכרה נתינת הבהונות, נאמר שהנתינה היא על בהונות ימין, ולא די היה לכתוב זאת בפרשת מצורע עשיר.

דעת רבא.

כל האמור בפרשת מצורע עשיר, כולו לצורך, וללמוד ממנו, אבל האמור בפרשת מצורע עני, יש שהוא לצורך, וללמוד ממנו, ויש שנאמר אף שלא לצורך, כמו ששנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, כל פרשה שנאמרה ונשנית, לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה, [ופרשת עני נשנית בשביל שנתחדש בה קרבן עני, ומתוך שנשנית בשביל זה, נשנו בה גם שאר דברים].

ומעתה יש לבאר מדוע נשנו דינים בפרשת מצורע עשיר.

א. אף על פי שכבר נאמר שהשמן ינתן על מקום הדם, שהוא אוזן ובהונות ימין, כתבה תורה גם בפירוש, "יִתֵּן הַכֹּהֵן (א) עַל תְּנוּפֵד אֶזְנוֹ הַמִּטְהַר הַיְמָנִית (ב) וְעַל בְּהֵן יָדוֹ הַיְמָנִית (ג) וְעַל בְּהֵן רַגְלוֹ הַיְמָנִית" והטעם לכך, כדי ללמוד משלושת הדברים הללו בגזרה שווה.

(א) "אֶזְנוֹ הַמִּטְהַר הַיְמָנִית", ללמד בגזרה שווה, שגם האוזן האמורה לעניין רציעה [וְרָצַע אֶדְנָיו אֶת אֶזְנוֹ], היא אוזן ימין.

(ב) "וְעַל בְּהֵן יָדוֹ הַיְמָנִית", ללמד בגזרה שווה, שגם היד האמורה לעניין קמיצה, [וַיִּמְלֵא כַּפוֹ [=ידו] מִמָּנָה], היא יד ימין.

(ג) "וְעַל בְּהֵן רַגְלוֹ הַיְמָנִית", ללמד בגזרה שווה, שגם הרגל האמורה לעניין חליצה, [וְחָלְצָה יְעָלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ], היא רגל ימין.

ב. אף על פי שכבר נאמר פעם אחת שיהיה השמן בכף השמאלית של הכהן, "וַיִּצַק עַל כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמָאלִית", נאמר פעם נוספת, "וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּפוֹ הַשְּׂמָאלִית", ללמד, שאם נתן בימין, פסל, שכן אם היה נאמר הדין פעם אחת, היה מקום לומר, שבאה תורה להתיר גם שמאל, הפסול בשאר מקומות, אבל ימין כשר, אולם כשחזרה על הדין פעם שניה, למדנו, שכאן רק בשמאל הדבר כשר, ולא בימין.

כל מקום שנאמר אצבע וכהונה

לדעת חכמים – כל עבודה [שחסרונה מעכב את הכשר הקרבן], ונאמר בה שתעשה באצבע, או שנתפרש בה שתעשה בכהן, אינה כשרה אלא ביד ימין.

ולכן הזאת הדם של פר יום הכיפורים, שנאמר בה אצבע, "וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל פְּנֵי הַכַּפֹּת קִדְמָה", אינה כשרה אלא בימין. וקבלת הדם שנאמר בה כהונה, "וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אֱהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם", וכן זריקת הדם שנאמר בה כהונה, "וַיִּזְרְקוּ בְּנֵי אֱהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ", אינם כשרים אלא בימין.

ולדעת רבי שמעון – עבודה שנאמר בה אצבע, [כזריקת דם של פר יום הכיפורים], אינה כשרה אלא בימין. אבל עבודה שנאמר בה כהונה, [ולא נאמר בה אצבע], כשרה גם בשמאל, [ולכן קבלת הדם וזריקת הדם, כשרות גם בשמאל], שלא נאמרה "כהונה", ללמד שתעשה העבודה בימין, אלא שתעשה בבגדי כהונה, [וזה הטעם שנאמר כהונה במקום אצבע].

מניין שהקמיצה נעשית

ביד ימין ולא ביד שמאל

לדעת רבי זירא [בדף ט'], מתוך שנאמר ארבע פעמים, שלוג שמן של מצורע יהיה בכפו השמאלית של הכהן, למדנו, ששאר מקומות שנאמר "כף", בלא לפרש איזו, הכוונה לכף ימין, [כפי שנתבאר לעיל], ובכלל זה הקמיצה, שנאמר בה [בקרבות יום שמיני למילואים], "וַיִּקְרַב אֶת הַמָּנָחָה וַיִּמְלֵא כַּפוֹ מִמָּנָה [=כלומר קמיצה] וַיִּקְטֹרַע עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלֶּבֶד עֲלֵת הַבִּקְרָא".

ורבא הקשה על דברי רבי זירא כמבואר לעיל בדבריו באות ג'.

ומסקנת הסוגיה :

לדעת חכמים – משני כתובים יש ללמוד שתהא הקמיצה בימין. (א) מתוך שנאמר בקמיצה "יד", "וַיִּמְלֵא כַּפוֹ [=ידו] מִמָּנָה", יש ללמוד בגזרה שווה, שהכוונה ליד ימין, [כמבואר לעיל באות ב', בדעת רבא, בטעם הכפילויות בפרשת

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף יא

מצורע]. (ב) מתוך שנאמר בקמיצה "כהונה", "וְקִמַץ הַכֹּהֵן מִמֶּנָּה מְלֹא קִמְצוֹ", יש ללמוד שיעשה בימין, שכן לדעת חכמים כל עבודה שנאמר בה "כהונה" יש לעשותה בימין. והטעם שהוצרכו שני כתובים, הוא, **ללמד, שגם הקמיצה עצמה, וגם נתינת הקומץ בכלי שרת, שתיהן יעשו ביד ימין של הכהן.** על ידי שכהן אחד יקמוץ מנחה ביד ימינו, ויתן אותה לכלי שרת שביד ימינו של כהן שני.

ולדעת רבי שמעון – מהכתוב (ב) "וְקִמַץ הַכֹּהֵן מִמֶּנָּה מְלֹא קִמְצוֹ", אין ללמוד שתהא הקמיצה בימין, אבל יש ללמוד זאת מתוך שנאמר במנחה, "קִדְּשׁ קִדְּשִׁים הוּא פְּחֻטָּאת וְכֹאֲשֵׁם", להקיש לה שניהם, וללמד, שפעמים דינה כחטאת, שעבודתה ביד ימין, [שכן בחטאת אף לדעת רבי שמעון הזריקה אינה אלא באצבע ימין], ופעמים דינה כאשם, שעבודתה בכלי, ואף בשמאל, [שלדעת רבי שמעון, בשאר זבחים חוץ מחטאת, הזריקה מכלי היא אף בשמאל].

וכך דין המנחה, **הקמיצה הנעשית ביד נעשית ביד ימין, וההקטרה, אם בא להקטיר בכלי, מקטיר אף בשמאל. והכתוב (א) הנוסף המלמד שתהא הקמיצה בימין, "וַיִּקְרַב אֶת הַמִּנְחָה וַיִּמְלֵא כַּפּוֹ מִמֶּנָּה",** [לא בא ללמד על קידוש הקומץ, אלא] **בא ללמד, שאף מנחת חוטא דינה כן, [שמאחר שקומץ ביד, קומץ בימין], שלא תאמר, כדי שלא יהיה קרבנו מהודר, אין לקומצו בימין. אבל קידוש הקומץ בכלי שרת, לדעת רבי שמעון אינו צריך להיות בימין, וי"א שלדעת רבי שמעון אין צריך כלל קידוש קומץ בכלי שרת.**

דף יא

כיצד קומצים

יד קמוצה, היא יד סגורה, והקמיצה במנחות היא, שהכהן יטול חלק מהמנחה בידו הקמוצה.

ואמר רבא, שפעולת הקמיצה היא כדרך שבני אדם קומצים, ומשמע מדבריו, שהכהן נוטל חלק מהמנחה בכל היד הקמוצה.

אולם מהברייתא הוכיחו, שהכהן אינו קומץ בכל ידו, אלא **בשלוש אצבעות בלבד**, [קמיצה אמה ואצבע], **על ידי שכופף אותן עד שמגיעות לפס ידו, וכל מה שנכנס מהמנחה בין האצבעות הללו לפס היד, הוא בכלל הקומץ, אבל היוצא חוצה להם, פסול, ולכן אם יצא מהצדדים, הכהן משווה אותם, על ידי הזרת מצד אחד, ועל ידי האגודל מצד שני.**

ומהברייתא משמע, שרוב המנחות שהם מקמח שאינו אפוי, אין בהם צורך בהשוואת הצדדים על ידי הזרת והאגודל, [כי מאחר שהם מקמח דק, כל שאינו נתפס בין האצבעות לפס היד, נופל, ולא יוצא מהצדדים כלום]. ורק במנחת מחבת ומרחשת, שהם נאפות תחילה, ואחר כך נעשות פתיתים, מאחר שאי אפשר לפוררם כל כך שיהיו דקות כקמח, יוצא מהם מהצדדים, וצריך להשוותו על ידי הזרת והאגודל. וזו היא מאחת העבודות הקשות שבמקדש, כי קושי גדול הוא להשוות שלא יהיה חסר ולא יתר. [ועבודות קשות נוספות הן, המליקה של העופות, המבוארת במסכת זבחים, והחפינה של קטורת יום הכיפורים, המבוארת במסכת יומא].

ואמר רב פפא, פשיטא לי, מלא קומצו כדקמצי אינשי, [ולכאורה, מלשון זה משמע, שרב פפא חולק על האמור לעיל, ואומר, שהקמיצה היא בכל היד, כדרך בני אדם, ואינה עבודה קשה. וכן דעת הרמב"ם. אולם רש"י מפרש, שרב פפא אינו חולק על האמור לעיל, שהקמיצה בשלוש אצבעות, ולא בא אלא לבאר באיזו אופן נעשית הקמיצה, והיא] **שמכניס את צידי האצבעות, ודוחק בהם בקמח, שיכנס לתוך ידו.**

ובאופנים הבאים הסתפק רב פפא, האם הקמיצה כשרה, [ומסקנת הגמרא בתיקון].

א. קמץ בראשי אצבעותיו. [שהכניס ראשי אצבעותיו בקמח, ופס ידו כלפי קמח, וקומץ מלא קומצו עד פס ידו כתיקנו].

ב. קמץ מן הצדדים. [שנתן גב ידו על הקמח, והוליד ידו עד שנכנס הקמח דרך הצדדים לתוך ידו. לשון אחר, שקמץ מצדי הכלי ולא קמץ באמצע הכלי].

ג. קמץ ממטה למעלה. [שהכניס אצבעותיו בקמח, וגב היד כנגד הקמח, וקומץ].

הקומץ החסר והיתר פסול

נתבאר שאין הקומץ כשר, אלא כשהכהן קמץ כפי המבואר לעיל. ואם קמץ יותר מכך, כגון שהיה הקמח יוצא חוץ לאצבעות מהצדדים, או

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף יא

שנראה הקמח בין ראשי האצבעות לפס ידו, ונמצא שהקומץ מרובה ממה שהיה אם היה מצמיד את ראשי האצבעות לפס ידו, הרי זה יתר, ופסול.

וכן אם קמץ פחות מכך, כגון שקמץ רק בראשי האצבעות, ולא פשטן על כל פס ידו, הרי זה חסר, ופסול.

קמץ ועלה בידו צרור או מלח או לבונה

אם עלו צרור או מלח או לבונה באמצע הקומץ, הרי זה חוצץ בין חלקי הקומץ, והוא פסול, כי נעשה כשני קמצים.

וכן אם עלו דברים אלו בין הקומץ לידו, הרי זה חוצץ בין הקומץ לפס ידו, והקמיצה פסולה.

ואף אם עלו בצדדים כלפי חוץ, שאינם חוצצים, לא בין חלקי הקומץ, ולא בין הקומץ ליד, אם שיעור הקומץ אינו שלם אלא עימהם, **נמצא שהקומץ עצמו חסר, והרי זה פסול.**

ואין חילוק בדין זה, בין צרור שאינו ראוי להקרבה כלל, לבין מלח שראוי להקרבה, אבל אינו קרב עם המנחה, לבין לבונה שקרבה עם הקומץ, וכולם שווים בזה, מאחר שאינם חלק מהקומץ.

אצבעות היד

האצבע הקטנה קרויה זרת. וממנה מודדים מדת זרת האמורה בחשן, "זרת אַרְכּוּ וְזרת רְחִבּוּ". והמדידה היא המרחק מהזרת עד האגודל, כשמרחיקים אותם ככל האפשר זה מזה, וזהו גם שיעור חצי אמה.

האצבע הסמוכה לזרת היא קמיצה. וממנה מתחילה הקמיצה. [כמבואר לעיל].

האצבע האמצעית היא האמה. וממנה מודדים כל אמות הבנין והכלים, לפי שהיא ארוכה מכולן. [המדידה היא מקצה האצבע הקרויה אמה עד המרפק].

האצבע הסמוכה לאמה היא אצבע. ועליה נאמר, "וְטָבַל הַפֶּהוּ אֶת אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם".

והאצבע השמנה היא גודל. שעליה נאמרו מתן דם ושמן של מצורע, [וקרויה בלשון תורה בהן].

חפינת קטורת יום הכיפורים

לדעת רב פפא, דין פשוט הוא, שכשאמרה תורה, לכהן גדול ביום הכיפורים "וְלָקַח מִלֵּא הַמִּחְתָּה גִּחְלֵי אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי ה' וּמִלֵּא חֲפָנָיו קִטְרֶת סַמִּים דִּקְהָ וְהֵבִיא מִבֵּית לַפְרֹקֶת", הכוונה לדרך חפינת בני אדם, שמכניסים צידי ידיהם, ומחברים אותם יחד מלאים, וכך הכהן מכניס שתי ידיו דרך צידיהם לקטורת, ומחבר אותם יחד בתוך הקטורת, ומוציא אותן מלאות.

ובאופנים הבאים הסתפק רב פפא, האם החפינה כשרה, [ומסקנת הגמרא בתיקון].

א. חפן בראשי אצבעותיו.

ב. חפן מן הצדדים. [שהכניס קטרת בחפניו דרך בין גודל לאצבע. לשון אחר שמכניס חפניו מן הצדדים של כלי].

ג. חפן בזו ובזו ואחר כך קרבן זו אצל זו.

ספיקות בעניין קידוש הקומץ בכלי

א. ספק רב פפא – הדביק את הקומץ בדופן הכלי. האם די שהקומץ יהיה בתוך חלל הכלי, ואם כן הוא קדוש גם כשהוא דבוק בדפנות. או שהקומץ צריך להיות מונח בכלי, ואם כן אינו קדוש כשהוא דבוק בדפנות. ומסקנת הגמרא תיקו.

ב. ספק מר בר רב אשי – נתן את הקומץ בבית קיבול של אחורי כלי הפוך, [כגון שהפך כלי כגביעים שלנו, שהתחתית שלהם היא בית קיבול הפוך, ונתן בו את הקומץ]. האם די שהקומץ יהיה מונח בתוך כלי שרת, ואם כן מאחר שהוא מונח בתוכו, הוא מתקדש. או

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף יא

צריך שהקומץ יהיה מונח בכלי שרת כתיקנו, ואם כן כשהוא מונח בבית קיבול של אחוריו, שאינו עשוי לכך, אינו קדוש. ומסקנת הגמרא תיקו.

שיעור שמן המנחה ודין ריבוי וחסרונו

שיעור השמן שיש לתת לכל מנחה הוא לוג, שנאמר "לְמִנְחָה וְלֶגֶג שֶׁמֶן".

המוסיף על השיעור הזה כל שהוא, פסל את המנחה, בין אם הוסיף שמן של חולין, ובין אם הוסיף שמן של מנחה אחרת, ואפילו אם הוסיף שמן שהיה ראוי למנחה הזו, כגון כשהפריש שני לוגין לצורך מנחה זו, כדי לתת בה אחד מהם, אם נתן בה את שניהם פסלה.

וכן אם חסר מהשמן כלשהו, המנחה פסולה, כפי שנתבאר בדף ט', [מהכתוב "וְקִמֵץ מִשֶּׁם מְלֵא קִמְצוּ מִסֻּלְתָּהּ וּמִשְׁמֶנֶה", הבא ללמד, שתהא הקמיצה בלא חסרון שמן].

שיעור הלבונה ודין חסרונה

שיעור הלבונה הבאה עם המנחה, הוא מלא הקומץ, כפי שיתבאר בעזה"י בדף ק"ו, [מהכתוב, "וְהָרִים מִמֶּנּוּ בְּקִמְצוֹ מִסֻּלְתָּהּ הַמִּנְחָה וּמִשְׁמֶנֶה וְאֵת כָּל הַלְּבָנָה", מקיש לבונה להרמה, מה הרמה קומץ, אף לבונה קומץ].

ונחלקו תנאים, מה השיעור שתחסר הלבונה ותפסול.

לדעת רבי מאיר – מאחר שנאמר, "וְהָרִים מִמֶּנּוּ בְּקִמְצוֹ מִסֻּלְתָּהּ הַמִּנְחָה וּמִשְׁמֶנֶה וְאֵת כָּל הַלְּבָנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה וְהַקִּטִּיר הַמְזֻבָּח רִיחַ נִיחֹחַ אֲזַכְּרֶתָהּ לַה'", משמע שצריך להקטיר את כל הלבונה שבאה תחילה עם המנחה, ולכן **אפילו אם נחסר כלשהו משיעור הלבונה שבאה תחילה עם המנחה,** כלומר אם נחסר כלשהו מקומץ הלבונה, **הרי זה פסול.**

ולדעת רבי שמעון – הכתוב "כָּל הַלְּבָנָה", אין משמעותו כולה ממש, אלא כלשהו ממנה, [כמו, "וְתֹאמַר אֵין לְשִׁפְחָתָךְ כֹּל בְּבֵית כִּי אִם אֲסוּף שֶׁמֶן", שהכוונה לכלשהו, כלומר אין לשפחתך כלשהו בבית כי אם אסוף שמן], ואם כן כל שנשאר כלשהו מהלבונה, כלומר קרטין [=חתיכה] אחד, הרי זה כשר. **ורק אם נחסרה עד שאין בה אפילו קרטין אחד, היא פסולה.**

ולדעת רבי יהודה – אמנם הכתוב "כָּל הַלְּבָנָה", משמעותו כלשהו ממנה כלומר קרטין אחד, אלא שנאמר, "וְאֵת כָּל הַלְּבָנָה", לרבות עוד קרטין, ולכן **אף אם נחסרה הלבונה עד שאין בה שני קרטין, היא פסולה.**

וכשיעור הלבונה הבאה עם המנחה [=קומץ], כך **שיעור לבונה הבאה בפני עצמה,** כגון האומר "הרי עלי לבונה", יביא מלא קומץ לבונה על המזבח. אבל **שיעור לבונה הבאה בבזיכים עם לחם הפנים,** הוא שני קמצים, קומץ לבונה בכל בזך.

ונחלקו אמוראים, מה השיעור שתחסר הלבונה הזו, ותיפסל.

לדעת רבי יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן – בזה כל התנאים מודים, שבחסרון כלשהו הלבונה נפסלת, שכן גם לדעת רבי יהודה ורבי שמעון, הכתוב הנ"ל, המלמד שאין הלבונה נפסלת אלא בחסרון גדול, אינו מדבר אלא בלבונה הבאה עם המנחה, שנאמר בו, "וְאֵת כָּל הַלְּבָנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה", אבל לבונה הבאה בפני עצמה, אינה בכלל הכתוב הזה, ונפסלת בחסרון כלשהו. ולעניין זה גם בזיכי הלבונה הבאים עם לחם הפנים נחשבים כלבונה הבאה בפני עצמה, ולא כלבונה הבאה עם המנחה, ולכן גם הם נפסלים בחסרון כלשהו. [ולעניין לבונה הבאה בפני עצמה, יש חכם נוסף הסובר כן, אולם לא נתפרשה דעת אותו אמורא לעניין בזיכי לבונה של לחם הפנים].

ולדעת חכם אחר – אף בזה נחלקו התנאים הנ"ל, האם הלבונה נפסלת בחסרון כלשהו, או רק כשתחסר עד שתהא פחות משני קרטין, או רק כשתחסר עד שתהא פחות מקורט אחד. [ולדעת החכם הזה, אפילו בלבונה הבאה בפני עצמה נחלקו, וכל שכן בבזיכי לבונה של לחם הפנים].

דין ריבוי הלבונה

כבר נתבאר, שמידת הלבונה הבאה עם המנחה [או בפני עצמה], הוא קומץ אחד. ומידת הלבונה הבאה בבזיכים עם לחם הפנים הוא שני קמצים. ונחלקו המפרשים באיזה אופן הלבונה

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף יב

פסולה כשהיא מרובה.

א. לפירוש ראשון ברש"י.

אם ריבה לה יותר מקומץ אחד, אינה נפסלת בכך, עד שיהיה הריבוי גדול פי שנים משיעורה, כלומר שתהיה הלבונה שני קמצים. [ובזיכי לחם הפנים, ארבעה קמצים].

ומכל מקום, המנחה נפסלת בכך רק בשעת הקמיצה, שאז נקבעת הלבונה להיות עמה.

ולכן, כשהפריש למנחה שני קמצים של לבונה. אם היו שניהם קיימים בשעת הקמיצה, היא נפסלת. אבל אם אבד אחד מהם קודם שעת הקמיצה, אינה נפסלת אף שמתחילה היו לה שני קמצים לבונה.

ואף לעניין בזיכי לבונה של לחם הפנים, [הנפסלים אם יהיו ארבעה קמצים], הדבר תלוי בשעת סילוק הבזיכים, שהוא כנגד הקמיצה, ואף על פי שבהם הקומץ, שהוא הבזיכים, מבורר אף קודם הקמיצה, אין אומרים שהדבר תלוי בשעה שהגיע הזמן של סילוק הבזיכים, שראויים לקמיצתם, אלא בשעת סילוקם ממש.

ב. ולפירוש שני ברש"י.

אם ריבה לה שני קמצים, אינה נפסלת, כי כל אחד מהם הוא השיעור הראוי לה, אבל אם ריבה לה שיעור שאינו ראוי לה, היא פסולה.

וכשהפריש לה שני קמצים, אם היו שניהם קיימים בשעת הקמיצה, שניהם הוקבעו להיות עם המנחה, ומעתה, לדעת רבי מאיר הפוסל בחסרון כלשהו, אם חסר מהם כלשהו, אף שיש בהם יחד יותר מקומץ אחד, הרי זה פסול. אבל אם בשעת הקמיצה כבר לא היו שניהם קיימים, אלא אחד מהם, אין האובדן של חבירו שקודם הקמיצה, פוסל.

דף יב

מחשבת פסול של חוץ למקומו

ומחשבת פיגול של חוץ לזמנו

כבר נתבאר, שיש במנחות ארבע עבודות: (א) קמיצה. (ב) מתן הקומץ בכלי שרת. (ג) הולכת הקומץ למזבח. (ד) הקטרת הקומץ למזבח.

וכמו כן, יש במנחות שתי אכילות מזבח: (א) אכילת קומץ, כלומר הקטרת הקומץ למזבח.

(ב) אכילת לבונה, כלומר הקטרת הלבונה למזבח. וברוב המנחות ישנה גם אכילה (ג) שהיא אכילת אדם, כלומר שיירי המנחה הנאכל לכהנים.

והמחשב בשעת אחת מארבע העבודות הנ"ל, שתהא אחת האכילות [או כזית ממנה], חוץ למקום הכשר לה, כגון, שמחשב בשעת הקמיצה להקטיר את הקומץ או מקצתו חוץ לעזרה, או להקטיר את הלבונה או מקצתה מחוץ לעזרה, או לאכול את שיירי המנחה או מקצתם מחוץ למקום הכשר לאכילה, במחשבה זו נפסלת המנחה. אך האוכלה [אפילו בחוץ], אינו ענוש כרת.

ולדעת משנתנו, המחשב בשעת אחת מארבע העבודות הנ"ל, שתהא אחת האכילות [או כזית ממנה], לאחר הזמן הכשר לה, כגון, שמחשב בשעת הקמיצה להקטיר את הקומץ או מקצתו מחר, או להקטיר את הלבונה או מקצתה מחר, או לאכול את שיירי המנחה או מקצתם לאחר הזמן המותר, [כלומר למחר, כי זמן אכילת המנחות יום ולילה, שכן לחמי תודה הוקשו לחטאת ואשם הנאכלים ליום ולילה], במחשבה זו מתפגלת המנחה, והאוכל ממנה אפילו בזמנה ענוש כרת.

אין מנחה מתפגלת אלא

כשקרוב המתיר כמצוותו

אין מנחה מתפגלת להתחייב כרת על אכילתה, אלא כשמלבד מחשבת חוץ לזמנו קרבה כולה בהכשר, בלא מחשבה אחרת של פסול, [בין שהיתה מחשבת חוץ לזמנו בעבודה אחת, ובין שהיתה בכמה עבודות], אבל אם מלבד מחשבה זו של חוץ לזמנו, היתה בה גם מחשבה אחרת של פסול, [כמחשבת חוץ למקומו, או מחשבת שלא לשמו במנחת חוטא ומנחת קנאות הנפסלות במחשבה זו], מעתה אין המנחה מתפגלת להתחייב כרת על אכילתה מחמת מחשבת חוץ לזמנו אלא פסולה היא בלבד.

לדעת חכמים – מחשבת פסול הנוספת על מחשבת הפיגול, מוציאה את המנחה מידי פיגול, בין שהיתה אותה מחשבה קודם למחשבת הפיגול, [שחשב תחילה להקטיר כזית

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף יב

חוץ למקומו, ולאחר מכן חשב להקטיר כזית חוץ לזמנו, **ובין שהיתה אותה מחשבה אחרי מחשבת הפיגול**, [שחשב תחילה להקטיר כזית חוץ לזמנו, ולאחר מכן חשב להקטיר כזית חוץ למקומו], **ובין שהיתה אותה מחשבה באותה עבודה**, [כגון קמץ על מנת להקטיר כזית למחר וכזית בחוץ], **ובין שהיתה אותה מחשבה בעבודה אחרת**, [כגון קמץ על מנת להקטיר כזית למחר, ונתן בכלי על מנת להקטיר כזית בחוץ].

ולדעת רבי יהודה – מחשבת פסול הנוספת על מחשבת הפיגול, אינה מוציאה את המנחה מידי פיגול, אלא אם כן נתפסה במנחה ופסלה אותה, קודם למחשבת הפיגול, אבל אם מחשבת הפיגול קדמה, ונתפסה במנחה בכשרות, נעשית המנחה פיגול, ושוב לא תצא ממנו על ידי מחשבת פסול אחרת. **ולא רק כשנעשית תחילה עבודה שלמה במחשבת פיגול, אלא אף כשרק תחילת העבודה נעשית במחשבת פיגול**, וסופה של העבודה נעשה במחשבה אחרת של פסול. נתפסת המנחה במחשבתו הראשונה של הפיגול, ולא תצא מידי פיגול.

האם זריקה מועלת ליוצא

במסכת מעילה מבואר, שבקרבות כשרים, זריקת הדם, מוציאה את הבשר מידי מעילה, כי עד עתה היה הכל קדוש לגבוה, ומעתה אין למזבח אלא חלקו, והשאר נותר לאכילה להדיוט, ולכן שוב אין בו מעילה.

ונחלקו חכמים מה הדין אם קודם זריקת הדם יצא הבשר חוץ למקום הראוי לאכילתו, שבכך נפסל באכילה, ולא יהא לו היתר אכילה בזריקת הדם, האם מידי מעילה הוא יוצא בזריקה או לא.

לדעת רבי עקיבא – זריקה מועילה ליוצא, ועל ידה שוב אין בו מעילה, אף על פי שאינו נותר באכילה על ידה.

ולדעת רבי אליעזר – אין זריקה מועילה ליוצא, ומאחר שאינו נותר בה באכילה, עדיין הוא באיסור מעילה כבתחילה.

שני ספיקות לדעת [רבי יוחנן] האומר [בדף ט']

שכשחסרו שיריים בין קמיצה להקטרה הקומץ מוקטר והשיריים אינם נאכלים

ספק א. האם מחשבה בשיריים מפגלת.

כבר נתבאר, שמחשבה [של אכילה לאחר הזמן], מפגלת את המנחה רק כשאין בה פסול אחר. ובדף י"ז יתבאר בעזה"י, שצריך שתהא המחשבה בדבר הנאכל.

ולעניין מנחה זו, שחסרו שייריה בין קמיצה להקטרה, [שמקטירים את קומצה ואין אוכלים את שייריה], יש להסתפק.

האם מאחר שמקטירים את הקומץ, אם כן, אף שבפועל אין השיריים מותרים בכך, מכל מקום על כרחך הם נחשבים כאילו הם מותרים, שהרי אם הם היו נחשבים כאסורים לגמרי, לא היו מקטירים עליהם את הקומץ, כשם שאין מקטירים קומץ כשהשיריים נטמאו או אבדו לגמרי, ומאחר שלעניין ההקטרה הם נחשבים כשיריים כשרים, המחשב בשעת ההקטרה לאכול את השיריים הללו בחוץ, פיגל את המנחה, כמחשב בדבר שדרכו לאכול, [ומעתה האוכל את השיריים, יתחייב כרת, כאוכל פיגול].

או מאחר שבפועל השיריים אסורים באכילה, המחשב עליהם, הרי הוא כמחשב לאכול דבר שאין דרכו לאכול, ולא פיגל.

ספק ב. האם השיריים יוצאים מידי מעילה בהקטרה של הקומץ [כהוגן].

במסכת מעילה מבואר, שבמנחות כשרות, ההקטרה של הקומץ, מוציאה את שירי המנחה מידי מעילה, כי עד עתה היה הכל קדוש לגבוה, ומעתה אין למזבח אלא חלקו, והשאר נותר לאכילה להדיוט, ולכן שוב אין בו מעילה.

ולעניין מנחה זו, שחסרו שייריה בין קמיצה להקטרה, [שמקטירים את קומצה ואין אוכלים את שייריה], יש להסתפק.

האם הסיבה שבדרך כלל ההקטרה של הקומץ מוציאה את השיריים מידי מעילה, משום שהיא מבררת את חלקו של גבוה, וכל שאינו חלק גבוה יצא מידי מעילה, וכמו כן שיירי מנחה זו, מאחר שאינן לגבוה יצאו מידי מעילה. או שהסיבה שבדרך כלל ההקטרה של הקומץ

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף יב

מוציאה את השיריים מידי מעילה, משום שהיא מבררת את השיריים לאכילת הכהנים, ואם כן, שיירי מנחה זו, שאינם מותרים באכילה, לא יצאו מידי מעילה.

דעות האמוראים בסוגיה.

דעת רב הונא [וכן דעת רבא אחר שחזר בן] – פסול מנחה שמחמת חסרון השיריים, הוא חמור אף מפסול יוצא, כי הוא פסול שמחמת גופו, ולא מחמת דבר אחר, [כפסול יוצא, שלא השתנה בו כלום, אלא שיצא מחוץ לחומה]. ולכן, בזה, **לדברי הכל**, [אף לדעת רבי עקיבא], **אין הקטרת הקומץ מוציאה את השיריים מידי מעילה. ואין מחשבה מפגלת בהם.**

ודעת רבא [כפי שהיה סבור מתחילה] – פסול מנחה שמחמת חסרון השיריים, הוא קל מפסול יוצא, שכן את היוצא יש טעם שלא תתיר זריקת הדם, והוא שאינו במקום הזריקה, מה שאין כן פסול חסרון שיירי המנחה, מאחר שהנותר מהם בפנים, במקום הקטרת הקומץ, מסתבר, **שלדברי הכל**, [אף לדעת רבי אליעזר], **הקטרת הקומץ מוציאה את השיריים מידי מעילה. ומחשבה מפגלת בהם.**

ודעת אביי [בסוף הסוגיה] – יתכן שפסול מנחה מחמת חסרונה, שווה לפסול יוצא, ואם כן, נחלקו בזה רבי עקיבא ורבי אלעזר, האם הזריקה הכשרה מועילה להתיר את המנחה שחסרה, והאם הזריקה במחשבת פיגול מפגלת אותה.

ראיות האמוראים.

רבא רצה להביא ראיה לדבריו [כפי שהיה סבור תחילה], ממשנתנו ומברייתא דרבי חייא. בתחילת משנתנו הובא דין מחשבת חוץ למקומו וחוץ לזמנו בעבודת הקמיצה, ונאמר בה, שהחושב בעבודת הקמיצה, לאכול את השיריים או כזית מהם או להקטיר את הקומץ או כזית ממנו, חוץ למקומו, פסול, חוץ לזמנו, פיגול.

ולאחר מכן הובא במשנתנו דין מחשבת חוץ למקומו וחוץ לזמנו בכל העבודות, שכן אחר שנאמר בה הדין האמור לעיל, נאמר בה כך, 'זה הכלל, כל הקומץ, או נותן בכלי, או מוליך, או מקטיר, [במחשבה] לאכול דבר שדרכו לאכול, ולהקטיר דבר שדרכו להקטיר, חוץ למקומו, פסול, חוץ לזמנו, פיגול.'

וכשרבי חייא שנה דינים אלו, לא הזכיר ברישא, שיש מחשבת חוץ למקומו וחוץ לזמנו בכזית מהשיריים והקומץ, אלא שנה את הדינים הללו על מחשבת אכילה [חוץ למקומו או חוץ לזמנו] בכל השיריים, ומחשבת הקטרה [חוץ למקומו או חוץ לזמנו] בכל הקומץ.

ורבא למד מכך, שהסיבה שלא שנה רבי חייא "כזית" בדין הראשון, כי אם נזכר ברישא [לעניין מחשבה בעבודת הקמיצה], "או כזית", על כרחך גם בדין השני [לעניין מחשבה בשאר עבודות], מדובר גם במחשבה על כזית, כלומר שהמחשב באחת מכל העבודות לאכול כזית מהשיריים, או להקטיר כזית מהקומץ, חוץ לזמנו הרי זה פיגול.

ומאחר שלדעת רבי חייא, אם חסרו השיריים אחר הקמיצה, ונותר מהם כזית, המחשב עליהם פיגול, על כרחך, כשאמרה המשנה שהמחשב באחת מכל העבודות לאכול כזית מהשיריים למחר, הכוונה לאופן שחסרו השיריים, ויש בהם כזית, ובזה יש פיגול.

ומאחר שאופן זה אינו שווה בשיריים ובקומץ, כי אם חסר הקומץ, המנחה פסולה, ורק בשיריים ניתן לפרש שחסרו ונשאר מהם כזית, לכן לא רצה רבי חייא לשנות "או כזית" כלל.

אמנם כל זה אמת, אם דעת רבי חייא, שכשחסרו שיריים, יש מחשבת פיגול במה שנשאר מהם, אבל אם אין מחשבת פיגול במה שנשאר מהם, אם כן, כשאמרה המשנה שהמחשב באחת העבודות לאכול כזית מהשיריים חוץ לזמנו פיגול, אין הכוונה לשיריים שחסרו ונשאר מהם כזית, אלא לשיריים שלמים, שחשב על כזית מתוכם, ואופן זה ישנו גם במחשב על הקומץ, להקטיר כזית ממנו למחר, ואם כן היה יכול לשנות במשנה "כזית", ולבאר בשווה גם את כזית מהשיריים וגם כזית מהקומץ, ומתוך שלא שנה "כזית", מוכח שאף כשחסרו שיריים, יש בהם מחשבת פיגול.

דחיית אביי לראיית רבא.

אביי דחה את דברי רבא, על ידי שביאר באופן אחר, מדוע לא שנה רבי חייא "או כזית". והוא, משום שרבי חייא שנה את דבריו כדעת

מסכת מנחות

פרק ראשון כל המנחות דף יב

רבי אלעזר, האומר, שאין הקטרת כזית מהקומץ נחשבת כהקטרה, [להתחייב עליה משום מעלה בחוץ, וכמו כן אינה נחשבת כהקטרה בפנים] להתחייב משום מחשבה להקטירה למחר.

ורק כשתהא מחשבה להקטיר את כל הקומץ למחר, יש כאן פיגול, [וודין זה הוא במנחת חוטא, שאין בה לבונה, אבל במנחות שיש בהם לבונה, דעת רבי אלעזר, שאין מחשבת פיגול עד שיחשוב להקטיר את הקומץ והלבונה אחר זמנם].

ומאחר שלעניין מחשבת הקטרת הקומץ אחר זמנו, לא היה יכול לשנות "או כזית", גם לעניין מחשבת אכילת השיריים אחר זמנם, לא שנה "או כזית".

הברייתא שמכוחה חזר בו רבא ואמר כדברי רב

הונא.

מצינו ברייתא, שמבואר בה, שאם נפרסה אחת מהחלות של לחם הפנים בין סילוק השלחן להקטרת הבזיכים, [והרי זה כמנחה שחסרו שייריה בין קמיצה להקטרה], כל החלות פסולות ואין הקטרת הבזיכים מועילה לשיירי המנחה כלל.

ומתוך שלא נשנה בברייתא זו אופן נוסף, שכל החלות נפסלות בו, על ידי דבר שארע לאחת מהן, יש ללמוד, שאם יצאה אחת מהן, השאר כשירות.

ומכאן שברייתא זו היא כדעת רבי עקיבא, האומר, שזריקה מועילה ליוצא, ואם כן הקטרת הבזיכים מועילה וכשרה אף על פי שאחת החלות יצאה, ולכן כשאחת יצאה, מאחר שההקטרה כשרה, שאר החלות שלא יצאו, לא נפסלו.

ומכאן, שאף לדעת רבי עקיבא, שברייתא זו כמותו, כשחסרה מנחה בין קמיצה להקטרה, אין ההקטרה מועילה לה.

[וכל שכן שדעת רבי אלעזר כן, שהרי הוא אומר, שאף ליוצא לא מועילה ההקטרה].

אבל אביי מעמיד את הברייתא כדעת רבי

אלעזר.

אף שלא נשנה בברייתא זו, אלא שעל ידי חסרון אחת החלות נפסלו כולן, יתכן שברייתא זו היא כדעת רבי אלעזר, האומר, שאף כשיצאה אחת נפסלו כולן, [כי מאחר שיצאה אחת, אין ההקטרה עולה לה, ואינה מכשירה את השאר שלא יצאו].

ומכל מקום, אף שיש שני אופנים שכולן נפסלות על ידי דבר שארע לאחת מהן, הברייתא ביארה דין פסול על ידי חסרון של אחת, ולא דין פסול ידי יציאה של אחת, כי לדעת הברייתא, החידוש הגדול הוא שאין ההקטרה מועילה לחסרה, אף על פי שהיא בפנים, ולא יצאה.

ואם כן, אין ללמוד מברייתא זו, אלא, שלדעת רבי אלעזר, האומר שאין ההקטרה מועילה ליוצא, אינה מועילה גם לחסר.

אבל לדעת רבי עקיבא, כשם שההקטרה מועילה ליוצא, כך היא מועילה לחסר, וכשחסרה מנחה בין קמיצה להקטרה, הקטרה כשרה מוציאה את השיריים מידי מעילה, והקטרה במחשבת חוץ לזמנו, מפגלת את השיריים.

האם מחשבים מאכילה לאכילה

[כגון מאכילת אדם לאכילת מזבח]

לדעת חכמים – אין מחשבה פוסלת אלא בדבר הראוי לה, כגון לאכול את השיריים חוץ למקומם או חוץ לזמנם, וכן להקטיר את הקומץ חוץ לזמנו או חוץ למקומו. אבל מחשבה לאכול את הקומץ, או להקטיר את השיריים, אינה מחשבה, לא לפסול ולא לפגל.

ולדעת רבי אליעזר – מחשבים מאכילה לאכילה, ולכן המחשב לאכול מהקומץ חוץ לזמנו, פיגול, חוץ לזמנו, פסל. והמחשב להקטיר את השיריים חוץ לזמנו, פיגול, חוץ לזמנו, פסל.

מחשבות מצטרפות

אכילות אינן מצטרפות

שתי מחשבות הפסול [חוץ לזמנו וחוץ למקומו] מצטרפות זו עם זו לפסול את הקרבן, שאם חשב בכל אחת על חצי שיעור, מצטרפות יחד לפסול את הקרבן, כגון שחשב לאכול כחצי זית בחוץ, כחצי זית למחר, הקרבן פסול.

אולם אכילות, [הקטרה למזבח, ואכילת האדם], אינן מצטרפות זו עם זו לפסול את

מסכת מנחות

פרק שני הקומץ את המנחה דף יג

הקרבן, ואם חשב [אפילו מחשבה אחת], על שתי אכילות שונות, בכל אחת על חצי שיעור, אינן מצטרפות יחד לפסול את הקרבן, כגון שחשב לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי כזית, [ושניהם חוץ לזמנו או חוץ למקומו], הקרבן כשר.

ומבואר כאן בסוגיה, שלדברי רבי ירמיה, אף לדעת רבי אליעזר, האומר, שהמחשב לאכול דבר הראוי להקטרה, מחשבה פוסלת היא, כאילו חשב לאכול דבר הראוי לאכילה. מכל מקום, הקטרה ואכילת אדם אינם מצטרפות, ואם חשב לאכול כחצי זית למחר, [בין מהבשר ובין מהאימורים], ולהקטיר כחצי זית למחר, [בין מהבשר ובין מהאימורים], אין האכילות מצטרפות למחשבה של פיגול.

וכן מבואר בסוגיה, שלדברי אביי, אף לדעת חכמים, האומרים, שהמחשב לאכול דבר הראוי להקטרה, אין זו מחשבה פוסלת, אין זה דין פשוט שאכילת אדם ואכילת מזבח לא יצטרפו למחשבה אחת של פסול. כי היה מקום לומר שרק המחשב בדבר שאינו ראוי לו, [כגון לאכול דבר הראוי להקטרה], אין זו מחשבה, אבל המחשב בדבר הראוי לו, [לאכול דבר הראוי לאכול, ולהקטיר דבר הראוי להקטיר], מחשבה היא, ושתי מחשבות ראויות של אכילת אדם ואכילת מזבח שכל אחת היא על חצי זית יצטרפו לפסול ולפגל.

וכדי שלא נטעה בזה, שנינו בפירוש, שאין הדבר כן, ושתי אכילות שונות אינן מצטרפות.

סליק פרק כל המנחות

פרק שני הקומץ את המנחה

דף יג

פרק זה נקרא גם בשם הקומץ זוטא [עיי' בתוס' בדף כ"ה ע"א ד"ה עון. וברש"י בדף נ"ח ע"א בד"ה לוג שמן של מצורע].

מחשבת הקטרת לבונה לאחר הזמן [או]:

הקומץ את המנחה להקטיר לבונתה למחר

בדף י"ב נתבאר, שהמחשב בשעת אחת מעבודות המנחה, שתהא אחת האכילות [או כזית ממנה], לאחר הזמן הכשר לה, פיגל את המנחה, ובכלל זה כשקמץ את המנחה [שהיא מעבודות המנחה], על מנת לאכול את השיריים [שהם אכילת אדם] לאחר הזמן, או כשקמץ את המנחה על מנת להקטיר את הקומץ או הלבונה [שהם אכילות מזבח] לאחר הזמן.

ובמשנתנו מבואר, שלדעת רבי יוסי, יש חילוק בין שתי אכילות המזבח [הקומץ והלבונה], שאם קמץ את המנחה על מנת להקטיר את הקומץ למחר, הרי זה פיגול, [כנ"ל], אבל אם קמץ את המנחה על מנת להקטיר את הלבונה למחר, לא פיגל את המנחה, [אלא פסלה בלבד מדרבנן, גזרה משום מחשב בקומץ].

והטעם לכך, כי לדעת רבי יוסי, אין מתיר מפגל מתיר, כלומר, כשעושה עבודה במתיר אחד, ומחשב על אכילת המתיר השני, לא פיגל, ומאחר שהקמיצה היא עבוד במנחה עצמה, ולא עבודה בלבונה, אם חישב בשעת הקמיצה של המנחה להקטיר את הלבונה לאחר הזמן, לא פיגל, כי כשקומץ, אינו עושה עבודה בלבונה, ורק כשקומץ על מנת להקטיר את הקומץ לאחר הזמן, יש פיגול, כי עושה עבודה בקומץ.

ולדעת רבי יוסי, כן הדין, [שאין מתיר מפגל מתיר], לא רק כששני המתירים הם מינים שונים, שזה קומץ של מנחה וזה לבונה, אלא אף כששניהם מין אחד, כגון שני בזיכי לבונה של לחם הפנים, ולכן המחשב מחשבת חוץ לזמנו באחד, בשעת עבודה בחבירו, כגון המקטיר את האחד על מנת להקטיר את חבירו למחר, לא פיגל.

אבל אין לומר שטעמו של רבי יוסי, משום שאין מפגלים בחצי מתיר, כלומר אין מחשבת אכילת המתיר לאחר הזמן מפגלת, אלא כשחישב להקטיר את כל המתירים למחר, [הקומץ והלבונה], אבל חישב להקטיר מתיר אחד בלבד מתוך שנים, לא פיגל.

כי אם זה היה טעמו של רבי יוסי, היה אומר, שגם כשקמץ על מנת להקטיר את הקומץ לבדו למחר, לא פיגל, ובזה הוא מודה שפיגל.

ובאמת, גם חכמים מסכימים עם רבי יוסי, שאין מתיר מפגל את המתיר, ולכן, גם לדעתם, השוחט את אחד משני כבשי עצרת, על מנת

מסכת מנחות

פרק שני הקומץ את המנחה דף יג

לזרוק דם חבירו למחר, לא פיגל.

ורק לעניין קומץ ולבונה נחלקו חכמים על רבי יוסי, משום שלדעתם, מאחר שהקומץ והלבונה ניתנים בכלי אחד, הם נחשבים כדבר אחד.

ליקוט לבונה בזר

בתחילה הלבונה נתונה על כל המנחה, וקודם הקמיצה מסלקים אותה לצד אחד, כדי שתהא הקמיצה מהמנחה בלא לבונה, ולאחר הקמיצה מלקטים את הלבונה מעל המנחה כי הלבונה כולה מוקטרת לגבוה.

ולדעת רבי ינאי, הכהן צריך ללקט את הלבונה מעל המנחה, אבל אם זר ליקט את הלבונה, ונתנה לכהן להקטרה, פסול.

ולדברי רבי ירמיה, הטעם לכך, כי לדעת רבי ינאי, כל קירוב של דבר העומד להינתן למזבח לכיוון המזבח, נחשב כעבודת הולכה, אף כשהמקרב עומד במקומו ואינו זז [=הולכה שלא ברגל שמה הולכה], ואם כן, ליקוט הלבונה מעל המנחה, מאחר שהוא קירובה להקטרה, הרי זה בכלל הולכה. וכלל בידינו, שהולכה בזר פסולה.

ורב מרי רצה להביא ראיה מהמשנה לדברי רבי ינאי, שהטעם לכך שליקוט הלבונה נחשב כעבודה, משום שאי אפשר בלעדיו, שכן אין אפשרות להקטירה בלא ללקטה, וכל דבר שהוא צורך העבודה, ואי אפשר בלא לעשותו, נחשב כעבודה עצמה.

שכן מצינו, שנתינת הקומץ בכלי שרת נחשבת כקבלה כמו עבודת קבלת הדם בקרבנות, אף שאינן שוות ממש, שכן הדם מתקבל בכלי על ידי נתינת הכלי תחת הדם וכניסתו אליו מעצמו, והקומץ ניתן בכלי על ידי פעולת הכהן, ובכל זאת שתיהן נחשבות כקבלה, כי אי אפשר בלעדי הקבלה הזו, וכמו כן שאר עבודות, כשאי אפשר בלעדיהן, הן נחשבות כעבודה.

אולם דבריו נדחו, משום שאין ראיה ממתן כלי, כי ודאי ששתי הקבלות הללו שוות לגמרי, כי בשתייהן הדבר מתקבל בכלי ומתקדש בו, ואין נפקא מינה אם מתקבל על ידי הכהן או ממילא.

מחשבת חוץ לזמנו במקצת אכילה

א. דעת חכמים.

העושה עבודה של קרבן, על מנת לאכול מקצת מהאוכל למחר, גם השאר שלא חשב עליו לאוכלו למחר, מתפגל.

ולא רק כשאותו חלק שחשב עליו, הוא גוף אחד עם מה שלא חשב עליו, [כגון שחט שלמים על מנת לאכול ירך ימין למחר, שבזה גם שאר הבשר מתפגל].

אלא אף כשאותו חלק שחשב עליו, הוא דבר נפרד ממה שלא חשב עליו, [כגון שתי הלחם הבאים בעצרת עם שני כבשים, ושחט את הכבשים על מנת לאכול את אחת החלות למחר, פיגל את שתיהן. וכן כשהקטיר את בזיכי הלבונה של לחם הפנים, על מנת לאכול אחד מהסדרים של לחם הפנים למחר, נתפגלו שני הסדרים].

- ומכל מקום, לדעת חכמים, כל זה כשהיתה אותה מחשבה בעבודה שלמה, כגון לעניין שתי הלחם, כששחט את שני הכבשים, על מנת לאכול לחם אחד למחר, אבל אם שחט רק כבש אחד במחשבה לאכול חלה אחת למחר, לא פיגל, כי אין מפגלים בחצי [עבודת] מתיר.

[ולדברי רב הונא, דין זה אמר רבי בברייתא].

- ולדעת רבי מאיר, אף כששחט כבש אחד, על מנת לאכול לחם אחד למחר, פיגל, כי לדעת רבי מאיר מפגלים בחצי מתיר.

ב. דעת רבי יוסי.

לדברי רב הונא, העושה עבודה של קרבן, על מנת לאכול מקצת מהאוכל למחר, פיגל רק את אותו דבר שחשב עליו, [והשאר פסול בלבד מדרבנן, אבל אין חייבים כרת על אכילתו].

ולא רק כשאותו חלק שחשב עליו, הוא דבר נפרד ממה שלא חשב עליו, [כגון שתי הלחם הבאים בעצרת עם שני כבשים, ושחט את הכבשים על מנת לאכול את אחת החלות למחר, לא פיגל אלא את אותו לחם שחשב עליו. וכן כשהקטיר את בזיכי הלבונה של לחם הפנים, על מנת לאכול אחד מהסדרים של לחם הפנים למחר, לא נתפגל אלא אותו הסדר שחשב עליו].

אלא אף כשאותו חלק שחשב עליו, הוא גוף אחד עם מה שלא חשב עליו, [כגון שחט שלמים

מסכת מנחות

פרק שני הקומץ את המנחה דף יד

על מנת לאכול ירך ימין למחר, לא פיגל את ירך שמאל ושאר הבשר].

ודין זה למד מסברא וממקרא.

סברא – תמיד מעשה עדיף ממחשבה, ואם כן, ודאי שמחשבת פסול אינה פוסלת יותר ממעשה פסול, [כגון של טומאה], וכשם שבמעשה, אם נטמא חלק אחד של הקרבן, לא נטמאו חלקים אחרים, [שפרשו ממנו], כך במחשבת פסול, אם חישב על חלק אחד מחשבת פיגול, לא נתפגלו חלקים אחרים.

מקרא – נאמר בעניין פסול פיגול "פיגול יהיה והנפש האכלת ממונו עונה תשא", ו"ממונו" מיעוט הוא, לומר, רק האוכל מאותו חלק חייב כרת, אבל האוכל מחלקים אחרים אינו חייב כרת.

דף יד

ולדברי רבי יוחנן, העושה עבודה שלמה של קרבן, על מנת לאכול מקצת מהאוכל למחר, גם השאר שלא חשב עליו לאוכלו למחר, מתפגל, כי כל שנחשב כדבר אחד, מתפגל כולו על ידי מחשבה במקצתו.

שכן מצינו, שלדעת רבי יוסי, השוחט את הפרים הנשרפים [בחוץ], על מנת לשפוך את שיירי הדם, [שניתנים על יסוד מערבי של מזבח החיצון], למחר, פיגל את הבשר, ומעתה, אם מחשבה בדם מפגלת את הבשר, כל שכן שמחשבה במקצת בשר, מפגלת את שאר הבשר.

וכן מצינו, שלדעת רבי יוסי, הקומץ את המנחה על מנת להקטיר את הקומץ למחר, פיגל את השיריים, ואם כן, אם מחשבה בקומץ מפגלת את השיריים, כל שכן שמחשבה במקצת הדבר עצמו, מפגלת את כולו.

אלא שלעניין שתי הלחם הבאים בעצרת, ושני סדרים של לחם הפנים, מאחר שמצד אחד הם נחשבים כדבר אחד, כי הם מעכבים זה את זה, ומצד שני הם נחשבים כשני דברים, שכן הכתוב קרא אותם שנים, ללמד שיעשו כל אחד לעצמו, [לעניין שתי הלחם נאמר, "ממושבתיכם תביאו לחם תנופה שתיים שני עשרונים סלת תהינה חמץ תאפינה בפורים לה", וכל מקום שנאמר הוייה כמו "תהינה" הרי זה מעכב. ולעניין לחם הפנים נאמר, "ושמת אותם שתיים מערכות שש המערכת על השלחן הסהר לפני ה'"], בדברים אלו, הדבר תלוי בעובד, אם צירף אותם יחד, כגון שאמר, הריני שוחט את הכבשים על מנת לאכול כזית משתי הלחם, מאחר שצירפם יחד במחשבתו, נחשבים הם כדבר אחד, ומחמת מחשבה על כזית מהם נתפגלו כולם. אבל אם לא צירפם יחד, אלא אמר הריני שוחט את הכבשים, על מנת לאכול לחם אחד למחר, מאחר שלא צירפם, אינם נחשבים כדבר אחד, ונתפגל רק הלחם שחשב עליו מחשבת פיגול.

אין פיגול לא בעבודה שבהיכל

ולא על ידי מחשבת אכילת היכל

פריים ושעירים הנשרפים, שחיתתם בעזרה, ומתן דמם בהיכל, ושפיכת שיירי הדם והקטרת אימוריהם בעזרה.

ואמר רבי משום רבי יוסי, שאינם מתפגלים בדבר הנעשה בהיכל, [כלומר, שאינם מתפגלים, עד שגם העבודה שבה היתה מחשבת הפיגול, וגם האכילה שחשב עליה למחר, שתיהן דבר שאינו נעשה בהיכל], ולפיכך:

היה עומד בעזרה ושחט על מנת להזות מדמו למחר, לא פיגל. כי מחשבה בחוץ בדבר הנעשה בפנים. [שכן מתן דמו שחישב עליה היא בהיכל].

היה עומד בהיכל ומזה את הדם על מנת להקטיר אימורים למחר, או על מנת לשפוך שיריים [על יסוד מערבי של מזבח החיצון] למחר, לא פיגל. כי מחשבה בפנים בדבר הנעשה בחוץ, [שכן עבודת ההזאה היא בהיכל].

אבל היה עומד בעזרה, ושחט על מנת לשפוך את שיירי הדם למחר או על מנת להקטיר את האימורים למחר, פיגל. כי גם המחשבה בחוץ וגם בדבר נעשה בחוץ.

דברים שאין חייבים עליהם משום פיגול

אין פיגול, אלא בדבר שיש לו מתירים, כלומר, שדבר אחר מתיר אותו, לאכילת אדם [כשיירי מנחות, שהקטרת הקומץ והלבונה מתירים אותם באכילה], או לאכילת מזבח, [כאימורי בהמה שהם מתיר אותם למזבח].

אבל דברים שאין אחר מתיר אותם אין בהם משום פיגול [ואפילו היתה בהם מחשבת פיגול האוכל אותם פטור מכרת של אוכל פיגול] ואלו

מסכת מנחות

פרק שני הקומץ את המנחה דף טו

הם:

(א) הקומץ [של המנחה]. (ב) והלבונה. (ג) והקטורת. (ד) ומנחת כהנים. (ה) ומנחת נסכים. (ו) ומנחת כהן משיח. (ז) והדם.

פיגל בלחמי תודה ובמנחת מאפה

לעיל נתבאר, שנחלקו חכמים ורבי יוסי מה הדין כשפיגל באחת משתי הלחם ובאחת מלחם הפנים, האם נתפגלה גם חברתה.

ומסקנת הגמרא, שלא רק באלו [שהם דברים חלוקים, שיש להם שני מתירים, שתי הלחם - שני כבשים, ולחם הפנים - שני בזיכי לבונה], אמר רבי יוסי שהם נחשבים לדברים חלוקים, ומחשבה באחד אינה מפגלת את חברו. אלא אף בדברים חלוקים שיש להם מתיר אחד, כלחמי תודה, שהתודה היא מתיר אחד לכל ארבעים הלחמים, וכמנחת מאפה תנור, שבאה משני מינים, חלות ורקיקים, ויש להם קמיצה אחת, [וכן רקיקי נזיר שהם שני מינים], בכל אלו, לדעת רבי יוסי, אם פיגל את האחד, לא נתפגל חברו.

האם עבודות מצטרפות לפגל

כבר נתבאר, שהמחשב בשעת עבודות הקרבן, שתהא כזית מאחת האכילות חוץ לזמנה, פיגל.

ומבואר בברייתא אחת, שאם בשעת שחיטה, חישב על אכילת חצי זית חוץ לזמנו, ובשעת זריקת הדם, חישב על אכילת חצי זית נוסף חוץ לזמנו, המחשבות מצטרפות לפגל, כמי שחשב על אכילת כזית שלם חוץ לזמנו, בשעת עבודה אחת.

ללשון ראשון – כוונת הברייתא שדווקא שחיטה וזריקה מצטרפות, כי שתיהן נחשבות כמתירי הקרבן, [השחיטה מקדשת את הדם, והמקדש את הדם להקרבה, הרי הוא כמתירו, כפי שיתבאר בעזה"י בדף ט"ז. והזריקה מתירה את האימורים והבשר]. אבל קבלה והולכה אינן עבודות המתירות איזה דבר ואינן מצטרפות לפגל.

וללשון שני – כוונת הברייתא, ששחיטה וזריקה מצטרפות לפגל אף על פי שהן רחוקות זו מזו, שזו עבודה ראשונה וזו עבודה אחרונה, וכל שכן שעבודות הסמוכות יותר זו לזו, מצטרפות לפגל ובכלל זה קבלה והולכה.

ובברייתא ששנה לוי נאמר, שאין אחת מארבע העבודות, מצטרפות זו עם זו לפגל, ואפילו לא שחיטה וזריקה.

לדברי רבא – הברייתא הזו, היא כדעת רבי, [שאמר בברייתא אחרת, שהשוחט את שני כבשי העצרת, ומחשב בכל אחד מהם לפגל חצי זית מלחם אחר של שתי הלחם, לא פיגל, ואין מצרפים את שתי המחשבות שבשתי השחיטות], והברייתא המבוארת לעיל, האומרת, שעבודות מצטרפות לפגל, היא כדעת חכמים.

ולדברי אבוי – אפילו רבי אינו סובר כדעת הברייתא ששנה לוי, שכן לדעת רבי, דווקא חצאי מתיר אינם מצטרפים, כשחיטת כבשי עצרת שכל אחד הוא חצי מתיר, [ורק שניהם יחד הם מתיר שלם], שכן, אפילו אם נצרף את המחשבות, אין כאן אלא מחשבת אכילת חצי זית במתיר אחד שלם, ואין פיגול עד שתהיה מחשבת אכילה בכזית שלם, אבל כשבכל השחיטה היתה מחשבה בחצי זית, וגם בכל הזריקה היתה מחשבה בחצי זית, הם מצטרפים לכזית שלם.

נטמאת אחת מן החלות [של שתי הלחם] או

נטמא אחד מן הסדרים [של לחם הפנים]

א. שיטת רבי אלעזר.

לדברי הכל, אם נטמאו אחר שכבר הותרו באכילה, [כלומר, שנטמאת אחת מן החלות של שתי הלחם אחר זריקת הדם של הכבשים. או נטמא אחד מהסדרים של לחם הפנים אחר הקטרת הבזיכים], מאחר שכבר הותרו החלות והסדרים, מעתה, מה שנטמא מהם הוא לבדו נאסר באכילה, וכל הטהור בהכשרו עומד, ונאכל.

דף טו

ואם נטמאו קודם שהותרו באכילה, נחלקו חכמים ורבי יהודה מה דינם:

לדעת חכמים – [הציץ מרצה על האוכלים, כלומר] כשם שהציץ מכשיר קרבן שנטמאו אימוריו, [הקרבים על המזבח], שנאמר, "וְעֲשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר ... וְהָיָה עַל מִצַּח אֶהְרֹן

מסכת מנחות

פרק שני הקומץ את המנחה דף טו

וְנִשָּׂא אֶהָרוּ אֶת עֹון הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּד הוּא מִכְשִׁיר קֶרֶבן שֶׁנִּטְמָא בְּשֶׁרוּ [הַנֶּאֱכָל], וְלִכֵּן אִף עַל פִּי שֶׁאֵין מִקְרִיבִים אֶת כִּבְשֵׁי עֶצְרַת אוֹת אוֹת בְּזִיכֵי הַלְּבוּנָה אִם חָסֵר הַלֶּחֶם, כִּשְׁנִטְמָא הַלֶּחֶם, אֵין לְדוּנו כְּמִי שֶׁנִּחְסַר, כִּי הַצִּיץ מִכְשִׁיר אוֹתוֹ, לְעַנְיִן זֶה שִׁיקְרִיבוּ עֲלָיו אֶת הַקֶּרֶבן, כְּאִילוּ הוּא קַיִים, וּמֵאַחַר שֶׁקֶרֶב הַקֶּרֶבן בְּהַכְשֵׁר, אוֹתוֹ לֶחֶם שֶׁלֹּא נִטְמָא, נֶאֱכָל.

וְלִדְעַת רַבֵּי יְהוּדָה – הַצִּיץ אֵינוֹ מֵרָצָה עַל הָאוֹכְלִים, וְלִכֵּן כִּשְׁנִטְמָא לֶחֶם אֶחָד, שׁוֹב אֵי אִפְשֵׁר לְהַקְרִיב עֲלָיו אֶת הַכִּבְשִׁים אוֹ הַבְּזִיכִים, כִּשֶׁם שֶׁאֵין מִקְרִיבִים אוֹתָם כִּשְׁנִחְסַר הַלֶּחֶם, וְאִם הַקְרִיבוּ אוֹתָם, לֹא קֶרֶבוּ בְּהַכְשֵׁר, וְלֹא הִתִּירוּ אִף אֶת הַלֶּחֶם שֶׁלֹּא נִטְמָא.

ב. שיטת רבי יוחנן.

לְמוֹד עֵרוֹךְ הוּא בְּפִיו שֶׁל רַבֵּי יְהוּדָה, [כְּלוּמַר כִּד שְׁנָה מֵרְבוּתֵיו], שֶׁאֵין קֶרֶבן צִיבוֹר חֲלוֹק. כְּלוּמַר אֵין טַעְמוֹ שֶׁל רַבֵּי יְהוּדָה מִשׁוּם שֶׁאֵין צִיץ מֵרָצָה עַל הָאוֹכְלִים, אֲלֹא מִשׁוּם שֶׁכֻּלָּל הוּא בְּכָל מִקוּם, שֶׁאֵין קֶרֶבן צִיבוֹר חֲלוֹק חֲצִיו כֶּשֶׁר וְחֲצִיו פְּסוּל, אֲלֹא אִם נִפְסַל חֲצִיו, נִפְסַל כּוּלוֹ.

וְלִכֵּן, אִפִּילוּ כִּשְׁנִטְמָא לֶחֶם אֶחָד אַחֲרֵי שֶׁכָּבַר הוֹתָרוּ שְׁנֵי הַלְּחָמִים בְּאִכִּילָה, מֵאַחַר שֶׁעֵתָה נִטְמָא הָאֶחָד, אִף עַל פִּי שֶׁחֲבִירוֹ עֵדִיין טְהוֹר, מִכָּל מִקוּם, בִּכְךָ שֶׁהָאֶחָד נִפְסַל, נִפְסַל גַּם חֲבֵרוֹ.

וְכֵן, אִם נִטְמָא אֶחָד מֵהַבְּזִיכִים, גַּם חֲבֵרוֹ נִחְשָׁב כְּטִמָּא, אִף שֶׁבְּפֹעַל לֹא נִטְמָא, וּמַעֲתָה, אִף שֶׁמִּקְטִירִים אוֹתָם, כִּי קֶרֶבן צִיבוֹר קֶרֶב בְּטוּמָאָה, מִכָּל מִקוּם אֵין צָרִיךְ לְשַׁמּוֹר אֶת הַטְּהוֹר שֶׁלֹּא יִטְמָא, כִּי כִּשְׁנִטְמָא הָרֵאשׁוֹן כָּבַר נִחְשָׁב הַשְּׁנִי כְּטִמָּא. [וְלִדְעַת חֲכָמִים, הַטְּהוֹר יַעֲשֶׂה בְּטְהָרָה, וְהִטְמָא יַעֲשֶׂה בְּטוּמָאָה].

וְכֵן אִם נִטְמָא שֶׁבֶט אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וּמִחַמְתּוֹ מוֹתָרִים לַעֲשׂוֹת אֶת הַפְּסַח בְּטוּמָאָה, [אִף שֶׁשָּׂאָר שְׁבִטִים טְהוֹרִים, כִּי לִדְעַת רַבֵּי יְהוּדָה שְׁבֶט אֶחָד קָרוֹי קְהָל, לְהַתִּיר לוֹ אֶת הַפְּסַח בְּטוּמָאָה], מֵאַחַר שֶׁהַפְּסַח נַעֲשֶׂה בְּטוּמָאָה לְאוֹתוֹ שְׁבֶט טִמָּא, הוּא נַעֲשֶׂה גַּם לְכָל יִשְׂרָאֵל בְּטוּמָאָה, שֶׁאֵין קֶרֶבן צִיבוֹר חֲלוֹק. [וְלִדְעַת חֲכָמִים, הַטְּהוֹרִים עוֹשִׂים פְּסַח רֵאשׁוֹן בְּטְהָרָה, וְהִטְמָאִים נִדְחִים לְפַסַּח הַשְּׁנִי].

התודה מפגלת את הלחם

אבל הלחם אינו מפגל את התודה

הַמִּקְרִיב קֶרֶבן תּוֹדָה, מְבִיא עִמּוֹ אַרְבַּעַה מִיָּנִי לְחָמִים, מִכָּל מִין עֶשֶׂר חֲלוֹת, אֶחָת מִכָּל מִין נִיתַנְתָּ לְכַהֵן, וְהַשָּׂאָר נֶאֱכָל לְבַעֲלִים. וְכִשֶּׁם שֶׁעֲבוּדוֹת הַקֶּרֶבן מִתִּירוֹת אֶת בֶּשֶׂר הַתּוֹדָה, כִּד הֵם מִתִּירוֹת אֶת הַלְּחָמִים.

וּמֵבּוֹאֵר בְּמִשְׁנָה שֶׁהַמִּפְגַּל אֶת הַתּוֹדָה, [שֶׁחִישַׁב בְּשַׁעַת אֶחָת הָעֲבוּדוֹת לְאֹכֹל אֶת הַתּוֹדָה לְמַחֵר], פִּיגַל עִמָּה גַּם אֶת הַלֶּחֶם, וּמַעֲתָה הָאוֹכֵל מֵהַתּוֹדָה אוֹ מֵהַלֶּחֶם עֲנוּשׁ כֶּרֶת. אֲבָל הַמִּפְגַּל אֶת הַלֶּחֶם, [שֶׁחִישַׁב בְּשַׁעַת אֶחָת הָעֲבוּדוֹת לְאֹכֹל אֶת הַלֶּחֶם לְמַחֵר], הַלֶּחֶם לְבָדוּ נַעֲשֶׂה פִּיגוּל, וְהַתּוֹדָה כֶּשֶׁרָה.

וְאֵין הַטַּעַם לְכַךָ, כִּי נֹאמַר, "וְהַקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חֲלוֹת", [וְלֹא נֹאמַר "וְהַקְרִיב חֲלוֹת עַל זֶבַח תּוֹדָה"], לְלַמֵּד, שֶׁזֶבַח הַתּוֹדָה הֵם הַחֲלוֹת, כְּלוּמַר הַחֲלוֹת קָרוֹיוֹת זֶבַח תּוֹדָה, וְלִכֵּן, הַמַּחְשָׁב לְאֹכֹל אֶת הַתּוֹדָה לְמַחֵר, כֻּלָּל בְּמַחְשַׁבְתּוֹ גַּם אֶת הַתּוֹדָה עִצְמָהּ, וְגַם אֶת הַלֶּחֶם הַקָּרוֹי תּוֹדָה כְּמוֹתָהּ, וְלִכֵּן, פִּיגַל אֶת שְׁנֵיהֶם. אֲבָל כִּשְׁחִישַׁב לְאֹכֹל אֶת הַלֶּחֶם לְמַחֵר, לֹא כֻלָּל בְּדַבְּרֵיוֹ אֲלֹא אֶת הַלֶּחֶם, וְלִכֵּן רַק הַלֶּחֶם מִתְּפַגֵּל.

- כִּי אִם זֶה הַטַּעַם, רַק בְּלַחְמֵי תּוֹדָה הִיָּה צָרִיךְ לְהִיוֹת הַדִּין כֵּן, וּבְמִשְׁנָה מְבּוֹאֵר, שֶׁגַּם בְּשֵׁנֵי הַלֶּחֶם הַדִּין כֵּן.

אֲלֹא הַטַּעַם שֶׁל הַדִּין הַזֶּה הוּא, שֶׁהַטַּפֵּל נִגְרַר אַחֲרֵי הָעֵיקָר, אֲבָל הָעֵיקָר אֵינוֹ נִגְרַר אַחֲרֵי הַטַּפֵּל, וּמֵאַחַר שֶׁהַתּוֹדָה הִיא הָעֵיקָר, [וְלֶחֶם גֶּלֶל תּוֹדָה], אִם נִתְּפַגְּלָה הַתּוֹדָה, גַּם הַלֶּחֶם מִתְּפַגֵּל עִמָּהּ, וּמֵאַחַר שֶׁהַלֶּחֶם הוּא הַטַּפֵּל, [וְאֵין תּוֹדָה גֶּלֶל לֶחֶם], אִם נִתְּפַגֵּל הַלֶּחֶם, הַתּוֹדָה אֵינָה מִתְּפַגְּלַת עִמּוֹ.

וְלֹא רַק תּוֹדָה, [שֶׁאֵינָה טַעוּנָה תְּנוּפָה עִם לַחְמָה], מֵאַחַר שֶׁהִיא עֵיקָר, אֵינָה נִגְרַרְתָּ אַחֲרֵי לַחְמָה לְהִתְּפַגֵּל עִמּוֹ, אֲלֹא אִף כִּבְשֵׁי עֶצְרַת, [הַטַּעוּנִים תְּנוּפָה עִם לַחְמָם], מֵאַחַר שֶׁהֵם עֵיקָר, [וְאֵין כִּבְשִׁים גֶּלֶל לֶחֶם], אֵינָם נִגְרַרִים אַחֲרֵי שְׁתֵּי הַלֶּחֶם לְהִתְּפַגֵּל עִמָּהֶם.

מסכת מנחות

פרק שני הקומץ את המנחה דף טו

כחצי זית מתודה וכחצי זית מלחמי תודה או

כחצי זית מכבשי עצרת וכחצי זית משתי

הלחם

כבר נתבאר, שמחשבת אכילת כזית לאחר הזמן, מפגלת את הקרבן. ומחשבת פיגול בכזית מהתודה עצמה, מפגלת את התודה ואת לחמה, אבל מחשבת פיגול בכזית מהלחם, אינה מפגלת את התודה. וכן מחשבת פיגול בכזית מכבשי עצרת, מפגלת אותם ואת שתי הלחם, אבל מחשבת פיגול בכזית משתי הלחם, אינה מפגלת את הכבשים.

ואם צירף במחשבתו חצי זית מזה וחצי זית מזה, [כלומר חצי זית מהתודה וחצי זית מלחמה, או חצי זית מכבשי עצרת וחצי זית משתי הלחם], **לדברי הכל, התודה וכבשי עצרת אינם מתפגלים, כי מחשבה בלחם אינה מפגלת אותם, ובם עצמם לא חישב אלא בחצי זית.**

אבל לעניין הלחמים.

דעת רב ללשון ראשון – שגם לחמי תודה, וגם שתי הלחם, מתפגלים במחשבה זו, כי מאחר שמחשבת פיגול [של כזית] בעיקרם מפגלת אותם, [כמבואר לעיל], נמצא שלגבי הטפלים הללו, יש מחשבת פיגול בכזית שלם, חצי זית בהם עצמם, וחצי זית בעיקרם.

ולדעת רב ללשון שני – שרק שתי הלחם מתפגלים במחשבה זו, כי מאחר שהם טעונים תנופה עם הכבשים, הם נחשבים יותר כדבר אחד עימהם, ולכן מחשבת פיגול של הכבשים, שייכת בהם יותר, ונמצא שיש בלחמים מחשבת פיגול של כזית. אבל לחמי תודה אינם מתפגלים במחשבה זו, כי אינם נחשבים כדבר אחד עם התודה, ובהם עצמם לא היתה מחשבת פיגול אלא בחצי זית.

ולכל הלשונות, רבי אלעזר הקשה על דברי רב, ומה המפגל [תודה או כבשי עצרת שסייעו לפגל לחם] אינם מתפגל [כמבואר לעיל] הבא לפגל [חצי זית של לחם הבא לפגל גם את התודה וכבשי עצרת] ולא פיגל אינו דין שלא יתפגל.

מעשה באחד שזרע כרמו של חברו

מעשה באחד, שזרע [חיטים משל] בכרמו של חברו סמדר [=כשכבר חנטו ענבים], **ובא מעשה לפני חכמים, ואסרו את הזרעים, והתירו את הגפנים.**

ואף שבשאר מקומות, לא יתכן שהאוסר, [כגפנים שאוסרים את התבואה הגדלה עימהם], לא יאסר, והבא לאסור [זרעים], ולא אוסר, יאסר.

כאן הזרעים אסורים, כי באמת, מדין תורה אין אסור אלא קנבוס ולוף. [י"מ מינים שאין זרעם כלה. וי"מ מינים הדומים לענבים שיש בהם אשכולות. והטעם שרק אל אסורים מהתורה כי נאמר "לא תזרע פְּרִמָּךְ פְּלִאִים" ללמד שהאיסור הוא בזרעים הדומים לכרם], ושאר זרעים אינם אסורים מהתורה, אלא מדברי חכמים, וכשאסרו חכמים את הגידולים לא אסרום, משום שהדבר אסור בעצמותו, אלא משום שהעושה עבר על גזרת חכמים, ולפיכך, מי שעבר על דבריהם, וזרע כלאים, קנסו אותו להפסיד, אבל מי שלא עבר על דבריהם, אינו נקנס.

השוחט אחד מכבשי עצרת

על מנת לאכול "חברו" למחר

לדברי רבי אבא זוטי, רבי אלעזר הסתפק לפני רב, מה דין השוחט את אחד מכבשי עצרת, במחשבה לאכול את "חברו" למחר, ולא פירש "כבש חברו".

האם כשלא פירש, כוונתו לכבש השני, ולא פיגל, כי אין מתיר מפגל מתיר.

או שהכוונה ללחם הבא עם הכבש, ופיגל, כי ניתן לפגל את הלחם בשחיטת הכבשים.

מנחת נסכים

המביא קרבן לנדר או נדבה מביא עמו נסכים, [חצי ההין לפר, ושליש ההין לאיל, ורביעית ההין לכבש]. ואין חיוב הבאת הנסכים ביום הבאת הקרבן דווקא, אלא רשאי להביא את הנסכים גם בימים שאחרי הבאת הקרבן.

פיגול בנסכים

א. מנחת נסכים הבאה עם הבהמה.

המביא קרבן, מביא עמו נסכים, ודינם שהם קרבים כולם למזבח, ואין מהם שיריים

מסכת מנחות

פרק שני הקומץ את המנחה דף טז

לאכילה, ואין להקריבם למזבח אלא אחר הקרבן.

לדעת רבי מאיר – הנסכים הללו הבאים עם הקרבן, נחשבים כחלק ממנו, ואף על פי שאין חיוב להביאם עם הקרבן, שכן ניתן להביאם גם בימים שאחרי כן, מכל מקום כשמביאים אותם ביום שמקריבים את הקרבן, בשחיטת הקרבן הם נקבעים להיות נסכיו, ושוב אי אפשר לשנותם לקרבן אחר, ומאחר שהם נקבעים להיות עמו, הם נחשבים כחלק ממנו, ולכן אם נתפגל הקרבן, השותה מהנסכים הללו, חייב כרת, כאוכל פיגול, שכן הנסכים ניתנים להקטרה על ידי דבר אחר שהוא הדם, והרי היא כאימורי הקרבנות שניתנים על ידי דם הקרבנות, ויש בהם פיגול.

ולדעת חכמים – מאחר שאין חיוב להביא את הנסכים עם הבהמה, ואדם רשאי להביאם אף כמה ימים אחר הקרבת הקרבן, אם כן אינם נחשבים כחלק מהקרבן, ולכן גם כשהביאו אותם באותו יום, אינם נקבעים להיות נסכי הקרבן, ועדיין ניתן לשנותם לקרבן אחר, ולהביא אחרים לקרבן זה למחר, ומאחר שהנסכים נחשבים כקרבן בפני עצמו, שאין בו דבר המתיר זולתו, אלא כולו עולה למזבח, ומתיר עצמו, אין בהם איסור פיגול.

ב. מנחת נסכים הבאה בפני עצמה.

מנחת נסכים הבאה בפני עצמה, [בין מחמת הזבח, כגון שהביא אותה בימים שאחר הקרבת הזבח. ובין כשבאה בלא זבח, כדין מנחת נסכים שבאה נדבה בפני עצמה]. מאחר שקריבה בפני עצמה, ולא עם הקרבן, הכל מודים שאינה נידונית אלא לעצמה, ומאחר שאין בה דבר המתיר זולתו, אלא כולה עולה למזבח, ומתירה עצמה, אין בה איסור פיגול.

לוג שמן של מצורע

מצורע הבא להיטהר מביא לוג שמן, שמזים ממנו שבע הזאות כנגד ההיכל, ונותנים ממנו על ראש המצורע ואוזנו ובהונותיו, ושייריו נאכלים לכהנים. ואינו ראוי לכך אלא אחר הבאת האשם, כי יש להקדים את מתן דם האשם על האוזן והבהונות, לפני נתינת השמן במקומות אלו. ניתן להביא את השמן בו ביום שמזים מדם האשם, ולתת ממנו על האוזן והבהונות אחר נתינת הדם. וניתן להביא את השמן בימים שאחרי כן, אבל לא בימים שלפני כן.

לדעת רבי מאיר – אם הביאו את השמן עם הקרבן, הוא נחשב כחלק ממנו,

ואף על פי שאין חיוב להביאו עם הקרבן, שכן ניתן להביאו גם בימים שאחרי כן, מכל מקום כשמביאים אותו ביום שמקריבים את הקרבן, בשחיטת הקרבן הוא נקבע להיות לשמן המצורע הזה, ושוב אי אפשר לשנותו לקרבן אחר, ומאחר שהוא נקבע להיות עמו, הוא נחשבים כחלק ממנו, ולכן כשנתפגל האשם, האוכל משמן הזה, חייב כרת, כאוכל פיגול, שכן השמן נותר על ידי דבר אחר שהוא הדם, והרי היא כבשר הקרבנות שניתנים על ידי דם הקרבנות, ויש בהם פיגול.

ולדעת חכמים – מאחר שאין חיוב להביא את השמן עם האשם, וניתן להביאו אף כמה ימים אחר הקרבת האשם, אם כן אינו נחשב כחלק ממנו, אפילו בא יחד עמו, שכן אף אם הביאו אותו באותו יום, אינו נקבע להיות שמן האשם הזה, ועדיין ניתן לשנותו לאשם אחר, ולהביא שמן אחר לאשם זה למחר, ומאחר שאינו נחשב כחלק מהקרבן אם נתפגל האשם לא נתפגל השמן.

דף טז

פיגול בחצי מתיר

כבר נתבאר שברוב המנחות יש ארבע עבודות. (א) קמיצה. (ב) נתינת הקומץ בכלי שרת. (ג) הולכת הקומץ למזבח. (ד) הקטרת קומץ המנחה על המזבח והקטרת הלבונה על המזבח. והמחשב באחת מעבודות אלו מחשבת פיגול, [שתהא אחת האכילות אחר זמנה], פיגול את המנחה.

ונחלקו רבי מאיר וחכמים בעניין עבודה, שיש בה כמה פעולות, [כהקטרת קומץ ולבונה של המנחה, במנחות שיש בהן את שני הדברים הללו], כשאחת נעשית במחשבת פיגול, ואחת נעשית במחשבה נכונה.

- לדעת רבי מאיר נתפגל הקרבן במחשבת פיגול שהיתה בחצי המתיר.

- ולדעת חכמים לא נתפגל הקרבן במחשבת פיגול של חצי מתיר.

מסכת מנחות

פרק שני הקומץ את המנחה דף טז

ולדברי רב:

נחלקו החכמים הללו רק כשהיתה מחשבת הפיגול בחציו השני של המתיר, [כגון בהקטרת הלבונה שאחר הקטרת הקומץ], אבל כשהיתה מחשבת הפיגול בחציו הראשון של המתיר [בהקטרת הקומץ שקודם הקטרת הלבונה], אף על פי שאת חציו השני של המתיר הקריב הכהן בשתיקה, מודים חכמים, שפיגול, כי כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה, ואם כן, גם גמר עבודת המתיר היתה במחשבת פיגול שהיתה בתחילת העבודה, ומאחר שפיגול בכל המתיר, יש כאן פיגול.

ודווקא כשאותו כהן הקטיר את שני הדברים, אבל אם כהן אחד הקטיר את הקומץ במחשבת פיגול, וכהן שני הקטיר את הלבונה בשתיקה, אין הקטרה שניה על דעת הקטרה ראשונה, ולא נתפגל כל המתיר.

ולדברי שמואל:

גם כשהיתה מחשבת הפיגול בחציו הראשון של המתיר בלבד, נחלקו חכמים על רבי מאיר, ואמרו, שלא נתפגל הקרבן, כי אין העושה עושה על דעתו הראשונה, ומאחר שלא פיגול בסוף המתיר, אין כאן פיגול אלא בחציו, ולדעתם אין מפגלים בחצי מתיר.

סדר הזאות פר ושעיר של יום הכיפורים

(א) אחת למעלה ושבע למטה בין בדי הארון מדם הפר [=סה"כ 8].

(ב) אחת למעלה ושבע למטה בין בדי הארון מדם השעיר [=סה"כ 16].

(ג) אחת למעלה ושבע למטה בהיכל כנגד הפרוכת מדם הפר [=סה"כ 24].

(ד) אחת למעלה ושבע למטה בהיכל כנגד הפרוכת מדם השעיר [=סה"כ 32].

(ה) י"א שמערבים את דם הפר ודם השעיר, ונותנים משניהם יחד ארבע מתנות על ארבע קרנות מזבח הזהב [=סה"כ 36]. וי"א שנותנים מדם הפר בפני עצמו ארבע מתנות על ארבע הקרנות, וכן מדם השעיר בפני עצמו ארבע מתנות על ארבע הקרנות [=סה"כ 40].

(ו) לדברי הכל נותנים שבע הזאות על טהרו של מזבח מדם הפר ודם השעיר המעורבים זה בזה [=לדעה ראשונה באות ה' סה"כ 43. ולדעה שניה באות ה' סה"כ 47].

(ז) שופכים את שיירי הדם ליסוד מזבח החיצון. י"א שאין הדבר מעכב את הכשר הקרבן, ולכן אינו נמנה במניין הזאות הקרבן. וי"א שהדבר מעכב את הכשר הקרבן, ולכן הוא נמנה במניין ההזאות [=ולפי זה, לדעה שניה לעיל (באות ה') היו 48 הזאות].

פיגול בין בראשונה בין

בשניה בין בשלישית

מבואר בברייתא, שבקרבת הפנימיים, שדמם ניתן בכמה מקומות. [א] לפני ולפנים בין הבדים, (רק בפר ושעיר של יום הכיפורים). (ב) בהיכל כנגד הפרוכת. (ג) בהיכל על מזבח הזהב].

- לדעת חכמים, אין פיגול בזריקת הדם, אלא אם כן היו כל המתנות במחשבת פיגול.

- ולדעת רבי מאיר, יש פיגול, אף כשהיו מתנות הדם באחת מהמקומות במחשבת פיגול.

פשטות לשון הברייתא היא כדברי שמואל, שלדעת חכמים, אין הקרבן מתפגל, אלא כשהיו מחשבות פיגול בכל המתנות, אבל אם היתה מחשבת רק במתנות שבפנים, אינו מתפגל, כי אין פיגול בחצי מתיר, ואין שאר המתנות על דעת הראשונה.

ובאופן הזה, אי אפשר להעמיד את הברייתא כדעת רב, אלא אם הברייתא היא כדעת האומרים, שכשכהן גדול נפסל באמצע עבודתו, כהן אחר ממשיך בהזאות הדם מהיכן שהפסיק הראשון, ואינו צריך להתחיל את העבודה מהתחלה, שבזה ניתן להעמיד את הברייתא, כשבכל אחת מהמתנות עבד כהן גדול אחד, ולכן אין הקרבן מתפגל, אלא כשהיו מחשבות פיגול בכל המתנות, אבל מחמת דעת ראשונה של זה, לא נתפגל הקרבן בסוף העבודה של חבירו.

ורבא יישב את הברייתא כדעת רב, שאף שבשאר מקומות, לדעת חכמים, כל העושה על דעת ראשונה עושה, כאן אין אומרים כן, כי מדובר שהיתה מחשבת פיגול בסדרה ראשונה

מסכת מנחות

פרק שני הקומץ את המנחה דף טז

ובשלישית בלבד, ובאופן הזה אין אומרים כל העושה על דעת ראשונה עושה, שגם המתנות שבסדרה שניה שהיו בשתיקה, היו על דעת הראשונה שהיתה במחשבת פיגול, **כי מאחר שלעניין המתנות האחרונות לא הסתמך על דעתו הראשונה, ופירש שוב שעושה במחשבת פיגול, יש מכך ראייה שמה שעשה בשתיקה לא היה במחשבת פיגול כדעתו הראשונה.** ורב אשי לא קיבל את הביאור הזה, כי לא נזכר בברייתא ששתק באחת מהמתנות, אלא רק שעשה אחת מהן במחשבת פיגול.

ורב אשי יישב את הברייתא כדעת רב, באופן אחר, שאף שבשאר מקומות, לדעת חכמים, כל העושה על דעת ראשונה עושה, כאן אין אומרים כן, כי מדובר שהיתה מחשבת פיגול בסדרה ראשונה ובשניה בלבד, אבל לא בשלישית, ובאופן הזה אין אומרים כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה, שגם המתנות שבסדרה שלישית שהיו בשתיקה היו על דעת ראשונות שהיו במחשבת פיגול, **כי מאחר שלעניין המתנות במקום השני לא הסתמך על דעתו הראשונה, ופירש שוב שעושה במחשבת פיגול, יש מכך ראייה שהמתנות שעשה במקום השלישי בשתיקה, לא היו במחשבת פיגול כדעתו הראשונה.** והקשו על כך, כי מלשון הברייתא משמע, שעשה רק אחת מהמתנות במחשבת פיגול.

-

כבר נתבאר, שלדעת רבי מאיר, יש פיגול בכל אחת מהזאות פר ושעיר של יום הכיפורים.

- **אמנם, לדברי רבה, כן הדין רק כשאחר הסדרה שפיגל בה, נשפך הדם, והביא הכהן פר אחר למתנות הנוספות, שבאופן הזה, מאחר שנשלמה כל סדרה בפני עצמה, בלא הסדרה הבאה, הרי זה כמי שקרב המתיר כמצוותו, ולכן יש פיגול, אבל אם עשה הכל בפר אחד, מאחר שלא נשלמה עבודתו במקום הראשון, וכבר בו פיגל, הרי זה פסול, וכשבא להזות ממנו במקום השני, דם פסול הוא, ואין כאן גמר הקרבה כמצוותו.**

- **אבל לדעת רבא, הדין הזה אמור, אף כשעשה הכל בעבודת פר אחד, כי לעניין זה, הזאות שבמקומות האחרונים, נחשבים כגמר עבודה בהכשר, להחשיב את המחשבה שבמקום הראשון כפיגול.**

הולכת הקומץ

כבר נתבאר שנחלקו חכמים ורבי מאיר בהקטרת הקומץ שהיא חצי מעבודת הקטרת המנחה, [הכוללת את הקטרת הקומץ והקטרת הלבונה], האם מחשבת פיגול בחצי עבודה זו מפגלת או לא.

וכמו כן נתבאר שבעבודת הקמיצה הנעשית בקומץ לבדו הכל מודים שמחשבה מפגלת בה כי בעבודה זו אין אלא קמיצת הקומץ.

ונחלקו אמוראים מה הדין בעבודת הולכת הקומץ.

לדעת ריש לקיש – מאחר שעבודת ההולכה ישנה הן בקומץ והן בלבונה, הרי זו כעבודת ההקטרה, שישנה בשניהם, ולדעת חכמים, המחשב מחשבת פיגול באחד מהם, לא פיגול.

ולדעת רבי יוחנן – יש חילוק בין עבודת ההולכה, לעבודת ההקטרה, שעבודת ההקטרה באה להתיר, ואי אפשר לבטלה, ועד שלא יוקטרו הקומץ והלבונה, לא נשלמה העבודה, מה שאין כן עבודת ההולכה, שאינה מתרת איזה דבר, ואין הקומץ והלבונה זקוקים בה זה לזה, והיא נשלמת בכל אחד בפני עצמו, ולכן, לדעת רבי יוחנן, כל עבודה כזו שאינה מתרת, יש בה פיגול בפני עצמה.

והסיבה ששחיטת אחד מכבשי עצרת נחשבת כחצי מתיר, כי השחיטה הזו מקדשת את שתי הלחם, וכל הבא לקדש כבא להתיר, ומאחר ששני הכבשים זקוקים זה לזה לקדש, שחיטת כל אחד מהם היא שחיטת חצי מתיר.

ובאמת גם שאר שחיטות קרבנות נחשבות כמתירות, כי השחיטה מקדשת את דם הקרבן להקרבה, ולכן המפגל בסימן אחד של השחיטה, נחשב כמפגל בחצי מתיר, ששני הסימנים זקוקים זה לזה כדי לקדש את הדם להקרבה.

ומהברייתא משמע כדברי רבי יוחנן.

שומשום אחר שומשום

הקטיר שומשום אחר שומשום ובכל הקטרה

מסכת מנחות

פרק שני הקומץ את המנחה דף יז

חישב על מנת לאכול שומשום אחר למחר עד שכלה כל ההקטרה. שלושה נחלקו בדין המנחה הזו, רב חסדא, ורב המנונא, ורב ששת. אחד אמר פיגול. ואחד אמר פסול. ואחד אמר כשר.

מתחילה רצו לומר שכל שומשום נחשב כחצי מתיר, ומחלוקת זו תלויה במחלוקת תנאים:

לדעת רבי מאיר – פיגול כי מפגלים בחצי מתיר.

לדעת חכמים – לא פיגול כי אין מפגלים בחצי מתיר אבל פסל כדין מפגל בחצי מתיר שפסל.

ולדעת רבי – כשר לגמרי, כי אין חצאי שיעור אכילה מצטרפים למחשבת פיגול. [דברי רבי בדף י"ד].

ומסקנה שאין הדין הזה תלוי במחלוקת תנאים כי:

יתכן שבזה רבי מאיר מכשיר – כי לא היתה אף פעם מחשבה על כזית שלם.

ויתכן שבזה חכמים מודים שפיגול – כי בצירוף המחשבות פיגול בכל המתיר.

ויתכן שבזה רבי פוסל – כי לבסוף חישב על אכילה של כזית שלם.

והטעם של האמוראים החולקים בדין הזה הוא:

אחד אומר שלדברי כל התנאים העושה כן פיגול – כי הקטרה כזו הקטרה כשרה לכל דבר שדרך להקטיר כן ואף אכילה באופן הזה היא אכילה ראויה ואם כן הקטיר כדרכו וחשב על אכילה כדרכו בחוץ והרי זה כמפגל בהקטרה שלמה.

ואחד אומר שלדברי כל התנאים העושה כן פסל – כי הקטרה כזו אינה הקטרה כשרה ומאחר שלא הקטיר את המנחה בהכשר הרי זו פסולה ולא הותרו שייריה באכילה.

ואחד אומר שלדברי כל התנאים העושה כן לא פסל כלל והמנחה כשרה – כי אמנם הקטרה כזו הקטרה כשרה לכל דבר אבל אכילה באופן הזה אינה דרך אכילה ואם כן הקטיר כדרכו ולא חישב מחשבת אכילה כדרכה חוץ לזמנו ואם כן אין כאן מחשבה פוסלת.

דף יז

האם הקטרה מפגלת הקטרה

לדעת חריפי דפומבדיתא [=עיפא ואבימי בני רחבא] – אף לדעת [חכמים], האומרים, שאין פיגול בעבודת חצי מתיר, כל זה כגון מקטיר קומץ לאכול את שיירי המנחה למחר, שהקטרת הקומץ הוא חצי מתיר, [והשלמת המתיר היא הקטרת הלבונה], ולא עירב במחשבה את החצי השני כלל, אבל אם בשעת הקטרת הקומץ, חישב להקטיר את הלבונה למחר, מאחר שבעבודה המפגלת עם המחשבה המפגלת יש כאן מתיר שלם, הכל מודים שפיגול את הקרבן.

ולדעת רב חסדא – אף לדעת [רבי מאיר] האומר, שיש פיגול בעבודת חצי מתיר, כל זה כשהמחשבה היא על דבר שהוא חצי מתיר שלו, כהקטרת קומץ שהיא חצי מתיר של שיירי המנחה, ולכן אם הקטיר את הקומץ על מנת לאכול את השיריים למחר, פיגול, אבל כשהיתה המחשבה על דבר שהוא אינו חצי מתיר שלו, כגון שבשעת הקטרת הקומץ חישב להקטיר את הלבונה למחר לא פיגול. [ומכל מקום, אין להביא ראיה לדין זה, ממה ששנינו, שהשוחט את אחד מכבשי עצרת, על מנת לאכול את חבירו למחר, לא פיגול, כי יתכן שהקומץ והלבונה שמתקדשים בכלי אחד, נחשבים כדבר אחד, ולכן מפגלים זה את זה, ואינם כשני כבשים, שאינם נחשבים כאחד].

-

אמר רב המנונא: הא מילתא [=דין זה] אבלע לי [=הטעימני ולימדני] רבי חנינא, ותקילא לי [=ושקולה לי] ככוליה תלמודאי [ככל לימודי]. [כלומר חביבא עלי].

אף לדעת האומרים אין הקטרה מפגלת הקטרה [=רב חסדא], ואין פיגול בחצי מתיר [=חכמים], מכל מקום, המקטיר קומץ על מנת להקטיר את הלבונה למחר, וגם על מנת לאכול השיריים למחר, הרי זה פיגול, כי מאחר שעירב במחשבתו את כל חלקי המנחה, [הקומץ הלבונה והשיריים], אין כאן לא חסרון של חצי מתיר, ולא חסרון של הקטרה מפגלת הקטרה.

סליק פרק הקומץ את המנחה

פרק שלישי הקומץ רבה

דף יז

המחשב לאכול דבר שדרכו להקטיר

או להקטיר דבר שדרכו לאכול

כבר נתבאר בפרק הקודם, שעושה את אחת מעבודות המנחה [או הקרבן], במחשבה שתהא אחת האכילות, [אכילת אדם שהיא השיריים, או אכילת המזבח שהיא הקומץ והלבונה], אחר הזמן, פיגל את המנחה.

ונחלקו חכמים, מה הדין כשחישב שתהא אחת האכילות אחר זמנה, אבל לא כדרכה, כגון שיקטיר למזבח מחר את השיריים הראויים לאכילת אדם, או שיאכל מחר את הקומץ והלבונה הראויים להקטרה למזבח.

לדעת חכמים – המנחה כשרה, ואינה נפסלת כלל כשהיתה מחשבת אכילה שלא כדרכה לאחר הזמן.

לדעת רבי אליעזר [כפי ששמע במשנה ובברייתא] – אמנם מדין תורה אין המנחה מתפגלת כשהיתה מחשבת אכילה שלא כדרכה

אחר הזמן, [ולכן האוכלה פטור מכרת], **אבל גזרת חכמים היא, שתיפסל**, כי הדבר דומה למחשבת אכילה כדרכה לאחר הזמן, שבה יש פיגול מהתורה. [ודווקא במחשבה שלא כדרכה

גזר רבי אליעזר לפסול מחמת מחשבה כדרכה, אבל מודה הוא, שהמחשב על אכילה כדרכה פחות מכזית, לא פסל את המנחה, ולא גזרו משום מחשבת אכילה כדרכה בכזית].

ולדברי רבי אסי אמר רבי יוחנן, יש תנא [=רבי יהודה] שאמר משמו של רבי אליעזר –

שמחשבת אכילה שלא כדרכה, מפגלת את המנחה, כמחשבת אכילה כדרכה, [והאוכל מהמנחה חייב כרת], שכן בכתוב המלמד שקרבן מתפגל נאמר פעמים לשון אכילה, "וְאִם הָאָכַל יֶאֱכַל מִבֶּשֶׂר זֶבַח שְׁלָמִיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יִרְצָה הַמִּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יִחָשֵׁב לוֹ פְּגוּל יִהְיֶה וְהִנֵּפֶשׁ הָאֲכָלֶת מִמֶּנּוּ עֲזוּנָה תִּשָּׂא", ללמד שבשתי מחשבות אכילה

אחר זמנם הקרבן מתפגל. (א) אכילת אדם. (ב) אכילת מזבח. ונאמרו שתי המחשבות בלשון אכילה, [ולא נאמרה מחשבת אכילת מזבח בלשון הקטרה], ללמד, שדין שתי המחשבות שווה לגמרי, וכשם שהמחשב על השיריים [שהם אכילת אדם], מחשבת אכילת אדם אחר זמנו, פיגל, כך המחשב עליהם מחשבת אכילת

מזבח [=הקטרה] אחר זמנם, פיגל. והוא הדין לעניין מחשב על דברים שהם אכילת מזבח, מחשבת אכילת מזבח אחר הזמן, או מחשבת אכילת אדם אחר הזמן, שפיגל. [ומתוך ששינה

הכתוב את לשון האכילה, "הָאָכַל יֶאֱכַל", ולא נאמר, "הָאָכַל הָאָכַל", או "יֶאֱכַל יֶאֱכַל", למדנו דין נוסף, והוא, שהמחשב על הקטרה בלשון אכילה, או על אכילה בלשון הקטרה, פיגל. אי"נ

שכשם שפיגול על ידי מחשבת אכילת אדם הוא כשחישב לאכול לפחות כזית אחר הזמן, כי אין אכילה פחות מכזית, כך פיגול על ידי מחשבת אכילת מזבח, הוא כשחישב להקטיר לפחות כזית אחר הזמן. וחכמים, החולקים על רבי אליעזר, אומרים, שאין ללמוד שני דינים מהכתוב "הָאָכַל יֶאֱכַל", ולכן אין ללמוד ממנו שהמחשב לאכול דבר שדרכו להקטיר או להקטיר דבר שדרכו לאכול פיגל].

-

וכמחלוקת המבוארת לעיל לעניין מנחות, כן נחלקו חכמים לעניין קרבנות, כשחישב לאכול למחר דבר שראוי למזבח, [כגון לשתות את הדם למחר או לאכול את האימורים למחר], או שחישב להקטיר למחר דבר שראוי לאכילת אדם, [כגון להקטיר את הבשר למחר].

- חכמים מכשירים לגמרי.

- ורבי אליעזר פוסל מדרבנן, אבל אין חיוב כרת על אכילת הבשר.

- ולדעת רבי אסי, רבי יהודה אמר משמו של רבי אליעזר, שהקרבן פיגול וחייבים כרת על אכילתו.

המחשב להניח את הדם למחר

כבר נתבאר, שלדברי הכל, המחשב לזרוק את הדם למחר, פיגל את הקרבן, [=מחשבת אכילת מזבח אחר זמנו]. ונחלקו חכמים, האם גם מחשבה להניח את הדם למחר מפגלת.

לדברי רבי אסי – הכל מודים, שבדין הזה

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף יח

נחלקו חכמים ורבי אליעזר. **לדעת חכמים הקרבן כשר. ולדעת רבי אליעזר הקרבן פסול.**

ולדברי רבי זירא – שלושה חכמים נחלקו מה היא המחלוקת האמורה בדין זה.

- **תנא קמא אמר** בברייתא, **הכל מודים שהקרבן כשר.** [שלא אסרה תורה אלא מחשבת אכילה, ושתייה שהיא בכלל אכילה. ומקצת דמו אטו כל דמו לא גזרינן].

דף יח

- **ורבי יהודה אמר** בברייתא, **הכל מודים שהקרבן פסול.** [ואפילו אם חישב להניח מקצת הדם למחר, והטעם לכך, גזרה משום מחשב להניח את כל הדם למחר, שבמחשבה זו, של הנחת כל הדם למחר, לדעתו, הקרבן נפסל מהתורה, כפי שמבואר במסכת זבחים].

- **ורבי אלעזר אמר**, חכמים ורבי אליעזר נחלקו בדין הזה. **לדעת חכמים, הקרבן כשר. ולדעת רבי אליעזר, הקרבן פסול.** [משום גזרה אטו מחשבת הינוח של כל הדם].

-

אמר רבי, כשהלכתי למצות מדותי אצל רבי אלעזר בן שמוע [כלומר לברר כל ספקותי]. וי"א [שכך אמר, כשהלכתי] למצות מדותיו של רבי אלעזר בן שמוע [כלומר לברר מה מידתו ובמה הוא חכם יותר ממני]. **מצאתי את יוסף הבבלי יושב לפניו**, והיה חביב לו ביותר עד לאחת. [י"מ שהכוונה בזה, שיוסף היה חביב לרבי אלעזר. וי"מ שהכוונה בזה שהיה חביב ליוסף כל מה שרבי אלעזר מלמדו]. **עד שהגיעו להלכה הבאה ששאל יוסף את רבי אלעזר.**

השוחט את הזבח להניח מדמו למחר מהו. ואמר לו רבי אלעזר כשר. ומשמע יוסף תשובה זו, חזר על שאלתו כמה פעמים. בערבית, בשחרית, ובצהריים, ענה לו רבי אלעזר את אותה תשובה, כלומר כשר. ולבסוף, בזמן מנחה, ענה לו כך: **'כשר, אלא שרבי אליעזר פוסל'. וכשמע יוסף תשובה זו, צהבו פניו מחמת שמחה.**

אמר לו רבי אלעזר, יוסף, כמדומה אני שלא כיווננו שמועתינו עד עתה [כלומר כל מה שאמרתי לך עד עתה לא נראה לך כהלכה, כי רק עכשיו שמחת].

אמר לו יוסף, רבי הן, [כלומר ודאי נראים כל דבריך], **אלא [משום כך צהבו פני עכשיו], כי רבי יהודה שנה לי בדין זה פסול, וחזרתי על כל תלמידיו, ובקשתי לי חבר, [ששמע כמוני], ולא מצאתי, [והייתי מתיירא שמא שכחתי], עכשיו ששנית לי פסול, החזרת לי אבידתי.**

זלגו עיניו של רבי אלעזר בן שמוע דמעות, ואמר: **אשריכם תלמידי חכמים, שדברי תורה חביבים עליכם ביותר, וקרא עליו המקרא הזה, "מה אֶהְבֵּתִי תוֹרַתְךָ כָּל הַיּוֹם הִיא שְׂיִחָתִי",** הרי מפני שרבי יהודה בנו של רבי אלעאי ורבי אלעאי תלמידו של ר' אליעזר, לפיכך שנה לך משנת רבי אליעזר, [ולא שהלכה כן, אלא חביבה היתה עליו, ולכן שנאה לך].

ודברים אלו יתכנו, אף לדברי רבי זירא, שרבי יהודה אמר לדברי הכל פסול, ולא רק לדברי רבי אליעזר, ואם כן יוסף שמע מרבי יהודה פסול בלא מחלוקת, ולא רק פסול משמו של רבי אליעזר. מכל מקום כשמע מרבי אלעזר, שרבי אליעזר פוסל, צהבו פניו, כי מאחר ששמע דעה האומרת בדין זה פסול, מצא חבר לדברים ששמע הוא מרבי יהודה.

דברים שאינם מעכבים

את הכשר המנחה

יש דברים, שלכתחילה יש לעשותם במנחה, אולם אם לא נעשו, לא נפסלה המנחה, וכשרה בדיעבד למרות חסרונם, ואלו הדברים שאינם מעכבים המנויים במשנתנו.

א. יציקה [של השמן] על ידי כהן.

בדף ע"ד ע"ב יתבאר בעזה"י, שכל המנחות הנעשות בכלי, טעונות שלושה מתנות של שמן. (א) תחילה נותן שמן בכלי בעודו ריקן, [ועליו נותנים את הסולת]. (ב) חוזר ונותן שמן על הסולת כדי לבוללו בסולת. (ג) חוזר ויוצק שמן על המנחה הבלולה, לקיים מצוות יציקה.

ויציקה אחרונה זו, מעכבת את הכשר המנחה, ולכן אם לא נעשית כלל, המנחה פסולה.

- שנאמר במנחת סולת, **"וַיִּצֶק עָלֶיהָ שֶׁמֶן"**, וכן נאמר במנחת מחבת, **"וַיִּצְקֶתָ עָלֶיהָ שֶׁמֶן"**, וכל דין שנכתב פעמים, הרי זה מלמד, שהוא מעכב את הכשר הדבר.

- א"נ דין זה למד, מתוך שנאמר במנחת מחבת,

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף יח

"וַיִּצְקֶתָ עָלֶיהָ שֶׁמֶן מִנְחָה הוּא", ו"הוא" עיכוב הוא, ללמד, שאם לא יצקו עליה שמן, אינה קרויה מנחה.

ומכל מקום, דווקא כשלא היתה יציקה כלל, המנחה פסולה, אבל אם לא היתה יציקה על ידי כהן, אלא על ידי ישראל, המנחה כשרה, שאין כהונה מעכבת את הכשר העבודה הזו.

[ולהלן יתבאר בעזה"י, האם בכל המנחות הדין כן, שהן כשרות גם על ידי יציקה של ישראל או שיש מנחות שאינן כשרות אלא על ידי יציקה של כהן. וכמו כן יתבאר בעזה"י, האם רבי שמעון מודה לדין זה, או שלדעתו כל המנחות אינן כשרות, אלא אם כן היתה היציקה על ידי כהן].

ב. בלילה [של סולת בשמן].

לכתחילה יש לתת שמן [מתנה שניה] אחר הסולת, לבוללו בסולת. אולם בדיעבד, אם נתן את כל השמן קודם לסולת, ולא בללו בסולת, מאחר שלא חסר משיעור השמן שבמנחה, אף על פי שלא נבלל בסולת, המנחה כשרה. [ובלבד שתהא ראויה לבלילה, כלומר, שאין בה יותר משיעור ששים עשרונים של סולת עם לוג שמן, אבל אם יש ששים ואחד עשרונים של סולת עם לוג שמן, מאחר שאינם ראויים להיות נבללים כראוי עם לוג שמן, המנחה פסולה, [=כל הראוי לבלילה אין בילה מעכבת בו, וכל שאינו ראוי לבלילה בילה מעכבת בו]].

ג. פתיתה [של כל המנחה].

בדף ע"ה יתבאר בעזה"י, שכל המנחות הנעשות בכלי, טעונות פתיתה, [שיפוררו אותם לפתיתים], שנאמר "פְּתוּת אֶתְּהָ פְּתִים", ולכתחילה צריך לפורר את כל המנחה קודם הקמיצה, לפתיתים בשיעור המבואר שם, כדי שהכהן יוכל לקמוץ מהפתיתים.

אולם בדיעבד, אם לא פתת את כל המנחה, אלא פתת מהמנחה רק כדי הקמיצה, המנחה כשרה.

- וללשון ראשון, כשם שאם לא פתת כלל את [שאר] המנחה, היא כשרה, כך אם פתת את המנחה הרבה עד שעשה פתיתים קטנים יותר מהשיעור, היא כשרה.

- וללשון שני, כשם שאם לא פתת כלל את [שאר] המנחה, היא כשרה, כך אם פתת את המנחה מעט, והיו הפתיתים גדולים מהשיעור האמור בהם, המנחה כשרה. [והחידוש בזה, שלא רק כשלא פתת כלל, שלכל הפחות יש על המנחה תורת חלות, היא כשרה, אלא אף כשפתת מעט, שיצאו החתיכות מתורת חלות, ועדיין לא נכנסו לתורת פתיתים, המנחה כשרה].

ד. מליחה.

בדף כ' יתבאר בעזה"י דין מליחת הקומץ והלבונה, והאם הוא מעכב את הכשר המנחה.

ה. תנופה [במנחת העומר ובמנחת קנאות].

מנחת העומר ומנחת סוטה טעונות תנופה, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ס"א].

ומכל מקום, בדיעבד, אף אם לא הונפו, הן כשרות.

ו. הגשה [בקרן דרומית מערבית].

בסוף דף י"ט יתבאר בעזה"י דין הגשת המנחה במזבח, ומקום ההגשה, וכן שאין ההגשה מעכבת את הכשר המנחה, ולכן אפילו אם לא נעשית כלל, המנחה כשרה.

ז. משיחה בשמן.

יש מנחות הטעונות משיחה בשמן, כמו שנאמר, "וַיִּרְקִיקֵי מִצוֹת מְשֻׁחִים בְּשֶׁמֶן".

ומכל מקום, בדיעבד, אף אם לא נמשחו בשמן, הן כשרות.

האם היציקה טעונה כהונה

מבואר בברייתא, שלדעת רבי שמעון, כל כהן שאינו מודה בעבודה, אין לו חלק בכהונה, שנאמר, "הַמְּקַרֵּב אֶת דָּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת הַחֶלֶב מִבְּנֵי אֶהֱרֹן לֹו תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמִנְהָ", ללמד שרק כהן שמודה בעבודה, [כגון בזריקה האמורה כאן], יש לו חלק בכהונה, [כשוק הימין האמור כאן], אבל כהן שאינו מודה בעבודה, אין לו חלק בכהונה.

ולא רק לעניין עבודת הזריקה נאמר הדין הזה, אלא אף לעניין חמש עשרה העבודות הבאות:

(א) יציקה. (ב) בלילה. (ג) פתיתה. (ד) מליחה.

(ה) תנופה. (ו) הגשה. (ז) קמיצה. (ח) הקטרה.

(ט) מליקה. (י) קבלת הדם (יא) הזאה. (יב) השקאת סוטה. (יג) עריפת עגלה. (יד) טהרת מצורע. (טו) נשיאות כפים, בין מבפנים [בעזרה, כמו שנאמר, "וַיִּשָּׂא אֶהֱרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם"],

ובין מבחוץ [בכל עיר ועיר].

כל כהן שאינו מודה באחת מהעבודות הללו, אין לו חלק בכהונה, שנאמר, "מִבְּנֵי אֶהְרֹן לוֹ תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמִנְהָ", ללמד על עבודות המסורות לבני אהרן, שכל כהן שאינו מודה בהן, אין לו חלק בכהונה.

למדנו מברייתא זו, שלדעת רבי שמעון, היציקה היא עבודה המסורה לכהנים, ואם כן, היא פסולה בזר, ולפיכך, אין המנחה כשרה, אלא אם כן היתה היציקה של השמן על ידי כהן.

וכבר נתבאר, שלדעת משנתנו היציקה כשרה בזר.

ללשון ראשון אמר רב נחמן, שלא נחלק רבי שמעון על חכמים בדין זה, כי לא אמר רבי שמעון שהיציקה טעונה כהונה אלא במנחת כהנים, אבל במנחת ישראל הוא מודה, שכשרה בזר, [ואף חכמי משנתנו, שהכשירו את היציקה בזר, במנחת ישראל הכשירוה, ולא במנחת כהנים].

וללשון שני אמר רב נחמן, שלא נחלק רבי שמעון על חכמים בדין זה, כי לא אמר שהיציקה טעונה כהונה אלא במנחות שאין טעונות קמיצה, [כמנחת כהנים, ומנחת נסכים], אבל במנחות [ישראל] הנקמצות, הוא מודה, שהיציקה כשרה בזר, [ואף חכמי משנתנו, שהכשירו את היציקה בזר, במנחות הנקמצות הכשירוה, ולא במנחות שאינן נקמצות].

- והטעם לחילוק זה, בין מנחות ישראל הנקמצות, למנחות שאינן נקמצות, כי דין זה, שהיציקה כשרה בזר, למד מהכתוב, "וַיִּצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבִנָּה. וַהֲבִיֵּאֵה אֶל בְּנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים וְקִמְצוּ", שמשמע ממנו, שרק מהקמיצה ואילך מצווה שתעשה המנחה בכהן, אבל יציקה שקודם הקמיצה, כשרה אף בישראל, וכל זה במנחות הנקמצות, אבל מנחות שאינן נקמצות, מתחילתן הן טעונות כהונה.

אולם רבא הקשה על דברי רב נחמן, שהרי דין יציקה לא נתפרש בתורה אלא במנחות ישראל הנקמצות, ומריבוי שנאמר באותו כתוב למדו, שכן הדין גם בשאר מנחות שאינן נקמצות, שטעונות יציקה, ומאחר שדין יציקה בכל מקום למד מיציקה האמורה במנחות ישראל הנקמצות, אם בהן היציקה כשרה בזר, אף בשאר מנחות היציקה כשרה בזר.

ולכן, על כרחך, מאחר ששמענו שדעת חכמים [במשנתנו], שהיציקה כשרה בזר, בכל המנחות הדין כן. וטעמם כנ"ל, משום שמשמעות הכתוב, "וַיִּצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבִנָּה. וַהֲבִיֵּאֵה אֶל בְּנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים וְקִמְצוּ", שרק מהקמיצה ואילך צריכה להיעשות על ידי כהנים, אבל יציקה ובלילה שקודם הקמיצה, כשרות בזר. [ולכן בכל המנחות היציקה כשרה בזר].

ומאחר ששמענו שדעת רבי שמעון [בברייתא הנ"ל], שהיציקה טעונה כהונה, בכל המנחות הדין כן. ונאמרו שני ביאורים, מה טעמו של רבי שמעון, שהיציקה טעונה כהונה.

דף יט

ביאור א' – מקרא נדרש לפניו ולאחריו.

כלומר דעת רבי שמעון שמקרא נדרש לפניו ולאחריו, ואם כן, כך יש לדרוש, את הכתוב "וַיִּצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבִנָּה. וַהֲבִיֵּאֵה אֶל בְּנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים וְקִמְצוּ", (א) לפניו, "וַיִּצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן ... בְּנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים", מלמד, שהיציקה על ידי הכהנים. (ב) לאחריו, "בְּנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים וְקִמְצוּ", מלמד שהקמיצה על ידי הכהנים. [ולכן בכל המנחות היציקה פסולה בזר].

- ואולם ביאור זה נדחה, כי מצינו ברייתא, שנחלקו בה חכמים ורבי שמעון, בביאור הכתוב, "וַיִּצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבִנָּה. וַהֲבִיֵּאֵה אֶל בְּנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים וְקִמְצוּ", [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ומבואר בה, שרבי שמעון אינו דורש מקרא לפניו ולאחריו.

ביאור ב' – וי"ו מוסיף על עניין ראשון.

כלומר דעת רבי שמעון, מאחר שנאמר ההבאה אל הכהנים בוי"ו, "וַיִּצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבִנָּה. וַהֲבִיֵּאֵה אֶל בְּנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים וְקִמְצוּ", הרי זה מלמד, שההבאה אל הכהנים מחוברת לעניין הכתוב תחילה, "וַיִּצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן", ומכאן, שגם היציקה טעונה כהונה.

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף יט

"וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחֹטָאת

בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קֶרְנֵת מִזְבֵּחַ".

לדעת תנא קמא מקרא זה נדרש לפניו ולאחריו:

לפניו – **"וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחֹטָאת בְּאֶצְבָּעוֹ"** – מכאן שלקיחה זו, שהיא קבלת הדם, תהא ביד ימין, [שכן כל מקום שנאמר אצבע או כהונה, אינה אלא ימין].

לאחריו – **"בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קֶרְנֵת מִזְבֵּחַ"** – מכאן שנתנית הדם על קרן המזבח [=עבודת הזריקה] תהא בימין.

ולדעת רבי שמעון אין מקרא נדרש אלא לאחריו:

וזהו שאמר בברייתא, וכי נאמר יד בקבלה, [כלומר וכי נאמרה "אצבע" על "ולקח", והלא על "ונתן" הוא אמור], והואיל ולא נאמר יד בקבלה, אפילו קיבל בשמאל כשר, **ורק הזריקה צריכה להיות בימין.**

יש וי"ו מוסיף על עניין ראשון ויש וי"ו שאינו מוסיף על עניין ראשון

כבר נתבאר, שלדעת רבי שמעון, היציקה טעונה כהונה, כי נאמר, **"וַיִּצַק עָלֶיהָ שָׁמוֹ וְנָתַן עָלֶיהָ לְבָנָה. וְהִבִּיֵּאתָ אֶל בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים וְקִמַּצְוּ, וּנְכַתְּבוּ ווי"ו בהבאה אל הכהנים, לחבר את ההבאה אל הכהנים עם היציקה הכתובה קודם לכן, וללמד, שגם היציקה טעונה כהונה.**

ואולם, יש מקום, שבו מודה רבי שמעון, שאין ללמוד מהוי"ו לחבר את הכתוב הראשון עם האמור אחר כך, והוא בכתוב, "וְשַׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה' וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת הַדָּם, בַּזֶּה, אֵף שֶׁנִּכְתְּבָה הַהִקְרָבָה שֶׁל הַדָּם עַל יַדֵּי הַכֹּהֲנִים בּוֹי"ו, אִין לְלַמּוֹד מִכֶּךָ שֶׁגַם הַשַּׁחִיטָה הַכְּתוּבָה תַּחֲלִילָה, תֵּהֵא עַל יַדֵּי הַכֹּהֲנִים, וְהַכֵּל מוֹדִים שֶׁהַשַּׁחִיטָה כַּשֶּׁרָה בָּזָר.

והטעם לכך, כי אף שמצד אחד היה מקום ללמוד מהוי"ו הזו שתהא השחיטה בכהנים, מצד שני מאחר שהשחיטה סמוכה גם לסמיכה, שנאמר, **"וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֵלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו. וְשַׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר, יש ללמוד, שכשם שהסמיכה כשרה בזר, שהרי הבעלים הם הסומכים, כך גם השחיטה כשרה בזר. [אבל אין לומר, שכשם שהסמיכה בבעלים, כך גם השחיטה תהא בבעלים, שכן נאמר לעניין פר יום הכיפורים, "וְשַׁחַט אֶת פֶּר הַחֹטָאת אֲשֶׁר לוֹ", ללמד שיהיה הפר משל הכהן הגדול, וישחט על ידי בעליו. ומכאן, שבשאר מקומות אין צריך שתהא השחיטה על ידי הבעלים, כי אם היה צריך שתהא על ידי הבעלים, התורה לא היתה צריכה לכתוב דין זה במיוחד לעניין פר יום הכיפורים].**

אמר רב, כל מקום שנאמר

"תורה" ו"חוקה" אינו אלא לעכב

- **מתחילה אמרו, שכוונת רב, שכל פרשה שנאמרו בה שתי מילים אלו יחד, "תורה" ו"חוקה", כגון פרשת פרה אדומה, שנאמר בה, "זאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", כל הדינים האמורים בה מעכבים את הכשרה, ואם החסיר אחד מהם, לא קיים את הפרשה.**

- **ולאחר מכן אמרו, שכוונת רב, שכל פרשה שנאמרה בה מילה אחת משתי המילים הללו, או "תורה", כגון פרשת נזיר, שנאמר בה, "זאת תּוֹרַת הַנָּזִיר אֲשֶׁר יִזְדֹּר", או "חוקה", כגון פרשת יום הכיפורים שנאמר בה "וְהִקִּיתָ לָכֶם לַחֻקַּת עוֹלָם בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂוֹר לַחֲדָשׁ" כל הדינים האמורים בהן מעכבים את הכשרו, ואם החסיר אחד מהם, לא קיים את הפרשה.**

- **והמסקנה, שכוונת רב, שרק כל פרשה שנאמרה בה המילה "חוקה", כפרשת יום הכיפורים, שנאמר בה, "וְהִקִּיתָ לָכֶם לַחֻקַּת עוֹלָם בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂוֹר לַחֲדָשׁ", כל הדינים האמורים בה מעכבים את הכשרה, ואם החסיר אחד מהם, לא קיים את הפרשה. [אבל פרשה שנאמרה בה המילה "תורה", ולא נאמרה בה המילה "חוקה", אינה כן].**

עיכוב תנופת הנזיר

נאמר בפרשת קרבנות הנזיר, **"וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַזֵּרֵעַ בְּשֵׁלָה מִן הָאֵיל וְחִלַּת מִצָּה אֶחָת מִן הַסֶּל וַיִּרְקִיק מִצָּה אֶחָד וְנָתַן עַל כַּפֵּי הַנָּזִיר אַחַר הַתְּגַלְחוֹת אֶת נִזְרוֹ. וְהִנִּיף אוֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' קֹדֶשׁ הוּא לִפְנֵי עַל חֲזָה הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה",** ואמר רב, שאף על פי שהתנופות האמורות במקום אחר, אינן מעכבות את הכשר הדבר, תנופה זו, האמורה בנזיר, מעכבת את הכשר קרבנותיו,

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף יט

ואם לא נעשית, לא יצא.

- כשרצו לומר, שכל פרשה שנאמר בה "תורה" לבד, כל האמור בה מעכב, דין תנופה בנזיר מעכב, כי נאמר בעניין הנזיר, "זאת תורת הנזיר אשר יזר".

- אולם לפי האמת, שאין ללמוד עיכוב מהכתוב "תורה", עד שיהיה כתוב "חוקה", דין תנופת הנזיר מעכב משום שנאמר בעניין, "כִּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת נְזִיר", שמאחר שחזרה תורה לומר לעשות ככתוב בפרשה, הרי זה מלמד שכל הכתוב בה מעכב, כאילו נאמר בה "חוקה".

עיכוב לחמי תודה

המביא קרבן תודה, מביא עימו ארבעה מיני לחמים, שנאמר, "אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה (א) חלות מצות בלולת בשמן (ב) ורקיקי מצות משחים בשמן (ג) וסלת מרבכת חלות בלולת בשמן. (ד) על חלות לחם חמץ".

ומבואר במשנה, שכל ארבעה מינים הללו מעכבים את הכשר התודה, ואם לא הביא את כולן היא פסולה.

- כשרצו לומר, שכל פרשה שנאמר בה "תורה" לבד, כל האמור בה מעכב, הבאת כל ארבעה מיני חלות מעכבת כי נאמר בעניין, "וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב לה". אם על תודה יקריבנו".

- אולם לפי האמת, שאין ללמוד עיכוב מהכתוב "תורה", עד שיהיה כתוב "חוקה", ארבעה מיני החלות מעכבים משום שנאמר בעניין, "על זבח תודת שלמיו", להקיש את חלות הנזיר לחלות אלו, [שיהיה שיעורם עשרה קבין ורביעית שמן], וכמו כן להקיש את חלות התודה לחלות הנזיר לעניין עיכוב הכשר הקרבן.

עיכוב ארבעה מינים בטהרת מצורע

ארבעה מינים צריך להביא למצורע לסדר טהרתו ביום טהרתו שנאמר "וְצָנָה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמַּטְהָר (א) שְׁתֵּי צִפְּרִים חִיּוֹת טְהוֹרוֹת (ב) וְעֶץ אֶרְזוֹ (ג) וּשְׁנֵי תוֹלְעֹת (ד) וְאֵזָב".

ומבואר במשנה, שכל ארבעה מינים הללו מעכבים, ואם לא הביא את כולן לא נטהר המצורע.

- כשרצו לומר, שכל פרשה שנאמר בה "תורה" לבד, כל האמור בה מעכב, הבאת כל ארבעה מינים הללו מעכבים כי נאמר בעניין, "זאת תהיה תורת המצרע".

- אולם לפי האמת, שאין ללמוד עיכוב מהכתוב "תורה", עד שיהיה כתוב "חוקה", ארבעה מיני החלות אינם מעכבים אלא משום שנאמר בעניין, "זאת תהיה תורת המצרע", שמשמע כך תהא ולא אחרת, ומכאן שאם שינה מהכתוב, וחסר אחד מהמינים, לא טיהר. [=תהיה משמע עיכובא].

עיכוב בעבודת יום הכיפורים

בעבודת יום הכיפורים לא נאמר "תורה", אבל נאמר "חוקה", "וְהִיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בְּחֻדְשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרֵי לְחֻדְשׁ", ואף על פי כן, שנינו, ששני שעירי יום הכפורים מעכבים זה את זה.

ומכאן למדנו, שדי שיהיה כתוב בפרשה "חוקה", כדי ללמד, שכל האמור בה מעכב.

בשאר קרבנות אין הכל מעכב

בשאר קרבנות לא נאמר "חוקה", אבל נאמר "תורה", "זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלוואים ולזבח השלמים", ואף על פי כן, לא כל האמור בהן מעכב, כמו שנתבאר לעניין הקטרת אימורים, שאינם מעכבים, ואפילו לא הוקטרו, הקרבן כשר.

וכן לעניין הגשת מנחה לא נאמר "חוקה", אבל נאמר "תורה", "וזאת תורת המנחה הקרב [=הגש] אתה פני אהרון לפני ה' אל פני המזבח", ואף על פי כן, אין ההגשה מעכבת, כמו ששנינו במשנתנו.

ומכאן למדנו, שאין ללמוד מהכתוב "תורה", שכל האמור בעניינו מעכב.

עיכוב במנחה

אף על פי שנאמר "חוקה" במנחות, "כֵּל זָכָר בְּבִנְי אֶהְרֹן יִאֲכַלְנָה חֶקַע עוֹלָם", לא כל האמור בהן מעכב, אלא רק דברים שנשנו בתורה בעניין, [כלומר שנכתבו יותר מפעם אחת].

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף יט

- מתחילה אמרו, שהטעם שאין ללמוד מהכתוב "חוקה" שבמנחה, שכל האמור בה מעכב, כי לא נאמרה "חוקה" בסדר עשיית המנחה, אלא באכילתה. [ודחו זאת, כי באמת גם במקום שנאמר "חוקה" באכילה, כל האמור בעניין מעכב].

- אולם למסקנה, הטעם שאין ללמוד מהכתוב "חוקה" שבמנחה, שכל האמור בה מעכב, כי נאמר בעניין, "והקטיר הפהו את אֲזָרְתָהּ מִגֶּרְשָׁהּ וּמִשְׁמֶנָּה עַל כָּל לִבְנֵתָהּ אֲשֶׁה לָהּ", ללמד, שאם חסר מהגרש או מהשמן, הדבר מעכב, ומתוך שהוצרכה תוכה לכתוב שדברים אלו מעכבים, ולא סמכה על "חוקה" האמור בעניין, למדנו ש"חוקה" האמור בעניין זה, אינו מלמד עיכוב.

עיכוב בלחם הפנים

בעניין לחם הפנים נאמר "חוקה" באכילתו, "והייתה לאהרו ולבניו ואכלהו במקום קדש פי קדש קדשים הוא לו מאשי הי' חק עולם", ומכאן למדו, שכל האמור בעניין מעכב.

וזהו ששינו: (א) שני סדרים [של לחם הפנים] מעכבים זה את זה. (ב) שני בזיכים [של לבונה] מעכבים זה את זה. (ג) הסדרים והבזיכים מעכבים זה את זה.

האם עושים מידה לקומץ

בשני מקומות מבואר שהקמיצה תהא בידו של הכהן ממש ולא בכלי כמידת קומצו. (א) בהקרבת המנחה ביום שמיני למילואים נאמר, "ויקרב את המנחה וימלא כפו מִמֶּנָּה ויקטר על המזבח מלבד עלת הפקר", שתהא הקמיצה בכפו של הכהן. (ב) בפרשת המנחה בסדר צו נאמר, "והרים מִמֶּנּוּ בַקֶּמֶצוֹ מִסֵּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשְׁמֶנָּה וְאֵת כָּל הַלֶּבֶנָּה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה וְהַקֵּטִיר הַמִּזְבֵּחַ רִיחַ נִיחֹחַ אֲזָרְתָהּ לָהּ", ומתוך שנאמר בכתוב "בַקֶּמֶצוֹ", ולא "מִלֵּא קֶמֶצוֹ", [כמו בכתוב בפרשת ויקרא, "והביאה אל בני אהרו הפהנים וקמץ משם מִלֵּא קֶמֶצוֹ מִסֵּלֶתָהּ וּמִשְׁמֶנָּה עַל כָּל לִבְנֵתָהּ וְהַקֵּטִיר הַפָּהוֹ אֵת אֲזָרְתָהּ הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁה רִיחַ נִיחֹחַ לָהּ"], למדנו, שהכוונה לקומצו של הכהן ממש, ולא לכלי במידת קומצו.

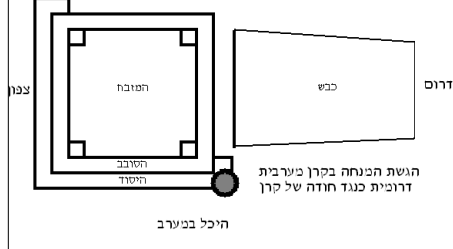
לדעת רב – מאחר שחזר הכתוב על דין זה, שתהא הקמיצה ביד, הרי זה מעכב, [כשאר הדברים שכתובים במנחות, שאם חזר עליהם הכתוב, הם מעכבים], ואם קמץ בכלי ולא ביד המנחה פסולה.

ולדעת שמואל – דין זה, שתהא הקמיצה ביד, אינו מעכב, כי לא חזר עליו הכתוב במנחות האמורות לדורות, ואף שנאמר פעם נוספת במנחת יום שמיני למילואים, אין הדבר נחשב כאילו נכתב פעמים לדורות, כי אין ללמוד דיני מנחות של דורות, מדין מנחת יום שמיני למילואים שהיתה מנחת שעה. [=דורות משעה לא ילפינן]. [ומה שנתבאר בדף ח', שמידות הלח מקדשות את היבש, מהכתוב "וְקִרְבָּנוֹ קִעֲרַת כָּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזֶּרֶק אֶחָד כָּסֶף שְׁבַעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵי־הֵם מִלֵּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְשֶׁמֶן לְמִנְחָה", האמור במנחות הנשיאים, שהיו קרבנות שעה, הטעם לכך, כי מאחר שחזר הכתוב על הדין הזה שתיים עשרה פעמים, יש ללמוד ממנו, שגם לדורות, מידות הלח מקדשות את היבש].

מקום הגשת המנחה במזבח

קודם קמיצת המנחה, הכהן נוטל אתה בכלי שרת, ומגישה למזבח שתגע בו, שנאמר, "וְזָאת תֹּרַת הַמִּנְחָה, הַקָּרֵב אֹתָהּ בְּיַד אֶהְרֹן לְפָנָי ה' אֵל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ", כלומר הקרב אותה [בכלי] שתיגע במזבח.

לדעת תנא קמא – הכהן מגיש את המנחה, שתגע במזבח בקרן מערבית דרומית בחודה של קרן, כי הכתוב, "לְפָנָי ה'" מלמד, שיש להגישה במערב המזבח, שהוא הצד שכנגד אהל מועד, וקרוי לפני ה', והכתוב "אֵל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ" מלמד, שיש להגישה בדרום המזבח, שהוא הצד שממנו עולים למזבח, והוא קרוי פני המזבח, ולא יתקיימו שני המקראות, אלא בקרן מערבית דרומית בחודה של קרן.

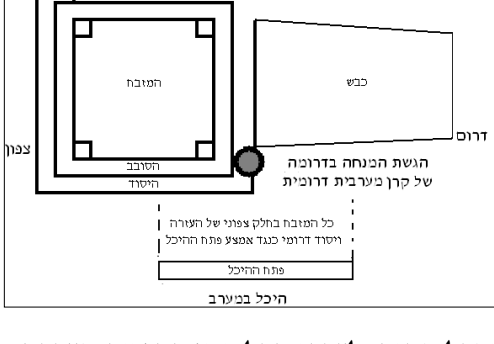

ולדעת רבי אליעזר – הכהן מגיש את המנחה בצד הדרומי של קרן מערבית דרומית, כי

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כ

לדעתו כל המזבח עומד בצפון, ואם כן צידו המערבי של דרום המזבח הוא גם כנגד הפתח, ואם כן, בצד הדרומי של הקרן הזו, יתקיימו שני המקראות.

ומכל מקום, לדברי הכל, אין ההגשה מעכבת, כי לא חזר הכתוב על דין זה, ולכן, אפילו אם לא היתה הגשה כלל, המנחה כשרה.

דף כ

עיכוב במליחת הקומץ

קודם הקטרת הקומץ כשהכהן כבר עומד בראש המזבח מוכן להקטירו הוא מולח את הקומץ.

לדעת משנתנו – אין המליחה הזו מעכבת את הכשר המנחה, ולכן אפילו אם לא מלח המנחה כשרה.

ולדעת רבי יהודה ורבי שמעון בברייתא –

המליחה הזו מעכבת את הכשר המנחה, ואם לא נעשית המנחה פסולה. רבי יהודה למד דין זה ממשמעות הכתוב, "כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לה' ולבגדי ולבגדי אֶתֶדָּ לְחֶק עוֹלָם בְּרִית מְלַח עוֹלָם הוּא לְפָנַי ה' לָדָּ וּלְזָרְעָדָּ אֶתֶדָּ",

הבא ללמד שתהא ברית אמורה במלח שלא יפסוק מהקרבנות. **ורבי שמעון למד דין זה בגזרה שווה, שכן נאמרה "ברית" במלח, "בְּרִית מְלַח עוֹלָם הוּא", ונאמרה "ברית" בכהונה,**

"וְהִקְיָה לּוֹ וּלְזָרְעוֹ אֶחָדוּ בְּרִית כְּהֵנָּה עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאֶקְיָו וַיִּכְפַּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", ויש ללמוד מגזרה שווה, ששתי בריתות אלו שוות הן, וכשם שאי אפשר לקרבנות בלא מלח.

- ללשון ראשון בגמרא, דעת רב כמשנתנו, שאין מליחת הקומץ מעכבת, שכן, לדעת רב, כל דין במנחות שלא חזר עליו הכתוב, אינו מעכב, ועל המליחה לא חזר הכתוב. [ואף על פי שנאמר,

"(א) וְכָל קֶרְבָּן מִנְחָתֶדָּ בַּמְלַח תִּמְלַח (ב) וְלֹא תִשְׁבִּית מְלַח בְּרִית אֶקְיָד מֵעַל מִנְחָתֶדָּ (ג) עַל כָּל קֶרְבָּנֶדָּ תִקְרִיב מְלַח", לא נאמר הכתוב הזה לחזור על דין מליחת הקומץ, אלא ללמד, אלו דברים צריכים מליחה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן, ואם כן, על דין מליחת הקומץ, לא חזר הכתוב].

- וללשון שני בגמרא, דעת רב כרבי יהודה ורבי שמעון, שמליחת הקומץ מעכבת, כי מאחר שנאמרה "ברית" על המליחה, הרי זה כמו שחזר עליה הכתוב, ללמד שהיא מעכבת.

(א) וְכָל קֶרְבָּן מִנְחָתֶדָּ בַּמְלַח תִּמְלַח (ב) וְלֹא

תִּשְׁבִּית מְלַח בְּרִית אֶקְיָד מֵעַל מִנְחָתֶדָּ (ג) עַל כָּל

קֶרְבָּנֶדָּ תִקְרִיב מְלַח

הכתוב הזה בא ללמד, מה הם הדברים שצוותה תורה למולחם בהקרבתם.

והנה, אם היה כתוב אך ורק, "וְכָל קֶרְבָּן בַּמְלַח תִּמְלַח", היינו למדים, שכל שהוא קרוי קרבן, טעון מליחה, ואפילו עצים ודם, [כלומר המעלה עצים למזבח היה צריך למולחם, וכן הזורק דם למזבח היה צריך למלחון], שכן גם שני אלו קרויים קרבן, [עצים קרויים קרבן, כמו שנאמר,

"וְהַגֹּזְרֹלוֹת הַפְּלָנוּ עַל קֶרְבָּן הָעֲצִים". ודם קרוי קרבן, כי הוא עיקר כל זבח].

אולם מאחר שנאמר, "וְכָל קֶרְבָּן מִנְחָתֶדָּ בַּמְלַח תִּמְלַח", למדנו, שלא כל דבר הקרוי קרבן טעון מליחה, אלא רק קרבנות הדומים למנחות, ומעתה יש לנו לדרוש זאת באחת משתי הדרכים הבאות. [להלן יתבאר בעזה"י, שדרשה זו היא כלל ופרט וכלל].

(א) מאחר שהמנחה היא קרבן שטעון דבר אחר להכשירו, שכן היא צריכה עצים כדי להקטירה עליהם, ואינה מוכשרת על ידי עצמה בלבד. יש ללמוד מכאן, שהקרבנות הטעונים מליחה, הם קרבנות הדומים למנחה בכך, שהם טעונים דבר אחר להכשירם, להוציא עצים ודם, שקרבים בעצמם בלא סיוע של דבר אחר.

(ב) מאחר שהמנחה היא קרבן שהדבר הקרב בו [=הקומץ] מתיר את השיריים. יש ללמוד מכאן, שהקרבנות הטעונים מליחה, הם קרבנות הדומים למנחה בכך, שהדבר הקרב מהם, מתיר

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כ

את השיריים, ואף הדם בכלל זה, שכן זריקת הדם מתירה את שאר הקרבן, [ובלבד שלא ימלח את הדם אלא משהו, למצווה בעלמא, אבל אם ימלח אותו הרבה, שוב אינו ראוי לכפר, כי נעשה כמבושל, כפי שיתבאר בעזה"י בדף כ"א], **ורק עצים אינם בכלל זה**, כי אינם מתירים דבר.

אלא שנאמר מיעוט נוסף, "ולא תשפית מלח ברית אקיד מעל מנחתך", לדרוש ממנו, שדווקא המנחה טעונה מליחה **אבל הדם אינו טעון מליחה**, ומתוך שנאמר מיעוט בפני עצמו לעניין דם, למדנו, שכשאמרה תורה שיש למלוח את הדברים הדומים למנחה, הכוונה לדברים הדומים לה בכך שטעונים דבר אחר [=עצים] כמותה, ולא בכך שמתירים כמותה, שהרי דם מתיר כמותה, ואינו טעון מליחה.

ומכל מקום, אף המנחה עצמה הטעונה מליחה, לא כולה טעון מליחה, אלא רק הקומץ הקרב ממנה למזבח, שנאמר, "וְכָל קֶרְבֶּן מִנְחָתְךָ בְּמִלַּח תִּמְלַח".

ולא רק הקומץ, שהוא החלק הקרב מהמנחה עצמה קרוי, "קֶרְבֶּן מִנְחָתְךָ" וטעון מליחה, **אלא אף הלבונה הקרבה, מאחר שהיא באה עם הקומץ בכלי אחד**, קרויה "קֶרְבֶּן מִנְחָתְךָ" וטעונה מליחה.

ולא רק (א) הקומץ של המנחה, (ב) והלבונה הבאה עמו בכלי אחד, טעונים מליחה, אלא גם שאר קרבנות הקרבים למזבח, שאינם נקמצים כמנחות, כגון, (ג) הלבונה הבאה בפני עצמה, [האומר הרי עלי לבונה, מחויב להביא לא פחות מן הקומץ]. (ד) לבונה הבאה בבזיכים. (ה) הקטרת.

(ו) מנחת [נדבה של] כהנים [שקרבה כליל ואינה נקמצת]. (ז) מנחת [חביתים של] כהן משיח. (ח) מנחת נסכים. (ט) אימורי חטאת. (י) אימורי אשם. (יא) אימורי זבחי שלמי צבור [=כבשי עצרת שהם שלמים קדשי קדשים]. (יב) אימורי קדשים קלים. (יג) אברי עולה. (יד) ועולת העוף.

שנאמר, "עַל כָּל קֶרְבָּנְךָ תִּקְרִיב מִלַּח", לרבות את כל הקרבנות הללו לדין מליחה.

ומבואר בגמרא, שבאמת כל אלו דינם כמנחה לעניין מליחה, כי כל אלו טעונים דבר אחר [=עצים] כמנחה, [כמבואר לעיל].

אלא שלולא הכתוב האחרון, "עַל כָּל קֶרְבָּנְךָ תִּקְרִיב מִלַּח", אם היה רק הכתוב הראשון, "וְכָל קֶרְבֶּן מִנְחָתְךָ בְּמִלַּח תִּמְלַח", לא היינו למדים ממנו שכל הדומה למנחה, דינו כמותה, אלא היינו דורשים אותו בכלל ופרט, "וְכָל קֶרְבֶּן [כלל] מִנְחָתְךָ [פרט] בְּמִלַּח תִּמְלַח", וכלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, ואם כן אין טעונה מליחה אלא מנחה בלבד.

ורק משום שנאמר הכלל האחרון, "עַל כָּל קֶרְבָּנְךָ תִּקְרִיב מִלַּח", יש לדרוש דין זה בכלל ופרט וכלל, שכל שהוא כעין הפרט הרי הוא נידון כמותו, ומאחר שכל הנ"ל דומים למנחה, בכך שטעונים דבר אחר [=עצים] להקרבתם, הרי הם כמותה גם לעניין מליחה.

אין לדרוש את הכלל

ופרט וכלל באופן אחר

כבר נתבאר, שמהכלל ופרט וכלל האמור לעניין מליחת מנחות, יש ללמוד, שכל הדומה למנחות בזה, שטעון דבר אחר [=עצים] להכשרו, טעון מליחה כמנחה.

- אבל אין לדרוש, שכל שדומה למנחה לעניין זה, שיש דבר אחר הקרב עמו, טעון מליחה, כמנחה, שהלבונה קריבה עם קומצה. כי אין שום קרבן שדומה למנחה בדבר זה, שיש דבר אחר הקרב עמו, [שכן אף על פי שעם הדם קרבים נסכים, הבאים לשמחת כפרת הדם, מכל מקום כל אחד מהם קרב לעצמו, ואינם כקומץ והלבונה הקרבים יחד] בכלי אחד.

- וכן אין לדרוש, שרק קרבנות הדומים למנחה בשני דברים, [א] שטעונים דבר אחר [=עצים] להכשרם, [ב] שהם מתירים], יהיו טעונים מליחה כמנחה. כי מתוך שנאמר מיעוט בפני עצמו לעניין דם, למדנו, שכשאמרה תורה שיש למלוח את הדברים הדומים למנחה, הכוונה לדברים הדומים לה בכך שטעונים דבר אחר [=עצים] כמותה, ולא בכך שמתירים כמותה, שהרי דם מתיר כמותה, ואינו טעון מליחה.

"ולא תשפית מלח ברית אקיד"

מעל מנחתך לא מעל דמך

כבר נתבאר שהכתוב "מעל מנחתך" בא ללמד, שדווקא את המנחה יש למלוח, אבל לא את הדם.

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כא

והטעם לכך, שדרשו מיעוט זה לעניין דם, כלומר שדווקא מנחה טעונה מליחה, אבל דם אינו טעון מליחה, **ולא דרשו אותו לעניין אברים,** כלומר שדווקא המנחה טעונה מליחה, אבל אברי הקרבנות אינם טעונים מליחה.

כי אברי הקרבנות דומים למנחה יותר ממה שהדם דומה למנחה, ולכן, מאחר שאחד מהם אינו כמנחה, מחמת המיעוט הנ"ל, מסתבר שהדם הוא זה שאינו טעון מליחה כמנחה, ולא האברים, כי האברים שווים למנחה בכמה דינים יותר מן הדם, ומאחר שדומים לה יותר, מסתבר שגם לעניין מליחה דינם כמותה.

ואלו הדברים שהאברים שווים למנחה [מלבד דין מליחה]:

א. מנחה ואברים, אחרים [=עצים] באים חובה להם. אבל הדם אינו טעון עצים.

ב. מנחה ואברים נשרפים על האש. אבל הדם אינו נשרף.

ג. כל המנחות והאברים קרבים בחוץ על מזבח החיצון. אבל הדם פעמים קרב בהיכל ולפני לפנים.

ד. מנחה ואברים שנותרו, האוכלם חייב כרת. אבל האוכל דם שנותר אינו חייב כרת.

ה. מנחה ואברים שאכלם טמא, חייב כרת של אכילת קדשים בטומאה. אבל טמא שאכל דם אינו חייב כרת זה.

ו. מנחה ואברים, הנהנה מהם חייב קרבן מעילה. אבל הנהנה מהדם אינו חייב קרבן מעילה.

ז. מנחה ואברים שניהם מאכל, [ומאכלים רגילים למלות]. אבל דם אינו מאכל.

ואלו הדברים שהדם שווה למנחה:

א. הדם והקומץ הם מתירים, [הדם מתיר את הקרבן להקטרה ואכילה. והקומץ מתיר את השיריים]. אבל האברים אינם מתירים.

ב. הדם והקומץ נפסלים להקרבה בשקיעת החמה. אבל האברים כשרים להקטרה כל הלילה.

דעת רבי בעניין מליחת עצים

כבר נתבאר, שיש ללמוד בכלל ופרט וכלל, שכל שאינו כעין הפרט [=מנחה], כלומר, שקרב בפני עצמו, אינו טעון מליחה, והכוונה לעצים, שקרויים קרבן, אבל קרבים בפני עצמם.

אמנם כן דעת חכמים, אבל לדעת רבי, **עצים אינם קרבים לעצמם, והמתנדב עצים, [שאומר, הרי עלי שני גזרי עצים למזבח], צריך להביא עצים אחרים להסיק בהם את נדבתו, ומאחר שהם אינם באים בפני עצמם, הרי הם כמנחה, וטעונים מלח.** [ובאמת לדעתו גם לשאר דינים הם כמנחה, ולפיכך טעונים (א) הגשה (ב) וקמיצה (ג) ומליחה (ד) ועצים להסיקם, (ה) ועבודה בימין (ו) וקידוש כלי].

ולדעת רבי, הדבר שבא בפני עצמו, שאינו טעון מליחה, כי אינו מעין הפרט [=מנחה] הם נסכים, הקרבים לעצמם, ואינם טעונים דבר אחר בהקרבתם.

דף כא

דעת רבי ישמעאל בנו של רבי

יוחנן בן ברוקא לעניין מליחה

כבר נתבאר, שיש ללמוד בכלל ופרט וכלל, שכל שהוא כעין הפרט [=מנחה], הרי זה טעון מליחה.

וכן נתבאר, שלדעת חכמים ורבי, כל שהוא מעין הפרט בדבר זה, שאינו קרב בפני עצמו, הוא בכלל הדין הזה.

אולם לדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא, יש ללמוד זאת בדרך אחרת, והוא, שכל שהוא מעין הפרט [=מנחה] בדברים הבאים הוא בכלל הדין הזה, והם (א) דבר המקבל טומאה. (ב) עולה על גבי האשים, [כלומר מוקטר על אש המזבח]. (ג) ישנו על במזבח החיצון.

להוציא: (א) עצים שאינם מקבלים טומאה, [בזה הכל מודים]. (ב) דם שאינו מוקטר על האש, [וגם בזה הכל מודים לו]. (ג) יין שאינו מוקטר על האש, [בזה רבי בלבד מודה לו]. (ד) קטורת שקריבה על המזבח הפנימי, [בזה אין מי שמודה לו].

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כא

איסור אכילת דם

אסרה תורה לאכול דם, **שנאמר**, [ויקרא י"ז י"ב-י"ב], "וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל דָּם וְנִתְּתִי פָנַי בְּנַפְשׁ הָאֲכָלֶת אֶת הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֶתְּהָ מִקְרֵב עִמָּה. כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הוּא וְאֲנִי נִתְּתִיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי הַדָּם הוּא בְּנַפְשׁ יְכַפֵּר. עַל כֵּן אִמַּרְתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא תֹאכַל דָּם וְהִגַּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם לֹא יֹאכַל דָּם", **ומכאן**, **שלא אסרה תורה אלא דם הראוי לכפר על המזבח**, אבל דם שאינו ראוי לכך, אינו בכלל האיסור הזה, והאוכל ממנו אינו עובר.

לדברי זעירי דעת רבי חנינא, **שדם מבושל אינו ראוי לכפר**, ולפיכך האוכל ממנו אינו עובר באיסור אכילת דם.

ולדברי רב יהודה דעת זעירי, **שדם שמלחוחו הרי הוא כמבושל**, ואינו ראוי לכפר, ולפיכך האוכל ממנו אינו עובר באיסור אכילת דם.

ולא רק דם שנתבשל נפסל להקרבה, ושוב אין עוברים עליו באיסור אכילת דם.

אלא כל שנשתנה, באופן שאינו יכול לשוב להכשירו, מאחר שנפסל מהקרבה, לעולם אין עוברים על אכילתו משום איסור אכילת דם, **ובכלל זה**, כשנקרש הדם **על ידי האש**, שאינו חוזר לקדמותו.

אבל כשנקרש הדם על ידי החמה, ראוי הוא לשוב לקדמותו, **והאוכל ממנו חייב**.

לדעת רב חסדא ואביי – כל זה, [שהאוכל דם שנקרש בחמה, עובר באיסור אכילת דם, הוא] **בדם חטאות החיצונות** [וחולין], שאינם נפסלים בקרישת הדם, שנאמר בהם רק לשון לקיחה ונתינה, "וְלָקַח הִכְהוּ מִדָּם הַחֲטָאתָ בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קֶרֶת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה", ולקיחה ונתינה אלו דברים שניתן לעשותם גם בדם קרוש, [ומעתה מאחר שאין דם קרוש נפסל בקרבנות אלו, חייבים על אכילתו אף בחולין]. **אבל בחטאות הפנימיות**, שנאמר בהם גם לשון טבילה והזאה, "וְטָבַל הִכְהוּ אֶת אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וְהִזָּה מִן הַדָּם", מאחר שאי אפשר לטבול ולהזות בדם קרוש, בשעה שנקרש, נפסל, ומאחר שנדחה, שוב אינו חוזר להכשרו, ומעתה, מאחר שאינו ראוי לכפר, **האוכל ממנו אינו עובר באיסור אכילת דם**.

ולדעת רבא – אף האוכל מדם חטאות הפנימיות **שקרש**, עובר באיסור אכילת דם, כי דם כזה ראוי לכפר בחטאות החיצונות. [=הואיל וכנגדו ראוי בחטאות החיצונות].

ואמר רב פפא, מאחר שלמדנו שכל דם הדומה לדם שמכפר, יש בו איסור אכילת דם, אף על פי שהוא עצמו אינו ראוי לכפר, האוכל דם חמור שקרש, חייב, אף על פי שחמור בהמה טמאה, שאינה ראויה לקרבן, כי יש כנגדו דם קרבנות שקרש, הראוי להקרבה.

לריח ניחוח

בעניין הקטרת האימורים נאמר, "וְהִקְטִירָם הִכְהוּ הַמִּזְבֵּחַ לָחֶם אֲשֶׁה לְרִיחַ נִיחֹחַ כָּל חֶלֶב לֶה"י, ללמד, שיעלו ריח ניחוח בהקטרתם על המזבח, ולפיכך אמר רב יהודה, **שהמעלה למזבח אברים אחר שנצלו חוצה לו**, שוב אין מתקיים בהקטרתם "לְרִיחַ נִיחֹחַ".

כשם שהאוכל חלב קרוש כמות שהוא, עובר באיסור אכילת חלב, כך אם המיסו, ואכלו, עובר באיסור אכילת חלב.

חציצה של דם לעניין טבילה

מבואר בברייתא, שהדם, והדיו, והדבש, והחלב, כשם יבשים, הם חוצצים בטבילה. וכשהם לחים, אינם חוצצים.

ולדעת רב גידל אמר זעירי, **לא רק דם יבש ממש חוצץ בטבילה**, אלא כל שהוא מתחיל להתייבש, ולהדבק קצת, הרי זה חוצץ, [וזה נקרא בגמרא סריד]. ורק כל זמן שהוא לח, עד שהנוגע בו באצבע, נמשך והולך חוט של דם מהדם לאצבע, אינו חוצץ, [וזה נקרא בגמרא לא סריד].

"וְכָל קֶרֶבֶן מִנְחָתָהּ בְּמִלַּח תִּמְלָח. וְלֹא תִשְׁפִּית מִלַּח בְּרִית אֲקִידָה מֵעַל מִנְחָתָהּ עַל כָּל קֶרֶבֶתָהּ תִּקְרִיב מִלַּח"

רובו של פסוק זה כבר נתבאר לעיל, כיצד הוא נדרש, ועתה יתבארו בעזה"י, עוד כמה חלקים מהכתוב הזה, מה הם באים ללמדנו.

א. "בְּמִלַּח תִּמְלָח" – מכאן שלא תבונהו במלח.

- רבה בר עולא אמר, ש"תבונהו" הוא לשון תבן, כלומר, שלא יתן מלח הרבה, כתבן הניתן בטיט.

[ואביי הקשה, שאם כן, היה צריך לומר, "שלא יתבוננו"].

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כא

- ואביי אמר, ש"תבונהו" הוא לשון בניין, כלומר שלא יתן מלח הרבה, שורה על שורה כבניין. [ורבא הקשה, שאם כן, היה צריך לומר, "שלא יבננו"].

- ורבא אמר, ש"תבונהו" הוא לשון תבונה, כלומר שלא ימלא מלח, כבינה שאדם מלא בה.

וכיצד הוא עושה, מביא האבר, ונותן עליו מלח, וחוזר והופכו, ונותן עליו מלח, ומעלהו.

[ומכל מקום צריך למלוח במלח ממש, ולא במי מלח, שנאמר "בַּמֶּלַח"].

ב. "ולא תשִׁבִּית מֶלַח".

מכאן שלכתחילה, יש למלוח במלח שמצוי תמיד, ואינו שובת, וזהו מלח סדומית, [שהים משליך בצידו בכל ימות השנה].

ג. "תִּקְרִיב מֶלַח".

מכאן שבכל אופן יש למלוח, ולכן אם אין מלח סדומית, יש למלוח אף במלח איסתרוקנית [הנעשית מן הקרקע ובידי אדם], ואפילו במלח הבא מחו"ל.

וכמו כן יש למלוח אפילו קרבנות [ציבור] הקרבים בשבת, או קרבנות [ציבור] הקרבים בטומאה, [כי המליחה היא עבודה, ודוחה שבת וטומאה כשאר עבודות].

בשלושה מקומות בעזרה

נותנים מלח על גבי איזה דבר

א. בראשו של מזבח.

שם מולחים את הדברים הבאים קודם הקטרתם: (א) הקומץ של המנחה. (ב) והלבונה של המנחה. (ג) והקטורת. (ד) ומנחת כהנים. (ה) ומנחת כהן משיח. (ו) ומנחת נסכים. (ז) ועולת העוף.

ב. על גבי הכבש.

שם היו מולחים את אברי הקרבנות קודם הקטרתם.

ג. בלשכת המלח.

שם היו מולחים עורות קדשים.

מעילה במלח

המלח הניתן על גבי הקרבנות, קדוש הוא כמותם, ולכן, הנהנה ממנו, עובר באיסור מעילה, שנאמר, [בספר יחזקאל], "וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי ה' וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מֶלַח וְהֶעֱלוּ אוֹתָם עֲלֶיהָ לְה'"; הרי ששניהם, המלח והקרבתו גם יחד, קרויים עולה, ולכן בשניהם יש איסור מעילה.

אבל המלח שנפל בשעת המליחה על גבי הכבש ועל המזבח, אין בו איסור מעילה, [כי מאחר שנפל, שוב אינו ראוי למלוח בו את הקרבנות].

וכל זה אחר שנעשית במלח מצוותו, אבל קודם לכן, דין פשוט הוא, שהנהנה ממנו מעל, כי הוא ממון הקדש, ואינו יוצא מקדושתו עד שתעשה בו מצוותו.

ומכל מקום, אף שהמלח הוא ממון הקדש, התנו עליו בי"ד, שיהיו הכהנים מותרים למלוח בו את קרבנותיהם.

מתחילה רצו לומר, שהכוונה לכך, שכשהם מביאים קרבנות, הם מותרים למולחם ממלח הקדש, ואינם צריכים להביא מלח משלהם, [ואף שאפילו קרבנות של ישראל מותרים למלוח במלח של הקדש, מטעם שיתבאר בעזה"י להלן, לדעת בן בוכרי, יש צורך להתנות ולהתיר למלוח גם קרבנות כהנים במלח הקדש, כי לדעת בן בוכרי, הכהנים אינם נותנים ממון לקניית קרבנות ציבור, כפי שיתבאר בעזה"י להלן, ולכן היה מקום לומר שלא ימלחו את קרבנותיהם במלח של ציבור].

- אולם דחו זאת כי דין פשוט הוא שהכהנים מותרים למלוח את קרבנותיהם במלח שהרי אפילו את העורות הם מולחים במלח [כמבואר לעיל] וכל שכן שיהיו מותרים למלוח את קרבנותיהם.

ולמסקנה, הכוונה לכך, שכשהכהנים אוכלים בשר קדשים, הם מותרים למולחו במלח של הקדש.

ודוקא בשר קדשים הן מותרים למלוח במלח של הקדש, אבל חולין ותרומה שאוכלים עם הקדשים, כדי שיהיו נאכלים על השובע, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], אסורים הם למלוח במלח של הקדש.

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כא

חולין ותרומה הנאכלים

עם הקדשים בעזרה

בעניין אכילת המנחה נאמר, "וְהוֹתֵרֶת מִמֶּנָּה [כלומר שיירי המנחה אחר הקמיצה] לֹאֲכָלוּ אֶהָרֹן וּבְנָיו מִצֹּת תֹּאכַל בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ בְּחֶצֶר אֹהֶל מוֹעֵד לֹאֲכָלוּהָ".

ודרשו חכמים, שבזמן שהיא מועטת, ואין בה כדי לשבוע, "לאֲכָלוּ" אותה עם דברים אחרים, כגון עם חולין ותרומה, כדי שתהא נאכלת על השובע. ובזמן שהיא מרובה, ויש בה לבדה כדי שביעה, "לאֲכָלוּהָ", כלומר יאכלו אותה בלא דבר אחר.

ומכל מקום למדנו מכאן, שכדי שיאכלו הקדשים על השובע, מותר לאכול עימהם חולין בעזרה.

קרבנות ישראל מותר

למלוח במלח של הקדש

יש דברים, שבעל הקרבן מביא מביתו, [כלומר מממונו], כגון את הקרבן או המנחה עצמם, וכן את הלבונה הבאה עם המנחה, [שנאמר תחילה, "וְנָתַן עִלְיָהּ לְבָנָה", ורק אחר כך, "וְהִבִּיֵּאָה אֵל בְּנֵי אֶהָרֹן הַכֹּהֲנִים", ומשמע מזה, שאת הלבונה הבעלים מביא].

ויש דברים, שבאים אף לקרבן היחיד משל הציבור, כגון העצים שעליהם הקרבן מוקטר על גבי המזבח, [והטעם לכך יתבאר בעזה"י להלן].

ולעניין המלח, שבו מולחים את האימורים או הקומץ. מצד אחד, הסברא אומרת, שדינו כלבונה הבאה מממון הבעלים, שכן המלח דומה ללבונה בכך שקרב עם הקומץ בכלי אחד, כלבונה שקרבה עם הקומץ בכלי אחד. ומצד שני הסברא אומרת שדינו כעצים הבאים משל ציבור, שכן המלח דומה לעצים בכך שנוהג בכל הזבחים.

ואף שמסברא אין הכרע בדבר, הדין הוא, שהמלח לקרבנות בא משל ציבור, שנאמר במלח, "בְּרִית מְלַח עוֹלָם הוּא", וכן נאמר בעניין לחם הפנים, "בְּיּוֹם הַשֶּׁבֶת בְּיּוֹם הַשֶּׁבֶת יַעֲרְכֶנּוּ לִפְנֵי ה' תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם", ויש ללמוד בגזרה שווה, שכשם שלחם הפנים בא משל ציבור, שנאמר בו "מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כך המלח בא משל ציבור.

האם כהנים נותנים מחצית

השקל לקרבנות ציבור

כל ישראל מחויבים לתת מחצית השקל בשנה לצורך קניית קרבנות ציבור, שנאמר, "זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקָדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ".

ואמר רבי יהודה שהעיד בן בוכרי ביבנה – שהכהנים [והלויים] אינם בכלל החיוב הזה, שנאמר בעניין, "כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקָדִים", ושבת לוי אינו בכלל פקודי בני ישראל, כי לא נמנה עם שאר בני ישראל. ומכל מקום, אם כהן נתן מחצית השקל לצורך קניית קרבנות ציבור כשאר ישראל, אינו חוטא בכך, [ואין להחשיב את הקרבן הנקנה בתרומתו כקרבן יחיד], כי אף שאינו חייב לתת, כשמוסר את תרומתו לציבור, הרי היא כממון הציבור, וניתן לקנות בה קרבנות ציבור.

ורבי יוחנן בן זכאי אמר – שגם הכהנים הם בכלל חיוב נתינת מחצית השקל, שנאמר "זֶה יִתְּנוּ יִתְּנוּ", ו"זה" בגימטריא שנים עשר, ללמד, שכל שנים עשר השבטים בכלל חיוב הנתינה, ומה שנאמר "כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקָדִים", הכוונה לכל אלו שעברו בים סוף, והכהנים בכללם, ולפיכך כל כהן שאינו נותן מחצית השקל הרי זה חוטא. [והכהנים האומרים שאינם חייבים במחצית השקל, טענתם מחמת הכתוב "וְכָל מִנְחַת פֶּהוּן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֹאכַל", המלמד, שמנחות הכהנים אינן נאכלות אלא נשרפות, ומכח זה הם אומרים, שלא יתכן שמנחות ציבור, כמנחת העומר, ושתי הלחם, ולחם הפנים, באות גם מכספי הכהנים, כי אם כן לא היו נאכלות אלא נשרפות, ומתוך שהן נאכלות, על כרחך אינן באות מכספי הכהנים, ואם כן, על כרחך הכהנים אינם נותנים ממון לקניית קרבנות הציבור. ומכל מקום אין זו דרשה נכונה כי אין המנחות הללו רק משל הכהנים ולכן הן נאכלות].

דף כב

עצים באים משל ציבור

לדברי הכל, אף העצים שמקטירים עליהם קרבנות יחיד, באים משל ציבור, [כלומר מממון הקדש שתרמו לו כל ישראל], שנאמר "וַיִּנְתַּח אֹתוֹ לְנִתְחָיו וְאֶת רֵאשׁוֹ וְאֶת פְּדָרוֹ וְעֶרְךָ הִכְהֵן אֹתָם עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ", להקיש את העצים והאש למזבח.

לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון – מהיקש זה יש ללמוד, שכשם שהמזבח שמקריבים עליו הוא של הציבור, כך העצים והאש שמקריבים עליהם יהיו משל הציבור.

ולדעת רבי אלעזר בן שמעון – מהיקש זה יש ללמוד דבר נוסף, והוא, שכשם שהמזבח שמקריבים עליו לא נשתמש בו הדיוט, כך העצים והאש שמקריבים עליהם, יהיו עצים ואש שלא נשתמש בהם הדיוט, ולכן יש להביא עצים חדשים שלא נשתמשו בהם הדיוטות קודם שקדשו. [ואף כלי הבקר שאמר ארונה לתת לדוד, להקריב עליהם, כמו שנאמר, "וַיֹּאמֶר אַרְוֵנָה אֶל דָּוִד יִשָּׁח וַיַּעַל אֶדְנִי הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב בְּעֵינֵי רַאֲהֵה הַבָּקָר לְעֹלָה וְהַמֶּרְגִּים וְכָלֵי הַבָּקָר לְעֵצִים", היו כלים חדשים שעדיין לא נשתמש בהם ארונה].

מהם "המרגים"

"המרגים" האמורים כאן, הם הקרויים בלשון המשנה מטה של טרבול, והם הקרויים בלשון הגמרא עיזא דקורקסא דדשו בה דשתאי.

והוא כלי כמין עז של ברזל, והוא גדול ומלא יתדות, ונותנים אותו על התבואה, וקושרים בו שוורים, ומושכים אותו, והתבואה נידושית.

וראיה לדבר, שמורג הוא דבר העשוי לדוש בו, שנאמר, "הִנֵּה שְׁמֵתִיךָ לְמוֹרֵג חָרוֹץ [יפה ומצמיד] חָדָשׁ בַּעַל פִּיפִיּוֹת תְּדוּשׁ הָרִים וְתִדְק וּגְבָעוֹת כַּמֶּנָּח תִּשִּׂים".

דם קרבן שנתערב במשקה אחר

א. נתערב במים.

כל זמן שמראה הדם ניכר במים, הרי זה כשר לזריקה.

ומבואר במסכת זבחים, שכל זה כשנפלו המים לתוך הדם, אבל אם נפל הדם לתוך מים, כל טיפת דם שמגיעה למים, מאחר שהיא מועטת אינה ניכרת בהם, היא בטלה בהם, ולכן אף על פי, שאחרי נפילת דם נוסף, הוא ניכר במים, הדם פסול לזריקה.

ב. נתערב ביין [אדום].

דנים את היין כאילו היה מים, ולכן, [כשהיין נפל לתוך הדם], אומדים אם היה מראה הדם ניכר במים כשיעור היין, הרי זה כשר לזריקה.

ג. נתערב בדם בהמת חולין או בדם חיה.

לדעת תנא קמא – דם חולין הרי הוא כיון, וכשם שדנים את היין כאילו הוא מים כך, דנים את דם החולין כאילו הוא מים, ולכן, [כשדם החולין נפל לתוך דם הקדשים], אומדים אם היה מראה דם הקדשים ניכר במים כשיעור דם החולין, הרי זה כשר לזריקה.

ולדעת רבי יהודה – אין דבר בטל במינו, ולכן אפילו טיפה אחת של דם קדשים, הנופלת לכלי גדול מלא דם חולין, אינה בטילה בו, כי אין דם מבטל דם, והדם כשר לזריקה.

ואמר רבי יוחנן, שרבי יהודה למד דין זה מהכתוב בעניין עבודת יום הכיפורים, כשהכהן מערב את דם הפר והשעיר בכלי אחד, "וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וּמִדָּם הַשְּׁעִיר וַיִּנְתֵּן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב", הרי שאף שדם הפר מרובה מדם השעיר, והם מעורבים יחד, לא בטל דם השעיר בדם הפר, וכל אחד שמו עליו לכפר.

- ורבי יהודה למד מהכתוב הזה, ששני דברים שהם מין אחד, שנתערבו זה בזה, אינם מבטלים זה את זה, אף כשהאחד מרובה מחבירו.

- אולם חכמים למדו מהכתוב הזה, שדמים הבאים לכפרה, אינם מבטלים זה את זה, אף כשהאחד מרובה מחבירו. [אבל כשאינן שניהם עולים אף ששניהם מין דם המועט בטל במרובה].

אולם יש להקשות, מניין להם שרק את אחד מהדינים הללו יש ללמוד מכאן, ולא את שניהם, כלומר שגם עולים אין מבטלים זה את זה, וגם מין אינו מבטל את מינו.

קומץ שנתערב

א. קומץ שנתערב בקומץ אחר או במנחת כהנים.

מאחר שכל התערובת ראויה להקטרה, [שכן כל הקמצים עומדים להקטרה, וכן מנחת כהנים כולה כליל להקטרה], **לדברי הכל, מקטיר את כל התערובת כמות שהיא, ויצא ידי חובת הקטרת כל הדברים המעורבים בה.**

ב. קומץ שנתערב במנחת כהן משיח או במנחת נסכים.

לדעת חכמים – מאחר שכל התערובת ראויה להקטרה, [שכן הקומץ עומד כולו להקטרה, וכן מנחת כהן משיח ומנחת נסכים, שתיהן כליל להקטרה], **מקטיר את כל התערובת כמות שהיא, ויצא ידי חובת הקטרת כל הדברים המעורבים בה.**

ולדעת רבי יהודה – כל מה שבתערובת פסול.

- מתוך פירוש רש"י במשנה משמע שהטעם לכך, כי מאחר שהקומץ של מנחת נדבת ישראל בלילתו עבה בשמן מועט, [לוג אחד לעשרון], ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים בלילתן רכה בשמן מרובה, [שלשה לוגין לעשרון], וכשהן מעורבות, הן בולעות זו מזו, והשמן מתפשט בהן בשווה, ונמצא שבקומץ מתרבה השמן יותר מהראוי לו, ובמנחת כהן משיח ומנחת נסכים השמן מתמעט מהראוי להן, וכבר נתבאר בדף י"א, שאם ריבה שמנה, או חיסר שמנה, הרי זו פסולה, ולכן כל מה שבתערובת פסול.

דף כג

- אולם מתוך דברי רבא בגמרא משמע, שהטעם לכך, כי השמן של המנחה בטל בסולת של הקומץ המרובה ממנו, והרי זה כמנחה בלא שמן, שלדעת רבי יהודה, כל שיש תערובת של מין [שמן של קומץ], במינו, [שמן של מנחת נסכים], ודבר אחר [סולת], דנים את התערובת כאילו אין בה את מינו, [כלומר כאילו אין בקומץ אלא סולת], והוא מבטל את שאינו מינו, [את השמן של מנחת נסכים הנבלע בו], ונמצא שחסר שמן מהמנחה והקומץ ולכן שניהם פסולים.

קומץ מנחת חוטא שנתן עליו שמן

מנחה הבאה על חטא [כגון על חטא טומאת מקדש וקדשיו לדל שבדלים שקרבנו מנחה] שונה משאר מנחות שאינה נבללת בשמן [ואין מביאים עמה לבונה] שנאמר "לא יָשִׁים עֲלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עֲלֶיהָ לְבָנָה".

לדעת רבי יוחנן – בכל אופן, השמן פוסל את המנחה הזו, ואפילו לא עירבו בה כלל, אלא שלאחר הקמיצה נתן על הקומץ שמן, הרי זה פסול.

ולדעת ריש לקיש – אין השמן פוסל מנחה זו אלא קודם הקמיצה, שכוונת הכתוב "לא יָשִׁים עֲלֶיהָ שֶׁמֶן", כשאר מנחות הנבללות בשמן קודם קמיצה, אבל אחר קמיצה, מצווה לשפשף את הקומץ בשמן של שיירי מנחות, וכל שכן, שאם נתן על הקומץ מעט שמן, הוא כשר.

המעלה חוץ לעזרה אבר שאין

בו כזית ועצם משלימו לכזית

אין חיוב על העלאת קרבנות חוץ לעזרה, אלא דברים שמצווה להעלותם בעזרה. ועצם [של קרבן], אין מצווה להעלותו למזבח בעזרה, ולכן אם העלה אותו חוץ לעזרה פטור על כך. וכמו כן אבר שאין בו כזית בשר, אין חייבים עליו משום העלאת חוץ.

ונחלקו חכמים, מה הדין אם העלה בחוץ אבר שאין בו כזית בשר, אבל יחד עם העצם יש בו כזית.

לדעת רבי יוחנן – הוא חייב, כי המחובר לעולה נעשה כעולה עצמו, ואם כן הרי זה כאילו יש כזית בשר.

ולדעת ריש לקיש – הוא פטור, כי המחובר לעולה אינו נעשה כעולה, ואם כן אין כאן העלאה של כזית, וממילא אין כאן חיוב כרת.

קומץ שמיצה שמנו על גבי עצים

פירוש ראשון של רש"י – כבר נתבאר, שקומץ שחסר שמנו, פסול. ונסתפק רבא, מה הדין אם קודם ההקטרה, מיצה [=סחט] את השמן מהקומץ על גבי המזבח, ואחר כך הניח את הקומץ על השמן, האם מעתה, נחשבים הם

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כג

כמחוברים כבתחילה, וכאילו השמן בלוע בקומץ, ואין כאן פסול של חסרון שמן בקומץ, או מאחר שאין השמן בלוע ממש בתוך הקומץ, הרי זה פסול.

פירוש שני של רש"י – לדברי הכל, בכך שסחט את השמן מהקומץ, ואינו בתוך הקומץ, לא נפסל הקומץ כקומץ חסר, אבל ספקו של רבא הוא, **מה הדין כשמיצה את השמן מהקומץ על גבי עצים**, האם בכך שהיה השמן בקומץ, קדש להיות מוקטר, ומעתה כשהוא על העצים, יש להקטירם, כדי שיוקטר השמן שעל גביהם, ואם אינו מקטירו, הרי זה כקומץ שחסר, או שהקומץ כשר אף בלא הקטרת השמן כלל.

עוד מדיני תערובות במנחות

[המבוארים במשנה]

א. שתי מנחות שלא נקמצו שנתערבו זו בזו.

אין המנחה ניתרת להקטיר ממנה, אלא על ידי הקמיצה שקמצו ממנה בפני עצמה, שנאמר, "וְקִמֵץ מִשֶּׁם מֵלֹא קִמְצוּ מִסֻּלְתָּהּ", ללמד שיקמוץ מסלתה בלבד, ולא ממנה ומחברתה יחד. ולכן, **אם נתערבו שתי מנחות זו בזו, באופן שאי אפשר לקמוץ מכל אחת קומץ שלם, שהוא בוודאי ממנה, שוב אינן ניתרות בקמיצה.**

אבל אם לא נתערבו לגמרי, אלא מקצתן מעורבות, ומקצתן ניכרות לעצמן, קומץ מהמקום שלא נתערבו, וכשרות. [ולהלן יתבאר בעזה"י, האם דין זה הוא כדברי הכל, או שנחלקו בו חכמים].

ב. קומץ שנתערב במנחה שלא נקמצה.

מאחר שאין המנחה ניתרת להקטיר ממנה אלא על ידי קמיצה שקמצו ממנה בפני עצמה כנ"ל, אין היתר למנחה שבתערובת הזו, כי מאחר שנתערב במנחה הזו קומץ, שאינו ממנה, אי אפשר לקמוץ ממנה קומץ אחד שהוא בוודאי כולו ממנה, כי בכל קומץ שיקמצו ממנה, יש לחוש שמעורב בו מהקומץ שנתערב בה.

ואין להקטיר את כל התערובת, כדי לקיים את מצוות ההקטרה בקומץ שנתערב בה, כי המנחה כולה אינה עומדת להקטרה.

אולם בדיעבד אם הקטיר את כל התערובת, עלתה ההקטרה לקומץ המעורב בה, ולא בטל בתערובת.

ג. קומץ שנתערב בשיריים.

אסור להקטיר את שיירי המנחה, שנאמר, "כֹּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ לָהּ ... לֹא תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ אִשָּׁה לָהּ", ללמד, שכל שקרב ממנו חלק לגבוה, אין מקטירים ממנו את השיריים.

ולכן, אם נתערב קומץ העומד להקטרה, בשיריים האסורים להקטרה, **אין מקטירים את התערובת**, מחמת השיריים שבה שהם אסורים בהקטרה.

אולם בדיעבד, אם הקטיר את כל התערובת, עלתה ההקטרה לקומץ המעורב בה, ולא בטל בתערובת.

נבילה ושחוטה

[מין במינו מצד אחד בלבד]

מבואר בסוגיה, שלדעת רבי חייא, לא אמר רבי יהודה שמין במינו אינו בטל, אלא כשיכול להיעשות ממש כמותו, אבל כשאינו יכול להיעשות ממש, אינו בטל, [אף כשהם מין אחד].

ונחלקו רב חסדא ורבי חנינא, במה הדבר תלוי, במבטל [המרובה], או בבטל [המועט].

לדעת רב חסדא – הכל תלוי במבטל [המרובה].

אם המרובה יכול להיות ממש כמו המועט, אין המועט בטל בו, כדין מין במינו שאינו בטל, אבל כשהמרובה אינו יכול להיות ממש כמועט, המועט בטל בו, [אף על פי שהם מין אחד].

ולכן, כשנתערבו בשר נבילה שהוא מטמא, בבשר שחוטה שאינו מטמא.

אם הנבילה היא הרוב, מאחר שהיא יכולה להיות כשחוטה, שכן אחר שהיא מסרחת בטלה טומאתה ממנה, הרי זה נידון כתערובת של מין במינו שהמיעוט אינו בטל ברוב, ולכן **השחוטה אינה בטלה בנבילה**, [ואם נגעה תרומה באחת החתיכות, הרי זו ספק טמאה, ולא טמאה בוודאי, ואינה נשרפת אלא מניחים אותה].

ואם השחוטה היא הרוב מאחר שאינה יכולה להיות כנבילה שהרי לעולם לא תהא השחוטה מטמאת טומאת נבילה [אף על פי שהכל מין בשר] הרי זה נידון כתערובת של מין בשאינו מינו שהמיעוט בטל ברוב ולכן **הנבילה בטלה**

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כג

בשחוטה, [ואם נגע באחת מהחתיכות, אינו טמא, כדן מי שנגע בבשר שחוטה].

ולפי זה, כשאמר רבי יהודה שאין דם מבטל דם, הכוונה לאופן שדם קדשים היה מרובה מדם חולין, ומאחר שהמרובה יכול להיעשות כמיעוט, [כגון על ידי לינת לילה הפוסלת את דם הקדשים ועושה אותו כחולין], לכן התערובת נידונית כתערובת של מין במינו, שהמועט אינו בטל ברוב.

ולדעת רבי חנינא – הכל תלוי בבטל [המועט].

אם המועט יכול להיות ממש כמו המרובה, אין המועט בטל במרובה, כדן מין במינו שאינו בטל, אבל כשהמועט אינו יכול להיות ממש כמרובה, המועט בטל במרובה, [אף על פי שהם מין אחד].

ולכן, כשנתערבו יחד בשר נבילה שהוא מטמא, ובשר שחוטה שאינו מטמא.

אם השחוטה היא הרוב, מאחר שנבילה שהיא המיעוט יכולה להיות כשחוטה, שכן אחר שהנבילה מסרחת בטלה טומאתה ממנה, הרי זה נידון כתערובת של מין במינו שהמיעוט אינו בטל ברוב, ולכן **הנבילה אינה בטלה בשחוטה**, [ואם נגעה תרומה באחת החתיכות, הרי זו ספק טמאה, ולא טמאה בוודאי, ואינה נשרפת אלא מניחים אותה].

ואם הנבילה היא הרוב מאחר שהשחוטה שהיא המיעוט אינה יכולה להיות כנבילה, שהרי לעולם לא תהא השחוטה מטמאת טומאת נבילה, [אף על פי שהכל מין בשר], הרי זה נידון כתערובת של מין בשאינו מינו, שהמיעוט בטל ברוב, ולכן **השחוטה בטלה בנבילה**, [ואם נגעה תרומה באחת מהחתיכות, הרי זה טמא, כדן מי שנגע בבשר נבילה, ונשרפת על כך].

ולפי זה, כשאמר רבי יהודה שאין דם מבטל דם, הכוונה לאופן שדם חולין היה מרובה מדם קדשים, ומאחר שהמועט יכול להיעשות כמרובה, [כגון על ידי לינת לילה הפוסלת את דם הקדשים ועושה אותו כחולין], לכן התערובת נידונית כתערובת של מין במינו, שהמועט אינו בטל ברוב.

שתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו זו בזו

לעיל נתבאר, שאם נתערבו שתי מנחות יחד, באופן שניתן לקמוץ מכל אחת בפני עצמה, [כגון שנתערבו רק מקצת מזו עם מקצת מזו], קומץ מכל אחת, ומקטיר את הקמצים, והשיריים המעורבים כשרים.

ומתחילה אמרו, שדין זה תלוי במחלוקת חכמים ורבי יהודה.

- לדעת חכמים, [אמנם קודם שקמץ את אחת המנחות, אין אחת מבטלת את חברתה, כי לדעתם העולים אין מבטלים זה את זה, כמבואר לעיל, וקודם קמיצה הכל נחשב כעולים, אולם] אחר שקמץ מנחה אחת, הנותר ממנה אינו עולה למזבח, וכשיש בתוכו מיעוט מהמנחה השלמה, אותו מיעוט בטל בו, ונמצא שחסר מאותה מנחה שלמה קודם קמיצה, והיא פסולה, [עד שישלימו את חסרונה], ולכן אי אפשר לקמוץ את שתי המנחות, אלא רק את אחת מהן.

- ולדעת רבי יהודה, מאחר שמין במינו אינו בטל, גם אחר קמיצת מנחה אחת אין חלק מחברתה בטל בה, ואין בה חסרון הפוסל אותה מקמיצה, ולכן ניתן לקמוץ את שתי המנחות.

אולם לסברת רב חסדא נמצא, שלפי זה, דברי רבי יהודה אינם כפי שביאר אותם רבי חייא. שכן לסברת רב חסדא, רבי חייא אמר, שלדעת רבי יהודה, רק כשהמבטל יכול להיות כבטל, יש כאן דין מין במינו, שאינו בטל, אך השיריים אינם יכולים להיות כמנחה שלא נקמצה, ואם כן, מדוע אינם מבטלים את מיעוטה שבתוכם.

ולמסקנת הסוגיה, הדין הנ"ל, [שניתן לקמוץ את שתי המנחות במקום שאינן מעורבות], הוא

כדברי הכל, ואף כדעת חכמים האומרים שאפילו מין מבטל את מינו.

והטעם לכך, כי לעניין קומץ ושיריים, יש ללמוד בבניין אב, שנתחדש בהם דין מיוחד שאינם בטלים, כדרשת רבי זירא.

שכן נאמרה הקטרה בקומץ, ונאמר [איסור] הקטרה בשיריים. ומכאן, כשם שלעניין הקטרת הקומץ, אין קומץ מבטל את חבירו, [כמבואר לעיל], כך לעניין השיריים, אין השיריים מבטלים את הקומץ.

וכעין המבואר כאן לעניין (א) שני קמצים שנתערבו זה בזה. כך הוא לעניין שני הדינים האחרים שבמשנה. (ב) קומץ שנתערב במנחה, שבדיעבד אם קרב הכל, יצא ידי הקטרת

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כד

הקומץ, ולא בטל במנחה. (ג) נתערב קומץ בשיריים, שבדיעבד, אם קרב הכל, יצא ידי הקטרת הקומץ ולא בטל בשיריים.

- מתחילה רצו לומר, שהדין תלוי במחלוקת חכמים ורבי יהודה כנ"ל.

- ולמסקנה, הכל מודים שלא נאמר דין ביטול בקומץ ובשיריים.

מצה מתובלת

מבואר בברייתא, שמצה שנתנו בעיסתה מיני תבלין, [כגון קצח או שומשמין], **כשרה בפסח** [=מצה היא אלא שנקראת מצה מתובלת].

- **לדעת האומרים**, [=רבי חנינא], שכשהמיעוט יכול להיות כמו הרוב, אינו בטל, דין זה אמת, **אף כשהתבלין הוא הרוב**, כי המצה [שהיא המיעוט], יכולה להיות כתבלין, שכן, כשתתעפש, בטלה מהיות מצה, ולכן אף על פי שהיא מיעוט, אינה בטלה בתבלין, וכשרה.

- **ולדעת האומרים**, [=רב חסדא], שכשהמבטל יכול להיות כבטל, אין המיעוט בטל, ורק כשהבטל יכול להיות כמבטל, הוא בטל, אם המצה היא מיעוט בתערובת, היא בטלה, ואינה כשרה, **ורק כשהיא רוב התערובת**, היא כשרה. [ומשמע בגמרא שכמו האופן הזה יש לדייק מלשון הברייתא].

דף כד

מדיני צירוף כלי לקודש

שנינו במסכת חגיגה, שהכלי מצרף קדשים שבתוכו להיות כדבר אחד, [שנאמר, "כִּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֶאָה קִטְרֶת"], ללמד, שכל מה שבכף, נחשב כדבר אחד. כגון אם היו כמה חתיכות של אוכל קודש בכלי אחד, ונגע טבול יום בחתיכה אחת, הכלי מצרף את כל החתיכות, להיות נחשבים כולן כחתיכה אחת, ונפסלו כולן, כדין חתיכה שנגע בה טבול יום. [אבל אם היו אותן חתיכות של תרומה, נפסלה רק אותה חתיכה שנגע בה, אבל השאר טהורות, כי לעניין תרומה אינן נחשבות כחתיכה אחת].

ובסוגיתנו מבואר, שהדין הזה אמור רק בקדשים הניתנים בכלי לצורך, כגון לקדשם בו, אבל דברים שאינם צריכים לכלי, אין הכלי מצרפם.

ועל פי משנה זו, בתוספת מה שנתבאר בסוגיתנו, נאמרו הדינים הבאים:

א. מנחה הבאה מעשרון סולת, שחלקה בכלי לשני חצאים, שאינם נוגעים זה בזה, ונגע טבול יום באחד מהם, פסל את הכל, כי כל העשרון נחשב כדבר אחד על ידי צירוף הכלי.

ב. מנחה הבאה מעשרון סולת, שחלקה בכלי לשני חצאים, שאינם נוגעים זה בזה, וחזר והניח חצי עשרון שלישי בין חצאי העשרון של המנחה, ונגע בו טבול יום, לא פסל את העשרון [המחולק] של המנחה, כי רק מה שצריך לכלי הכלי מצרפו להיות כאחד, וחצי העשרון הנוסף שאינו מהמנחה, אינו צריך לכלי, ולכן אינו נחשב כאחד עם העשרון [המחולק] של המנחה.

ג. מנחה הבאה מעשרון סולת, שחלקה בכלי לשני חצאים שאינם נוגעים זה בזה, והכניס טבול יום אצבעו ביניהם בלא לגעת בהם [או בכלי], לא פסלם, כי אין להחשיב את שני חצאי העשרון הנחשבים מחוברים על ידי הכלי, כאילו כל מה שביניהם נחשב מהם ממש, [מחמת חיבורם], ולכן אין להחשיב את הנוגע ביניהם כאילו נגע בהם, אלא נגע באויר שביניהם בלבד, ואין דבר מטמא מאוירו בלא נגיעה, אלא כלי חרס בלבד.

צירוף דאורייתא או דרבנן

רב כהנא הסתפק, האם הדין הנ"ל, שהכלי מצרף את מה שבתוכו, הוא דין תורה, ואם כן, הכלי מצרף מה שבתוכו בין לחומרא, [כגון לעניין טומאה כנ"ל, שעל ידי מגע בחתיכה אחת, נטמא הכל], ובין לקולא, שהקומץ מצד אחד, כאילו קמץ מהכל. או שאין דין זה אלא מדרבנן, ולחומרא בלבד.

ולא נפשט ספקו בגמרא, אולם באו בגמרא כמה נסיונות לפשוט את הספק:

א. הוכחת בני רבי חייא שדין צירוף דאורייתא.

שנינו שאם ניתנו בכלי שתי מנחות שלא נקמצו, ולא נתערבו לגמרי, אלא מקצתן מעורבות, ומקצתן ניכרות לעצמן, קומץ מהמקום שלא

מסכת מנחות
פרק שלישי הקומץ רבה דף כד

נתערבו, וכשרות.

ולכאורה, אם אין הכלי מצרף כל מנחה אף לקולא לעניין קמיצה, אין תועלת בכך שמקצת מהמנחה [כדי שיעור קמיצה] ניכר לעצמו, כי שאר המנחה מעורבת בחברתה, ונמצא שחברתה מפרידה בין חלקי המנחה הזו ואינה מחוברת בשעת קמיצה. ואם כן על כרחך הכלי מצרף את המנחה אף לעניין קמיצה.

- אולם רבא דחה ראיה זו, כי ניתן להעמיד את המשנה באופן שכל מנחה מחוברת כולה, ואין בה הפסק על ידי חברתה, ובכל זאת אי אפשר לקמוץ מהאמצע, שיש בו תערובת, אלא מהצדדים, כגון שהתערובת היא כמסרק, ואם כן, אם יקמוץ באמצע, יעלה בידו משתי המנחות, ורק בצדדים ניתן לקמוץ מכל אחת קומץ שלם.

ב. הוכחת רבא שדין צירוף דאורייתא.

שנינו בברייתא שהכתוב "וְהָרִים מִמֶּנּוּ קֶקְמָצוּ" מלמד שיש לקמוץ מהמנחה כשכולה מחוברת יחד ומכאן שלא יביא את העשרון חלוק בשני כלים ויקמוץ מאחד מהם.

ובפשטות, כוונת הברייתא, שדווקא כשהמנחה בשני כלים ממש, לא יקמוץ את המנחה, כי אינה נחשבת כמחוברת, אבל אם היו שני החצאים בכלי אחד, אף שאינם מחוברים בו, ניתן לקמוץ את המנחה. ומכאן שהכלי מצרף מה שבתוכו אף לקולא לעניין קמיצה.

- אולם אביי דחה ראיה זו, כי ניתן לומר, שהברייתא מלמדת, שאין לקמוץ מנחה הנתונה בשני כלים מחוברים, כגון קפיזא בקבא, [שחקק מידה קטנה בתוך מידה גדולה, ונתן בכל מידה חצי עשרון], ואף על פי שהם נוגעים זה בזה בגודש הכלי, משום שאינם מוקפים מחיצות יחד.

ומכאן שאם הם מוקפים מחיצות יחד במקום נגיעתם זה בזה, ניתן לקמוץ מהם, אף כשיש מחיצה ביניהם למטה, [כעריבה של תרנגולים, שיש בה מחיצה נמוכה לחלק בין המים למורסן]. אולם כשאינם נוגעים זה בזה כלל, לעולם אין הכלי מצרפם.

צירוף כלי וחיבור מים

כבר נתבאר, שהכלי מצרף קדשים שבתוכו, שאם נגע טבול יום בחתיכה אחת שבכלי, הרי זה כאילו נגע בכל מה שבתוכו, כי הכל נחשב כחתיכה אחת.

וכמו כן מבואר במקום אחר, שמים מחברים לטומאה, כגון אם היו שני אוכלים זה מעל גבי זה, ומים מקלחים מהעליון לתחתון, אם נטמא אחד מהם, נטמא גם חבירו.

ונסתפק רבי ירמיה, מה הדין כשהיו שני חצאי עשרון בכלי, ואחד החצאים היה מחובר על ידי מים לחצי עשרון שלישי שחוץ לכלי.

כשנגע טבול יום בחצי העשרון הפנימי שאינו מחובר לחיצון על ידי המים, ובכך נחשב כאילו נגע גם בחצי העשרון שמחובר לחיצון על ידי המים, ופוסלו משום צירוף כלי, האם נחשב ממש כאילו נגע בזה המחובר לחיצון על ידי המים, ומעתה גם החיצון טמא מחמת חיבורו לפנימי, או שרק לעניין טומאת עצמו, נחשב כל שבפנים כמחובר לחבירו, מחמת צירוף הכלי, אבל אינו חוזר ומטמא את החיצון על ידי חיבור המים.

וכן כשנטמא החיצון, ובכך טימא גם את הפנימי המחובר לו על ידי המים, האם הכלי מצרף את כל מה שבתוכו, ובכך נטמא גם חצי העשרון הפנימי שאינו מחובר לחיצון על ידי המים, או שאין הכלי מצרף מה שבתוכו, אלא כשנגע הטמא בתוכו ממש, ולא כשנגע בדבר שחוצה לו, המחובר לו על ידי המים.

ומסקנת הגמרא **תיקו**.

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כד

שבע לה טומאה

כבר נתבאר, שהכלי מצרף קדשים שבתוכו, ואם נגע טבול יום באחד מהם, נטמאו כולם. אמנם כל זה כשנגע טבול יום באחת החתיכות כשכולן בפנים, אולם אם נגע באחת החתיכות כשהיתה חוץ לכלי, והכניסה לכלי, אין הכלי מצרף כל מה שבתוכו להיות כזו שנטמאה, אלא היא טמאה והשאר טהורות.

והסתפק רבא, מה הדין, אם אחר שהכניס את החתיכה הטמאה לכלי עם האחרות, חזר טבול ונגע בה, האם עתה הוא מטמא אותה פעם נוספת, ומאחר שהכלי מצרף כל מה שבתוכו, נטמאו גם כל החתיכות האחרות. או מאחר שאותה חתיכה כבר טמאה קודם הנגיעה הזו, אינה נטמאת שוב, [=שבעה לה טומאה], ומאחר שאין בנגיעת הטמא הזו כדי לטמאותה, גם שאר החתיכות אינן נטמאות.

ואביי ניסה לפשוט ספק זה משני מקומות.

א. מרישא [דמתניתין במסכת כלים].

סדין ששכב עליו זב, ונעשה טמא טומאת מדרס, [שהיא טומאה חמורה], ולאחר מכן עשו ממנו וילון, [לפרוס כנגד הפתח], ותלו אותו על גבי הפתח, נטהר הוא בכך מטומאת מדרס, כי אין דבר טמא מדרס אלא כשהוא עשוי לשכיבה או לישיבה, אבל וילון שאין עשוי לכך, אינו מטמא טומאת מדרס.

לדעת חכמים – אף על פי שהוילון שטהור מטומאת מדרס, מכל מקום טמא הוא טומאה קלה, כדין דבר שנגע בטומאת מדרס, כי נגע בעצמו קודם שנעשה וילון.

ולדעת רבי יוסי – אם מתחילה לא נגע בו זב בפועל, לא נעשה טמא טומאת מגע מדרס, מחמת שנגע בעצמו, [אלא רק טומאת מדרס מחמת שכיבת הזב], ורק אם מתחילה, מלבד שכיבת הזב, גם נגע בו זב, נטמא טומאת מדרס, וטומאת מגע מדרס, וכשבטל מהיות מדרס, עדיין טמא טומאת מגע מדרס.

אביי רצה להוכיח מדברי רבי יוסי אלו, שדבר יכול לקבל טומאה קלה של מגע מדרס על ידי נגיעת הזב, גם אחר שכבר קיבל טומאה חמורה של מדרס על ידי שכיבת הזב, [ואין אומרים שבעה לה טומאה], ומכאן, שדבר הנטמא שתי פעמים, נחשב כמקבל טומאה בכל פעם. [והוא הדין לעניין מנחה טמאה שניתנה בכלי שאם יגע בה הטמא פעם נוספת נחשבת כמקבלת טומאה עתה והכלי מצרף את כל שבתוכו לקבלת טומאה זו].

אולם רבא דחה הוכחה זו, כי ניתן להעמיד את דינו של רבי יוסי, כשמתחילה נטמא הסדין על ידי מגע הזב, ואחר כך נטמא במדרס, שבזה ודאי חלה טומאה שניה על הראשונה, כי היא חמורה ממנה. אבל כשטומאה שניה אינה מוסיפה על הראשונה כלום, הרי היא כמי שאינה כלל, ואין כאן אלא טומאה ראשונה.

ב. מסיפא [דמתניתין במסכת כלים].

שני סדינים מקופלים ומונחים זה על גב זה, וישב הזב עליהם, הכל מודים [אפילו רבי יוסי] שהסדין העליון, טמא טומאת מדרס, [כי ישב עליו הזב], והסדין התחתון טמא גם טומאת מדרס, [מחמת ישיבת הזב, שכן כל שהוא תחת הזב, ואפילו עשר מצעות זו תחת זו, כולן טמאות טומאת מדרס], וגם טומאת מגע מדרס, כי נגע בעליון הטמא טומאת מדרס.

אביי רצה להוכיח מדין זה, שדבר הטמא טומאה חמורה של מדרס, חוזר ומקבל גם טומאה קלה של מגע מדרס, [ואין אומרים שבעה לה טומאה].

אולם רבא דחה הוכחה זו, כי יתכן שדווקא כששתי הטומאות באות כאחת, חלות שתיהן, אבל אם הדבר כבר היה טמא טומאת מדרס, לא היה חוזר ומקבל טומאת מגע מדרס.

עשרון שחלקו ואבד חלק אחד

והפריש אחר תחתיו ונמצא הראשון

מנחה שחלקה לשנים, חלק אחד קיים, וחלק אחד אבד, והפריש סולת אחרת תחת החלק האבוד, ואחר כך נמצא האבוד, ונתן את שלושתם בכלי אחד.

נמצא שיש כאן (א) את זה שהיה קיים כל הזמן.

(ב) ואת זה שאבד ונמצא. (ג) וכן חלק נוסף,

שהפריש להשלמת חלק אי' כשאבד חלק ב'.

לדעת רבא – מאחר שאין הכלי מצרף אלא את הצריך לכלי, אין מצטרפים אלא החלקים שהיו עומדים להיות קרבים יחד, ולכן, אם נטמא החלק שהיה קיים כל הזמן, נטמאו עמו שאר החלקים, החלק שאבד נטמא עם הראשון, משום שמתחילה

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כה

היה עומד להיקרב עמו, וגם החלק שהופרש תחת האבוד נטמא עם הראשון, כי אחר כך היה עומד להיקרב עמו. אבל אם נטמא החלק האבוד, או שנטמא החלק שהופרש תחתיו, רק החלק הראשון שהיה קיים תמיד, נטמא עם אחד מאלו, אבל שני אלו אינם מצטרפים זה עם זה, כי מעולם לא היו עומדים להיקרב יחדיו.

ולדעת אבוי – אף שאין כלי מצרף אלא את הצריך לכלי, **כל אלו מצטרפים זה עם זה, ואפילו האבוד והמופרש תחתיו, כי כולם באו לצורך אותה מנחה, ומאחר שכולם בני אותה בקתה, כולם מצטרפים.**

וכן לעניין קמיצה

מנחה שחלקה לשנים, חלק אחד קיים, וחלק אחד אבד, והפריש סולת אחרת תחת החלק האבוד, ואחר כך נמצא האבוד, ונתן את שלושתם בכלי אחד.

נמצא שיש כאן (א) את זה שהיה קיים כל הזמן. (ב) ואת זה שאבד ונמצא. (ג) וכן חלק נוסף, שהפריש להשלמת חלק א' כשאבד חלק ב'.

וכלל בידינו, שאין הקמיצה מתרת אלא את העשרון שנקמצה ממנו ולפיכך:

לדעת רבא – אם קמץ מהחלק שאבד, שיריו של החלק האבוד הנקמץ, וכן החלק הראשון כולו נאכלים, כדין שיירי המנחה, כי שניהם יחד הם העשרון שבעבורו היתה הקמיצה. [אבל החלק שהופרש תחת האבוד לא הותר כי קמיצה מהאבוד אינה מועילה בעבורו שאינם שייכים יחד]. **וכן אם קמץ מהחלק שהופרש תחת האבוד, שיריו של החלק הזה שנקמץ, וכן החלק הראשון כולו נאכלים,** כדין שיירי המנחה, כי שניהם יחד הם העשרון שבעבורו היתה הקמיצה. [אבל החלק שאבד לא הותר, כי קמיצה מזה שהופרש תחתיו אינה מועילה בעבורו, שאינם שייכים יחד]. **אבל אם קמץ מהחלק הראשון, מאחר ששני החלקים האחרים עמדו להיקרב עמו, אין לדעת עבור מי מהם היתה הקמיצה יחד עמו, ולכן שניהם אינם נאכלים, ורק שייריו של החלק הנקמץ עצמו נאכלים.**

ולדעת אבוי – מאחר שכולם באו עבור אותה מנחה, כולם נחשבים כדבר הבא יחד, ולכן, **מכל חלק שקמץ, אין לדעת עבור מי היתה הקמיצה מלבדו, ולכן רק שייריו שלו נאכלים, אבל שאר שני החלקים אינם נאכלים.**

ומכל מקום, אף שיש כאן עשרון וחצי, אין לומר שכוונת הכהן לקמוץ עבור הכל [שאז מאחר שבאמת אין המנחה אלא עשרון נמצא שליש הקומץ על חולין ואינו ראוי להיקרב], כי באמת דעת הכהן לקמוץ קומץ אחד עבור עשרון אחד בלבד, וחצי העשרון הנותר יהיה חולין, והעשרון שהכהן קומץ עבורו, חציו הוא החלק שקמץ ממנו, וחציו השני אינו ידוע, ולכן יש כאן שיעור שלם של קומץ, על מנחה של שיעור עשרון, [חצי מהמנחה ידוע, והוא החלק שקמץ ממנו, וחציה השני אינו ידוע].

דף כה

על מה הציץ מרצה

בעניין עשיית הציץ נאמר, "וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר ... וְהָיָה עַל מִצַּח אֶהְרֹן וְנִשָּׂא אֶהְרֹן אֶת עֹן הַקִּדְּשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ... וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד לְרִצּוֹן לָהֶם לְפָנַי ה' ", **ומכאן שהציץ מכשיר ומרצה קרבנות פסולים, ולא נתפרש בכתוב, מה הם אותם פסולים, שהציץ מכשיר אותם.**

א. ואולם, אין לומר שהציץ מרצה ומכשיר קרבן שנפסל על ידי מחשבת פיגול, [שמחשב בשעת אחת מעבודות הקרבן, שתהא אחת האכילות מחוץ למקום הכשר לה], כי לעניין פיגול נאמר, "לא יחשב", ללמד, שהוא פסול ואין דבר מכשירו.

ב. וכן אין לומר שהציץ מרצה ומכשיר קרבן שנפסל על ידי מחשבת נותר, [שמחשב בשעת אחת מעבודות הקרבן, שתהא אחת האכילות אחר הזמן הכשר לכך, (והיא הנקראת בכמה מקומות מחשבת פיגול)], כי לעניין פסול זה נאמר "לא ירצה", ללמד שהוא פסול ואין דבר מכשירו.

- ומאחר שתפסת מועט תפסת, מסתבר שהציץ בא להכשיר פסול קל, [שאינו אסור בכל מקום, ויש אופנים שהוא מותר לגמרי ויוצא מכלל איסורו].

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כה

ג. ומכל מקום אין לומר שהציץ מרצה ומכשיר קדשים שנפסלו ביציאה, [כדס קרבן או בשר קרבן שיצאו חוץ לעזרה, שהם נפסלים בכך], ואף על פי שהוא פסול קל, שכן מצינו שהותר מכללו בבמה, [בנוב וגבעון, שכן לא היו שם מחיצות, שיפסלו הקדשים ביציאה חוצה להם].

והטעם שאין הציץ מרצה על כך, כי נאמר בעניין ריצוי הציץ, "לְרָצוֹן לָהֶם לְפָנַי ה'", ללמד, שהציץ מרצה על דבר הנפסל בעודו בעזרה לפני ה', והיוצא, פסולו ביציאתו ולא לפני ה'.

[וזהו ששנינו במשנתנו, שאם יצא הקומץ, והקריבו, הרי זה פסול, ואין הציץ מרצה].

ד. וכן אין לומר, שהציץ מרצה ומכשיר קדשים שנפסלו מחמת שנעשית בהם עבודה בשמאל, ואף שהוא פסול קל, שכן מצינו שהותר מכללו ביום הכיפורים, שהכהן הגדול נוטל את הכף של הקטורת בשמאלו, בכניסתו לפני ולפנים.

אביי אמר, שהטעם שאין הציץ מרצה על כך, כי נאמר בעניין ריצוי הציץ, "וְנִשָּׂא אֶהָרֹן אֶת עֹון הַקִּדָּשִׁים", ללמד, שהציץ מרצה על דבר שפסול לכתחילה בכל מקום, ואינו מתרצה אלא משום כבוד ציבור או על ידי הציץ, להוציא עבודת שמאל, שאינה פסולה לכתחילה בכל מקום, כי ביום הכיפורים כך יש לעשות לכתחילה.

ורב אשי אמר, שהטעם שאין הציץ מרצה על פסול מחמת עבודה בשמאל כי פסול זה אינו בקרבן אלא בעבודת הכהן ובריצוי הציץ נאמר "וְנִשָּׂא אֶהָרֹן אֶת עֹון הַקִּדָּשִׁים" ללמד שהציץ מכפר על פסול שנעשה בקדשים עצמם ולא בעבודת הכהנים.

ה. וכן אין לומר, שהציץ מרצה ומכשיר קדשים שנפסלו מחמת שיש בהם מום, ואף שפסולם הוא פסול קל, שכן מצינו שהותר מכללו בעופות שאין המום פוסל בהם.

והטעם שאין הציץ מרצה על כך, כי נאמר בעניין בעלי מום "כֹּל אֲשֶׁר בּוֹ מוּם לֹא תִקְרִיבוּ כִּי לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם ... וְשׂוֹר וְשָׂה שְׂרוּעַ וְקְלוּט נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְגִדָּר לֹא יִרְצָה", ללמד שהם פסולים ואין דבר מכשיר אותם.

ו. ועל כרחך, הפסול שהציץ מרצה ומכשירו, הוא פסול טומאה, שהוא פסול קל, שהותר מכללו בציבור, [שכן קרבנות ציבור קרבים בטומאה, שנאמר בקרבן התמיד, "צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו", ללמד, שקרב במועדו אפילו בטומאה].

[וזהו ששנינו במשנתנו, שאם נטמא הקומץ, והקריבו, הציץ מרצה, והמנחה כשרה, והשיריים נאכלים].

על אלו קרבנות הציץ

מרצה ובאילו אופנים

א. קרבנות ציבור [של ישראל].

בכל אופן שנטמאו, הציץ מרצה עליהם, בין באונס, בין בשוגג, [כגון סבור אין קרבנות מקבלים טומאה], ובין במזיד.

ולכאורה כן הדין אפילו נטמא הדם במזיד, ואחר כך גם נזרק הדם הטמא במזיד, הציץ מרצה על הקרבן ומכשירו.

ב. קרבנות גויים.

הגויים משלחים נדריהם ונדבותיהם להקרבה לגבוה שנאמר "דַּבֵּר אֶל אֶהָרֹן וְאֶל בְּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְכָל נְדָרֵיהֶם וּלְכָל נְדֻבֹתָם אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהֶם לְעֹלָה", לרבות גויים שנודרים ונודבים כישראל.

אולם אם נטמא קרבנם בכל אופן שהוא, בין במזיד, בין בשוגג, ובין באונס, אין הציץ מרצה על כך, שנאמר בעניין ריצוי הציץ, "וְנִשָּׂא אֶהָרֹן אֶת עֹון הַקִּדָּשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ... וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לְפָנַי ה'", ללמד שדווקא להם, [לקדשי בני ישראל המוזכרים בפסוק], הציץ מרצה, אבל לקדשי גויים, אין הציץ מרצה.

ג. קרבנות יחיד של ישראל.

לדברי רב יוסף ורב חסדא, נחלקו תנאים בדין זה: לדעת חכמים, מדין תורה, הציץ מרצה על טומאת קרבן יחיד של ישראל בכל אופן, כשם שהוא מרצה על טומאת קרבן ציבור של ישראל, אבל חכמים קנסו את העושה במזיד, ולכן אם נעשה הדבר במזיד, אין הציץ מרצה על הקרבן. [ולכאורה, אם הדין הזה הוא מחמת קנס, אין חילוק בין מטמא דם במזיד, לבין זורק דם טמא במזיד, ושניהם נקנסו בשווה, שלא ירצה הציץ]. ולדעת רבי יוסי [כדברי רב יוסף] או לדעת רבי אליעזר [כדברי רב חסדא], לא קנסו חכמים את העושה במזיד, והניחו את הדבר כדין תורה, וכקרבן

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כה

ציבור, שאפילו אם נעשה הדבר במזיד, הציץ מרצה על הטומאה.

ולדברי רבינא, לא נחלקו תנאים בדין זה, אבל יש חילוק בין טומאה במזיד, לזריקת דם טמא במזיד. אם נטמא הדם, בכל אופן שהוא, בין באונס, בין בשוגג, בין במזיד, הציץ מרצה על כך, ובתנאי שהיתה זריקת הדם הטמא בשוגג. אבל אם נזרק הדם הטמא במזיד, אין הציץ מרצה על הקרבן.

ואף לדברי רב שילא, לא נחלקו תנאים בדין זה, ויש חילוק בין טומאה במזיד, לזריקת דם טמא במזיד, אבל החילוק הוא הפוך. אם נטמא הדם באונס או בשוגג, הציץ מרצה על הקרבן בכל אופן שנזרק, [אפילו במזיד]. אבל אם נטמא הדם במזיד, שוב אין הציץ מרצה על הקרבן, [ואפילו נזרק אחר כך בשוגג, וכל שכן אם נזרק במזיד].

תרומה מתבואה טמאה על תבואה טהורה

לכתחילה, אין להפריש תבואה טמאה, להיות תרומה על תבואה טהורה, [משום שנעשה כתורם מן הרעה על היפה, ואין לעשות כן, אלא לתרום מן היפה, שנאמר, "וְלֹא תִשָּׂאוּ עֲלֵיו חֶטָא בְּהָרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ [=המשובח שבו] מִמֶּנּוּ", ללמד, שיש לתת מן היפה, ומי שאינו עושה כן הרי זה חוטא].

אולם בדיעבד, אם הפריש תבואה טמאה, להיות תרומה על תבואה טהורה, הרי זו תרומה, שכן נאמר, "וְלֹא תִשָּׂאוּ עֲלֵיו חֶטָא בְּהָרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ", ללמד, שמי שנותן מן הגרוע, הרי זה חוטא, ואם כן, על כרחך גם כשנותן מן הגרוע, יש כאן תרומה, כי אם לא נעשית תרומה מהגרוע, במה חטא.

לדעת חכמים – דין זה, שהתורם מתבואה טמאה על הטהורה, הרי זו תרומה, לא נאמר אלא כשעשה זאת בשוגג, אבל התורם במזיד מתבואה טמאה על הטהורה, קנסוהו חכמים, שלא תהא תרומה, ועליו לחזור ולתרום שנית מתבואה טהורה, כדי להתיר את התבואה הטהורה. [י"א שכשתרם במזיד מתבואה טמאה על הטהורה, קנסוהו שלא חלה התרומה כלל. וי"א שמה שהפריש, נעשה תרומה, אבל קנסוהו שלא הותרה בכך התבואה הטהורה, ועליו לחזור ולתרום ממנה להתירה].

ולדעת רבי יוסי ורבי אליעזר – אין חילוק בדין זה, בין תורם מן הטמאה על הטהורה בשוגג, לבין תורם מן הטמאה על הטהורה במזיד, ובכל אופן אם עשה זאת, יש כאן תרומה, ולא קנסוהו חכמים שלא תהא תרומה. [ולדברי רב יוסף ורב חסדא, מאחר שמצינו שרבי יוסי או רבי אליעזר, אינם קונסים את המזיד לעניין תרומה, מן הסתם הם אלו שאינם קונסים את העושה קרבן בטומאה, שלא ירצה הציץ, ולכן העמידו את הברייתא שאומרת, שהציץ מרצה על הטומאה אף במזיד, כדעת רבי יוסי או רבי אליעזר, כמבואר לעיל].

על אלו דברים טמאים

שבקרוב הציץ מרצה

א. עולים.

הדם ושאר דברים הניתנים על המזבח לכפרה, כקמצים ומנחות כהנים, קרויים עולים, כי הם עולים למזבח לכפר.

ולדברי הכל הציץ מרצה על טומאתם, שאם נזרק הדם הטמא למזבח, הקרבן כשר, וכן אם הוקטר הקומץ הטמא, המנחה כשרה.

שכן שנינו בתורת כהנים על הכתוב, "וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו", שהכוונה לדם הקרבן, שהוא המכפר, כמו שנאמר, "כִּי הַדָּם הוּא בִּנְפֶשׁ יְכַפֵּר", ולא רק דם טהור מרצה, אלא גם דם טמא, שנאמר, "וְנִשָּׂא אֲהָרוּ אֶת עֹון הַקֹּדְשִׁים ...", ולא רק דם טמא מרצה, אלא גם כל העולים הטמאים מרצים, שנאמר, "לְכָל מִתְּנַת קֹדְשֵׁיהֶם".

ב. אכילות.

נחלקו חכמים, האם הציץ מרצה על הדבר הנאכל שבקרוב, [כלומר על בשרו] שנטמא, להחשיבו כטהור. [ולא שיהיה כטהור גמור לעניין שיהיה מותר לאוכלו, אלא לעניין שיהיה מותר לזרוק את דם הקרבן, וכדעת רבי יהושע, האומר, שאין זורקים את דם הקרבן אלא אם כן בשרו קיים].

לדעת רבי אליעזר – הציץ מרצה על האכילות, ולכן אף אם נטמא הבשר, הוא נידון כבשר קיים טהור, וניתן לזרוק את דם הקרבן.

ולדעת רבי יוסי – הציץ אינו מרצה על האכילות, ולכן אם נטמא הבשר, הוא נידון כמי שאינו, ומאחר שאין בשר, אי אפשר לזרוק את הדם.

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כו

רב יוסף רצה לומר שרבי יוסי הוא האומר שהציץ מרצה על האכילות אולם מצינו ברייתא שבה מבואר שרבי אליעזר הוא האומר שהציץ מרצה על האכילות.

חיוב כרת על אכילת

קדשים בטומאת הגוף

נאמר "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל בֶּאֱשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַבֶּשֶׂר כָּל טְהוֹר יֹאכַל בְּשֶׁר. וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בְּשֶׁר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטִמְאַתּוֹ עָלְיוֹ [כלומר על האדם האוכל] וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמֻּיָּהּ", ללמד, שלא הותרה אכילת קדשים אלא לטהורים, אבל טמא האוכל קדשים ענוש כרת.

ומתוך שהקישה תורה שני דינים אלו זה לזה, [א] היתר אכילת קדשים לטהורים. [ב] עונש כרת לטמאים האוכלים קדשים], למדנו, שאין עונש כרת לטמאים על אכילת קדשים, [מהכתוב "וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בְּשֶׁר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטִמְאַתּוֹ עָלְיוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמֻּיָּהּ"], אלא כשהותרו אותם קדשים לאכילת טהורים, [ונתקיים בקדשים הללו, "כָּל טְהוֹר יֹאכַל בְּשֶׁר"].

ואמנם, היקש זה, יש שני אופנים ללמוד ממנו, מה הם הקדשים שהטמאים ענושים כרת על אכילתם.

[א] קדשים שטהור מותר לאכול מהם בפועל טמא האוכלם חייב כרת. כלומר, דווקא קדשים שאין בהם עתה שום פסול, הם בכלל הדין הזה אבל קדשים שנפסלו אחר זריקת הדם, כגון שנעשו נותר בלינת לילה, או יצאו מהעזרה, אינם בכלל זה.

[ב] קדשים שהותרו לטהורים באכילה בשעת זריקתם, ואפילו אחר כך נפסלו, טמא האוכלם חייב כרת. ובכלל זה קדשים שאחר זריקת דמם נעשו נותר בלינה או יצאו מהעזרה, שמתחילה בשעת הזריקה היו מותרים לטהורים.

ואף שלכאורה תפסת מועט תפסת, ואם כן אין לך לענוש כרת טמא האוכל קדשים, אלא על אכילת קדשים שמותרים עתה לטהורים, אבל לא על אכילת קדשים שהיו מותרים בשעת זריקת הדם, ואחר כך נפסלו, כגון שנעשו נותר בלינה, או יצאו מהעזרה.

מכל מקום, מאחר שנאמר "אֲשֶׁר לַה'", למדנו לרבות לכלל כרת זה, גם טמא האוכל קדשים שנפסלו אחר הזריקה, בלינה או ביציאה מהעזרה.

אבל טמא האוכל קדשים שנעשו פיגול, אינו בכלל הכרת הזה על אכילתם, כי נאמר "מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים", למעט קודש פסול זה מכרת של אכילה בטומאת הגוף.

והטעם שהריבוי נאמר לעניין קדשים שנפסלו בלינה ויציאה, והמיעוט נאמר לעניין קדשים שנפסלו במחשבת פיגול.

כי קדשים שנפסלו בלינה ויציאה, היתה להם שעת היתר לטהורים, והיא כשנזרק הדם, שכן רק אחר כך נפסלו.

אבל קדשים שנפסלו במחשבת פיגול, פסולם חמור, שכן נפסלו קודם זריקה, ומעולם לא היו מותרים לטהורים.

ולדעת רבי אליעזר, האומר, שהציץ מרצה על האוכלים [=בשר הקרבן], בשר קדשים שנפסל על ידי שנטמא, טמא האוכלו חייב כרת, ואפילו נטמא הבשר קודם זריקת הדם, שלא הותר לטהורים מעולם, כי מאחר שהציץ מרצה על הבשר, להחשיבו כטהור לעניין זריקת הדם, הוא נחשב כטהור גם לעניין שיחשב כמי שניתר לטהורים, ולכן טמא האוכלו חייב כרת, כדין טמא שאוכל בשר קדשים פסול, שהיתה לו שעת היתר לטהורים.

דף כו

זריקת דם קרבן כשהבשר

והאימורים אבדו או נשרפו

לדעת רבי אליעזר, כל הזבחים שבתורה, אף אם קודם זריקת דמם, אבדו או נשרפו, עד שלא נשאר מהם כלום חוץ מהדם, מאחר שהדם קיים, זורקים את הדם.

ולדעת רבי יהושע, כל הזבחים שבתורה, אם קודם זריקת דמם, אבדו או נשרפו או נטמאו, עד שלא נשאר מהם כזית טהור מאחד ממיני האכילות שבהם, שוב אין זורקים את הדם.

[ואין הציץ מרצה על האכילות, להחשיב בשר טמא כבשר טהור], ורק אם נשאר מהם כזית מהבשר [=אכילת אדם] או מהאימורים

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כו

[=אכילת מזבח] זורקים את דמם. ולכן:

- בעולה, מאחר שכולה אכילת מזבח [כי כולה כליל], אפילו נשאר ממנה כחצי זית מהאימורים, וכחצי זית מהבשר, הם מצטרפים, כי כולם שווים, שהם כליל לאכילת מזבח, וזורקים את דמה.

- אבל בשאר זבחים, שיש בהם אכילת מזבח ואכילת אדם, צריך שישאר מהם כזית שלם מאכילת מזבח, [כלומר מהאימורים], או כזית שלם מאכילת אדם, [כלומר מהבשר], ואם נשאר בהם כחצי זית מהאימורים, וכחצי זית מהבשר, אינם מצטרפים, ואין זורקים את דמם.

- ובכל הזבחים, דווקא כשנותר כזית אכילה מגופם, זורקים עליהם את הדם, אבל אם נותר כזית רק ממנחת הנסכים הבאה עימהם, אין הדבר נחשב כאילו נותר מהם עצמם כזית, ואין זורקים עליהם את הדם.

הקטרת הקומץ כשאבדו או חסרו שיירי
המנחה בין הקמיצה להקטרה

לדעת רבי אליעזר, מאחר שנקמצה המנחה, מקטירים את הקומץ, ואפילו אם קודם הקטרת הקומץ, כבר אבדו השיריים לגמרי, ולא נשאר מהם כלום. [כדין האמור בקרבנות, שזורקים עליהם את הדם, אפילו אם אבד כל שאר הקרבן].

ולדעת רבי יהושע, אם אבדו או נשרפו או נטמאו השיריים לגמרי, אין מקטירים את הקומץ. [כדין האמור בקרבנות שאם לא נשתייר מהאכילות שבהם כזית טהור אין זורקים עליהם את הדם]. אך אם לא אבדו השיריים לגמרי, אלא רק חסרו מהם, ועדיין נשאר מהם כזית, לדברי רב בזה אמר רבי יהושע שמקטירים את הקומץ.

מניין שכזית בשר או כזית חלב מועילים
לזריקת הדם [לדעת רבי יהושע]

א. כזית בשר [=אכילת אדם].

נאמר, "וְעִשִּׂיתָ עֲלֵתֶיךָ הַבֶּשֶׂר וְהַדָּם", ללמד, שהדם והבשר תלויים זה בזה, ואם [לא נזרק הדם, אין הבשר מותר, וכמו כן אם] אין בשר שהדם יתירו בזריקה, כגון שאבד הבשר, אין זורקים את הדם, [אלא אם כן יש דבר אחר שזריקת הדם מתירה אותו כמו את הבשר כגון אם נותרו האימורים כמבואר להלן].

ב. כזית אימורים [=אכילת מזבח].

נאמר "וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת הַדָּם עַל מִזְבֵּחַ ה' פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְטִיר הַחֶלֶב לְרִיחַ נִיחַח לַה'", ללמד, שזורקים את הדם גם לצורך הקטרת חלב לריח ניחוח, ומכאן, שאף כשנותרו כזית מן האימורים, זורקים את הדם להתירם.

והטעם שנאמר גם "וְהִקְטִיר הַחֶלֶב", וגם "לְרִיחַ נִיחַח לַה'", ללמד, שבין אם נשאר כזית מהחלב עצמו, ובין אם נשאר כזית משאר האימורים שהם מגוף הקרבן, שהם מוקטרים לריח ניחוח לה', [כגון יותרת הכבד ושתי כליות], זורקים את הדם.

זריקת דם הקרבנות ביד שמאל

לדעת חכמים – בכל הקרבנות, אין עבודת הזריקה כשרה אלא ביד ימין, כי בכל הקרבנות נאמר בזריקה לשון "כהונה", ולדעתם, כל מקום שנאמר בו לשון "כהונה", צריך שתהא העבודה ביד ימין.

ולדעת רבי שמעון – מתן דם החטאת אינו כשר אלא ביד ימין, כי נאמר בו גם לשון "אצבע" וגם לשון "כהונה", ולדעתו, רק במקום שנאמר "אצבע", אין העבודה כשרה אלא ביד ימין, אבל בשאר קרבנות, שזריקת דמם היא מהכללי, ולא נאמר בהם לשון "אצבע", אף על פי שנאמר בהם לשון "כהונה", עבודת הזריקה כשרה גם ביד שמאל.

הקטרת הקומץ בלא לקדשו בכלי שרת

כבר נתבאר בתחילת המסכת, שאחרי שהכהן קומץ מהמנחה שבכלי שרת, הוא נותן את הקומץ לכלי שרת אחר לקדשו, ומעלה אותו למזבח בכלי זה להקטירו.

אכן זו דעת חכמים, אבל רבי שמעון חולק על כך, ואומר, שהקומץ כשר להקטרה גם אם לא נתקדש בכלי שרת אחר הקמיצה.

ונחלקו אמוראים בביאור דברי רבי שמעון:

לדברי רבי ינאי – דעת רבי שמעון, שלא נאמר מעולם דין קידוש קומץ בפני עצמו בכלי שרת, ומאחר שנתקדשה המנחה תחילה בכלי שרת, וקמצה מתוך הכלי הזה, מעתה מעלה את

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כו

הקומץ להקטרה אף באבנטו או בכלי חרס [או בשמאל].

ולדברי רב יהודה בריה דרבי חייה – דעת רבי שמעון, שיש חילוק בין מקטיר קומץ בימינו, לבין מקטיר קומץ בשמאלו, שכן לדעת רבי שמעון, נאמר בעניין המנחות, "לא תאָפּה חֶמֶץ חֶלֶקֶם וְנִתְּתִי אֹתָהּ מֵאֲשֵׁי קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים הוּא פְּחֻטָּאת וְכֹאֲשֵׁם", להקיש את המנחה לחטאת ולאשם, וללמד, שפעמים דינן כחטאת, שעבודתה ביד ולא בכלי, [שכן מזים את דמה למזבח באצבע ימין], ופעמים דינן כאשם שעבודתו בכלי, [שכן זורקים את דמו למזבח ישירות מהכלי], **כשבא להקטיר את הקומץ בימין, כעבודת החטאת שהיא בימין, אין צריך כלי שרת לקדש בו את הקומץ, ומקטיר בלא כלי, כשם שמתן דם החטאת בלא כלי, אבל כשבא להקטיר את הקומץ בשמאל, כעבודת אשם, צריך לקדשו בכלי שרת, כשם שזריקת דם האשם היא על ידי כלי.**

ולדברי רב נחמן בר יצחק – דעת רבי שמעון, שבכל אופן יש לקדש את הקומץ בכלי שרת, ולא אמר רבי שמעון אלא שאחר שקידש את הקומץ בכלי שרת, רשאי להוציאו מהכלי, ולתת אותו על מזבח להקטירו בידו, אבל בלא לקדש את הקומץ בכלי שרת כלל, אף לדעת רבי שמעון פסול. [וחכמים אומרים שאף הנתינה על המזבח להקטרה צריכה להיות בכלי שרת]. [ודברי רב נחמן נדחו מברייתא, שמבואר בה, שלדעת רבי שמעון, אם קמץ בימין, ומיד נתן את הקומץ לשמאל, לא נפסלה המנחה בכך, אף שעדיין לא נתנה בכלי שרת, ואם לדעת רבי שמעון יש לקדש את הקומץ בכלי שרת, מאחר שלא נתקדש מתוך היד הקומצת, הרי זה כדם שנשפך מצואר הבהמה לריצפה, שנפסל, ואי אפשר לחזור לקבלו בכלי שרת, ומתוך שרבי שמעון אינו פוסל זאת, משמע שאינו מצריך כלל קידוש קומץ בכלי שרת].

הקטרת הקומץ לחצאים

לדעת רבי יהושע בן לוי – אין קומץ פחות משיעור שני זיתים, ואין הקטרה פחותה משיעור כזית, ולפיכך, הבא להקטיר קומץ לחצאים, רשאי לחלקו לשנים, כך שבכל חצי יש שיעור כזית, ומקטיר כל חצי בפני עצמו, אבל לא יחלק את הקומץ לחלקים קטנים יותר, כי אז יהיה כל חלק פחות משיעור כזית.

ולדעת רבי יוחנן – יש קומץ פחות משיעור שני זיתים, ואם כן, כששנינו שניתן לחלק את הקומץ להקטירו לחצאים, למדנו שניתן להקטיר בכל פעם גם פחות משיעור כזית, ואם כן ניתן לחלק את הקומץ גם ליותר משני חלקים, כגון לארבעה חלקים, ולהקטיר כל חלק בפני עצמו, אף על פי שאין בו שיעור כזית.

ממתי הקטרת הקומץ

מתירה את השיריים באכילה

אין שיירי המנחה מותרים לכהנים באכילה אלא לאחר הקטרת הקומץ ונחלקו חכמים מהו שיעור ההקטרה המתיר את השיריים.

לדעת רבי חנינא – מאחר שמשלה האש במקצת מהקומץ, הותרו השיריים לאכילת הכהנים.

ולדעת רבי יוחנן – לא הותרו השיריים באכילה, אלא כשהוצת רוב הקומץ, שנאמר בהקרבת הקומץ, "וְהִקְטִיר", ולשון זה משמעותו שהוצת רובו, שכן מצינו לשון הקטרה בכתוב, "וְהִיָּה עֹלָה קִיטֹר הָאֶרֶץ כְּקִיטֹר הַכֶּבֶשֶׂן", וידוע שאין כבשן מעלה קיטור, אלא כשהוצת רובו.

- **ולתירוץ הראשון בגמרא, מודה רבי יוחנן שרק לעניין היתר אכילה אין הקומץ נחשב מוקטר עד שיוצת רובו, אבל לעניין דין הקטרה עצמו הוא נחשב כמוקטר משמשלה האש במקצתו, ולכן אם הקטירו אותו סמוך לשקיעת החמה, ולא הספיק להיות מוקטר קודם השקיעה אלא מעט, ורק אחר השקיעה הוצת רובו, לא נפסל בכך כמי שהוקטר בלילה אלא כשר כמי שהוקטר ביום.**

- **ולתירוץ השני בגמרא, יתכן שאף לעניין ההקטרה דעת רבי יוחנן, שאינו כשר אלא אם כן הוצת רובו ביום.**

דברים שמעלים אותם למזבח כל הלילה

אין עבודת הקרבנות כשרה אלא ביום, שנאמר, "בְּיוֹם צֹלוֹתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת קֶרְבָּנֵיהֶם", ובכלל זה דברים המעכבים את הכשר הקרבן, כזריקת דמו, והקטרת הקומץ, והלבונה, והקטורת, ומנחת כהנים, ומנחת כהן משיח, ומנחת נסכים הבאה בפני עצמה.

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כז

אולם הקטרת אברי העולה [שאינם מעכבים את הכשר הקרבן], כשרים כל הלילה, שנאמר, "צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העלה הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו".

ומכל מקום, מתוך שנאמר הריבוי "תורת העלה", למדנו שגם דברים שדרכם להיקרב ביום, מעלים אותם בלילה.

- וי"א שהכוונה לכך, שאם העלו למזבח ביום סמוך ללילה, קלטם המזבח, ומעתה אינם נפסלים, אף שגמר הקטרתם בלילה.

- וי"א שהכוונה לכך, שאם הקטירו ביום, ופקעו מעל גבי המזבח בלילה, מחזירים אותם שוב למזבח. ולדעה זו, דווקא שאר דברים שפקעו מהמזבח מחזירים אותם, אבל קטורת שפקעה מעל גבי המזבח [הפנימי], אין מחזירים אותה, שנאמר, "אשר תאכל [תעכל] האש את העלה על המזבח", ללמד, שדווקא עיכולי עולה שפקעו, מחזירים אותם, אבל עיכולי קטורת שפקעו, אין מחזירים אותם.

שלושה ספיקות בעניין הקטרה

[שכולם עלו בתיקו]

א. [ספקו של רבי אלעזר]. קומץ שסידרו על המזבח, וסידר עליו את המערכה, כלומר שלא היה הקומץ על האש, אלא האש על הקומץ, האם דרך הקטרה בכך, או אין דרך הקטרה בכך.

ב. [ספיקו של חזקיה]. אברים שסידרו על המזבח, וסידר עליהם את המערכה, כלומר שלא היו האברים על האש אלא האש על האברים, האם מאחר שנאמר בהקטרה [כמה פעמים] שיהיו האברים "על העצים" צריך שיהיו האברים ממש על העצים ולא תחתיהם או מאחר שנאמר "אשר תאכל האש את העלה על המזבח [ממש כלומר תחת העצים]", למדנו, שאפילו אם האברים על המזבח תחת העצים, הדבר כשר.

ג. [ספיקו של רבי יצחק נפחא]. אברים שסידרו על המזבח בצידי המערכה ליד העצים, לדעת האומרים שלעניין בזיכי לבונה של לחם הפנים, "על" האמור בכתוב, "ונתת על המערכת לבנה זקה", פירושו בסמוך למערכת, האם גם לעניין הקטרה, "על" האמור בכתוב "על העצים", פירושו בסמוך לעצים, ולכן גם בצד המערכה ההקטרה כשרה, או ש"על" האמור בכתוב "על העצים", לדברי הכל פירושו מעל, כמו "על" בכתוב "על המזבח".

דף כז

דברים שמעכבים במנחות ובנסכים

א. חסרון מיעוטו של קומץ.

אם חסר מעט מהקומץ, הרי זה פסול, שנאמר, "מלא קמצו" שתי פעמים (א) במנחת נדבה "וקמץ משם מלא קמצו". (ב) במנחת חוטא "וקמץ הכהן ממנה מלא קמצו". שנה הכתוב דין זה, שיהיה הקומץ מלא ולא חסר, ללמד שהוא מעכב את הכשר המנחה.

ב. חסרון מעוטה של המנחה משיעור עשרון.

שיעור המנחה הוא עשרון כפי שיתבאר בעזה"י בדף ק"ג ואם חסר ממנה מעט הרי זה פסול שנאמר "וקמץ משם מלא קמצו מסלתה", שאין הקמיצה כשרה, אלא כשהיא מכל הסולת בלא חסרון, [ריבויא דה"א דריש].

ג. חסרון מיעוט היין משיעורו.

שיעור יין של מנחת נסכים, מבואר בפרשת קרח, "ויין לנסף רביעית ההין ... לכבש האחד. או לאיל תעשה ... ויין לנסף שלשית ההין ... וכי תעשה בו בקר ... ויין תקריב לנסף חצי ההין", ואם חסר מהשיעור הזה הרי זה פסול כי נאמר בעניין "ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד או לשה בכבשים או בעזים", ללמד שהדבר מעכב את הכשר הנסכים.

ד. חסרון מיעוט השמן.

שיעור השמן של מנחת נסכים, מבואר בפרשת קרח, "מנחה סלת עשרון בלול ברבעית ההין שמן ... לכבש האחד. או לאיל תעשה מנחה סלת שני עשרונים בלולה בשמן שלשית ההין ... וכי תעשה בו בקר ... מנחה סלת שלשה עשרונים בלול בשמן חצי ההין".

ושיעור שמן של מנחת נדבה הוא לוג שמן.

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כז

ואם חסר מהשיעור הזה, המנחות הללו פסולות. שנאמר במנחת נסכים, "כָּכָה יַעֲשֶׂה לְשׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לְאֵיל הָאֶחָד אוֹ לְשֵׁה בְּכַבָּשִׁים אוֹ בְּעִזִּים", ללמד שהדבר מעכב את הכשר הנסכים. ונאמר במנחת נדבה, "וְקִמֵץ מִשֶּׁם מְלֵא קִמְצוֹ מִסֻּלְתָּהּ וּמִשְׁמֹנָה" ללמד, שאין הקמיצה כשרה, אלא כשכל השמן קיים בלא חסרון, [ריבויא דה"א דריש].

ה. הסולת והשמן מעכבים זה את זה.

אף כשלא חסר מהסולת ומהשמן, אין המנחה כשרה, אלא כשיהיו יחד, שנאמר, "וְקִמֵץ מִשֶּׁם מְלֵא קִמְצוֹ מִסֻּלְתָּהּ וּמִשְׁמֹנָה", ללמד שיהיו יחד, ושנה הכתוב דין זה פעם נוספת, "וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אֲזֵרָתָהּ מִגֶּרְשָׁהּ וּמִשְׁמֹנָה", ללמד שהדבר מעכב.

ו. הקומץ והלבונה מעכבים זה את זה.

אף כשלא חסר מהקומץ, אין המנחה כשרה, אלא כשתהא לבונה עם הקומץ, שנאמר, "וְקִמֵץ מִשֶּׁם מְלֵא קִמְצוֹ מִסֻּלְתָּהּ וּמִשְׁמֹנָה עַל כָּל לְבַנְתָּהּ", ושנה הכתוב דין זה פעם נוספת, "וְהָרִים מִמֶּנּוּ בְּקִמְצוֹ מִסֻּלְתָּהּ הַמִּנְחָה וּמִשְׁמֹנָה וְאֵת כָּל הַלְּבָנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה", ללמד שהדבר מעכב.

דברים נוספים המעכבים הכשר דבר

א. שני שעירי יום הכיפורים מעכבים זה את זה.

בעבודת יום הכיפורים נאמר, "וּמֵאֵת עֶדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי שְׁעִירֵי עִזִּים ... וְלָקַח אֶת שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים וְהֶעֱמִיד אֹתָם לִפְנֵי ה' פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְנָתַן אֶהָרוֹן עַל שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גּוֹרְלוֹת גּוֹרֵל אֶחָד לַה' וְגּוֹרֵל אֶחָד לְעִזָּאֵל. וְהִקְרִיב אֶהָרוֹן אֶת הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לַה' וְעָשָׂהוּ חֲטָאת. וְהַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְעִזָּאֵל יַעֲמַד חַי לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעִזָּאֵל הַמִּדְבָּרָה ...".

ושני שעירים אלו מעכבים זה את זה, ואין אחד מהם כשר לבדו, שנאמר בעבודת יום הכיפורים, "וְהִיָּתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם", וכל מקום שנאמר בו "חוקה", כל האמור בו מעכב את הכשרו.

ב. שני כבשי עצרת מעכבים זה את זה.

בעצרת [=שבועות] מביאים שני כבשים שהם שלמי ציבור שנאמר "וּשְׁנֵי כְּבָשִׁים בְּנֵי שָׁנָה לְזִבַּח שְׁלָמִים" ושני כבשים אלו מעכבים זה את זה, ואין אחד מהם כשר לבדו, שנאמר, "וְהִיָּף הַכֹּהֵן אֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּפּוּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' עַל שְׁנֵי כְּבָשִׁים קֹדֶשׁ יְהִיּוּ לַה' לַכֹּהֵן", ללמד, שהם מעכבים עד שיהיו שניהם.

ג. שתי הלחם מעכבים זה את זה.

בעצרת מביאים שתי לחם שנאמר "וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה'. מִמּוֹשְׁבֵיבְתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתֵּים שְׁנֵי עֶשְׂרִים סֵלֶת תִּהְיֶינָה חֲמֵץ תִּאֲפִינָה בַּכּוּרִים לַה'". ואין אחד מהם כשר לבדו, שנאמר, "תִּהְיֶינָה", ללמד, שהן מעכבות עד שיהיו שתיהן.

ד-ה-ו. שני סדרים של לחם הפנים ושני בזיכי לבונה.

נאמר, "וְלָקַחְתָּ סֵלֶת וְאֶפֶיֶת אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חֲלוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרִים יְהִיָּה הַחֲלָה הָאֶחָת. וְשִׁמְתָּ אוֹתָם שְׁתֵּים מִעֲרֻכּוֹת שֶׁשׁ הַמַּעֲרֻקֶת עַל הַשְּׁלֶחַן הַטֹּהַר לִפְנֵי ה'. וְנִתְּתָה עַל הַמַּעֲרֻקֶת לְבֹנָה זָכָה וְהִיָּתָה לְלֶחֶם לְאֲזַכָּרָה אֲשֶׁה לַה'. בַּיּוֹם הַשְּׁבִיט בַּיּוֹם הַשְּׁבִיט יַעֲרֻכְנוּ לִפְנֵי ה' תְּמִיד מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם. וְהִיָּתָה לְאֶהָרוֹן וּלְבָנָיו וְאֶכְלָהוּ בְּמִקּוֹם קֹדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאֲשֵׁי ה' חֶק עוֹלָם".

ומכאן שיש לתת על שלחן הפנים שני סדרים של לחמים [בכל סדר ששה לחמים] וכמו כן על כל סדר של לחם הפנים בזך אחד של לבונה סך הכל היו שני סדרים ושני בזיכים.

ומתוך שנאמר בעניין "חֶק עוֹלָם" למדנו שכל אלו מעכבים זה את זה. שני הסדרים מעכבים זה את זה. שני הבזיכים מעכבים זה את זה. והסדרים והבזיכים מעכבים זה את זה.

ז. שני מיני לחמים של קרבן נזיר.

בעניין קרבנות הנזיר ביום מלאת ימי נזרו, מבואר שיביא עם קרבנו שני מיני לחמים, שנאמר "וְהִקְרִיב אֶת קֶרְבָּנוֹ ... (א) וְסֵל מִצּוֹת סֵלֶת חֲלוֹת בְּלוֹלֹת בְּשֶׁמֶן (ב) וְרִקִּיקֵי מִצּוֹת מִשְׁחִים בְּשֶׁמֶן וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם".

ואין אחד מהם כשר לבדו, שנאמר בסוף העניין, "כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת נְזִירוֹ", ללמד, שכל האמור בעניין מעכב את הכשרו.

ח. שלושה מינים שבפרה.

בשעת עשיית פרה אדומה יש לשרוף עמה

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כז

שלושה מינים [המבוארים להלן], שנאמר, "וְלָקַח הַכֹּהֵן (א) עֵץ אֲרָז. (ב) וְאַזְב. (ג) וּשְׁנֵי תוֹלְעֵת. וְהִשְׁלִיךְ אֶל תוֹךְ שְׁרֵפֶת הַפָּרָה".

ואם לא נתן אחד מהמינים הללו, אין אפר הפרה כשר לטהר בו טמאים, שנאמר בעניין, "זאת חֲקַת הַתּוֹרָה", וכל מקום שנאמר בו "חוקה", כל האמור בו מעכב את הכשרו.

ט. ארבעה מינים שבתודה.

המביא קרבן תודה מביא עימו ארבע מיני לחמים שנאמר, "אִם עַל תּוֹדָה יִקְרִיבוּ וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה (א) חֲלֹת מִצּוֹת בְּלוֹלֹת בַּשֶּׁמֶן (ב) וְרִקִּיקֵי מִצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשֶּׁמֶן (ג) וְסֹלֶת מִרְבֵּכַת חֲלֹת בְּלוֹלֹת בַּשֶּׁמֶן. (ד) עַל חֲלֹת לֶחֶם חֲמִץ יִקְרִיב קֶרְבָּנוֹ עַל זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו".

ומתוך שהוקשו שלמי נזיר לתודה, שנאמר בעניין תודה, "עַל זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו", למדנו, [שדין לחמי נזיר כלחמי תודה, שבאים מעשרה קבין סולת ורביעית שמן, וכמו כן יש ללמוד מהיקש זה], שלחמי תודה דינם כלחמי נזיר שהם מעכבים את הכשר התודה.

י. ארבעה מינים שבמצורע.

בעניין סדר טהרת המצורע ביום טהרתו, כשנרפא ממנו הנגע, נאמר, "וְיָצָה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמַּטְהָר (א) שְׁתֵּי צַפְרִים חַיֹּת טְהוֹרוֹת (ב) וְעֵץ אֲרָז (ג) וּשְׁנֵי תוֹלְעֵת (ד) וְאַזְב. וְיָצָה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל כְּלֵי חָרֶשׁ עַל מַיִם חַיִּים. אֶת הַצִּפּוֹר הַחֲמִיָּה יִקַּח אֹתָהּ וְאֶת עֵץ הָאֲרָז וְאֶת שְׁנֵי הַתּוֹלְעֵת וְאֶת הָאֲזָב וְטָבַל אוֹתָם וְאֶת הַצִּפּוֹר הַחֲמִיָּה בְּדָם הַצִּפּוֹר הַשְּׁחֻטָּה עַל הַמַּיִם הַחַיִּים. וְהִזָּה עַל הַמַּטְהָר מִן הַצִּרְעַת שְׁבַע פְּעָמִים וְטָהַרוּ וְשָׁלַח אֶת הַצִּפּוֹר הַחֲמִיָּה עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה".

ואם חיסר אחד מארבעת המינים הללו, לא טהר, כי נאמר בעניין, "זאת תְּהִיָּה תּוֹרַת הַמְּצַרְעִי", ללמד שכל האמור בעניין מעכב. [הויה עיכובא היא].

יא. ארבעה מינים שבלולב.

בסוכות יש ליטול ארבעה מינים הללו שנאמר, "וְלָקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן (א) פְּרִי עֵץ הָדָר (ב) כַּפַּת תְּמָרִים (ג) וְעֵנֹף עֵץ עֵבֶת (ד) וְעֶרְבֵי נָחַל".

ומתוך שנאמר "וְלָקַחְתֶּם", יש ללמוד שתהא לקיחה תמה, כלומר שיקח את כל המינים, ולכן אם חיסר לקיחת אחד מהמינים, לא יצא כלל כאילו לא נטל שום מין, כי כל המינים מעכבים זה את זה.

לדעת חכמים – מי שיש לו ארבעה מינים הללו, יוצא ידי חובתו בנטילתם אף אם לא אגדס יחד, ורק כשחסר אחד מהמינים לגמרי, לא יצא ידי חובתו. ומכל מקום, גם לדעה זו, אף על פי שאדם יוצא ידי חובתו כשלא אגד את המינים יחד, לכתחילה יש לאגדס יחד, כי כך נאה הדבר, ונאמר, "זֶה אֶ-לֵי וְאֶנְהוּ", ללמד שיש לקיים את המצווה באופן הנאה ביותר.

ולדעת רבי יהודה – אף מי שיש לו ארבעה מינים הללו, אינו יוצא ידי חובתו בנטילתם, אלא אם כן אגדס יחד, שנאמר בעניין, "וְלָקַחְתֶּם", וכעין זה נאמר בעניין פסח מצרים, "וְלָקַחְתֶּם אֶגְדַּת אֲזוֹב וְטַבַּלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר בַּסֶּף...".

ויש ללמוד בגזרה שווה, שכשם שהיו מצווים לאגוד את האזוב שלקחו במצרים, כך מצווים לאגוד את ארבעת המינים שלוקחים בסוכות.

>וכשם שארבעה מינים הללו שבלולב, שחלקם עושים פירות [אתרוג ותמרים] וחלקם אינם עושים פירות [הדס וערבה] זקוקים זה לזה להיות באגודה אחת, כך ישראל, כשהם מתענים, אינם נענים, עד שיהיו כולם באגודה אחת [צדיקים הדומים לדבר העושה פירות ורשעים הדומים לדבר שאינו עושה פירות], שנאמר "הַבּוֹנֶה בְּשָׂמַיִם מַעֲלוֹתָיו וְאֶגְדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יִסְדָּהּ [כלומר בזמן שאגודתו ביחד, אז יסדה] הַקָּרָא לְמִי הַיָּם וַיִּשְׁפָּכֶם עַל פְּנֵי הָאֶרֶץ ה' שָׁמוּ". <

יב. שבע הזאות שבפרה.

בעניין עשיית פרה אדומה נאמר "וְהִזָּה אֶל נֶכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִדְּמָה שְׁבַע פְּעָמִים".

ואם חסר הזאה אחת הדבר מעכב את הכשר הפרה [לטהר באפרה] שנאמר בעניין "זאת חֲקַת הַתּוֹרָה", וכל מקום שנאמר בו "חוקה", כל האמור בו מעכב את הכשרו.

יג. הזאות פר ושעיר של יום הכיפורים [לפני ולפנים ובהיכל].

בעניין עבודת יום הכיפורים נאמר הזאות לפני ולפנים [בקודש הקדשים כנגד הכפורת] ובהיכל כנגד הפרוכת ועל מזבח הזהב שבהיכל שנאמר "וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ [בקודש הקדשים] עַל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קִדְמָה [הזאה אחת] וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת [בקודש הקדשים] יָזָה [עוד] שְׁבַע פְּעָמִים מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ. וְשָׁחַט אֶת שְׁעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעֵם וְהִבִּיא אֶת דָּמוֹ אֶל מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְעָשָׂה אֶת דָּמוֹ כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָם הַפָּר

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כז

וְהִזָּה אֶתוֹ [בְּקוֹדֵשׁ הַקֹּדְשִׁים] עַל הַפְּפֹרֶת וְלִפְנֵי הַפְּפֹרֶת [כְּנִ"ל]. וְכָפַר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְּשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם וְכֹן יַעֲשֶׂה [בְּהִיכָל] לְאַהֲל מוֹעֵד הַשְּׂכָן אֲתָם בְּתוֹךְ טְמֵאתָם. וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאַהֲל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ עַד צֵאתוֹ וְכָפַר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וּבְעֵד כָּל קַהֲל יִשְׂרָאֵל. וַיֵּצֵא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' [זֶה מִזְבַּח הַזֹּהֵב] וְכָפַר עָלָיו וְלָקַח מִדָּם הַפֶּר וּמִדָּם הַשְּׁעִיר וְנָתַן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב [מִתְנַה אַחַת עַל כָּל קָרוֹן]. וְהִזָּה עָלָיו מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ [עַל גִּגּוֹ שֶׁל מִזְבַּח עוֹד] שְׁבַע פְּעָמִים וְטָהְרוּ וְקִדְּשׁוּ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכִלָּה מִכֶּפֶר אֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְהַקָּרִיב אֶת הַשְּׁעִיר הַחִי".

וְכָל הַמִּתְנֹת הַלְלוּ מֵעַכְבּוֹת אֶת הַכֹּשֶׁר הַקָּרְבָנוֹת הַלְלוּ, שֵׁנֵאמַר בְּסוֹף הָעֲנִיין, "וְהִיָּתָה לְכֶסֶם לְחֻקַּת עוֹלָם", וְכָל מְקוֹם שֵׁנֵאמַר בּו "חֻקָּה", כָּל הָאֵמֹר בּו מֵעַכְב אֶת הַכֹּשֶׁר.

יד. הַזֹּאת שֵׁאֵר פְּרִים וְשַׁעִירִים הַפְּנִימִיִּים. [פֶּר הָעֵלֶם דָּבַר שֶׁל צִיבוֹר וּפֶר כַּהֵן מִשִּׁיחַ הַנְּעֻשִׁים בְּהִיכָל].

פֶּר כַּהֵן מִשִּׁיחַ וּפֶר הָעֵלֶם דָּבַר שֶׁל צִיבוֹר וְשַׁעִירֵי עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל צִיבוֹר דָּמָם נִיתֵן בְּהִיכָל כִּנְגַד הַפְּרוּכַת וְעַל מִזְבַּח הַזֹּהֵב.

שֵׁנֵאמַר בְּפֶר כַּהֵן מִשִּׁיחַ "וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ מִדָּם הַפֶּר וְהִבִּיא אֹתוֹ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד. וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת אֶצְבָּעוֹ בְּדָם וְהִזָּה מִן הַדָּם שְׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי ה' אֶת פְּנֵי פְּרֻכַת הַקֹּדֶשׁ. וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן הַדָּם עַל קַרְנוֹת מִזְבֵּחַ קִטְרֶת הַסַּמִּים לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר בְּאַהֲל מוֹעֵד וְאֶת כָּל דָּם הַפֶּר יִשְׁפֹךְ אֶל יְסוֹד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה אֲשֶׁר פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד".

וְכֹן נֵאמַר בְּפֶר הָעֵלֶם דָּבַר שֶׁל צִיבוֹר, "וְהִבִּיא הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ מִדָּם הַפֶּר אֶל אֹהֶל מוֹעֵד. וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶצְבָּעוֹ מִן הַדָּם וְהִזָּה שְׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי ה' אֶת פְּנֵי הַפְּרֻכַת. וּמִן הַדָּם יִתֵּן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר בְּאַהֲל מוֹעֵד וְאֶת כָּל הַדָּם יִשְׁפֹךְ אֶל יְסוֹד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה אֲשֶׁר פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד".

וְאִם חִיסֵר אַחַת מִן הַמִּתְנֹת הַלְלוּ לֹא כִיפֶר שֵׁנֵאמַר בְּפֶר הָעֵלֶם דָּבַר שֶׁל צִיבוֹר "וְעָשָׂה לְפָר [הַזֶּה שֶׁל הָעֵלֶם צִיבוֹר] כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפָר הַחַטָּאת [שֶׁל כַּהֵן מִשִּׁיחַ] כֹּן יַעֲשֶׂה לוֹ" וְלֹא הוֹצֵרֶךְ הַכְּתוּב הַזֶּה לְלַמֵּד שֶׁתִּהְיֶה עֲבוּדַת שְׁנֵיהֶם שׁוֹוֶה שֶׁהָרִי בְּכָל אֶחָד פִּירְשָׁה תוֹרָה אֶת הָעֲבוּדָה כְּנִ"ל וּמִתּוֹךְ שֶׁחִזְרָה תוֹרָה לומר פֶּעַם נוֹסַפְתָּ שֶׁתִּהְיֶה עֲבוּדַתָּם שׁוֹוֶה לְמַדְנוּ שֶׁכָּל הָאֵמֹר בְּעֲנִיין מֵעַכְב אֶת הַכְּפֶרָה.

וְלֹא רַק דְּבָרִים שֶׁמְצִינוּ בְּשֵׁאֵר מְקוֹמוֹת שֶׁמֵעַכְבִּים, כִּמְתֵן שֶׁבַע, [שֶׁמֵעַכְב גַּם בְּפֶרָה וּבִיּוֹם הַכִּיפּוֹרִים], אֲלֵא גַם דְּבָרִים שֶׁבְּשֵׁאֵר מְקוֹמוֹת אֵינָם מֵעַכְבִּים, כִּמְתֵן אַרְבַּע, [שֶׁבְּמִזְבַּח הַחִיצוֹן, דָּבַר הַזְּקוּק לְמִתֵן אַרְבַּע, כַּחַטָּאת, הוֹכֶשֶׁר בְּדִיעֵבַד גַּם בְּמִתְנָה אַחַת], בְּקָרְבָנוֹת אֱלוֹ מִתֵן אַרְבַּע [שֶׁל מִזְבַּח הַזֹּהֵב], מֵעַכְב אֶת הַכֹּשֶׁר, שֵׁנֵאמַר, "כֹּן יַעֲשֶׂה לוֹ", לְלַמֵּד, שֶׁכָּל הָעֻשִׁיּוֹת הָאֵמֹרוֹת בֵּהֶם מֵעַכְבִּים.

וְהַכְּתוּב "הַחַטָּאת", בֹּא לְרַבּוֹת גַּם שַׁעִירֵי עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל צִיבוֹר לְדִין זֶה, שֶׁכָּל הַזֹּאוֹתֵיהֶם מֵעַכְבִּים.

טמא שנכנס לעזרה

נֵאמַר, "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִתּוֹךְ הַקֶּהֶל כִּי אֶת מִקְדָּשׁ ה' טָמָא מִי נִדָּה לֹא זָרַק עָלָיו טָמָא הוּא", וּמִכֵּאֵן שֶׁטְמָא שֶׁנִּכְנַס לְעִזְרָה בְּמִזִּיד, חַיִּיב כֶּרֶת, [וּבְשׁוֹגֵג חַטָּאת].

וּבְכָלֵל הַכְּתוּב הַזֶּה, לֹא רַק טְמָא גְמוֹר, כִּגוֹן טְמָא מֵת, שְׁצָרִיךְ הַזֹּאת מִי נִידָה לְטַהֲרָתוֹ, [שֵׁנֵאמַר "מִי נִדָּה לֹא זָרַק עָלָיו טָמָא הוּא"], אֲלֵא אִף טְמָא קַל, כִּגוֹן זָב שֶׁכָּבַר טָבַל לְטַהֲרָתוֹ, שֶׁשׁוּב אֵינּוּ מַחוֹסֵר אֲלֵא הַבֵּאת קָרְבָן לְגִמְרוֹ לְטַהֲרָתוֹ, גַּם הוּא חַיִּיב כֶּרֶת אִם נִכְנַס לְעִזְרָה בְּמִזִּיד, שֵׁנֵאמַר בְּכְתוּב, "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא ...", וְהַכּוּוֹנָה לְזֶה שֵׁאֵינוּ מַחוֹסֵר אֲלֵא כֶּפֶרֶת קָרְבָן.

טהורים שנכנסו לפני ממציתם

"וַיֵּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן אֶחֱיָד וְאֵל יָבֵא בְּכָל יְעַת אֶל הַקֹּדֶשׁ [=לְהִיכָל] מִבֵּית לְפָרְכַת [=לְבֵית קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים מִהַפְּתַח וְעַד הָאֲרוֹן] אֶל פְּנֵי הַפְּפֹרֶת אֲשֶׁר עַל הָאֲרוֹן [=לְבֵית קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים לְפָנִים מִן הָאֲרוֹן] וְלֹא יָמוּת כִּי בָּעֵנָן אֶרְאֶה עַל הַפְּפֹרֶת".

מִכֵּאֵן לְמַדְנוּ, שֶׁאִפִּילוֹ טְהוֹרִים אֲסוּרִים לְהִיכְנֵס לְהִיכָל וּלְקוֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים [שֶׁלֹּא לְצוּרֶךְ הָעֲבוּדָה], אֲלֵא שִׁישׁ מִקּוֹמוֹת שֶׁהַנִּכְנַס לָשֵׁם לּוֹקָה עַל כַּךְ, כְּעוֹבֵר בְּאִיסוּר לֹא תַעֲשֶׂה גְרִידָא, וַיֵּשׁ מִקּוֹמוֹת שֶׁהַנִּכְנַס לָשֵׁם חַיִּיב מִיתָה.

לְדַעַת חַכְמִים – כַּךְ הַכְּתוּב נִדְרַשׁ (א) "וְאֵל יָבֵא בְּכָל יְעַת אֶל הַקֹּדֶשׁ [=לְהִיכָל]". כְּלוֹמֵר עַל כְּנִיסָה לְהִיכָל לּוֹקָה, כְּעוֹבֵר בְּאִיסוּר לֹא תַעֲשֶׂה גְרִידָא.

(ב) "מִבֵּית לְפָרְכַת [=לְבֵית קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים מִהַפְּתַח וְעַד הָאֲרוֹן. וְכֹן] אֶל פְּנֵי הַפְּפֹרֶת אֲשֶׁר עַל הָאֲרוֹן

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כז

[=לבית קדשי הקדשים לפני מן הארון] ולא ימות". כלומר על כניסה לכל קודש הקדשים בין חוצה לארון ובין לפני מן הארון חייב מיתה. ואף על פי שהנכנס לפני ולפנים מתחייב מיתה מיד בכניסתו בפתח קודש הקדשים, הוצרכה תורה לכתוב גם, "אֶל פְּנֵי הַפֶּתַח", כי בכך לימדה תורה דין נוסף, והוא, שאין חיוב מיתה על כניסה לקודש הקדשים, אלא דרך ישרה, שהיא "אֶל פְּנֵי הַפֶּתַח", אבל הנכנס דרך משופש אינו חייב מיתה.

ולדעת רבי יהודה – כך הכתוב נדרש (א) "וְאֵל יָבֹא בְּכָל יְעַת אֶל הַקֹּדֶשׁ [=להיכל. וכן אל יבוא] מִבַּיִת לַפֶּתַח [=לבית קדשי הקדשים מהפתח ועד הארון]". כלומר על כניסה להיכל וכן על כניסה לקודש הקדשים עד מקום הארון לוקה, כעובר באיסור לא תעשה גרידא. (ב) "אֶל פְּנֵי הַפֶּתַח אֲשֶׁר עַל הָאָרוֹן [=לבית קדשי הקדשים לפני מן הארון] ולא ימות". כלומר על כניסה לקודש הקדשים לפני מן הארון חייב מיתה. ומכל מקום, גם רבי יהודה מודה, שאין חיוב מיתה אלא כשנכנס דרך ישרה, כי לדעתו, כדי ללמד חיוב על כניסה לפני מן הארון, די היה לכתוב "פְּנֵי הַפֶּתַח", ומתוך שנאמר "אֶל פְּנֵי הַפֶּתַח", יש ללמוד, שרק הנכנס כשפניו מכוונות כלפי הכפורת חייב, כי לדעת רבי יהודה, "אֶל" בפני עצמו, הכוונה מכוון כנגדו.

[ואף על פי שלדעת רבי יהודה "אֶל" פירושו מכוון כנגדו ממש, אין ללמוד שכמו כן, מתוך שנאמר בעבודת יום הכיפורים "על", בכתוב "וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל פְּנֵי הַפֶּתַח קְדָמָה", שאין הדבר כשר אלא כשהארון במקומו, ומזה לכיוון הארון ממש, להוציא מקדש שני, שלא היה ארון במקומו, כי לעניין זה נאמר, "וְכִפֶּר אֶת מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ", כלומר את המקום המקודש לתת עליו את הארון הקדוש, ללמד שהדבר תלוי במקום הארון, ולא בארון עצמו].

מדיני [שבע] הזאות של פרה אדומה

בעניין עשיית פרה אדומה נאמר, "וְהִזָּה אֶל נֶכַח פְּנֵי אֶהָל מוֹעֵד מִדְּמָה שְׁבַע פְּעָמִים", ונאמרו בסוגיה כמה דינים בעניין הזאה זו, דין אחד כבר נתבאר לעיל [באות יב], ולהלן יתבארו בעזה"י עוד שני דינים.

א. הזאה לשמה.

כל ההזאות הללו, האמורות בעשיית הפרה, צריכות להיות לשמה, ואם לא נעשו לשמה, היא פסולה, שנאמר בפרשה, "וְהִזָּה לְעֵדֶת פְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמַרְתָּ לְמִי נָדָה חֲטָאת הוּא", ללמד, שדין פרה זו כחטאת, וכשם שהחטאת פסולה כשנעשית שלא לשמה, כך פרה אדומה נפסלת כשנעשית שלא לשמה.

ב. הזאה מכוונת נכח פני אהל מועד.

לפי סברת רב חסדא:

לדעת רבי יהודה – צריך שיהיו כל ההזאות הללו לכיוון פתח אוהל מועד, שנאמר בפרשה, "וְהִזָּה אֶל נֶכַח פְּנֵי אֶהָל מוֹעֵד", ולדעת רבי יהודה "אֶל" פירושו מכוון כנגדו, כלומר שתהא ההזאה לכיוון פתח אוהל מועד. ואם לא כיוון לפתח אוהל מועד, פסול, שנאמר בפרשה, "זאת חֲקַת הַתּוֹרָה", וכל מקום שנאמר בו "חוקה", כל האמור בו מעכב את הכשרו.

ולדעת חכמים – אף אם לא הזה לכיוון פתח אוהל מועד, הרי זה כשר, כי לדעת חכמים, "אֶל" אין פירושו מכוון כנגדו, ואם כן, לא נאמר בכתוב שיש לכיוון את ההזאות לפתח אוהל מועד.

ולפי סברת רבא:

אף לדעת חכמים, מתוך שנאמר, "וְהִזָּה אֶל נֶכַח פְּנֵי אֶהָל מוֹעֵד", למדנו, שעל הכהן לעמוד כשפניו לצד מערב, לכיוון אהל מועד, אלא שכשהוא עומד כך כשפניו למערב, ההזאות כשרות אפילו אם לא כיוון אותם לפתח אוהל מועד, כי "אֶל" אין פירושו מכוון כנגדו. אבל אם לא היו פניו של הכהן לכיוון אהל מועד, אלא לצפון או לדרום, ההזאות פסולות.

הזאות האמורות בחטאות הפנימיות

- אם נעשו שלא לשמן, פסולות, כי חטאות הן, וכל חטאת שנעשית שלא לשמה, פסולה, [כמבואר במסכת זבחים].

- אבל אם נעשו שלא מכוונות בין מזרח למערב, כשרות, [אף לדעת רבי יהודה], כי לא נאמר בהם "אֶל נֶכַח".

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כה

הזאות האמורות במצורע

המצורע הבא להיטהר מביא עם קרבנותיו לוג שמן שמזים ממנו כנגד ההיכל ונותנים ממנו על תנוך ובהונות והשיריים נאכלים לכהנים.

ואם היו ההזאות הללו **שלא לשמן** – הרי הן כשאר קרבנות שנובחו שלא לשמן, שהם **כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, ולכן מאחר שהשמן כקרבן כשר, השיריים שלו מותרים באכילה, אבל מאחר שלא עלה לבעלים לשם חובתם, המצורע לא נטהר על ידי השמן הזה.** [ולעניין זה, הכל מודים שהשמן לא נפסל לגמרי, ואף רבי אליעזר, האומר, שדין אשם כדין חטאת, שאם נעשו שלא לשמן הם פסולים לגמרי, מודה הוא, שהשמן אינו נפסל לגמרי כאשם, בכך שנעשה שלא לשמה, כי דבר הלמד בהיקש, כאשם הלמד בהיקש מחטאת, שנפסל שלא לשמו, אינו חוזר ומלמד בהיקש, שיהיה השמן פסול לגמרי, כשנעשה שלא לשמה].

ואם היו ההזאות הללו **שלא לכיוון פתח ההיכל** – הרי זה **כשר**, כי לא נאמר בעניין "אֵל נֶכַח".

דף כה

ציווי המנורה בפרשת תרומה :

וְעָשִׂיתָ מִנְּרֵת זָהָב טָהוֹר מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה הַמְּנוֹרָה יָרֵכָה וְקִנְיָה גְבִיעִיָּה כַּפְתָּרִיָּה וּפְרָחִיָּה מִמָּנָה יִהְיוּ. וְשָׁשָׁה קָנִים לְצֵאִים מִצְדֵּיהָ שְׁלֹשָׁה קָנֵי מְנֵרָה מִצְדָּה הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קָנֵי מְנֵרָה מִצְדָּה הַשֵּׁנִי. שְׁלֹשָׁה גְבָעִים מְשֻׁקָּדִים בְּקִנְיָה הָאֶחָד כַּפְתָּר וּפְרָח וּשְׁלֹשָׁה גְבָעִים מְשֻׁקָּדִים בְּקִנְיָה הָאֶחָד כַּפְתָּר וּפְרָח כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַלְּצֵאִים מִן הַמְּנֵרָה. וּבַמְּנֵרָה אַרְבָּעָה גְבָעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתָּרִיָּה וּפְרָחִיָּה. וְכַפְתָּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמָּנָה וְכַפְתָּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמָּנָה וְכַפְתָּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים הַלְּצֵאִים מִן הַמְּנֵרָה. כַּפְתָּרִיָּהם וּקְנֹתָם מִמָּנָה יִהְיוּ כְּלָה מְקֻשָּׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר. וְעָשִׂיתָ אֶת יָרֵתֶיהָ שִׁבְעָה וְהַעֲלֵה אֶת יָרֵתֶיהָ וְהָאִיר עַל עֶבֶר פְּנִיָּה. וּמִלְקַחֶיהָ וּמִחֻתְתֵיהָ זָהָב טָהוֹר. כֶּכֶר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֶתְּהָ אֶת כָּל הַפְּלִים הָאֵלֶּה. וְרָאָה וַעֲשֶׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר אֶתְּהָ מִרְאָה בְּהָר.

ציווי המנורה בפרשת בהעלתך :

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶמְרָתָ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת. וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהֱרֹן אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הַעֲלָה יָרֵתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֵרָה מְקֻשָּׁה זָהָב עַד יָרֵכָה עַד פְּרָחָהּ מְקֻשָּׁה הוּא כַּמְרָאָה אֲשֶׁר הִרְאָה ה' אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת הַמְּנֵרָה.

מדיני עשיית המנורה

א. מניין הקנים.

שבעה קנים היו במנורה שנאמר "וְעָשִׂיתָ מִנְּרֵת זָהָב טָהוֹר ... וְשָׁשָׁה קָנִים לְצֵאִים מִצְדֵּיהָ" המנורה עצמה וששת הקנים היוצאים מצידה סך הכל שבעה קנים.

ואם חיסר אחד מהקנים, המנורה פסולה, שנאמר בעניין "יִהְיוּ", לשון הויה, וכל שנאמר בו לשון הויה, האמור בו מעכב את הכשרו.

ב. מניין הנרות.

בראש כל אחד משבעת הקנים, היה כלי קיבול כעין בזך, שבו היו נותנים את השמן והפתילות, והוא קרוי נר, שנאמר, "וְעָשִׂיתָ אֶת יָרֵתֶיהָ שִׁבְעָה".

ואם חיסר אחת מהנרות, הרי זה פסול, שנאמר בעניין "יִהְיוּ", לשון הויה, וכל שנאמר בו לשון הויה, האמור בו מעכב את הכשרו.

ג. ממה המנורה נעשית.

מתחילת הסוגיה משמע שהריבוי "תַעֲשֶׂה הַמְּנוֹרָה" בא ללמד, שמנורה כשרה גם מדברים שאינם זהב, אולם מהמשך הסוגיה מבואר, שדין זה, שמנורה נעשית גם משאר דברים, למד בכלל ופרט וכלל, או בריבוי ומיעוט וריבוי.

לדברי רב פפא בריה דרב חנין :

הכל מודים, שיש ללמוד בכלל ופרט וכלל, ממה המנורה נעשית, שנאמר "וְעָשִׂיתָ מִנְּרֵת" כלל, שכן משמע מנורה מכל דבר, "זָהָב טָהוֹר" פרט, "מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה הַמְּנוֹרָה" חזר וכלל. וכשנאמר כלל ופרט וכלל כל שהוא כעין הפרט בכלל הכתוב.

לדעת רבי יוסי בריה דרבי יהודה – מאחר שהפרט [=זהב] הוא מתכת, אף כל שהוא מתכת כמותו, כשר לעשיית המנורה, ובכלל זה, (א) כסף. (ב) בעץ [=בדיל]. (ג) אבר [=עופרת]. (ד) וגיסטרון [=נחושת].

ולדעת רבי – מאחר שהפרט [=זהב] הוא דבר חשוב, אף שאר דברים חשובים, כשרים לעשיית המנורה, ואין בכלל זה אלא כסף, שהוא חשוב,

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כה

אבל שאר מתכות שאינן חשובות, אינן כשרות לעשיית המנורה.

ודברים שאינם מתכות, ואינם חשובים, לדברי הכל אינם כשרים לעשיית המנורה, ובכלל זה, (א) עץ. (ב) עצם. (ג) זכוכית. (ד) חרס.

ולדברי רב יוסף [שתניא כוותיה]:

רבי בלבד לומד דין זה בכלל ופרט וכלל, ולומד שכל שהוא מתכת כעין הפרט בכלל דין זה, ולפיכך (א) כסף. (ב) בעץ [=בדיל]. (ג) אבר [=עופרת]. (ד) וגיסטרון [=נחושת]. כשרים לעשיית המנורה. ורק דברים שאינם מתכות כגון (א) עץ. (ב) עצם. (ג) זכוכית. (ד) חרס. אינם כשרים לעשיית המנורה. [כדעת רבי יוסי ברבי יהודה לפי דברי רב פפא בריה דרב חנין].

אבל לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, דין זה למד בריבוי ומיעוט וריבוי, ולפיכך כל דבר כשר לעשיית המנורה, חוץ מדבר אחד בלבד שבא המיעוט למעטו, והוא כלי חרס, שהוא פחות מכל הכלים, ואינו ראוי אפילו למלך בשר ודם, אבל מכל שאר דברים, המנורה נעשית, ובכלל זה, (א) כסף. (ב) בעץ [=בדיל]. (ג) אבר [=עופרת]. (ד) וגיסטרון [=נחושת]. (ה) עץ. (ו) עצם. (ז) זכוכית.

ד. החילוקים בין מנורה הנעשית מזהב למנורה הנעשית מדברים אחרים:

(א) מנורה הנעשית מזהב, נעשית היא וכליה מככר זהב. שנאמר "כָּכֶר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּל הַכֵּלִים הָאֵלֶּה", ללמד שאם נעשית מזהב תעשה עם כליה מככר זהב.

- ומנורה הנעשית מדברים אחרים, כשרה אף על פי שלא היתה מככר.

(ב) מנורה הנעשית מזהב, נעשית מן העשת, כלומר מחתיכה שלמה של זהב, שהיכו עליה עד שנעשית החתיכה צורת מנורה וכליה [להוציא מנורה העשויה מגרוטאות [=חתיכות] זהב שצרפום יחד]. שנאמר "וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה מִקֶּשֶׁת זָהָב", ללמד שאם נעשית מזהב תעשה מקשה.

- ומנורה הנעשית מדברים אחרים, כשרה אף על פי שלא היתה מקשה.

(ג) מנורה הנעשית מזהב, עושים בה צורת גביעים כפתורים ופרחים, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן]. שנאמר "וְעֲשִׂיתָ מִנְחַת זָהָב טָהוֹר ... גְּבִיעֵיהָ כַּפְתָּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ", ללמד שאם נעשית מזהב יעשו בה גביעים כפתורים ופרחים.

- ומנורה הנעשית מדברים אחרים, כשרה גם בלא צורת פרחים גביעים וכפתורים.

אבל שבעה קנים, צריכה להיות אף מנורה משאר דברים, כי בלא שבעה קנים אין זו מנורה כלל אלא פמוט.

ממה נעשו החצוצרות

נאמר "וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. עֲשֵׂה לָךְ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כָּסֶף מִקֶּשֶׁת תַּעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הַעֲדָה וּלְמִסַּע אֶת הַמַּחֲנוֹת ...", למדנו שהחצוצרות נעשו מחתיכה שלמה של כסף.

אולם בדיעבד, אם לא נעשו מחתיכה אחת של כסף, אלא מגרוטאות של כסף שצרפום יחד, גם כן כשרות, כי נאמר לעניין עשיית המנורה, "מִקֶּשֶׁת הוּא", ללמד שדווקא בעשיית המנורה [מזהב], עשייה מקשה מעכבת את הכשרה, אבל בדברים אחרים, כגון חצוצרת, אין עשיית מקשה מעכבת את הכשרה.

ומכל מקום, דווקא מכסף הן כשרות, אבל אם נעשו מדבר אחר, הן פסולות, שנאמר בהן כסף והויה "והיו לך".

ועֲשִׂיתָ לָךְ אָרוֹן עֵץ

"בַּעֲת הַהוּא אָמַר ה' אֶלִי פָּסַל לָךְ שְׁנֵי לוּחֹת אֲבָנִים כְּרַאשֵׁי וְעָלָה אֵלַי הִקְרָה וְעֲשִׂיתָ לָךְ אָרוֹן עֵץ":

- וי"א שכך אמר לו הקב"ה למשה, "וְעֲשִׂיתָ לָךְ", שתעשה את הארון משלך.

- וי"א שכך אמר לו הקב"ה למשה, "וְעֲשִׂיתָ לָךְ", כביכול אם היה אפשר שיהיה הארון שלך ולא של ציבור, בשלך הייתי רוצה יותר משלהם.

אבל הכל מודים שאין כוונת הכתוב שיהיה הארון משמש רק בזמנו של משה ולא בדורות שאחרי כן.

חצוצרות רק למשה עשויות

כל הכלים שעשה משה כשרים לו וכשרים

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כט

לדורות, חוץ מהחצוצרת, שהיו כשרות רק למשה, ופסולות לדורות, שנאמר בעניין "לָךְ" שתי פעמים, "עֲשֵׂה לָךְ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כָּסֹף מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הַעֲדָה וּלְמִסְעָאֵת הַמִּחְנוֹת".

לא יעשה אדם דברים אלו

אסור לאדם לעשות לעצמו דברים שהם כמידות דברים המשמשים לגבוה, שנאמר "לא תעשון אתי", ועל פי זה נאמרו הדינים הבאים.

א. אסור לעשות בית שמידתו כמידת ההיכל באורכו וברחבו ובקומתו.

ב. אסור לעשות אכסדרה [=בית שאין לו מחיצה רביעית] שמדתה כמידת האולם, באורכה, וברחבה ובקומתה [עשרים אמה רוחב וארבעים אמה גובה].

ג. אסור לעשות חצר שמדתה כמידות העזרה.

ד. אסור לעשות שלחן כמידת שלחן הפנים.

ה. אסור לעשות מנורה של שבעה קנים, מדברים שהמנורה כשרה להיעשות בהם במקדש. [ולכאורה משאר דברים שהיא ראויה להיעשות חוץ מזהב מאחר שאינה צריכה גביעים וכפתורים ופרחים ודי שיהיה בה שבעה קנים אם כן כשיעשה מנורה של שבעה קנים עשה מנורה שהיא כמידת מנורה הכשרה למקדש אבל כשעשה מנורה של שבעה קנים מזהב בלא גביעים וכפתורים ופרחים אינה כמנורה הראויה למקדש ויל"ע אם גם עבר באיסור].

מעשה המנורה

אמר שמואל משום זקן אחד: גובהה של מנורה שמנה עשר טפחים. וכך מעשיה מלמטה למעלה.

- הרגלים, והפרח שלמטה, שלושה טפחים.

- וטפחיים חלק [בלא שום צורה]. הרי חמישה טפחים.

- וטפח שבו [מצד אחד של המנורה] גביע [ומצד שני] כפתור [ומצד שלישי] פרח. הרי ששה טפחים.

- וטפחיים חלק. הרי שמונה טפחים.

- וטפח שבו כפתור ושני קנים שיוצאים מהכפתור, אחד אילך ואחד אילך, ונמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה. הרי תשעה טפחים.

- וטפח חלק. הרי עשרה טפחים.

- וטפח שבו כפתור ושני קנים שיוצאים מהכפתור, אחד אילך ואחד אילך, ונמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה. הרי אחד עשר טפחים.

- וטפח חלק. הרי שנים עשר טפחים.

- וטפח שבו כפתור ושני קנים שיוצאים מהכפתור, אחד אילך ואחד אילך, ונמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה. הרי שלושה עשר טפחים.

- וטפחיים חלק. הרי חמישה עשר טפחים.

- ושלושה טפחים עליונים שבהם בכל קנה שלושה גביעים וכפתור ופרח. הרי שמונה עשר טפחים.

ונמצאו גביעים עשרים ושנים, כפתורים אחד עשר, פרחים תשעה.

והגביעים הללו הם כמין כוסות הנעשים באלכסנדריה של מצרים שהם ארוכים וצרים.

והכפתורים הללו הם כמין תפוחים או כדורים עגולים.

והפרחים הללו הם כמין ציורים שחוקקים צורפי זהב בעומק במנורות ובכלים וכפרחים שמציירים בעמודים.

גביעים מעכבים זה את זה. כפתורים מעכבים זה את זה. פרחים מעכבים זה את זה. גביעים כפתורים ופרחים מעכבים זה את זה. [וכבר נתבאר שדווקא במנורת זהב הם מעכבים].

דף כט

ואבן היתה לפני מנורה, ובה שלש מעלות, שעליה הכהן עומד, ומטיב את הנרות.

זהב סגור של מנורות

"וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת כָּל הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית הָאֱלֹקִים וְאֶת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת הַשְּׁלֶחָנוֹת וְעַלִּיָּהֶם לֶחֶם

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כט

הפנים. ואת המנרות ונרתיקהם לבערם כמשפט לפני הדביר זקב סגור [=שבשעה שמוכרים אותו נסגרות כל החנויות שמוכרות את הזהב]. והפך והנרות והמלקחים זקב הוא מכלות זקב".

אמר רב אמי, מכאן, שדברים הללו, כילו את כל הזהב הסגור של שלמה.

וכדברי רב יהודה אמר רב, שעשר מנורות שעשה שלמה, כל אחת הביא לעשייתה אלף ככר זהב, שהכניסוהו לכור אלף פעמים, עד שעמד על כור, [נמצא שהביא עשרת אלפים ככר זהב סגור, ונותרו בידו עשר ככרות זהב בלבד לעשיית עשר מנורות]. [ומכל מקום גם אחר שכילה את הזהב הסגור, עדיין היה עשיר גדול, כמו שנאמר, "כסף לא נחשב בימי שלמה למאומה"].

ודוקא בתחילה הזהב הסגור מתחסר בכל כניסה לכבשן ככר שלם, אבל אחר שכבר חסר כל כך הרבה, מעתה אם יכנס לכבשן, לא יחסר ממנו הרבה, וזהו ששנינו, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, מעשה והיתה [מנורת] בית המקדש יתירה על של משה בדינר זהב קורדיקיני [שם מטבע], והכניסוהו שמונים פעמים לכור, והעמידוהו על ככר.

"ומערכת לחם על השלחן הטהור"

[דה"י ב"ג י"א]

לדברי ריש לריש, הסיבה שזכרה טהרה בשלחן, היא **ללמד שהוא ראוי לקבל טומאה** [והיה טהור].

והחידוש בכך שהיה ראוי לקבל טומאה, כי כלי עץ שאינו עומד לטלטול אינו מקבל טומאה, ולכאורה השלחן אינו עומד לטלטול, אלא לעמוד במקומו בהיכל, אלא שבאמת השלחן **היה עשוי לטלטלו**.

שכשהיו עולי רגלים בירושלים, היו מגביהים את השלחן, **להראות לעולי רגלים את הנס, שהלחם שעליו היה חם ביום סילוקו כביום סידורו**, ובכך היו ישראל רואים חביבותם לפני המקום [שעושה להם ניסים].

"על המנרה הטהרה יערך את הנרות" [ויקרא

כ"ד ד]

לדברי רבי שמואל בר נחמני, לא הוצרכה תורה לכתוב טהרה במנורה ללמד שהיא מקבלת טומאה, כי דין פשוט הוא, שכלי מתכות מקבלים טומאה.

והסיבה שהוזכרה טהרה במנורה ללמד שירדו מעשיה מן השמים שהוא מקום טהרה, כלומר, שמן השמים הראו למשה את המנורה, היא נראית.

דברים נוספים שהראו למשה מן השמים

תניא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, (א) ארון של אש. (ב) ושלחן של אש. (ג) ומנורה של אש. ירדו מן השמים, וראה משה, ועשה כמותם, שנאמר, אחר ציוי עשייתם "ויראה ויעשה בתבניתם אשר אתה מראה בקר" ללמד שהראו לו אותם כתבניתם. [אבל מהכתוב "והקמת את המשכן כמשפטו אשר הראית בקר", אין ללמוד שהראו לו את תבנית המשכן, אלא שציוו אותו את דיני הקמת המשכן].

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, גבריאל חגור כמין פסיקיא היה, והראה לו למשה מעשה מנורה, שנאמר, "וזה מעשה המנרה".

ותנא דבי רבי ישמעאל, שלשה דברים היו קשים לו למשה, עד שהראה לו הקב"ה באצבעו, ואלו הן: (א) מנורה. שנאמר "וזה מעשה המנרה". (ב) ראש חדש, [בשעת המולד, הלבנה אינה נראית כי אם מעט, ואינה ניכרת, והראה לו באצבע]. שנאמר "החדש הזה לכם ראש חודשים". (ג) **שרצים**, [לא היה מכיר איזה טמא ואיזה טהור, עד שהראה לו באצבע]. שנאמר "וזה לכם הטמא".

ויש אומרים אף הלכות שחיטה הראה לו באצבע, [שלא היה מבין מהיכן היא מוגרמת] שנאמר "וזה אשר תעשה על המזבח", והשחיטה היא תחילת העשייה של הקרבן.

כתיבת המזוזה

שתי פרשיות כתובות במזוזה, פרשת "שמע", ופרשת "והיה אם שמוע", ואין המזוזה כשרה, עד שיהיו שתי הפרשיות כתובות בה בשלימות, שנאמר בשתי פרשיות אלו, "ויכתבתם על מזוזות מזוזות בפתח ובשעריך", ללמד שתהא הכתיבה תמה, כלומר **שלמה בלא חסרון**.

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף כט

ולא רק בחסרון אות שלמה המזוזה נפסלת, אלא אף בחסרון קוצו של יו"ד. [רש"י מפרש שהכוונה לחסרון הרגל הימנית של היו"ד. ורבינו תם מפרש שהכוונה לחסרון כפיפת ראשו של יו"ד].

ואפילו אם כל האות שלמה, אלא שאינה מוקפת גויל [או קלף] מכל צדדים, [כגון שהיו שתי אותיות סמוכות זו לזו], הרי זה פסול.

ניקבה אות אחת

ניקב תוכו של ה"י, [י"מ שהכוונה לנקיבת הרגל הפנימית של הה"י. וי"מ שהכוונה לנקיבת החלל שבתוך הה"י בלא נגיעה באות עצמה], הרי זה כשר.

ניקב יריכו של ה"י, [רגלו הימנית] – לדברי רב יהודה, פסול. ולדברי רבי זירא ורבי יעקב, אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה, הרי זה כשר.

נפסקא וי"ו בכתוב "ויִהָרַג ה'" [בתפילין]

לדעת רבי זירא, יש להראות זאת לתינוק היודע לקרוא, ואינו מבין מה שקורא, אם אומר שכתוב "ויִהָרַג" התפילין כשרות, כי הוא קורא את האות הראשונה כוי"ו, ואם אומר שכתוב "ויִהָרַג" התפילין פסולות כי הוא קורא את האות הראשונה כיו"ד.

ודוקא לתינוק שאינו מבין מה שקורא, יש להראות זאת, כי אם הוא מבין מה שקורא, יבין שאין לקרוא "ויִהָרַג ה'", שכן זהו חירוף כלפי מעלה, ומחמת הבנתו יאמר שכתוב "ויִהָרַג", אף שבאמת רואה את האות הראשונה כיו"ד.

בשעה שעלה משה למרום

אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים [=תגים שבספר תורה] לאותיות.

אמר לפניו, ריבונו של עולם, מי מעכב על ידך, [מה שכתבת שאתה צריך להוסיף עוד עליהם כתרים]? אמר לו, אדם אחד יש, שעתיד להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות.

אמר לפניו, ריבונו של עולם הראהו לי. אמר לו, חזור לאחורך. הלך וישב בסוף שמונה שורות, [לראות את רבי עקיבא ותלמידיו], ולא היה יודע מה הם אומרים, תשש כחו, כיון שהגיע לדבר אחד [שצריך טעם], אמרו לו תלמידיו של רבי עקיבא לרבי עקיבא, רבי מנין לך. אמר להם, הלכה למשה מסיני.

נתיישבה דעתו של משה רבינו, [הואיל ומשמו אומר אף על פי שעדיין לא קבלה], חזר ובא לפני הקב"ה, אמר לפניו, רבונו של עולם, יש לך אדם כזה, ואתה נותן תורה על ידי? אמר לו, שתוק, כך עלה במחשבה לפני.

אמר לפניו, רבונו של עולם, הראיתני תורתו, הראני שכרו. אמר לו, חזור [לאחורך]. חזר לאחוריו, ראה ששוקלים את בשרו של רבי עקיבא במקולים, כלומר שהיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, וחותרים את בשרו חתיכות חתיכות.

אמר משה לפני הקב"ה, ריבונו של עולם, זו תורה וזו שכרה? אמר לו, שתוק, כך עלה במחשבה לפני.

לדעת רבא שבע אותיות אלו

שעטנ"ז ג"ץ צריכות שלושה זיונים

שיטת רש"י: אחד נוטה לימין ואחד נוטה לשמאל ואחד נוטה למעלה

י"מ: שנים בצד שמאל אחד למעלה ואחד למטה

בפירוש שבת כתיבת יד רש"י צייר אחד מימין ואחד משמאל ואחד מלמעלה

וכתב רש"י, שאות שיש לה כמה ראשים, כש"ין, עי"ן, טי"ת, צד"י, עושה את הזיונים בראש השמאלי.

-

אמר רב אשי, ראיתי, שהסופרים הדייקנים של בית רב, היו עושים כך:

א. חטרי להו לגגיה דחי"ת.

– רש"י ורבינו תם מפרשים שהיו מגביהים את גג החי"ת כדבשת הגמל.

– ותוס' כתבו בשם רש"י, שהיו מגביהים את רגל החי"ת וממשיכים אותה למעלה מהגג.

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף ל

פירוש רש"י שבתוס'

פירוש רש"י לפנינו ופירוש רבינו תם

ולכל הפירושים, הטעם שהיו עושים דבר מעל גג החי"ת, כי חי"ת רומז למי שהוא חי העולם, ורוצים לומר, שהקב"ה שהוא חי העולמים, הוא מרומם על כל העולם.

ב. תלו לכרעיה דה"י.

כלומר רגל פנימי של ה"י תלוי באויר ואינו דבוק לגגו.

התולה בטחונו בקב"ה

אמר רבי אמי, נאמר, "בְּטַחוּ בַּה' עֲדֵי עַד כִּי בָּיִת ה' צוּר עוֹלָמִים", ללמד, שכל התולה בטחונו בהקב"ה, הרי הוא לו מחסה בשני עולמים, בעולם הזה ובעולם הבא.

אותיות שבהם נבראו העולמות

אמר רבי יהודה ברבי אילעי, נאמר "בָּיִת ה' צוּר עוֹלָמִים", ללמד שבשתי אותיות אלו נבראו שני העולמות אחד נברא בה"י ואחד נברא ביו"ד. [חילק את שמו, והטיף מכל אות שלושה טיפין, ומאותם טיפין נעשו מים ואש ואויר, וכל העולם כולו, וכן כתוב בספר יצירה].

ואיני יודע אם העולם הבא ביו"ד והעולם הזה בה"י, או העולם הזה ביו"ד והעולם הבא בה"י. וכשהוא אומר "אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם" למדנו שהעולם הזה נברא בה"י [אל תקרי בהבראם אלא בה"י בראם] והעולם הבא ביו"ד.

ומפני מה נברא העולם הזה בה"י, מפני שדומה לאכסדרה, שכל הרוצה לצאת יצא.

ומפני מה תלויה רגלו של הה"י באויר, ואינה מחוברת בגגו, שהרוצה לחזור בתשובה, פותחים לו שם פתח, שיהיה לו סיוע מיוחד לחזור, שכן הבא להיטהר מסייעים אותו.

ומפני מה יש לה"י תג, אמר הקב"ה, אם [הרשע] חוזר בו, אני קושר לו קשר.

ומפני מה נברא העולם הבא ביו"ד, מפני שצדיקים שבו מועטים, ומפני מה כפוף ראשו של יו"ד, מפני שצדיקים שבו כפוף ראשיהם מפני מעשיהם שאינם דומים זה לזה, [וכבודו של זה גדול משל זה, משום כן ראשיהם כפופים, שזה מתבייש מזה].

ספר תורה שיש בו טעויות

לדעת רב – ספר תורה שיש בו שתי טעויות בכל דף ודף, יתקן, אבל אם יש בו שלש טעויות בכל דף, יגנז.

ובברייתא מבואר – שאפילו אם יש שלש טעויות בכל דף, ניתן לתקנו, ורק אם יש ארבע טעויות בכל דף, יגנז.

ודווקא כשבכל הדפים יש ארבע טעויות, אבל אם יש בו דף אחד שלם, [שאינ בו ארבעה טעויות], הוא מציל על כולו.

ואמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב, שכן הוא כשרוב הספר כתוב כראוי, אבל כשרוב הספר משובש [שבכל דף רובו טעות ודף אחד פחות מארבע טעויות] אין הדף מציל על כל הספר.

ומה שאמרנו שאם בכל דף יש ארבע טעויות יגנז, אין זה אלא כשיש בו ארבע טעויות של חסרון אות, [שאז כשיוסיפו בכל דף ארבע אותיות חדשות בין השיטין, הוא נראה כמנומר], אבל כשיש בו טעויות של אותיות מיותרות, אינו נפסל, אפילו אם בכל דף יש ארבע טעויות, אלא מוחק את היתירות, והספר כשר.

דף ל

סיום ספר תורה

לדעת רב – הכותב ספר תורה, ובא לסיימו, מסיים אפילו באמצע הדף.

ומסקנת הסוגיה, שדווקא את ארבעת החומשים ראשונים שבתורה, רשאי לסיים באמצע הדף, אבל את החומש האחרון שבתורה, אין לסיים באמצע הדף, ואם רואה שלפי דרך כתיבתו, יסיים את התורה באמצע הדף, יקצר כל שורה, יותר מקודמתה, ועל ידי

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף ל

זה יוסיף שורות, עד שיגמר הספר בסוף הדף.

לדעת רבנן – אף שאין לסיים את התורה באמצע הדף, אבל כשמסיים בשורה אחרונה, **רשאי לסיים אפילו באמצע השורה**.

ולדעת רב אשי – יש לסיים את התורה בדווקא באמצע השורה [האחרונה של הדף], וכן הלכה. ועיין הערה.

שמונה פסוקים [אחרונים] שבתורה

יחיד קורא אותם

רש"י מפרש, שאדם אחד קורא את כל שמונה פסוקים אלו בלא הפסקה, ולא יקראו שנים, זה ארבעה פסוקים, וזה ארבעה פסוקים.

ותוס' מפרשים, שאחד קורא את הפסוקים, ולא יקרא עמו שליח ציבור.

והטעם ששונה קריאת פסוקים אלו מקריאת שאר התורה, כי שונה כתיבת פסוקים אלו מכתיבת שאר פסוקי התורה. לדעת רבי יהודה או רבי נחמיה, פסוקים אלו יהושע כתבם ולא משה. ולדעת רבי שמעון, משה כתבם בדמע, ולא ככל שאר התורה שכתב בדיו.

קניית ספר תורה או כתיבתו

אמר רבי יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב, הלוקח [=קונה] ספר תורה מן השוק, הרי הוא כחוטף מצוה מן השוק. אבל אם כתבו בעצמו, מעלה עליו הכתוב, כאילו קיבלו מהר סיני.

ואמר רב ששת, אם הגיה אפילו אות אחת בספר תורה, מעלה עליו כאילו כתבו.

מדיני כתיבת ספר תורה

א. רוחב הדפים [=עמודים].

הכותב ספר תורה, לא יעשה דפים [=עמודים] רחבים מדאי, כי אם השורות ארוכות יותר מדאי, כשהקורא גומר שורה, ובא להתחיל שורה חדשה, הוא מתבלבל בין השורות [=מפני שעיניו משוטטות].

וכן לא יעשה דפים צרים מדאי, מפני שכשהדפים קצרים הם, נראים כאגרת.

והשיעור שיש לעשות את הדפים הוא, **שתהיה כל שורה כאורך שורה שכתוב בה, למשפחותיכם**

למשפחותיכם.

וכל זה בתחילת הספר או באמצע הספר, אבל בדף האחרון של הספר, מאחר שצריך לסיימו בשורה אחרונה [כמבואר לעיל], אם לא נשאר לו כדי כתיבת דף ברוחב הנ"ל, רשאי לכתוב דף צר יותר, ואפילו מילה אחת בכל שורה, כדי שיגמור את הספר בשורה אחרונה של הדף.

ב. גודל היריעות.

יריעות ספר התורה מחוברות זו לזו בתפרים, ולפיכך, אין לעשות יריעות קצרות של שני דפים [או דף אחד], שעל ידי כן יתרבו התפרים שבין היריעות. וכמו כן אין לעשות יריעות ארוכות של תשע דפים או יותר, כי בכך התפרים שבין היריעות מתרחקים אלו מאלו. ואין התפרים יפים אלא כשאינם מרובים יותר מדאי, ולא כשהם מרוחקים יותר מדאי אלו מאלו, אלא יעשה יריעות שהם **בין שלושה דפים לשמונה דפים**.

נזדמנה לו יריעה בשיעור של תשעה דפים, וצריך לקצרה, לא יעשה ממנה יריעה אחת של שלשה דפים, ויריעה אחת של ששה דפים, אלא יעשה ממנה יריעה אחת של ארבעה דפים, ויריעה אחת של חמישה דפים, כדי שלא תהא זו יתירה על זו יותר מדאי.

ג. שיעור הגליון [=המקום החלק בלא כתב].

מעל כל הכתב – בספר תורה מניח חלק כשיעור שלוש אצבעות. ובחומשים [העשויים בגליון כספר תורה] די להניח חלק כשיעור שתי אצבעות.

מתחת כל הכתב – בספר תורה מניח חלק כשיעור טפח. ובחומשים די להניח חלק כשיעור שלוש אצבעות.

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף ל

בין דף לדף – בספר תורה מניח חלק, כשיעור מלא ריוח של רוחב שתי אצבעות. ובחומשים די להניח חלק כשיעור מלא ריוח של רוחב אגודל.

בין שורה לשורה – מניח רווח חלק כמלא שורה.

בין מילה למילה – מניח רווח חלק כמלא אות קטנה.

בין אות לאות – מניח רווח חלק כמלא חוט השערה.

ומכל מקום, אל ימעט אדם את הכתב, [לעשותו באחת השורות קטן משאר השורות], כדי להניח את הגליון בשיעור הנ"ל, [למעלה, או למטה, או בין השורות, או בין הפרשות].

ד. כתיבה בגליון שבין הדפים.

נזדמנה לו מילה של חמש אותיות בסוף שורה, ואין לו מקום לכתוב כולה בתוך הדף. אם נשאר לו מקום כתיבת שלוש אותיות בתוך הדף, כותב שלוש אותיות בתוך הדף, ושתיים בגליון שמחוץ לדף. אבל אם נשאר לו בתוך הדף רק כדי כתיבת שתי אותיות, לא יכתוב את המילה באותה שורה על ידי כתיבת שלוש אותיות בגליון שחוץ לדף, אלא יכתוב כולה בשורה הבאה.

ואף מה שהותר, לכתוב שתי אותיות בגליון שחוץ לדף, אין זה אלא ממילה של חמש אותיות, אבל אם נזדמנה לו מילה של שתי אותיות, לא יכתוב כולה בגליון שחוץ לדף באותה שורה, אלא בשורה הבאה.

טעות [של שכחה] בכתיבת השם

לדעת רבי יהודה – הכותב ספר תורה, ודילג בכתיבה את אחד מהשמות [הקדושים] שבתורה, ימחק את המילה שכתב באותו מקום, [כלומר את המילה שהשם היה צריך להיות כתוב לפניה], ומחיקה זו תהא על ידי גירוד האותיות אחר שיבשו, שכך היא מחיקה יפה, ויכתוב על המקום הזה את השם, ואת המילה שמחק יכתוב [=יתלה] בין השורות, מעל המקום שהיתה צריכה להיות בשורה, [כלומר מעל המילה שאחר השם].

ולדעת רבי יצחק – אמנם מוחק מילה לכתוב את השם, ואת המילה כותב [=תולה] בין השורות כנ"ל, אבל המחיקה אינה צריכה להיות דווקא על ידי גירוד האותיות אחר שיבשו, כי גם על ידי מחיקת האותיות בעודן לחות היא כשרה לכך, וכותב את השם על מקום המחיקה, אף על פי שאין המחיקה טובה כל כך כגירוד. [וכן פסק רבה בר בר חנה בשם רבי יצחק בר שמואל].

ולדעת רבי יוסי – אין צריך למחוק דבר, אלא כותב [=תולה] את השם עצמו בין השורות, מעל המקום שהיה צריך להיות כתוב בשורה. [וכן פסק רב חננאל בשם רב].

ולדעת רבי שמעון שזורי – כל השם כולו תולים, אבל מקצתו אין תולים, [כלומר אם שכח לכתוב שם שלם, תולה את כולו בין השורות, אבל אם שכח לכתוב חצי שם, לא יתלה חציו בין השורות].

ולדעת רבי שמעון בן אלעזר משום רבי מאיר – אין כותבים את השם לא על מקום הגירוד [כדעת רבי יהודה], ולא על מקום המחיקה [כדעת רבי יצחק], ואין תולים אותו [כדעת רבי יוסי או כדעת רבי שמעון שזורי], אלא גונזים את כל היריעה.

בן פקועה

הלכה היא, שהשוחט בהמה מעוברת, בשחיטתה נותר עוברת באכילה, ואפילו הוא חי, ואין צריך לשוחטו כדי לאוכלו, אלא בכל דרך שימיתוהו, הוא מותר באכילה, [וזהו הנקרא בן פקועה].

אמנם, לדעת חכמים, [במסכת חולין], אף שכן הוא דין התורה, מדברי חכמים, אם אחר שחיטת אמו הלך על גבי קרקע, יש לשוחטו.

אבל רבי שמעון שזורי חולק על כך ואומר, שאפילו הוא בן כמה שנים, וחורש בשדה, שחיטת אמו מתירה אותו, ובכל אופן שימות, הוא מותר באכילה. ואמר זעירי אמר רבי חנינא, הלכה כרבי שמעון שזורי.

נתינת גט בלא אמירת "תנו"

במסכת גיטין מבואר, שאין כותבים גט לאשה, עד שיצווה הבעל שיכתבו ושיתנו לה, ואם היה יוצא למקום סכנה, ואמר כתבו גט לאשתי, אף על פי שלא פירש לתת לה, כותבים ונותנים לה,

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לא

כי מאחר שגילה דעתו שיכתבו לה גט מן הסתם כוונתו שגם יתנו לה כדי שלא תהא זקוקה ליבום ורק מחמת פחדו, שהוא בהול על נפשו שכח לפרש את הנתינה.

ומתחילה היו אומרים שבכלל דין זה, היוצא בקולר [שנגזר דינו למות ויוצא להריגה], והמפרש להפלגה ביס, והיוצא למדבר בשיירה.

ורבי שמעון שזורי הוסיף, שגם חולה מסוכן הוא בכלל זה. ואמר רבי יוחנן שהלכה כרבי שמעון שזורי.

האמנת עם הארץ על הפרשת תרומה

תקנת חכמים היא, שאף על פי שרוב עמי הארץ מעשרים את תבואתם, מאחר שמקצתם אינם מעשרים, הלוקח [=קונה] מהם תבואה, מעשרם דמאי, [כלומר מחמת הספק, הוא מפריש מהתבואה תרומות ומעשרות, כדי שתצא התבואה בודאי מהיות טבל, ורק תרומה ותרומת מעשר האסורות לישראל באכילה נותן לכהנים, אבל את המעשרות המותרות לישראל באכילה, אינו צריך לתת ללוי ולעני, אלא אוכלם בעצמו].

ואם שכח הקונה, ולא הפריש תרומות ומעשרות מהדמאי, והגיעה שבת, מאחר שאי אפשר להפריש תרומות ומעשרות בשבת, הקלו חכמים משום עונג שבת, שהקונה ישאל את המוכר, האם עישר, ואם יאמר לו שעישר, סומך עליו, לאכול מהתבואה בשבת. [ובמוצאי שבת יעשר]

ולדעת רבי שמעון שזורי, יש אופן נוסף, שהקלו חכמים להאמין לעם הארץ שאומר שעישר את תבואתו, והוא, **כשהקונה ממנו הפריש מעשרות מהדמאי, וחזרה תרומת מעשר**, [שהיא אחד ממאה מכל התבואה], **ונפלה לתוך החולין**, ותרומה [בשיעור כזה], הנופלת לחולין, אוסרת את כל התערובת, ומשום הפסד כל התבואה, הקלו חכמים להאמין לעם הארץ, שאם יאמר, שהפריש כבר תרומות ומעשרות מהתבואה, מאמינים לו שהכל היה חולין, ולא חל על זה שם תרומת מעשר, והכל מותר באכילה. ואמר רבי יוחנן שהלכה כרבי שמעון שזורי.

שנת המעשר לעניין פול המצרי [=שעועית]

כלל בידנו, שאין תורמים ומעשרים מתבואת שנה זו על תבואת שנה אחרת, שנאמר, "עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר אֵת כָּל תְּבוּאֹת זְרַעַךְ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה", כל שנה מעשרותיה מתבואתה.

ויש חילוק בין מיני התבואה לעניין שנת המעשר. בירקות הדבר תלוי בלקיטה, שכל הנלקטים באותה שנה הם תבואת שנה אחת, אפילו אם לא השרישו באותה שנה, [כגון אחד השריש באלול, ואחד בתשרי, ונלקטו שניהם בתשרי]. ובקטניות הדבר תלוי בהשרשה, שכל שהשרישו באותה שנה הם תבואת שנה אחת, אפילו אם לא נלקטו באותה שנה, [כגון שניהם השרישו באלול, זה נלקט באלול, וזה נלקט בתשרי].

ולעניין פול המצרי, [=מין קטנית ששמו שעועית], אם נזרע לגדל ממנו ירק, דינו כירקות, ששנתם נקבעת לפי לקיטתם. ואם לא נזרע להיות ירק, דינו כשאר קטניות, ששנתם נקבעת לפי השרשתם.

ולדעת רבי יוסי בר כיפר משמו של רבי שמעון שזורי, אם נתערבו פול המצרי משני שנות מעשר, [כגון שמקצתו השריש לפני ראש השנה, ומקצתו לאחר ראש השנה, ולקט הכל ביחד], מערב הכל יחד יפה יפה, ותורם מתוך התערובת על הכל, כי מאחר שהכל מעורב יפה, נמצא שגם בתרומה יש תערובת כמו בנתרם, ונמצא שתרם מהחדש על החדש, ומהישן על הישן, ותיקן את התבואה.

דף לא

אופן מדידת השידה

שנינו במסכת כלים, שכלי עץ גדולים, שיש בהם מקום כדי להחזיק ארבעים סאה של לח [=נוזלים], שהוא שיעור מקום החזקת שני כורים יבש, יצאו מתורת כלים לקבלת טומאה, וטהורים מלקבל טומאה. ונחלקו חכמים באופן מדידת הדבר לעניין שידה גדולה.

< **מחלוקת אחת לעניין עובי הדפנות** :

לדעת בית שמאי – השידה נמדדת מבפנים, כלומר רק אם חללה הפנימי בפני עצמו מחזיק

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לא

ארבעים סאה, אינה מקבלת טומאה.

ולדעת בית הלל – השידה נמדדת מבחוץ, כלומר עובי הדפנות נמדד עמה, כאילו היה גם הוא חלל, ואם בחלל כזה ניתן להחזיק ארבעים סאה, השידה טהורה מלקבל טומאה.

< **מחלוקת שניה לעניין תחתית השידה.**

לדעת תנא קמא – הכל מודים, שהרגלים, [שהם יותר עבים מהדפנות] וכן **הלבזבזין**, [=מסגרת שסביב לפי השידה, שהיא יותר עבה מהדפנות], **אינם נמדדים עם השידה**, ורק אם בלעדיהם יש בשידה ארבעים סאה, השידה טהורה מלקבל טומאה.

ולדעת רבי יוסי – הכל מודים, שעובי הרגלים ועובי הלבזבזין נמדד עם השידה, ורק האויר שבין הרגלים מתחת לקרקעית השידה, אינו נמדד עם השידה, [ואין לומר רואים כאילו שולים יורדים עד סוף הרגלים].

ולדעת רבי שמעון שזורי – אם היו הרגלים גבוהות טפח, [שהוא מקום חשוב], אין האויר שביניהן נמדד. אבל אם אינן גבוהות טפח, מודדים גם את האויר שביניהן, ואם יחד עמו יש בשידה כדי לקבל ארבעים סאה, השידה טהורה מלקבל טומאה.

<< ולדברי רב פפא, על דין זה אמר רבין בר חיננא אמר עולא אמר רבי חנינא שהלכה כרבי שמעון שזורי, ולא עוד אלא שכל מקום ששנה רבי שמעון שזורי הלכה כמותו.

יין שמן ודבש מי מהם נחשב משקה

בכמה מקומות נאמרו דינים בעניין המשקים, [ואחד מהם הוא, שלעולם המשקים נעשים ראשון לטומאה, ואפילו נטמאו משני לטומאה].

לדעת רבי שמעון שזורי – היין נחשב משקה, אבל שמן ודבש אינם נחשבים משקה.

ולדעת רבי מאיר – שמן נחשב משקה. [ולכאורה גם היין, אבל הדבש אינו משקה].

ולדעת חכמים – אף הדבש נחשב משקה, [וכל שכן שהשמן והיין נחשבים משקה].

<< ולדברי רב נחמן בר יצחק, על דין זה אמר רבין בר חיננא אמר עולא אמר רבי חנינא שהלכה כרבי שמעון שזורי, ולא עוד אלא שכל מקום ששנה רבי שמעון שזורי הלכה כמותו.

פעם אחת נתערב לרבי

שמעון שזורי טבל בחולין

פירוש ראשון של רש"י.

כשמתערב טבל של דמאי בחולין, אי אפשר להפריש תרומות ומעשרות מהתערובת, שמא תורם מהחולין שבתערובת, שהם פטורים מתרומות ומעשרות, על הטבל החייב בהם, וכלל בידינו, שאין תורמים מדבר הפטור על דבר החייב, ולכן יש להביא תבואה אחרת, שהיא חייבת בתרומות ומעשרות כמו הטבל של הדמאי, ולתרום ממנה על כל החיוב, [כלומר עליה ועל הטבל].

ללשון ראשון – דעת רבי טרפון, שמדין תורה דמאי פטור ממעשרות, כי רוב עמי הארץ מעשרים הם, ואין חיובו אלא מדברי חכמים, ולפיכך יש לקנות תבואה מעם הארץ, שגם היא דמאי, ודינה כמו הדמאי הראשון, שחיובם מדברי חכמים ולא מדברי תורה, ויתרום מהאחרונה, עליה, ועל הדמאי הראשון. אבל אין לקנות תבואה מגויים, להפריש ממנה את התרומות ומעשרות, כי לדעת רבי טרפון, תבואת גויים חייבת במעשרות מדין תורה, כי אינם מפקיעים את הארץ מקדושתה [=אין קניין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר], ואם כן, אינה כדמאי החייב במעשרות מדברי חכמים בלבד.

וללשון שני – דעת רבי טרפון, שמדין תורה, הדמאי חייב במעשרות מספק, כי מחצה מעמי הארץ מעשרים, ומחצה אינם מעשרים, ולפיכך אין לקנות תבואה מעם הארץ ולתרום ממנה, אף על פי שגם היא דמאי, כי יתכן שבאמת תבואה אחת לא נתעשרה ביד עם הארץ וחייבת מהתורה, ותבואה אחת כבר נתעשרה ביד עם הארץ ופטורה מהתורה, ואין לתרום מהפטור על החיוב. אבל יש לקנות תבואה מגויים, ולתרום ממנה כי לדעת רבי טרפון תבואת גויים פטורה ממעשרות מדין תורה, כי הם מפקיעים את הארץ מקדושתה [=יש קניין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר], ואם כן, הרי היא כדמאי החייב במעשרות מדברי חכמים בלבד.

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לא

פירוש שני של רש"י.

כשמתערב טבל בחולין, אפילו הוא טבל גמור, מהתורה כל שהחולין מרובים עליו, הטבל בטל בהם, אלא שחכמים החמירו ואמרו, שהטבל אינו בטל, וצריך להפריש עליו תרומות ומעשרות.

ומאחר שאי אפשר להפריש עליו מהתערובת, כי יתכן שמפריש מהחולין שבה, יש להביא תבואה אחרת, שהיא חייבת בתרומות מדברי חכמים, ולהפריש ממנה, עליה, ועל זו שנתערבה בחולין.

ללשון ראשון – דעת רבי טרפון שדמאי הוא תבואה החייבת בתרומות ומעשרות מדברי חכמים כנ"ל, ולכן יביא דמאי. אבל לא יביא תבואת גויים כי היא פטורה אף מדברי חכמים כנ"ל.

וללשון שני – דעת רבי טרפון שתבואת גויים היא תבואה החייבת בתרומות ומעשרות מדברי חכמים כנ"ל, ולכן יביא תבואת גויים. אבל לא יביא דמאי כי אינו חייב מדברי חכמים אלא חייב מהתורה מספק כנ"ל.

<< ולדעת רבין בר חיננא אמר עולא אמר רבי חנינא, הלכה כדין הנ"ל, מפני שאמרו רבי שמעון שזורי, ולדעה זו, כל מה שאמר רבי שמעון שזורי במשנה או בברייתא, הלכה כמותו.

יריעה שיש בה קרע

אם נקרע גליון של ספר תורה [למעלה או למטה], ונמשך הקרע מהגליון לתוך הכתב, ונכנס לתוך הכתב שתי שורות [בין האותיות], יתפור את הקרע, והספר כשר.

ואם נכנס הקרע לתוך הכתב שלוש שורות, כשהקלף נראה כישן מחמת שעבדו אותו בעפצים המשחירים אותו, הקרע בו מגונה יותר, ואין לתפור את הקרע, אלא לגנוז את כל היריעה. אבל כשהקלף נראה כחדש, כי לא תקנו אותו בעפצים, יתפור את הקרע, והספר כשר.

וכשנמשך הקרע מהגליון לתוך היריעה יותר משלוש שורות, אבל לא היה הקרע בין האותיות בדף, אלא בין דף לדף, או בין שורה לשורה, ספק בגמרא אם יתפור או לא.

וכל התפירות הללו אינן כשרות אלא בגידים, [שתופרים בהן את היריעות זו לזו], אבל לא יתפור את הקרעים בגרדין [=חוטים הנמשכים מהבד].

צורת השורות בכתיבת המזוזה כפי המנהג היום:

שמע ישראל ה' אקינו ה' אזור ואהבת את ה' אקיר בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך וקשרתם לאות על ירך והיו לטטפת בין עיניך וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך

והיה אם שמעו תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה' אקיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקושי ואספת דגנך ותירשך ויצהרך ונתתי עשב בשדך לבהמותך ואכלת וישבעת השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתזוויתם להם וזורה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והארמה לא נתן את יכולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר ה' נתן לכם ושמנתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטטפת בין עיניכם ולמורתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך למען ירבו ימיכם וימי בניכם על הארמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ

אופנים שכשרים בכתיבת מזוזה

א. שתיים שתיים.

לדברי רבי זעירי אמר רב חננאל אמר רב: מזוזה שכתבה שתיים שתיים, כלומר, שכתב את השורות קצרות, בכל שורה שתי מילים, הרי זו כשרה.

ב. שתיים שלוש ואחת.

לדברי רב נחמן בר יצחק ולדברי רבה [וי"א רב אחא] בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מזוזה שהיו שורותיה שתי מילים שלוש מילים ומילה אחת כסדר הזה כשרה משום שבכך היא נעשית ככתיבת שירת אז ישיר ונאה למזוזה להיות כתובה כמו שירה [ודווקא במזוזה היא כשרה כן אבל הכותב את הפרשות הללו בספר תורה ככתיבת שירת אז ישיר הספר פסול].

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לב

שתיים שתיים	שתיים שלוש ואחת
וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה	וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה

אופנים שאין לכתוב מזוזה

א. כקובה.

לדעת רבי יוחנן, אין לכתוב מזוזה שיהיו שורותיה כקובה, כלומר כאהל, שהוא רחב מלמטה וצר מלמעלה, דהיינו שיהיו שורותיה, מילה אחת, שתי מילים, ושלוש מילים, כסדר הזה.

ב. כזנב.

ולדעת רבי יוחנן, אין לכתוב מזוזה שיהיו שורותיה כזנב, שהוא רחב מלמעלה וצר מלמטה, דהיינו שיהיו שורותיה, שלוש מילים, שתי מילים, ומילה אחת, כסדר הזה.

כקובה	כזנב
וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה	וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה

כתיבת סיום המזוזה

הפסוק האחרון שבמזוזה הוא, "לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ".

ולדעת רב חסדא, אין לכתוב בשורה האחרונה של המזוזה, אלא את שתי המילים הללו, "עַל הָאָרֶץ".

- ללשון ראשון, כותבים מילים אלו בסוף השורה האחרונה, באופן שהמילה "הַשָּׁמַיִם", נכתבת מעל המילה "הָאָרֶץ", כי לדעה זו, כוונת הכתוב היא, שכשם שהשמים גבוהים על הארץ, כך יאריכו ימיכם.

- וללשון שני, כותבים מילים אלו בתחילת השורה האחרונה, באופן שהמילה "הַשָּׁמַיִם", נכתבת בריחוק מהמילה "הָאָרֶץ", כי לדעה זו כוונת הכתוב היא, שכשם שהשמים רחוקים מן הארץ, כך יאריכו ימיכם.

לשון ראשון	אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ
לשון שני	אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ

כריכת המזוזה

רבי חלבו ראה, שרב הונא היה גולל את המזוזה משמאל לימין, כך ששורה ראשונה, שהיא, "שִׁמְעַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", תחילת גלילתה היה מ"אחד" וסוף הגלילה "שמעע".

דף לב

מדיני כתיבת המזוזה

אמר רבי שמעון בן אלעזר: רבי מאיר (א) היה כותב את המזוזה על דוכסוסטוס [=קלף שלא נקלף]. (ב) וכותבה כמין דף, [כלומר כעין דף של ספר תורה שהוא ארוך וצר]. (ג) ועושה רווח [בגליון] מלמעלה ומלמטה. (ד) ועושה את הפרשיות פתוחות [שהרווח שבשורה האחרונה של כל פרשה נמשך עד סוף השורה, ואינו כותב באותה שורה דבר נוסף לסתום את הרווח, (וראה להלן פירושים נוספים)].

ואמר לו רבי שמעון בן אלעזר לרבי מאיר, מה הטעם שאתה עושה את הפרשיות פתוחות, והלא בתורה הן סתומות, [שהרווח שאחר "בשעריך" אינו נמשך עד סוף השורה, אלא סתום הוא, שאינו אלא באמצע השורה, אבל אחריו יש כתב בהמשך השורה, (וראה להלן פירושים נוספים)].

וענה לו רבי מאיר, שהוא עושה את הפרשיות פתוחות, הואיל ושתי פרשיות אלו אינן סמוכות בתורה זו לזו, [שמע בפרשת ואתחנן והיה אם שמוע בפרשת עקב], לפיכך יש לעשות פתוחות שהרי כל אחת היא לעצמה.

ואמר רב חננאל אמר רב, שהלכה כדון ג' הנ"ל שצריך להניח גליון לתפילין למעלה ולמטה, ושיעור הגליון הוא כמלא אטב הספרים, [=עץ סדוק העשוי להחזיק בסדק דפי קונטרס שלא יכפלו].

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לב

אבל לעניין דין ד' הנ"ל אין המנהג כן, אלא לעשות את הפרשיות סתומות, ואמר רב שיש לילך אחר המנהג, וכן רבי חלבו ראה את רב הונא נוהג כן.

ורב נחמן בר יצחק אמר, שאף רבי שמעון בן אלעזר לא אמר משמו של רבי מאיר, שיש לעשות את הפרשיות פתוחות, אלא שבדיעבד, אם עשה אותם פתוחות, המזוזה כשרה, אבל גם הוא מודה, שלכתחילה יש לעשות את הפרשיות סתומות.

פרשיות פתוחות וסתומות

שיטת רש"י.

כשיש כתב בתחילת השורה, וגם בסוף השורה, ורווח באמצע, זה רווח של פרשה סתומה.

ויתכן שהוא הדין כשאין כתב בתחילת השורה, אלא רווח מעט, ואחר כך מתחיל הכתב, שזה נחשב רווח של פרשה סתומה, [שהרי כך המנהג בכתיבת פרשת והיה אם שמוע במזוזה, [ראה דוגמת מזוזה בדף ל"א ע"ב], והלכה היא שיש לעשותה סתומה].

שיטת רבינו תם על פי סידור קדמונים.

שני אופנים לפרשה פתוחה – (א) כשמסיים פסוק באמצע שורה, ומניח חלק עד סופה, כשיעור כתיבת "למשפחותיהם". (ב) כשמסיים פסוק באמצע שורה, ומניח חלק עד סופה פחות משיעור כתיבת "למשפחותיהם", אבל מניח כל שורה שאחריה חלק, וכותב בשורה השלישית.

ושני אופנים לפרשה סתומה – (א) כשיש כתב בתחילת שורה ובסוף שורה, ויש רווח באמצע של שתי אותיות או יותר. [וזה לכאורה כשיטת רש"י]. (ב) כשמסיים כתב באמצע השורה או שליש השורה, ומניח חלק עד סופה, ומתחיל לכתוב בשורה הבאה תחת המקום שהניח חלק בשורה הקודמת, [וסתומה זו נקראת סתומה סדורה].

שיטת רבינו תם על פי מסכת סופרים.

שלושה אופנים לפרשה פתוחה – (א) כשמניח בתחילת שורה רווח של שלוש אותיות ומתחיל לכתוב אחר הרווח. (ב) כשסיים פרשה בסוף הדף מניח בתחילת הדף שורה חלקה ומתחיל לכתוב שורה שניה. (ג) כשסיים פרשה בשורה אחרונה של הדף ונשאר בסוף השורה רווח של שלוש אותיות מתחיל בתחילת שורה ראשונה של הדף השני.

פרשה סתומה – כשיש כתב בתחילת שורה ובסוף שורה ויש רווח באמצע השורה. [ובדבר זה לכאורה הוא שווה לשיטות המבוארות לעיל].

שיטת התוס' על פי הירושלמי.

פרשה פתוחה – היא פרשה שיש רווח חלק בתחילתה. [וזה כשיטת מסכת סופרים].

<< וכתבו התוס': מתוך כל הפירושים הללו [חוץ מפירוש רש"י] קשה על מנהגנו בכתיבת הפרשיות במזוזה, שאנו מניחים חלק בתחילת השורה של פרשה שניה, ואחר כך מתחילים, "והיה אם שמוע", ולכל הפירושים אין זה נקרא פרשה סתומה, ובש"ס כאן אמרו שנהגו לעשותה סתומה. ושם אנו סומכים על הירושלמי, שחולק על ש"ס שלנו, ולפי הירושלמי יש לעשות את פרשיות המזוזה פתוחות. ומכל מקום, מאחר שאין הפרשיות סמוכות בתורה, הן נחשבות כפתוחה, בכל אופן שיהיה רווח ביניהן, ואף באופן שבשאר מקומות זה נחשב כסתום, כגון שהרווח רק באמצע שורה.

אין מבטלים את המנהג

לדברי הכל, חליצה בסנדל עדיפה על חליצה במנעל, ולכן המנהג הוא לחלוץ בסנדל, ולפיכך, אם יבוא אליהו לבטל את המנהג, ולומר, שאין חולצים בסנדל, אין שומעים לו, כי המנהג דבר גדול הוא, ואין לבטלו.

ולעניין חליצה במנעל נחלקו חכמים :

לדעת רבה אמר רב כהנא אמר רב – כיום אין חולצים במנעל אלא בדיעבד, אבל לכתחילה לא, אולם אם יבוא אליהו לומר, שאף לכתחילה חולצים במנעל, שומעים לו.

ולדעת רב יוסף אמר רב כהנא אמר רב – אף שהמנהג לחלוץ בסנדל, מכל מקום גם כיום חליצה במנעל כשרה לכתחילה, אלא מאחר שאין המנהג בה אלא בסנדל, אם יבוא אליהו ויאמר שאין חולצים במנעל, שומעים לו, כי אינו מבטל בכך את המנהג.

לעשות מזוזה מספר תורה או מתפילין

ספר תורה שבלה, ותפילין שבלו, ונותר מהם מקום פרשת "שמע" או "והיה אם שמוע" אין עושים מהם מזוזה, לפי שאין מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה, ומי שיש בו פרשיות מרובות קדוש יותר, [בתורה פרשיות הרבה, בתפילין ארבע פרשיות, ובמזוזה רק שתי פרשיות].

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לב

- ולדעת האומרים, שכתובת פרשיות המזוזה שתומות, כמו שהן בתורה, נצרך הדין הזה ללמד, שלא יעשה מזוזה מפרשה שלמה כפי שהיא בתורה, אף על פי שכתובה כמו שצריך במזוזה.

- ולדעת האומרים, שכתובת פרשיות המזוזה פתוחות, שלא כמו בתורה, אף שאי אפשר לעשות מזוזה מפרשה שלמה, כפי שהיא בתורה, מכל מקום נצרך הדין הנ"ל ללמד, שלא יקח שורה אחת מהפרשה שבתורה, להשלימה כדין כתיבת מזוזה.

על מה כותבים תפילין ומזוזות

תניא: הלכה למשה מסיני, תפילין נכתבים על

הקלף, ומזוזה נכתבת על דוכסוסטוס.

- מתחילה אמרו, שדין זה מעכב את הכשר התפילין והמזוזה, ואם נכתבו תפילין על דוכסוסטוס, או שנכתבה מזוזה על הקלף, הם פסולים.

- ולאחר מכן אמרו, שדין זה אינו אלא לכתחילה, אבל בדיעבד, גם תפילין וגם מזוזה כשרים על שני הדברים הללו.

- ולבסוף אמרו, שבתפילין דין זה מעכב, ואין כשרות אלא על הקלף. אבל במזוזה, י"א שאין הדין הזה מעכב, ואף שלכתחילה יש לכותבה על דוכסוסטוס, בדיעבד אם כתבה על הקלף היא כשרה. וי"א שגם במזוזה הדין הזה מעכב ואינה כשרה אלא על הדוכסוסטוס.

שרטוט בתפילין ומזוזות

א. בתפילין.

לדברי הכל אין צריכים שרטוט.

ב. מזוזות.

לדעת רב מניומי בר חלקיה – הלכה למשה מסיני, שיש לשרטט את המזוזה. ולדעת רב חמא רבו אמר רב, שאם לא שרטט את המזוזה, היא פסולה.

ולדעת רבי ירמיה משום רבינו – מזוזות דינם כתפילין, ואינן צריכות שרטוט.

-

תפילין ומזוזות מותר לסופר לכתוב בעל פה, בלא לראות מכתב אחר את שעליו לכתוב, כי בני אדם מכירים ויודעים את הנוסח שיש לכתוב, ואינם טועים בדבר.

לשבת על מיטה שספר תורה מונח עליה

לדעת רב הונא – אסור לשבת על גבי מיטה שספר תורה מונח עליה. [ואמר רבי חלבו, שראה את רב הונא, כשרצה לשבת על מיטה שהיה מונח עליה ספר תורה, שכפה תחילה כד על הארץ, והניח עליו את ספר התורה, ורק אחר כך ישב על המיטה].

ולדעת רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן – מותר לשבת על גבי מיטה שספר תורה מונח עליה. [ואם תשאל, הלא מעשה היה ברבי אלעזר, שהיה יושב על המיטה, ונזכר שספר תורה מונח עליה, ונשמט, וישב על גבי הקרקע, והיה דבר זה שישב על המיטה מצערו כהכשת נחש. הסיבה לכך, כי הושלך ספר התורה לארץ, והיה בכך בזיון מרובה, אבל אם לא היו משליכים אותו לארץ, אלא מניחים אותו במקום אחר, לא היה מצטער שישב על המיטה שהיה עליה תחילה ספר תורה].

כתבה אגרת פסולה

אמר רב יהודה אמר שמואל: מזוזה שכתבה כאגרת, כלומר, (א) שכתבה בלא שרטוט, (ב) ולא דקדק לכתוב בה חסרות ויתרות כמו בתורה. אלא כתבה כדרכו, כאגרת בעלמא, הרי זו פסולה. ודין זה למד בגזרה שווה, שנאמר במזוזה "וּכְתַבְתֶּם", וכעין זה נאמר במקום אחר לשון כתיבה ללמוד ממנו שכשם שבאותו מקום אם נכתב כאגרת הרי זה פסול כך במזוזה אם נכתבה כאגרת הרי זו פסולה.

- **לפירוש ראשון של רש"י**, הדין הזה למד בגזרה שווה מדין כתיבת גיטין, שנאמר בו, "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר פְּרִיִּתָּהּ", וגט שנכתב כאגרת, הרי זה פסול שנאמר בו "סֵפֶר" ולא אגרת. [ורבינו תם הקשה על הפירוש הזה].

- **ולפירוש שני של רש"י**, הדין הזה למד בגזרה שווה, מהכתוב "כָּתַב זֶאת זְכוּרֹן בְּסֵפֶר", ומאחר שנאמר בו "בְּסֵפֶר", יש לכתבו בדקדוק ולא

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לג

כאגרת.

- ולפירוש שני של תוס', הדין הזה למד בגזרה שווה מדין כתיבת מגילת סוטה, שנאמר בו, "וְכָתַב אֶת הָאֵלֶּת הָאֵלֶּה הַלֵּהֶן בְּסֵפֶר", ומגילת סוטה כאגרת פסולה, שנאמר בה "בְּסֵפֶר".

מדיני קביעת המזוזה

נאמר [בשתי הפרשיות הכתובות בתפילין], "וְכָתַבְתֶּם עַל מְזוֹזֹת בַּיִתְּךָ וּבְשַׁעֲרֶיךָ", [כלומר במקום סגירת השער], ומכאן למדנו, שיש לתת את המזוזה על השער עצמו בחלל השער, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ולכן הנותן את המזוזה באופנים הבאים לא קיים מצוות מזוזה:

א. תלאה במקל.

כלומר, אם לא חיבר את המזוזה לפתח עצמו, אלא למקל שהניח על הפתח, לא קיים מצוות מזוזה.

ומכל מקום, לאנשי בית מונבו המלך היו מזוזות מחוברות למקלות, ושהיו לנים בפונקאות בדרכים, שהיו פטורים ממזוזה, כדין דירת ארעי, (כפי שיתבאר בעזה"י בפרק רביעי), היו מניחים את אותן מזוזות על פתחי הפונדקאות, לעשות זכר למזוזה.

ב. הניחה אחר הדלת.

כלומר, שלא קבע את המזוזה בשער בתוך חלל הפתח, אלא אחורי הכותל, לא קיים מצוות מזוזה.

<< ומבואר בגמרא, שהנותן את המזוזה באחד מהאופנים הללו, [במקום שחייב במזוזה], מלבד זה שלא יצא ידי חובתו, יש גם סכנת מזיקים בדבר, כי אין הבית משתמר מהמזיקים, אלא כשקבועה בו מזוזה בצורת הפתח כהלכתה.

דף לג

מזוזה שכתבה על שני דפים פסולה

שיטת רש"י – אם כתב מזוזה על שני דפים [=טורים], אפילו שניהם בקלף אחד, היא פסולה.

שיטת תוס' – אם כתב מזוזה על שני קלפים נפרדים, [חציה על זה וחציה על זה], היא פסולה, [אבל אם כתב מזוזה בשני דפים על קלף אחד היא כשרה].

צד הפתח שנותנים בו את המזוזה

כלל בידינו, שיש לתת את המזוזה בצד ימין של הנכנס, שנאמר "בַּיִתְּךָ", לשון ביאה, [כמבואר בדף ל"ד].

ובכל מקום שיש פתח בין שני מקומות, המקום החשוב הוא העיקר, ונותנים את המזוזה בצד ימין של הנכנס אליו.

וכשיש שני מקומות שווים, שלשניהם פתח לרשות הרבים, כגון פתח שבין בי גברי לבי נשי [=אדם שחולק ביתו, חציו להילוך אנשים, המחזרים בביתו, וחציו לאשתו, לעשות מלאכתה בהצנע, ויש פתח בין זו לזו, ופתח לכל בית לרשות הרבים], הלך אחר היכר ציר, כלומר אותו צד של פתח שבו הציר נתון, הוא נחשב כעיקר, והמזוזה ניתנת בפתח בימין הנכנס אליו.

תעשה ולא מן העשוי

נאמר בעניין מצוות ציצית, "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהּ", ללמד, שיש לתת את הציצית בבגד, אחרי שהבגד כבר נתחייב בה, שכבר יש בו ארבע כנפות, שאז בשעת העשייה, שהיא נתינת הציצית בבגד מתקיימת המצווה. אבל אין לתת את הציצית בבגד שאין בו ארבע כנפות, ואחר כך לעשות בו ארבע כנפות, כי אז, בזמן שהבגד מתחייב בציצית, היא כבר עשויה בו, ולא נתקיים הכתוב, "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהּ".

ריש גלותא בנה בית וביקש מרב נחמן שיקבע לו את המזוזה

כשריש גלותא ביקש מרב נחמן לקבוע לו מזוזה בבית, שעדיין לא העמידו בו את הפתח, אמר לו רב נחמן, שתחילה יעמיד את הפתח, ואחר יקבע בו מזוזה.

- רש"י פירש, שהטעם לכך, כי גם לעניין קביעת מזוזה נאמר הדין, "תעשה ולא מן העשוי", שיש לקבוע את המזוזה בבית רק אחר שכבר נתחייב בו, ולא קודם לכן, ולכן אין לקבוע את

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לג

המזוזה קודם העמדת הפתח, כי בלא צורת הפתח אין הבית חייב במזוזה, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

- ותוסי' פירשו, שכבר היה לפתח צורת הפתח, אבל הפתח היה בין שני מקומות שווים, ועדיין לא נתנו בו דלת להיכר ציר, ולכן לא ידע רב נחמן באיזה צד של הפתח יש לתת את המזוזה, עד שהעמידו את הדלת.

צורת העמדת המזוזה

שיטת רש"י לפנינו.

עיקר מצוות מזוזה, לקובעה בדופן הפתח בעמידה, לגובה הפתח, [וללשון ראשון זה נקרא בגמרא כמין נגר כאיסתוירא].

וללשון שני [בפירוש], אם חציה בעמידה וחציה בשכיבה היא כשרה, [וללשון הזה, זה הנקרא בגמרא כמין נגר כאיסתוירא].

אבל מזוזה שקבעה בדופן הפתח, בשכיבה, כמסמר התקוע בקיר, פסולה, [וזה הנקרא בגמרא כמין נגר כסיכתא].

[וקשה לרבינו תם, שהרי מעומד לאו דרך כבוד הוא, וקבורת חמור קרי ליה ... וספר תורה ולוחות שבארון מושכב ולא מעומד ...].

שיטת רבינו תם.

עיקר מצוות מזוזה לקובעה בדופן הפתח בשכיבה, ולא כמסמר התקוע בדופן הפתח, אלא צדה אחד [=שורה ראשונה] כלפי פנים, וצדה אחד [=שורה אחרונה] כלפי חוץ, [וזהו הנקרא בגמרא כמין נגר כאיסתוירא, שהוא הקרסול הנתון בשוק לרוחבו].

אבל מזוזה שקבעה בדופן הפתח בעמידה, פסולה, [וזה הנקרא בגמרא כמין נגר כסיכתא, כלומר כיתדות המשכן, שהיו תקועות בארץ בעמידה].

שיטת התוס'.

עיקר מצוות מזוזה, או בעמידה אבל בשכיבה היא פסולה [כפירוש רש"י], או בשכיבה אבל בעמידה היא פסולה [כפירוש רבינו תם], ורוב המזוזות היו קבועות כך בהכשר, [כל אחד כפי פירושו].

אולם מזוזות של בית רבי, לא היו קבועות כן, אלא כמין נגר כאסתוירא, כלומר לא בעמידה לגמרי, ואף לא בשכיבה לגמרי, אלא מוטה באלכסון. [א"נ חציה בעמידה לגמרי, וחציה בשכיבה לגמרי]. וזה כשר, אף אם עומד לגמרי, או שוכב לגמרי, פסול.

מזוזה בפתח כניסת הרב לבית המדרש

אמר רב יהודה אמר רב, אם יש לחדר שני פתחים, לעניין מזוזה הלך אחר הרגיל, כלומר באותו פתח שרגיל לשמש יותר ליציאה ולביאה, יניח מזוזה.

ועל פי זה מתבאר החילוק בין פתח כניסת רבי לבית מדרשו לבין פתח כניסת רב הונא לבית מדרשו.

שלרבי היה פתח קטן ליד מקומו להיכנס בו לבית המדרש, שלא יטריח את התלמידים לעמוד בפניו, אם יכנס בפתח הגדול, ומאחר שלא היה הפתח הזה עשוי לכל, אלא לו לבדו, לא היה לו מזוזה.

אבל הפתח שבו נכנס רב הונא לבית מדרשו, היה משמש גם את רוב הנכנסים לבית המדרש, ולפיכך היה לאותו פתח מזוזה.

כל הנ"ל נכתב, כפי מה שהבנתי מפירוש רש"י, ומשמע מזה, שבית המדרש טעון מזוזה כבתי דירה.

אולם התוס' פירשו את הסוגיה באופן אחר, והוא, שהפתחים הללו היו בבתיהם של רבי ורב הונא, לצאת דרכם לבית המדרש, אבל בית המדרש עצמו, אינו טעון מזוזה.

וכתבו התוס', שיש בזה מחלוקת תנאים, האם בתי כנסיות ובתי מדרשות שאין בהם דירה טעונים מזוזה. ובמסכת ברכות משמע שהלכה כדעת הפוטרים בתי כנסיות ממזוזה. ובירושלמי משמע שהלכה כדעת המחייבים בתי מדרשות במזוזה.

גובה העמדת המזוזה

לדעת רבי יהודה – כל גובה הפתח כשר להעמדת המזוזה, חוץ מהטפח התחתון, וחוץ מהטפח העליון. [וכן דעת רב הונא].

ולדעת רבי יוסי – מתוך שהקישה תורה מצוות תפילין למצוות מזוזה, שנאמר, "וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדָךְ וְהָיוּ לְטָטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזַת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ", יש ללמוד, שכשם שמצוות תפילין היא בגובה, [שמניחים התפילין בגובה הראש, כפי שיתבאר בעזה"י בדף ל"ד], כך מצוות מזוזה היא בגובה. מתחילה רצו לומר, שהכוונה לגובה

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לג

סמוך לתקרת הפתח. אולם רב הונא בריה דרב נתן אמר, שהכוונה לשליש העליון של גובה הפתח. [וכן דעת רבי זירא אמר רב מתנא אמר שמואל].

ובירושלמי משמע – שכשהפתח גבוה הרבה, מניחה כנגד כתפיו, וחולק על ש"ס שלנו. [תוס'].]

מקום העמדת המזוזה ברוחב הפתח

כבר נתבאר [בסוף דף ל"ב] שמצווה להניח את המזוזה בתוך חלל הפתח. ולדעת רבא, אם היה עובי החלל כמה טפחים, מצווה להניח את המזוזה בטפח החיצון, הסמוך לרשות הרבים.

לדברי רבנן – הטעם לכך הוא, כדי שהנכנס לבית יקדים להגיע למזוזה.

ולדברי רבי חנינא מסורא – הטעם לכך הוא, כי המזוזה שומרת על הבית, שלא יכנסו לו מזיקים, וכשתהא סמוכה לחוץ, תגן על כל הבית.

-

אמר רבי חנינא: בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם, מלך יושב מבפנים, ועם משמרין אותו מבחוץ, מדת הקב"ה אינו כן, עבדיו יושבים מבפנים, והוא משמרם מבחוץ, שנאמר, "ה' שִׁמְרָךְ ה' צִלְּךָ [להגן עליך. והיכן הוא] על יַד יְמִינְךָ [מקום המזוזה הניתנת בימין הכניסה]".

-

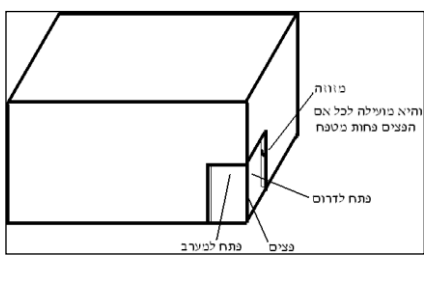
דרש רב יוסף בריה דרבא משמיה דרבא: אם העמיק את המזוזה בתוך דופן הכותל יותר מטפח, הרי זה פסול, כי המזוזה צריכה להיות בעובי הדופן, בטפח הסמוך לחלל הדופן.

פתח שאחורי הדלת

כשיש בקרן זווית של הבית שני פתחים סמוכים זה לזה, כל אחד מצד אחד, כגון בקרן דרומית מערבית, פתח אחד בצד דרום, ופתח אחד מצד מערב, וחלוקים על ידי [פצים]= עמוד שבקרן זווית.

אם אין בעמוד הזה רוחב טפח, שני הפתחים נידונים כפתח אחד, ודי במזוזה אחת לשניהם.

ואם העמוד ברוחב טפח, או שהוא פחות מטפח, אבל טלה עליו מלבן, ועמו הוא טפח, צריך מזוזה לכל פתח.

טלה עליה מלבן [פירוש שני ברש"י]

דרך עשירים, לעשות פתח קטן אצל שער הגדול, כי אין פותחים את שער הגדול תמיד, ואם עשה כן, [שתלה ליד השער הגדול מלבן, להיות צורת הפתח לשער קטן].

כשיש בין פתח לפתח רוחב טפח, שניהם חשובים כל אחד בפני עצמו, וצריך מזוזה אחרת לקטן. וכשאין ביניהם רוחב טפח, די במזוזה אחת לשניהם.

העמיד לה מלבן של קנים

כבר נתבאר, שאין הבית חייב במזוזה, אלא אם כן יש לו צורת הפתח, כלומר שיש לו פתח בצורת מלבן.

ואם פתח הבית אינו מלבן, רשאי להעמיד בו קנים בצורת מלבן, ומתחייב במזוזה.

ובלבד שיתן את המזוזה בקנים עצמם, שהן צורת הפתח, ולא בצידם, כי אם נותן בפתח בצידם, הרי הוא כנותן את המזוזה חוץ לפתח.

ומאחר שאין הבית מתחייב במזוזה, אלא אחר שנתן בו את המלבן, להיות לו צורת הפתח, אין לו לתת את המזוזה במלבן, אלא אחר קביעתו בבית, אבל אם נתן את המזוזה במלבן, ואחר כך קבע הכל יחד בפתח, הרי זה פסול, משום "תעשה ולא מן העשוי", שכן, בזה, כשקובע את המלבן, ומתחייב בכך הבית במזוזה, היא כבר קבועה בו.

פתחי שימאי

אמר רבא: פתחי שימאי [=לשון זקן אשמאי, כלומר פתחים מקולקלים ואשמים], פטורים מן

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לג

המזוזה.

- י"א שהכוונה לפתחים בלא תקרה. [י"מ שאין לפתח אסקופה עליונה. וי"מ שאין לבית תקרה].

- וי"א שהכוונה לפתחים בלא משקוף. [י"מ שאין לפתח מזוזות מהצדדים. וי"מ שאין לפתח אסקופה עליונה].

אכסדרה

א. אכסדרה.

סתם אכסדרה היא בעלת שלושה דפנות סתומות בלא פתח, ודופן רביעית פתוחה לגמרי, אלא שיש בה למעלה מצד לצד כעין קורה, להניח עליה את סיכוך האכסדרה.

ומכל מקום, אף על פי שעל ידי קורה זו, יש לה מצד רביעי פתח בצורת מלבן, היא פטורה ממזוזה, כי אין המלבן הזה עשוי לשם פתח, אלא לצורך חיזוק התקרה, וכל שאין לה פתח לשם פתח, אינה חייבת במזוזה.

ב. אכסדרה דבי רב ואכסדרה רומיתא.

אכסדרה דבי רב, יש לה ארבע דפנות, ובאחת מהן [לפחות] פתח. וכן אכסדרה רומיתא היא אכסדרה שיש לה ארבע דפנות, ובאחת מהן [לפחות] פתח. ולכן מאחר שיש להן פתח הן חייבות במזוזה [מדרבנן].

[והטעם שקרויות אכסדרה ולא בית, כי אכסדרה דבי רב אין הדפנות שלה מגיעות לסכך, ועל ידי זה יש בה יותר אויר מסתם בית, ואכסדרה רומיתא יש בה חלונות הרבה, ועל ידי זה יש בה יותר אויר מסתם בית].

בי הרזיקי

בי הרזיקי, הוא בית שער שיש לו שני פתחים, מצד אחד הוא פתוח לחצר, ומצד שני הוא פתוח לבתים, שדרכו נכנסים לבתים מהחצר.

ולפיכך, הוא חייב בשתי מזוזות, אחת בפתח הפונה לבתים, כי בכניסה לבית צריך מזוזה, ואחת בפתח הפונה לחצר, כי גם פתח זה נחשב כתחילת כניסה לבתים.

בית שער הפתוח לגינה ולקיטונית

נחלקו חכמים, בדין פתחי בית שער שבין גינה לקיטונית [=חדר קטן], האם פתחיו, זה שלכיוון הגינה, וזה שלכיוון הקיטונית, חייבים במזוזה.

דברי רב ושמואל:

פירוש א' של רש"י – הכל מודים שהפתח שבין בית השער והגינה חייב במזוזה [כי הוא נחשב באמת ככניסת הקיטונית]. אבל בפתח שבין בית השער והקיטונית נחלקו תנאים, רבי יוסי אומר שחייב במזוזה, [כי גם זה נחשב ככניסה לקיטונית], וחכמים פוטרים, [כי אין כניסת הקיטונית אלא בבית השער].

פירוש ב' של רש"י – הכל מודים שהפתח שבין בית השער והקיטונית חייב במזוזה, [כי זהו כניסת הקיטונית החייבת במזוזה]. אבל בפתח שבין בית השער והגינה נחלקו תנאים, רבי יוסי אומר שחייב במזוזה, [ככל בית שער שלפני בית], וחכמים פוטרים, [כי אינו חשוב כבית שער לכניסת הקיטונית אלא כחלק מהגינה].

פירוש ג' של רש"י – [לכאורה הכל מודים שהפתח שבין בית השער והקיטונית חייב במזוזה, כי זהו כניסת הקיטונית החייבת במזוזה, אולם] לא [בוה] דברו, אלא בפתח שבין הגינה ובית השער, וכשהיכר הציר בפנים, ובכך מוכיח שבית השער עיקר, הכל מודים שהפתח חייב במזוזה, ולא נחלקו אלא כשהיכר ציר כלפי הגינה, שלדעת רבי יוסי, אף באופן הזה, בית השער הוא העיקר, ולכן הוא חייב במזוזה ככל בית שער של בית, וחכמים פוטרים, כי באופן הזה הגינה היא העיקר, ולשמה נעשה בית השער, וגינה אינה חייבת במזוזה.

דברי רבה ורב יוסף:

רבה ורב יוסף חולקים לקולא על רב ושמואל. ובאופן שלדעת רב ושמואל כל התנאים מודים, שחייב במזוזה, לדעת רבה ורב יוסף, נחלקו התנאים, רבי יוסי מחייב, וחכמים פוטרים. ובאופן שלדעת רב ושמואל נחלקו התנאים הנ"ל אם חייב במזוזה, לדעת רבה ורב יוסף, כולם מודים שפטור ממזוזה.

לפירוש א' של רש"י – הכל מודים שהפתח שבין בית השער והקיטונית פטור ממזוזה. אבל בפתח שבין בית השער והגינה נחלקו תנאים, רבי יוסי אומר שחייב במזוזה, וחכמים פוטרים.

ולפירוש ב' של רש"י – הכל מודים שהפתח שבין בית השער והגינה פטור ממזוזה. אבל בפתח שבין בית

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לד

השער והקיטונית נחלקו תנאים, רבי יוסי אומר שחייב במזוזה, וחכמים פוטרים.

לפירוש ג' של רש"י – כשהיכר הציר בחוץ, הכל מודים שהפתח פטור ממזוזה. וכשהיכר הציר בפנים רבי יוסי מחייב וחכמים פוטרים.

אביי ורבא עשו כדעת רבה ורב יוסף לקולא. ורב אשי עשה כדעת רב ושמואל לחומרא. והלכה כרב ושמואל ולחומרא, [כדעת רבי יוסי, ואם כן, בכל אופן צריך מזוזה לשני הפתחים].

דף לד

לול הפתוח מן הבית לעלייה

הדרך שבה היו עוברים מהבית לעלייה היא, על ידי סולם או מדרגות, שהיו נמשכים מהבית לעלייה דרך ארובה [=חלון בתקרת הבית], שהיתה פתוחה מהבית לעלייה.

ורגילים היו לעשות מחיצה סביב אותו סולם, בין למטה בבית, ובין למעלה בעליה, [ולעשות למחיצות דלת, כדי שלא יכנסו אלו לתחום אלו בלא רשות], וכשיש למחיצות הללו צורת הפתח למטה ולמעלה, יש לעשות מזוזות למטה ולמעלה, [ואם יש רק מצד אחד מחיצות עם צורת הפתח באותו צד יעשו מזוזה].

אינדרונא [=חדר]

שיש לה ארבעה פתחים

חדר שיש לו ארבעה פתחים, חייב בארבע מזוזות, מזוזה לכל פתח, ואף על פי שרגיל לצאת באחד מהפתחים יותר מהאחרים.

- לפירוש ראשון של רש"י, אם היו לחדר שני פתחים, ורגיל לצאת באחד מהם, אין הדין כנ"ל, אלא אותו פתח לבדו חייב במזוזה, והפתח השני פטור כי הוא נחשב כאילו בטל מהיות פתח. ורק כשיש לחדר יותר משני פתחים, הדין הוא כנ"ל, שאף על פי שרגיל לצאת בפתח אחד, כל הפתחים חייבים במזוזה, כי שני פתחים [או יותר] אינם בטלים מחמת האחד, ורק פתח אחד בטל מחמת חבירו.

- ולפירוש השני של רש"י, גם אם היו לחדר שני פתחים, ורגיל לצאת באחד מהם, הדין כנ"ל, שכולם חייבים במזוזה. ובתנאי שנעשו שניהם ליציאת כל בני הבית. אבל פתח שנעשה ליציאת אדם אחד בלבד מבני הבית, פטור ממזוזה.

פיתחא דאקרנא

לדברי אמימר, פתח שבקרון זוית של הבית חייב במזוזה, אף על פי שאין לו פצימין [=עמודים של צידי הפתח], כי ראשי הכתלים נחשבים כפצימין והרי זו צורת הפתח.

פיתחא דאקרנא
לא נתבאר לי איזה מהצירים הוא הנכון אמנם יתכן ששניהם נכונים. ויל"ע בדבר.

מניין שיש לתת את המזוזה בפתח מצד ימין

של הנכנס

מבואר בברייתא, שדין זה, שיש לתת את המזוזה בפתח, מצד ימין של הנכנס, למד מהכתוב "ויקתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך", שנשמע כלשון ביאה וכניסה, כלומר יש לתת את המזוזה במקום שאדם נכנס תחילה לביתו.

< לדעת רבה – כך הדין הזה למד, מאחר שידוע, שכשאדם מתחיל לצעוד, הוא עוקר תחילה את רגלו הימנית, [=כיעקר איניש כרעיה דימינא עקר], אם כן הנכנס לבית, מכניס תחילה את ימינו, ומאחר שיש לתת את המזוזה כדרך הכניסה לבית, יש לתת את המזוזה מימין הנכנס.

< ולדעת רב שמואל בר אחא משמיה דרבא בר עולא – עניין זה, שדרך כניסה היא מימין, מבואר בכתוב, "ויקח יהונדע הפהן ארון אחד ויקב חר בדתו ויתן אתו אצל המזבח מימין בבווא איש בית ה' ונתנו שמה הפהנים שמרי הסף את כל הכסף המובא בית ה'", שמבואר בכתוב הזה, שכשהיה אדם נכנס לפתח העזרה המזרחי, והולך לכיוון מערב, היה נותן את הכסף בארון שמימינו שהיה נתון אצל הקיר הצפוני של המזבח, ומתוך שנאמר על כך "מימין בבווא איש", לשון ביאה, למדנו, שהימין היא דרך הביאה, ואם כן כל דבר שיש לעשותו

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לד

דרך ביאה, יש לעשותו בימין, ובכלל זה קביעת המזוזה שיש לעשותה דרך ביאה.

פתח שאין לו אלא פצים [קורה] אחד

< לדעת חכמים.

אין הפתח חייב במזוזה, אלא אם כן יש לו צורת פתח משני הצדדים של הנכנס.

– שנאמר "מְזוֹזוֹת" בלשון רבים, ללמד, שמצוות מזוזה מתקיימת בפתח שיש בו שתי מזוזות [=פצימים].

< **ולדעת רבי מאיר ורבי ישמעאל ורבי עקיבא.**

גם פתח שיש לו פצים אחד, **חייב במזוזה**, [כגון שהיה הפתח בקרן זווית, וציר הפתח הוא הזווית, ואין אחריו כלום ואם כן רק מהצד השני של הפתח יש לפתח פצים].

– לדעת רבי ישמעאל דין זה למד מתוך שנאמר פעמיים "מְזוֹזוֹת" בלשון רבים וכלל בידינו שאין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט כלומר אין צורך בפתח של שני מזוזות, ודי במזוזה אחת כדי לחייב את הפתח מצוות מזוזה.

– ולדעת רבי עקיבא דין זה למד מהכתוב בעניין פסח מצרים "וְעָבַר ה' לְגַפְּךָ אֶת מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת הַדָּם עַל הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוֹזוֹת וַיִּפְסַח ה' עַל הַפֶּתַח וְלֹא יָתַן הַמִּשְׁחִית לָבֹא אֶל בְּתִיכֶם לְגַפְּךָ", שלא היה צריך לכתוב "שְׁתֵּי הַמְּזוֹזוֹת" כדי ללמד שיש לתת על שתיהן, שכן גם אם היה כתוב רק "הַמְּזוֹזוֹת", מאחר שהוא לשון רבים, היינו יודעים שהכוונה לשתיהן, ומתוך שבכל זאת כתבה תורה "שְׁתֵּי הַמְּזוֹזוֹת", למדנו, שכשלא נאמר "שְׁתֵּי", אף על פי שנאמר "הַמְּזוֹזוֹת", הכוונה למזוזה אחת, [=זה בנה אב כל מקום שנאמר "מזוזות" אינו אלא אחת].

< ומר שמואל עשה כדעת רבי מאיר, אף במקום שהפצים היה בצד שמאל של הפתח, ונתן את המזוזה בצד שמאל. אולם רב פפא הקשה עליו.

על מה המזוזה נכתבת

אף על פי שנאמר, "וְיִכְתְּבוּם עַל מְזוֹזוֹת בְּיָתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ", אין הכוונה שיכתבו על המזוזה [=הפצים] עצמה, כי נאמר "וְיִכְתְּבוּם", ללמד שתהא כתיבה תמה, ואין כתיבה תמה על קירות עצים ואבנים, אלא על דבר הראוי לכתוב עליו, וכוונת הכתוב, שתחילה יכתבו, ואחר כך יתנו את הכתב על המזוזה.

ויש ללמוד בגזרה שווה, על איזה דבר המזוזה נכתבת, שנאמר בעניין זה לשון כתיבה "וְיִכְתְּבוּם", וכן נאמר במקום לעניין גיטין לשון כתיבה, "וְיִכְתְּבוּ עַל הָאֲבָנִים", ומכאן שכשם שהגט נכתב על ספר, [כלומר על קלף], כמפורש בו "סֵפֶר", כך המזוזה נכתבת על ספר. ושניהם נכתבים **בדיו**, כי כך היא כתיבת ספר, שנאמר, "וַיֹּאמֶר לָהֶם בְּרוּךְ מִפְּנֵי וַיִּקְרָא אֵלָיו אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַאֲנִי כָתֹב עַל הַסֵּפֶר בְּדִיו".

אבל אין ללמוד בגזרה שווה מדין כתיבת התורה אחר עוברם את הירדן, שנאמר בו לשון כתיבה, "וְיִכְתְּבוּ עַל הָאֲבָנִים", ואינו על ספר אלא על אבנים, [ויחזיק את המזוזה על אבן תלושה ואחר כך יקבענה על הפתח], כי דין מזוזה דומה יותר לגט, ששניהם נוהגים לדורות, ואינם ככתיבת התורה אחר עוברם את הירדן שאינה נוהגת לדורות.

פרשיות התפילין כסדר כתיבתם בתורה

[שמות י"ג א'-י"ז] וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. קְדֹשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֲדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יִצְאֶתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֶבְדִים כִּי בַחֲזֶק יָד הוֹצִיא ה' אֶתְכֶם מִצֵּן וְלֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ. הַיּוֹם אֲתֶם יֹצְאִים בַּחֲדָשׁ הָאֶבִיב. וְהָיָה כִּי יִבְיָאֵךְ ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִיטִי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לֵךְ אֶרֶץ זָבָת חֶלֶב וַיִּדְבֹשׁ וְעַבַדְתָּ אֶת הָעִבְדָּה הַזֹּאת בַּחֲדָשׁ הַזֶּה. שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצַּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חָג לַה'. מִצּוֹת יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא יֵרָאֶה לָךְ חֶמֶץ וְלֹא יֵרָאֶה לָךְ שְׂאֵר בָּכֵל גְּבֻלָּה. וְהִגַּדְתָּ לְבָנְךָ בַיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעָבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ כִּי בְיַד חֲזָקָה הוֹצֵאתָ ה' מִמִּצְרַיִם. וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָה מִיָּמִים יָמִימָה.

[שמות י"ג א'-ט"ז] וְהָיָה כִּי יִבְיָאֵךְ ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי בְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָךְ וּלְאַבְרָהָם וַיִּתְּנָה לָךְ. וְהִעַבְרְתָּ כָל פֶּטֶר רֶחֶם לַה' וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ הַזֹּכְרִים לַה'. וְכָל פֶּטֶר חֵמֶר תִּפְדֶּה בָּשָׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפְתָּו וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנֶיךָ תִפְדֶּה. וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בֶּןְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה זֹאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בַּחֲזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֶבְדִים. וַיְהִי כִּי הִקְשָׁה פְרַעֲה לְשַׁלְחָנוּ וַיִּהְרַג ה' כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר אָדָם וְעַד בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַה' כָּל פֶּטֶר רֶחֶם הַזֹּכְרִים וְכָל בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרָיִם. וְהָיָה לְאוֹת עַל יְדָכָה וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בַחֲזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם.

[דברים ו' ד'-ט'] שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. וְאֵהְבֵתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לִבְבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לד

לְבָנִיף וְדַבְרַתָּ בָּם בְּשִׁבְתָּךְ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתָּךְ בְּדַרְךָ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמָךְ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

[דברים י"א י"ג-כ"א] וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ וְאֶסְפָּתָ דָּגָנְךָ וְתִירְשָׁךָ וְיִצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֶשֶׂב בְּשָׂדְךָ לְבְהִמְתָּךְ וְאֶכְלֹתָ וְשָׁבַעְתָּ. הַשְּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף ה' בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וְאֶבְדַּתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר ה' נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבַרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתָּךְ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתָּךְ בְּדַרְךָ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמָךְ. וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָשָׁבַע ה' לְאַבְתֵּיכֶם לֵתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

כתיבת התפילין

ארבע פרשיות כתובות בתפילין, פרשת "שמע", ופרשת "והיה אם שמוע", ופרשת "קדש לי כל בכור" ופרשת "והיה כי יביאך", ואין התפילין כשרות, עד שיהיו כל הפרשיות כתובות בהן בשלימות, שנאמר בכל הפרשיות הללו לשון הויה "והיו", ללמד שכתובתן בשלימות מעכבת את הכשרן.

ולא רק בחסרון אות שלמה הן נפסלות, אלא אף בחסרון קוצו של יו"ד. [רש"י מפרש שהכוונה לחסרון הרגל הימנית של היו"ד. ורבינו תם מפרש שהכוונה לחסרון כפיפת ראשו של יו"ד].

ואפילו אם כל האות שלמה, אלא שאינה מוקפת גויל [=קלף] מכל צדדים, [כגון שהיו שתי אותיות דבוקות זו לזו], **הרי זה פסול.**

התפילין [של ראש] קרויים בתורה טוטפות

לשון טוטפות – י"מ תכשיט שעל הראש שאצל המצח קרוי טוטפות. וי"מ שטוטפות הוא לשון הבטה, והתפילין קרויים כן, משום שהם בראש בין העיניים.

לשון תפילין – תפילין לשון ויכוח הוא כמו "וַיִּעַמַּד פִּינְחָס וַיִּפְלֹל" שעשה פלילות עם קונו ונקראים כן על שם שהם עדות והוכחה שהשם נקרא עלינו ויראים ממנו.

תפילין של ראש

לדעת רבי ישמעאל – מתוך שנאמר בתורה "לְטוֹטְפֹת" [בפרשת שמע והכתיב לשון יחיד] "לְטוֹטְפֹת" [בפרשת והיה אם שמוע והכתיב לשון יחיד] "לְטוֹטְפֹת" [בפרשת והיה כי יביאך והכתיב לשון רבים] הרי כאן ארבעה, למדנו, שיש לכתוב את ארבע פרשיות תפילין של ראש, על ארבעה קלפים נפרדים, ולתת כל אחד בבית בפני עצמו, סך הכל ארבעה בתים.

ולדעת רבי עקיבא – מתוך שנקראו התפילין בשם "טטפת", יש ללמוד לעשותם ארבעה קלפים בארבעה בתים, כי משמעות שם זה הוא ארבעה, שכן טט פירושו [בכתפי] שנים, וגם "פת" פירושו [באפריקי] שנים, סך הכל ארבעה.

ומכל מקום, לדברי הכל, אין הכוונה שיש לעשות ארבעה בתים נפרדים לגמרי זה מזה, כי נאמר [בפרשת קדש] "וּלְזָכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ", זכרון בלשון יחיד, ואין לעשות כמה זכרונות, אלא עושה בית לתפילין מעור אחד, וחולקו מתוכו לארבעה, וצריך שיהיה החרוץ שבין הבתים ניכר מבחוץ, ואם אינו ניכר, התפילין פסולות.

וכותב התפילין על ארבע פרשיות נפרדות, ונותן כל פרשיה בבית בפני עצמה.

ובדיעבד גם אם כתב כל הפרשיות על קלף אחד כשר:

לדעת רבי – כן הדין בדיעבד, רק אם היה ריוח בין הפרשיות, באופן שיוכל לתת כל פרשה בבית אחר, [שלאחר שכתבם בעור אחד, יחתוך את העור שבין הפרשיות, עד שיהיה כל הקלף כמין ארבע אצבעות, [שהוא מחובר בגליון שתחת הפרשיות ובמקום הפרשיות הוא חלוק] ויניח כל פרשיה בבית אחר, ולמטה הם מחוברים יחד].

ולדעת חכמים – אפילו לא היה ריוח בין הפרשיות אלא הכל כתוב על קלף אחד שאינו חלוק כלל ונתן הכל בבית בדיעבד כשר.

ומכל מקום, לדברי שניהם, כשאין הפרשיות חלוקות לגמרי זה מזה, יש לתת חוט בין פרשיה לפרשיה.

תפילין של יד

תפילין של יד, כל ארבע פרשיותיהן נכתבות על

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לה

קלף אחד, וניתנות בבית אחד, שנאמר "וְהָיָה לְךָ לְאוֹת [סימן בלשון יחיד] עַל יָדְךָ", ללמד, שאפילו לך, כלומר בפנים הבית, שאין ניכר אלא לך, יהיו אות אחד, ולא יהיו חלוקים לארבעה.

ובדיעבד, אם כתב את הפרשיות על ארבע קלפים, והניחם בבית אחד, גם כן יצא.

אלא שמתחילה רבי יהודה היה סבור, שכן הדין בדיעבד, רק אם הדביק או תפר את הפרשיות זו לזו.

אולם לבסוף הודה לדברי רבי יוסי, שבדיעבד התפילין כשרות כשכתב את הפרשיות על קלפים נפרדים, אף אם לא הדביקם או תפרם.

שינוי תפילין של יד לשל ראש או להיפך

תפילין של ראש קדושתם חמורה מתפילין של יד. (א) כי רוב השם של ש-ד-י נעשה בשל ראש, [השי"ן על הבית, והדל"ת בקשר], אבל בשל יד אין אלא מיעוטו, [היו"ד, שיש שם רצועה קטנה כשיעור רחב אצבע, ובסוף ראשה מעט כמין יו"ד].

(ב) שעל תפילין של ראש נאמר "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וַיֵּרְאוּ מִמֶּךָ" [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ל"ה].

ולפיכך, תפילין של יד, עושים אותם תפילין של ראש, כי מעלים מקדושה קלה לקדושה חמורה.

אבל תפילין של ראש, אין עושים אותם תפילין של יד, כי אין מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה.

אולם, אם עוד לא הניחם על ראשו, והתנה עליהם מתחילה, שאם יצטרך להשתמש בהם לשל יד, יהיה רשאי, מותר לו לעשותם של יד, [ומאחר שהם חלוקים, ותפילין של יד יש לעשות זכרון אחד, כמבואר לעיל, תולה עליהם עור אחד, כדי שמבחוץ יהיו עור אחד, ודיו].

ולדעת האומרים שהכנה לצורך דבר אינה קובעת אותו לכך עד שישתמש בו לאותו דבר, [=הזמנה לאו מילתא], כן הדין אף אם לא התנה עליהם שיוכל להשתמש בהם לשל יד, כי כל זמן שלא השתמש בהם בפועל לשל ראש לא קדשו קדושה חמורה.

סדר הנחת התפילין בבתים

שיטת רבינו תם				שיטת רש"י			
עורף				עורף			
שמע	והיה אם שמוע	והיה כי יביאך	קדש	שמע	והיה אם שמוע	והיה כי יביאך	קדש
פנים				פנים			

כתבו התוס' שמפירוש רבינו חננאל ורב האי גאון וכן בתשובת הגאונים בשם ה"ר יוסף טוב עלם מבואר כשיטת רבינו תם. ובמכילתא ובשימושא רבא משמע כשיטת רש"י.

עוד מבואר בתוס' שאף לשיטת רבינו תם כל זה לעניין סדר ההנחה בבתים אבל מודה הוא שסדר הכתיבה הוא כמו בתורה ואם כן אחר כתיבת והיה כי יביאך מניח חלק כדי כתיבת ואם היה שמוע וכותב פרשת שמע וחוזר וכותב על החלק פרשת והיה אם שמוע.

דף לה

אמר רב חננאל אמר רב:

החליף פרשיותיה פסולות

לדעת אב"י – המחליף את סדר הנחת התפילין בבתים מכפי המבואר לעיל, ומניח באחד מהבתים הפנימיים פרשה שצריכה להיות באחד הבתים החיצוניים, או להיפך, פסול, כי שינה את מקומה של הפרשה, אבל אם החליף בין שתי החיצונות או בין שתי הפנימיות, לא פסול, כי כל הבתים החיצוניים נחשבים אותו דבר, וכל הבתים הפנימיים נחשבים אותו דבר, ואם כן אין זה שינוי מקום.

ולדעת רבא – אף המחליף בין שתי החיצונות או בין שתי הפנימיות, פסול, כי חיצון ימין אינו חיצון שמאל, ופנימי ימין אינו פנימי שמאל, ואם כן גם החלפה כזו נחשבת כשינוי.

מדיני עשיית הבתים

א. אמר רב חננאל אמר רב: **תיתורא** [=גשר] של תפילין הלכה למשה מסיני.

לאחר שנתן את הפרשיות בבתים דרך הפתח הרחב, [שהבתים עשויים חלוקים ופתח כולם

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לה

מלמטה] חותך משלושת הדפנות מכל אחת מעט, והרביעית נשארת ארוכה, וכופלה לאותו אורך, ומטילה על חודן של שלוש הדפנות, ותופר חודן של שלוש דפנות על רחבו של זה, והוא בית מושבו של תפילין, ונראה כעין דף של גשר.

ב. אמר אביי: מעברתא של תפילין הלכה למשה

מסיני.

כשנותן הרצועה של תפילין סביב התיתורא יכפיל הקלף סביב הרצועה כעין שעושים לפי המכנסים, שלא תהא הרצועה קבועה, אלא כשהוא רוצה מושכה אילך ואילך, ומאריך ראש זה, ומקצר ראש זה, ולשון מעברתא, שמעבירה ומושכה לכל צד שירצה.

ג. אמר אביי: שי"ן של תפילין הלכה למשה

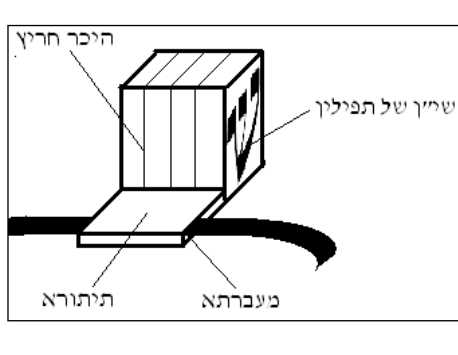
מסיני.

בבית החיצון, עושים כמין קמטים דקים [ובולטים] בקלף, ונראים בו כעין שי"ן.

ד. היכר החריץ.

לדעת אביי – החריץ שבין הבתים המחוברים צריך להיות ניכר בחוץ **עד התפר למטה** כלומר עד התיתורא.

ולדעת רב דימי מנהרדעא – די שיהא החריץ ניכר **מעט למעלה**, ואין צריך להגיע למקום התפר.

בדיקת קלף התפילין

לדעת אביי – יש לבדוק את קלף התפילין קודם הכתיבה, שמא יש בו נקב, ואם יכתוב על הנקב, נמצא האות נקובה, והתפילין פסולות, כי צריכות להיות כתובות כתיבה תמה.

ולדעת רב דימי מנהרדעא – אין צריך לבדוק את הקלף קודם הכתיבה, כי בשעת הכתיבה הקולמוס בודקו.

מדיני רצועות התפילין

א. ממה נעשות.

לדעת תנא קמא בברייתא – אין קושרים את התפילין אלא במינן, כלומר אין הרצועות כשרות אלא מעור.

ולדעת רבי יהודה – בכל דבר קושרים את התפילין. [ולראיה לדבריו, שתלמידו של רבי עקיבא, וכן הורקנוס בנו של רבי אליעזר בן הורקנוס, קשרו תפיליהם בלשונות של צמר צבועים תכלת וארגמן, ולא מיחו בהם רבי עקיבא ורבי אליעזר. אולם חכמים דחו ראיות אלו, באומרם, שהטעם שלא מיחו על כך, כי לא ראו זאת, ואם היו רואים ודאי היו מוחים].

ב. צבע הרצועות.

- הלכה למשה מסיני, שצידם החיצון של התפילין יהיה צבוע שחור.

- אבל צידם הפנימי, רשאי לצבוע בכל צבע, חוץ מצבע אדום, ושני טעמים לדבר. (א) מפני הגנאי, שמא יאמרו גרדן הוא, [=מגרד עצמו], ומדם חטטיו נצבעו והאדימו התפילין. (ב) מפני דבר אחר, והוא, שמא יאמרו אשתו נידה בעל ונצבעו התפילין בדם.

תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני

התופר את בתי התפילין, ישמור את ריבועם, שלא ימשוך את חוט התפירה יותר מדאי, כדי שלא יכווצו, ויתקצר הרוחב או האורך, כי הלכה למשה מסיני, שיהיו התפילין כריבוע ממש, שיהא האורך והרוחב שווים, [ויהא האלכסון כמו האורך ועוד שני חומשי האורך].

והעושה בית מושב תפילתו עגולה כתחתית ביצה, מלבד שלא קיים מצווה, גם סכנה יש בדבר, שמא כשיכנס בפתח, יכה ראשו במשקוף, ויכנסו התפילין בראשו.

נקב בבתי תפילין

לדעת רב הונא – כל זמן שפני טבלא קיימים התפילין כשרות. [ולא נתבאר אם כוונתו לומר, שאין נקב פוסל אלא בהיקף החיצון, אבל נקב שבין בתי תפילין של ראש אינו פוסל. או שכוונתו לומר,

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לה

שכל נקב פוסל, ואינן כשרות אלא בלא שום נקב. או שדעתו כמבואר להלן בדברי רב חסדא ורבא והם באו לבאר דבריו].

ולדעת רב חסדא ורבא – אם יש נקב בשלושה בתים [מבתי הראש], **בכל אופן כל הבית פסול. ואם יש נקב בשני בתים** [מבתי הראש], **כשהבתים מעור חדש, והנקבים זה כנגד זה**, [י"מ שהכוונה לנקבים בשני בתים סמוכים, ואפילו כשהנקבים עצמם אינם סמוכים. וי"מ רק כשהנקבים בשני בתים סמוכים, וגם הנקבים עצמם סמוכים ומכוונים באותו מקום, עד שבית אחד רואה את חבירו דרך הנקב], **כל הבית פסול**, ואם לאו, [אלא הבתים מעור ישן, או הנקבים אינם זה כנגד זה], הרי זה כשר.

ומה ההיכר בין עור חדש לעור ישן – (א) עור שמתכווץ מאליו אחר שמותחים אותו, הוא עור ישן, ועור שנמתח ואינו חוזר ומתכווץ, הוא עור חדש. (ב) אם אוחוז אדם ברצועה התלויה בתפילין, והתפילין נמשכות אחר אחיזתו, ואינן ניתקות, זה עור חדש.

רצועה שנפסקה

רצועת תפילין שנפסקה, אין מחברים אותה על ידי קשר, [אלא או ישתמש בחלק הנפסק כמו שהוא, או יביא רצועה אחרת]. והטעם לכך שרצועה שנפסקה פסולה, כי נאמר, "וְיִקְשְׁרָתָם", ללמד שתהא קשירה תמה.

- י"מ שהכוונה לכך שתהא קשירה נאה, [תמים=נאה בלא מום], ואם יש קשר אחר ברצועה מלבד הקשר שקושרים בו בראשו, אין זו קשירה נאה.

- וי"מ שהכוונה לכך שתהא קשירה שלמה, [תמים=שלם], כלומר שתהא הרצועה הקושרת שלמה.

ולתפור את הרצועה מהצד הפנימי שאינו נראה – לפירוש רש"י, אין לעשות כן. ולפירוש רבינו תם, מותר לעשות זאת.

אורך הרצועות שחוץ לקשר

< **לדעת רב פפא – אם נפסקו הרצועות אחר הקשר שקושר בהם את התפילין לראשו, אף אם לא נשאר מהם אלא גרדומים** [=שיריים מועטים] **הרי זה כשר**.

< **ולדעת רמי בר חמא וריש לקיש – צריך שישאר מהם כשיעור אצבע צרדה**, [=האצבע שהיא סמוכה לאגודל ונקראת צרתה], ואם לא נשאר מהם כשיעור זה, הם פסולות.

- לדברי רב כהנא, שיעור אצבע צרדה הוא, כשיעור שבין אצבע לאמה כשמרחיקן זו מזו.

- ולדברי רב אשי, שיעור אצבע צרדה הוא, כשיעור שבין אגודל לאצבע כשמרחיקן זו מזו [והוא כפול מהשיעור הקודם].

רבה היה נותן את הרצועות הללו על כתפיו מאחוריו.

רב אחא בר יעקב היה קולע את הרצועות שלא ישתלשלו.

ומר בריה דרבינא היה תולה אותם לפניו כמו שאנו נוהגים.

קשר של תפילין הלכה למשה מסיני

לדברי רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת, הלכה למשה מסיני, שישים את הרצועות על ראשו, באופן שיראה הקשר כמין דל"ת.

[וכך, עם השי"ן שבבית של ראש, ועם היו"ד הנראה בתפילין של יד, בקשר קטן שעושים בה, יש כאן שם ש-ד-י].

לדברי רב נחמן יהיו **נוייהן לבר** [=כלפי חוץ]

- **יש מפרשים** שהכוונה לכך, שנוי התפילין, כלומר השם, יהיה נראה מבחוץ. [אולי צ"ל שהשי"ן יהיה נראה מבחוץ, והכוונה שכשעושים בעור הבתים צורת שי"ן, תהא כלפי חוץ ולא כלפי פנים].

- **ויש מפרשים** שהכוונה לכך, שנוי הרצועות, כלומר הצד החלק הצבוע שחור, יהיה כלפי חוץ.

[רב אשי היה יושב לפני מר זוטרא, ונהפכה לו רצועת התפילין, שאלו, וכי אינו מסכים לכך שצריך שיהיה הנוי כלפי חוץ, ענה לו, לא שמתני לב ובשוגג עשיתי זאת].

"וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ"

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לו

מִמֶּנָּךְ, תניא רבי אליעזר הגדול אומר, **אלו תפילין שבראש**. [רש"י מפרש, שבהם ניכר ששם ה' נקרא עליך, כי כתוב עליהם רובו של שם ש-ד-י. ותוס' פירשו, שבהם ניכר ששם ה' נקרא עליך, כי הם בגובה לעין כל].

"וְהִסְרֹתִי אֶת כַּפֵּי וְרֵאִיתָ אֶת אַחֲרַי וּפְנֵי לֹא יֵרְאוּ", אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, מלמד שהראה לו הקב"ה למשה **קשר של תפילין**. [שקשר של תפילין מאחורי העורף והקב"ה מניח תפילין כמבואר במסכת ברכות].

אמר רב יהודה: **קשר של תפילין צריך שיהא למעלה**, בגובה הראש ולא למטה בצואר, כדי שיהיו ישראל למעלה ולא למטה. וצריך שיהא **כלפי פנים**, כלומר באמצע כנגד הפנים, ולא בצד, [א"נ שיהיה הקשר כלפי פנים, והנוי כלפי חוץ], כדי שיהיו ישראל לפנים ולא לאחור.

מתי מברכים על התפילין

כל המצוות מברכים עליהם עובר [=קודם] לעשייתם, ומצוות תפילין אינה מתקיימת אלא בשעת הקשירה, ולכן מברכים עליהם **אחר ההנחה קודם הקשירה**.

דף לו

ברכות התפילין

תחילה מניחים תפילין של יד, ואחר כך תפילין של ראש, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ונחלקו הראשונים היאך מברכים.

שיטת רש"י

לכתחילה מברכים ברכה אחת בלבד על שני התפילין, קודם קשירת תפילין של יד, והיא ברכת "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להניח תפילין", [שמשמעותה שעכשיו הוא מתחיל להניח], והיא עולה לכל הנחת התפילין.

אולם אם סח בין הנחת תפילין של יד לבין הנחת תפילין של ראש, הפסיק בין הברכה להנחת תפילין של ראש, ולכן **עליו לברך ברכה בפני עצמה על תפילין של ראש, והיא "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על מצוות תפילין"** [שמשמעותה שעכשיו גומר את המצווה].

ואם סח בין תפילה של יד לתפילה של ראש, ולא בירך על של ראש, "על מצוות", עבירה היא בידו, וחוזר הוא מלצאת למלחמה, כשאר "הירא ורך הלבב", שיראים מעבירות שבידיהם.

שיטת רבינו תם ושימושא רבא

לכתחילה מברכים שתי ברכות על הנחת התפילין, ברכה אחת קודם קשירת תפילין של יד, והיא ברכת "להניח תפילין", על התחלת המצווה, **ואחת קודם קשירת תפילין של ראש, והיא "על מצוות תפילין"**, על גמר המצווה.

אולם, אם סח בין הנחת תפילין של יד לבין הנחת תפילין של ראש, הפסיק בין ברכת "להניח" להנחת תפילין של ראש, ולכן עליו לברך קודם קשירת תפילין של ראש שתי ברכות, "להניח" ו"על מצוות".

ואם סח בין תפילה של יד לתפילה של ראש, אף על פי שחזר ובירך על תפילה של ראש שתי ברכות, עבירה היא בידו, וחוזר הוא מלצאת למלחמה, כשאר "הירא ורך הלבב", שיראים מעבירות שבידיהם.

סדר הנחת תפילין וסדר חליצתן

סדר ההנחה – תחילה מניח של יד, ואחר כך מניח של ראש, שנאמר תחילה **"וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יְדֶיךָ"**, ואחר כך **"וְהָיוּ לְטָטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ"**.

סדר החליצה – תחילה חולץ של ראש, ואחר כך חולץ של יד, שנאמר, **"וְהָיוּ לְטָטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ"**, **"וְהָיוּ"** משמע שנים, וזה אמור לעניין תפילין של ראש, משמע, שכל זמן שתפילין של ראש מונחים, יש כאן שנים, ואם כן אין לחלוץ של יד תחילה, כי אז יהיו של ראש לבדם, אלא חולץ תחילה של ראש, ואחר כך של יד.

זמני הנחת תפילין

א. תחילת זמן הנחתן.

במסכת ברכות מבואר, שתחילת זמן הנחתן בשחר, הוא **משעה שיש אור, שיוכל אדם להכיר את חבירו בריחוק ארבע אמות**.

ואמרו כאן בגמרא, שאם היה משכים לצאת לדרך קודם אותו זמן, ומתיירא שמא יאבדו, רשאי להניחם קודם לכן, וכשיגיע זמן ממשמש בהן ומברך עליהן.

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לו

ב. זמן חליצת התפילין.

לדעת תנא קמא בברייתא – מותר להניח תפילין עד שתשקע החמה, אבל אחר כך צריך לחולצם. [וללשון שני בגמרא כך פסק רב נחמן].

ולדעת רבי יעקב – מותר להניח תפילין עד שתכלה רגל מן השוק, ורק אחר כך צריך לחולצם. [וכן דעת רב חסדא ורבה בר רב הונא, ולכן היו מתפללים בתפילין תפילת ערבית. וללשון ראשון בגמרא, גם רב נחמן פסק כן].

ולדעת חכמים – מותר להניח תפילין עד זמן שינה.

וכל זה, כשהיו תפילין עליו מבעוד יום, אבל חלצם לצאת לבית הכיסא או להיכנס לבית המרחץ, מאחר ששקעה חמה, הכל מודים שאינו חוזר ומניחם.

- מתוך פירוש רש"י משמע, שלדברי הכל בלילה לא נוהגת מצוות תפילין, ולכן אין להניחם מחדש אחר השקיעה, אלא שאם היו עליו מקודם לכן, נחלקו, אם צריך להסירם מעליו, או שאינו מחויב בכך.

- אולם התוס' כתבו, שלדעת רבי יעקב וחכמים, מצוות תפילין נוהגת בלילה, ולכן אין צריך להסירם מיד אחר השקיעה, אלא מאחר שחששו שמא יישן בהם, עשו תקנה להרחיק את האדם מן העבירה ואמרו שלא יהיו עליו כל הלילה, אלא עד כלות רגל מהשוק, או עד זמן שינה.

מצוות תפילין בלילה ובשבת

לדעת רבי יוסי הגלילי – מצוות תפילין אינה נוהגת אלא בימות החול, אבל אינה נוהגת לא בלילה ולא בשבתות וימים טובים, שנאמר בעניין תפילין, "וְשִׁמְרָתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָה מְיָמִים יְמִימָה" וכך הכתוב נדרש "מְיָמִים", ולא לילות. "מְיָמִים" ולא כל ימים, להוציא שבתות וימים טובים.

ולדעת רבי עקיבא – מצוות תפילין אינה נוהגת אלא בימות החול [והלילות בכלל] אבל אינה נוהגת בשבתות וימים טובים, כי נאמר בה, "וְהָיָה לְאוֹת עַל יְדָכָה וּלְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בָחֶזְק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרָיִם", ללמד, שאינה נוהגת אלא בימים שצריכים אות על כך שהוציאנו ה' ממצרים, להוציא שבתות וימים טובים, שהם גופם אות על כך שנאמר בהם "כִּי אוֹת הוּא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם". אבל בלילה נוהגת מצוות תפילין, ואין ללמוד את הכתוב, "וְשִׁמְרָתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָה מְיָמִים יְמִימָה" כדעת רבי יוסי הגלילי, כי לדעת רבי עקיבא, לא נאמר הכתוב הזה על מצוות תפילין, אלא על עשיית הפסח, שיש לשומרה בכל השנים.

השמר פן ואל

לדברי רבי אבין אמר רבי אילעא, כל מקום שאמרה תורה, "השמר מלעשות", "פן תעשה", "אל תעשה", הרי זו אזהרה גמורה, כאילו נאמר "לא תעשה", והעובר על האזהרה [אחר שהתרו בו], לוקה, ככל עובר באיסור לא תעשה.

ונחלקו רבי אליעזר ורבי יוחנן, האם כן הדין רק כשמשמעות הכתוב איסור מלעשות, או אף כשמשמעות הכתוב לעשות, כגון מצוות תפילין שלדעתם נאמר בה לשון שמירה, אבל לא נאמר בה השמר מלעשות, אלא "וְשִׁמְרָתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָה מְיָמִים יְמִימָה", שמשמעות הכתוב לעשות את החוקה כהלכתה.

לדעת רבי אלעזר – בזה, אין השמירה איסור לא תעשה, ולכן, העובר על הציווי הלמד מהכתוב הזה [שאין להניח תפילין בלילה], ומניח תפילין אחר שקיעת החמה, אינו לוקה.

ולדעת רבי יוחנן – גם בזה, השמירה היא איסור לא תעשה, ולכן, העובר על הציווי הלמד מהכתוב הזה, [שאין להניח תפילין בלילה], ומניח תפילין אחר שקיעת החמה, לוקה.

מסקנת הסוגיה לעניין

הנחת תפילין בלילה

גם לדעת האומרים שמצוות תפילין אינה נוהגת בלילה ויש להסירם בשקיעת החמה מותר להניחם לשם שמירה אם ירא שיאבדו.

ולדעת רב אשי, הלכה היא, שמצוות תפילין נוהגת בלילה, אבל אין מורים כן, שמא יניחו בלילה וישכחו וישנו בהם.

משמוש בתפילין

אמר רבה בר רב הונא: **חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה**, קל וחומר מציץ, ומה ציץ,

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לו

שאין בו אלא אזכרה אחת, אמרה תורה, "וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָמִיד", ללמד, שלא יסיח דעתו ממנו, תפילין, שיש בהן אזכרות הרבה, על אחת כמה וכמה.

תפילין של יד מצוות הנחתה על יד שמאל

< לדעת תנא קמא בברייתא – סתם יד האמורה בכל מקום היא שמאל, שכן מצינו כמה כתובים שנזכר בהם "יד" ו"ימין", ומאחר שהימין היא יד ימין, על כרחך היד, היא יד שמאל, [ואלו הם, "אַף זָדִי יָסְדָה אָרֶץ וַיִּמְיֶנִי טַפְחָה שְׁמַיִם", "יָדָה לַיָּתֵד וַתִּשְׁלַחנָה וַיִּמְיֶנָה לְהַלְמוֹת עַמְלִים", "לָמָּה תָּשִׁיב זָדָד וַיִּמְיֶנֶד מִקְרָב חִיקָד כְּלָה"], ומכאן, שכשאמרה תורה, "וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל זָדָד", הכוונה ליד שמאל. [ואף שמצינו ימין הקרויה יד, שנאמר, "וַיִּרְא יוֹסֵף כִּי יָשִׁית אָבִיו יָד יְמִינוֹ", אין זו "יד" סתם, כי מפורש בה "ימין", אבל כשלא מפורש מה היא, היא שמאל].

דף לו

< ולדעת רבי יוסי החורם [=שחוטמו משוקע. אי"נ על שם מקומו נקרא] ורבי נתן – דין זה שהנחת התפילין ביד שמאל למד מהכתוב "וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל זָדָד וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בַּיְתָד וּבְשַׁעֲרֵיךָ", שהוקשו הקשירה והכתיבה, ללמד, שכשם שהכתיבה היא בימין, [שכך רוב בני אדם כותבים], כך גם הקשירה היא בימין, ומאחר שקושר את התפילין ביד ימינו, על כורחו מניחה על שמאלו, כי לא יוכל להניח על היד שבה קושר.

< ולדעת רב אשי ותנא אחד – דין זה, שהנחת תפילין ביד שמאל, למד מהכתוב, "וְהָיָה לְאוֹת עַל זָדָדָה", שנכתבה היד בה"י כהה.

- לפירוש ראשון של רש"י, "ידכה" משמע לשון נקבה, ומכאן משמע שהכוונה ליד שמאל, שאין בה כח כנקבה.

- ולפירוש שני של רש"י, "ידכה" הוא נוטריקון "יד כהה", כלומר חלשה, והיא יד שמאל.

מי שאין לו זרוע

מתוך פירוש רש"י, משמע שנחלקו תנאים בדין גידם שאין לו זרוע אחת, [שאז הזרוע שיש לו היא ימינו ולא שמאלו, כי בה הוא משתמש], האם יניח על הזרוע שיש לו או לא.

- לדעת תנא אחד, מי שאין לו זרוע אחת, הרי זה פטור מהנחת תפילין לגמרי.

- ולדעת אחרים, גידם, שאין לו זרוע אחת, מניח תפילין על הזרוע שיש לו, ודין זה למד מהכתוב, "וְהָיָה לְאוֹת עַל זָדָדָה", הבא לרבות מי שיש לו יד מדולדלת.

אולם מתוך פירוש התוס' מבואר, שאין כאן מחלוקת, אלא מי שאין לו זרוע להניח עליה תפילין, פטור מהנחת תפילין לגמרי, אבל מי שיש לו זרוע, ואינו אלא גידם כף יד, מניח תפילין על הזרוע, שנאמר, "וְהָיָה לְאוֹת עַל זָדָדָה", לרבות מי שיש לו יד מדולדלת.

איטר

לעיל נתבאר, שמניחים תפילין ביד שמאל, שהיא היד החלשה, אמנם, כן הדין במי שרוב מעשיו בימין, ששמאלו היא ידו החלשה, אבל איטר, שרוב כוחו בשמאלו, מניח תפילין בימין, שהוא ידו החלשה.

ומי ששולט בשתי ידיו בשווה, מניח תפילין בשמאל ככל אדם.

ומי שכותב בימינו, ושאר מעשיו בשמאלו, יש להסתפק באיזה מהן מניח. ושמא יש לדמותו כשולט בשתי ידיו. [תוס'].]

מקום הנחת התפילין על היד ועל הראש

< מקום הנחת התפילין ביד הוא על הקיבורת. ופירש רש"י, שהכוונה לברדוו"ן בלע"ז, כלומר מקום שבו הבשר תפוח. ואומר רבינו תם, שהכוונה למקום התפוח בזרוע, [הוא האבר שבין המרפק לבית השחי]. ולא כדברי המפרשים, שהכוונה למקום התפוח שבקנה, [הוא האבר שבין המרפק לכף היד].

ואף על פי שנאמר בתורה "וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל זָדָד", על כרחך אין הכוונה לכף היד, אלא לקיבורת:

לדעת תנא קמא – יש ללמוד זאת בבניין אב, שכן מצינו לעניין הנחת תפילין של ראש, שציוותה תורה להניחם בגובה שבראש, ואם כן, הוא הדין לעניין הנחת תפילין של יד, יש

מסכת מנחות

פרק שלישי הקומץ רבה דף לז

להניחם בגובה היד [סמוך לכתף], ולא בכף היד למטה.

ולדעת רבי אליעזר – יש ללמוד זאת מהכתוב "וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ", ולא לאחרים, כלומר, תפילין של יד אינם נכרים לכל, אלא למניח, ולא יראו החוצה, ואם היה מקומם על כף היד, הם נראים לכל.

ולדעת רבי יצחק – יש ללמוד זאת מהכתוב "וְשָׂמֶתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וְקִשְׁרֹתֵיכֶם אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם", המקיש את הקשירה ללב ללמד שיתן את התפילין כנגד הלב וזו הקיבורת שבזרוע. [וכן נהגו רבי חייא ורב אחא בריה דרב אויא שהיו מכוונים את התפילין כנגד לבם].

< **מקום הנחת התפילין בראש הוא בקדקד, מקום שמוחו של תינוק רופס [=רד].**

ואף על פי שנאמר בתורה "וּלְטוֹטַפַּת בֵּין עֵינֶיךָ", על כרחך אין הכוונה בין העיניים ממש,

אלא בקדקוד שהוא מעל בין העיניים :

לדעת תנא קמא – דין זה למד בגזרה שווה, שנאמר כאן **"בֵּין עֵינֶיךָ",** ונאמר לעניין איסור קרחה **"וְלֹא תִשְׂיֵמוּ קְרָחָה בֵּין עֵינֶיכֶם לְמֵת",**

ללמד, שכשם ששם האיסור הוא בראש עצמו ששייך בו קירוח, ולא בין העיניים ממש, אף כאן, הכוונה לראש עצמו, ולא בין העיניים.

ולדעת רבי יהודה – דין זה למד בבניין אב, שכן מצינו לעניין הנחת תפילין של יד, שמקום הנחתן ביד, שהוא מקום ששייך בו רק סוג אחד של נגעים, [נגעי בשר], ואם כן, הוא הדין לעניין תפילין של ראש, יהיה מקום הנחתן, מקום ששייך בו רק סוג אחד של נגעים, וזה יתכן אם מקום הנחתן בראש, שיש בו סוג אחד של נגעים, [נגעי שער], אבל אם היה מקום הנחתן בין העיניים, היה זה מקום שיש בו שני סוגי נגעים, [בגבות נגעי שער, בבשר נגעי בשר].

מי שיש לו שני ראשים

פלימו שאל מרבי – מי שיש לו שני ראשים באיזה מהם מניח תפילין.

ענה לו רבי – [מאחר שהדבר לא יתכן, אין זה אלא שרצית לצחוק ממני, לפיכך כדי לכפר על כך], או קבל עליך עונש גלות, או קבל עליך להיות בנידוי.

ותוך כדי דיבור נכנס אדם ואמר – נולד לי תינוק בכור, שיש לו שני ראשים, כמה סלעים עלי לתת לכהן, [חמשה סלעים כדין בכור יחיד, או עשרה סלעים כאילו שניהם בכורים].

אמר אותו זקן – חייב לתת עשרה סלעים, כי מאחר שיש לו שני ראשים, הרי הוא כשני בני אדם, ומאחר שיש לו גוף אחד, שהוא פטר רחם, והוא הגוף של שניהם, הרי שניהם בכורים. [ולכאורה מתוך תשובתו יש ללמוד שמי שיש לו שני ראשים מניח תפילין על שניהם].

והקשו על כך – הלא בכור שמת בתוך שלושים יום, אין צריך לפדותו, וזה שיש לו שני ראשים, ודאי לא יחיה, אם כן, מדוע צריך פדיון כלל.

וענו על כך – מאחר שעתה עדיין הוא חי יש לפדותו.

גילוי תפילין של יד

אף על פי שנאמר **"וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ",** ולא לאחרים, ללמד, שתפילין של יד אינם אות אלא למניח עצמו, אין קפידה אם רואים אותם אחרים, כי לא בא הכתוב לומר שיש להסתירם, אלא ללמד שמקומם הוא במקום ביד שבדרך כלל מוסתר, אבל אם מניח באותו מקום, יצא ידי חובה, אף אם אינו מולבש על הזרוע, והכל רואים את התפילין.

כמה מצוות יש בציצית

< **לדעת תנא קמא של משנתנו – ארבע ציציות אינן כשרות זו בלא זו, כי כולם מצווה אחת,** ומי שיש לו שלוש ציציות בבגדו לא קיים מצווה כלל. ולפיכך :

- אם הטיל בסדין של פשתן שלוש ציציות של צמר, מאחר שאין כאן מצוות ציצית, יש כאן איסור כלאים.

- ואם היתה לו טלית בעלת חמש כנפות, מטיל ציצית על ארבע כנפות ודיו, כי לא נאמר להטיל ציצית בכל קרן, אלא ארבע ציצית בבגד.

- ואם יצא לרשות הרבים בשבת, בטלית שיש בה ציצית רק על שלוש מכנפותיה, חייב חטאת, כי מאחר שאין בהן מצווה, הרי הם משא,

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף לה

ונמצא מטלטל ברשות הרבים. [ולדעה זו, מי שנפסקה אחת מציציותיו בשבת, אם הוא ברשות הרבים, שיש בטלטול בה איסור תורה, חייב לפשוט בגדו, אף אם יתבזה בכך. אבל אם הוא בכרמלית, שאין הטילטול אסור בה אלא מדברי חכמים, רשאי ללכת בבגדו, ואינו צריך להתבזות, כי גדול כבוד הבריות שדוחה איסורים מעין זה].

< **ולדעת רבי ישמעאל – ארבע ציציות הן ארבע מצוות נפרדות**, [ואף שמחויב להטיל ארבעתן כדי לצאת ידי חובה, מכל מקום גם אם לא הטיל את כולן, כל אחת שהטיל בבגד, יש בה מצווה], ולפיכך:

- אם הטיל בסדין של פשתן שלוש ציציות של צמר, מאחר שיש כאן מצוות ציצית, אין כאן איסור כלאים.

- ואם היתה לו טלית בעלת חמש כנפות, מטיל ציצית על חמש הכנפות, כי המצווה היא להטיל ציצית בכל קרן.

- ואם יצא לרשות הרבים בשבת, בטלית שיש בה ציצית רק על שלוש מכנפותיה, פטור מחטאת, כי מאחר שיש בהן מצווה, אינן כמשא.

ואמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי ישמעאל.

ומסקנת הגמרא שאין הלכה כמותו.

האי מאן דבצריה לגלימיה

לא עביד ולא כלום

מי שחתך קרן אחת מבגד שיש בו ארבע כנפות, לא פטרו מציצית, **כי עשה אותו בגד של חמש כנפות**, וכל שיש בו ארבע כנפות או יותר, חייב בציצית.

האי מאן דצייריה לגלימיה

לא עבד ולא כלום

לפירוש ראשון של רש"י – **מי שכפל את טליתו, וקשרה**, ותלה את הציצית בקרנות הכפל, לא קיים מצוות ציצית, כי מאחר שסופו לפושטה, אין הכנפות נחשבות אלא כמו שהוא פתוח.

ולפירוש שני של רש"י – **מי שכפל את קרנות טליתו, וקשרם**, כדי שלא תהא להם צורת קרנות ותהא פטורה מציצית לא עשה כלום ועדיין הבגד חייב כמי שיש לו ארבע כנפות, כי מאחר שסופו לפשוט את הקשרים, הכנפות נחשבות כמי שהן פתוחות.

האי מאן דחייטיה לגלימיה

לא עבד ולא כלום

לפירוש ראשון של רש"י – **מי שכפל את טליתו, ותפרה**, ותלה את הציצית בקרנות הכפל, לא קיים מצוות ציצית, כי אף שתפרה, ודאי סופו לחזור ולפושטה, שאם לא כן למה לא חתך את הקיפול, ומאחר שסופו לפושטה, אין הכנפות נחשבות אלא כמו שהוא פתוח. [ואולם בפרק רביעי משמע, שבאופן הזה אינה נחשבת אלא כפתוחה].

ולפירוש שני של רש"י – **מי שכפל את קרנות טליתו, ותפרם**, כדי שלא תהא להם צורת קרנות ותהא פטורה מציצית לא עשה כלום, כי אף שתפרם, ודאי סופו לחזור ולפושטם, שאם לא כן למה לא חתך את הקיפול, ומאחר שסופו לפושטם, הכנפות נחשבות כמי שהן פתוחות.

סליק פרק הקומץ רבה

פרק רביעי התכלת

דף לה

[במדבר ט"ו ל"ז-מ"א]

ויאמר ה' אל משה לאמר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וּנְתַנוּ עַל צִיצִית הַכְּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לְאֻלֵּיכֶם. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.

[דברים כ"ב י"ב]

גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהּ.

מסכת מנחות
פרק רביעי התכלת דף לה

מצוות ציצית

נאמר לבני ישראל, "וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל פְּנֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַפָּנֶף פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ".

ומתוך שנאמר, "וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל פְּנֵי בְּגָדֵיהֶם" למדנו, שיש לתת על כנפות הבגד ציציות, כלומר פתילים.

ומתוך שנאמר, "וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַפָּנֶף", להקיש את הציצית לכנף הבגד, למדנו שהציצית תהא מאותו מין שהבגד עשוי, כלומר מפשתים, [שכן רוב בגדיהם היו מפשתים].

ומתוך שנאמר "פֶּתִיל תְּכֵלֶת", למדנו, שתהא הציצית מצמר צבוע תכלת, [שכן הוא ביאור תכלת בכל מקום, צמר צבוע תכלת כמבואר במסכת יבמות].

ואם כן יש לתת ציציות של לבן [=פשתים] וציציות של תכלת [=צמר].

לדעת רבי – שני מינים אלו מעכבים, כלומר, אין המצווה מתקיימת, אלא כשייתן ציציות משני מינים אלו, לבן ותכלת, אבל אם נתן ציציות ממין אחד בלבד, לא נתקיימה המצווה, שנאמר בעניין "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ" בלשון יחיד, ללמד שכל האמור בעניין, כלומר פשתים ותכלת, הכל דבר אחד, ואם לא נתן משני המינים, אין זו ציצית, אלא חצי ציצית ולא נתקיימה המצווה.

ולדעת חכמים [=רבי יצחק משום רבי נתן משום רבי יוסי הגלילי משום רבי יוחנן בן נורי] – אין שני המינים מעכבים, כלומר, המצווה מתקיימת גם אם נתן ציציות ממין אחד בלבד, שכשאמרה תורה "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ" בלשון יחיד, הכוונה לכל אחד מהמינים בפני עצמו, שכל אחד בפני עצמו יש בו קיום מצוות ציצית, ולכן, אם נתן ציציות מפשתים בלבד, או מתכלת בלבד, קיים מצוות ציצית. >ואם משנתנו כדעת חכמים, זהו ששנינו, "התכלת אינו מעכב את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת", כי הציצית כשרה במין אחד בפני עצמו.<

סדר הטלת הציציות בבגד

א. ברוב הבגדים [שהם מפשתים].

לדברי כל האמוראים בסוגיה, יש להקדים את נתינת הציצית של הלבן [=פשתים], ואחר כך לתת את הציצית של התכלת [=צמר], שנאמר תחילה, "וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַפָּנֶף", ללמד על נתינת הלבן, ואחר כך נאמר "פֶּתִיל תְּכֵלֶת", ללמד על נתינת התכלת, ומכאן, שיש להקדים את הלבן לתכלת.

אמנם בדיעבד, אם הקדימו את נתינת התכלת לנתינת הלבן, אף על פי שהציצית כשרה, מכל מקום, מאחר שלא נתן כפי הסדר, לא קיים מצוות הקדמה [של התכלת], ואין זו מצווה מן המובחר. >ולדברי רמי בר חמא, אם משנתנו כרבי, זהו ששנינו, "והלבן אינו מעכב את התכלת", שאף על פי שלכתחילה יש להקדים את הלבן, מכל מקום, אין הדבר מעכב, ואם הקדים את התכלת, הציצית כשרה.<

ב. בבגד תכלת [של צמר].

לדעת רמי בר חמא – מאחר שבבגד צמר, התכלת היא מן הכנף, ובה מתקיים הכתוב הראשון, "וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַפָּנֶף", יש להקדים את נתינת התכלת לנתינת הלבן. >ולדברי רמי בר חמא, אם משנתנו כרבי, זהו ששנינו, "התכלת אינו מעכב את הלבן", שאף על פי שבבגד כזה, לכתחילה יש להקדים את התכלת, מכל מקום, אין הדבר מעכב, ואם הקדים את הלבן, הציצית כשרה.<

ולדעת רבא – אף בבגד שכולו תכלת, יש להקדים את נתינת הלבן, כי כשאמרה תורה "וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַפָּנֶף", לא התכוונה לכל בגד בפני עצמו, שיש להקדים את נתינת הציצית שהיא ממינו, אלא על כלל הבגדים דברה, שתחילה יש לתת את הציצית שהיא ממין הבגדים, שרובם פשתים, ואחר כך את הציצית שהיא תכלת.

דין גרדומין

מבואר בגמרא, שלדעת רבי, האומר, שאין מצוות ציצית אלא בשני המינים יחד, לבן תכלת, [וצריך שיהיה בהם שיעור כפי שיתבאר בעזה"י בדף ל"ט], מכל מקום, אם אחר שנעשית הציצית כהלכתה משני המינים, נפסקו [כל] החוטים של מין אחד, עד שנשאר מהם מעט, אם אותו מעט יש בו כדי שיעור

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף לט

עניבה, [כלומר שניתן לעשות קשר עניבה מאותו שיור], **הציצית כשרה**. <ולדברי רבא, אם משנתנו כרבי, על עניין זה שנינו, "התכלת אינו מעכב את הלבן, והלבן אינו מעכב את התכלת", שדיי במין אחד שיש בו שיעור שלם, ומעתה אף אם חסר מהמין השני עד שיעור כדי עניבה, אין הדבר מעכב.>

- ונסתפקו בגמרא האם שיעור זה הוא כדי שיעשו עניבה מכל חוט בפני עצמו, או שיעשו עניבה מכל החוטים יחד.

- וכשהחוט עבה, ואי אפשר לעשות בו עניבה, אבל אם היה חוט דק באורך הזה, היה אפשר לעשות בו קשר עניבה, גם החוט העבה נחשב כיש בו שיעור עניבה, כי בכך שהוא עבה וניכר יותר מהדק, הוא עדיף, ואין השיעור תלוי בכך שבמציאות ניתן לעשות את העניבה, אלא שיש בו שיעור מסוים, [שהוא שיעור עניבה בחוט דק], וכשהוא עבה, הוא גדול יותר מהדק, ואם הדק כשר, כל שכן שהעבה כשר.

- וי"מ שכל זה כדעת רבי ששני המינים מצווה אחת, ולכן בכך שחצייה קיים בשלימות, הוא מועיל שלא לפסול החצי שנפסק עד שיעור עניבה. אבל לדעת חכמים, מאחר שכל מין מצווה בפני עצמה, לא תועיל האחת לחברתה, ואם נפסקו ממין אחד עד שיעור עניבה, אין המין השלם מועיל להכשיר את המין שנפסק, וכל מין שנפסק בו אפילו חוט אחד, הרי זה פסול, כי אין דבר שלם להועיל לו.

- וי"מ שלא מסתבר שסוגיה זו שלא כדעת חכמים, ולכן גם לדעת חכמים הדין כן, שאם נפסקו שני חוטים, השניים השלמים מועילים להכשיר.

- וי"מ שאמנם סוגיה זו כדעת רבי, אבל לא נאמר כאן שלדעתו הציצית כשרה רק כשנשאר בחוטים שנפסקו כדי עניבה, אלא אף כשנפסקו החוטים מתחילתם, ולא נשאר בהם אלא כלשהו, המין השלם מועיל להכשיר. ולעניין זה חכמים חולקים עליו, אבל אם נשאר כדי עניבה, גם חכמים מודים שהשלמים מועילים להכשיר.

קשר על כל חוליא

מבואר בסוגיה, שבציצית יש גדיל וענף, הגדיל הוא החלק שהחוטים כרוכים יחד, והענף הוא החלק שהחוטים פתוחים, וכמו כן מבואר, שהגדיל עשוי מחוליות חוליות, [בכל חוליא, אחד מהחוטים נכרך סביב החוטים האחרים], ובסוף הגדיל עושים קשר, כדי שלא יפתח.

ולדעת רבא – מתוך הדין המבואר לעיל, שהציצית כשרה גם אם נפסקה, ונותרו בה רק גרדומים מחוץ לגדיל, יש ללמוד, שצריך לעשות קשר בין כל חוליא לחוליא, שכן כשנותר חוץ לקשר שבסוף הגדיל רק חוט כלשהו, הקשר עומד להיפתח, ואם הוא קשר יחידי, כשהקשר הזה יפתח, כל הגדיל יפתח עמו, ואין כאן גדיל, ורק אם נאמר, שיש קשר בין כל חוליא וחוליא, לא יפתח כל הגדיל, כשיהיה חוצה לו חוט כלשהו, כי כשיפתח הקשר החיצון, תפתח עמו רק חוליא אחת, אבל שאר הגדיל יעמוד במקומו.

אולם – יש לדחות ראיה זו, כי יתכן, שהדין האמור לעיל, שהציצית כשרה כשנפסקה ונותרו בה גרדומים, אמור רק בציצית שעשו לה קשר נוסף על החיצון, אבל אין חיוב בדבר, וניתן לעשות בלא קשר נוסף, ואם לא נעשה לה קשר נוסף, באמת אינה כשרה על ידי גרדומים.

דף לט

קשר העליון דאורייתא

כבר נתבאר, שהציצית עשויה ענף וגדיל, ובגדיל יש קשרים לשומרו שלא יפתח. ואולם לדעת רבה אף שרוב הקשרים נעשים לשמור על הגדיל שלא יפתחו חוליותיו ויבטל מהיות גדיל, קשר אחד יש לעשות מדין תורה, [הלכה למשה מסיני], ולכן אפילו אם ניתן לכרוך את הגדיל שלא יפתח בלא קשירה, צריך לעשות בו קשר אחד.

והראיה על כך, שיש לעשות בציצית קשר, שכן נאמר, "לא תלבֹּשׁ שְׁעֵטָנוּ צֶמֶר וּפְשָׁתִים יַחְדָּו" ונסמך לו "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ", ללמד, שאף שהכלאים אסורים, בציצית [שהיא צמר בבגד פשתים] הכלאים מותרים, ואם לא היתה חובה לעשות בציצית קשר, אין בציצית שום כלאים, שכן הכנסת חוטי צמר בבגד פשתים בלא קשירה, אינה כלאים, [=התוכף תכיפה אחת אינו חיבור], ומתוך שהוצרכה תורה להתיר כלאים בציצית, על כרחך יש בהם כלאים, והוא מחמת הקשר שבהם.

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף לט

- **לפירוש רש"י**, הקשר שהוא מהתורה, הוא **הקשר שבסוף הגדיל, הסמוך לענף**.

- **ולפירוש שני של רש"י** המובא בתוס', הקשר שהוא מהתורה, הוא **הקשר שבתחילת הגדיל, הסמוך לכנף הבגד**.

נפסק החוט מעיקרו

אמר רבה בר רב אדא אמר רב אדא אמר רב: אם נפסק החוט מעיקרו, כלומר, שנפסק ראש החוט המחובר לטלית, **הציצית פסולה**, ואין זה סותר את הדין [המבואר לעיל], שגרדומים כשרים, כי אין גרדומים כשרים אלא כשנשאר שיעור כלשהו או כדי עניבה.

חוט של כרך עולה מן המניין

כבר נתבאר, שחלק מהציצית הוא גדיל, כלומר בחלק מאורך הציצית כל החוטים כרוכים יחד, על ידי חוט אחד שסובב אותם.

ומבואר בסוגיה, שאין צריך להביא חוט אחר לכרוך בו את חוטי הציצית להיות גדיל, אלא יכרכו את החוטים באחד מחוטי הציצית, כי אותו חוט שבו כורכים את שאר החוטים, עולה גם הוא למניין [שמונה] חוטי הציצית.

ונחלקו אמוראים מי הוא בעל המימרא הזו:

לדברי רבה – רב אמר את הדין הנ"ל.

ולדברי רב יוסף – שמואל אמר את הדין הנ"ל.

ולדברי רבה בר בר חנה – רבי יאשיה דמן אושא אמר את הדין הנ"ל.

שיעור ענף ושיעור גדיל

כבר נזכר, שבציצית יש גדיל וענף, הגדיל הוא החלק שהחוטים כרוכים יחד, והענף הוא החלק שהחוטים פתוחים, וכמו כן נזכר, שהגדיל עשוי מחוליות חוליות, [בכל חוליא, אחד מהחוטים נכרך סביב החוטים האחרים].

- **לדעת כמה אמוראים** [רבה משמיה דשמואל. ורב יוסף משמיה דרב. ועוד], **עיקר מצוות ציצית, שיהא שליש גדיל ושני שליש ענף. אולם אין הדבר מעכב את הכשר הציצית, ולכן גם אם היה הענף מרובה, והגדיל חוליא אחת. או שהיה הגדיל מרובה, והענף מיעוט. הציצית כשרה. אולם אם היה הכל גדיל בלא פתיל** [=ענף] **כלל**, [ולכאורה הוא הדין אם היה הכל פתיל בלא גדיל כלל], **לדעת רב, הציצית פסולה**.

- **ולדעת רבה בר בר חנה, הציצית כשרה כשכולה גדיל, או כשכולה פתיל** [=ענף], שנאמר במקום אחד "פְתִיל", ונאמר במקום אחד "גְדִיל", ללמד שבין אם כולה גדיל, ובין אם כולה פתיל, היא כשרה.

מניין החוליות

- לדברי רב הציצית כשרה [בדיעבד] אפילו אם אין הגדיל אלא חוליא אחת, [כמבואר לעיל].

- אולם בברייתא שנינו, שאין לפחות משבע חוליות, [כנגד שבעה רקיעים], **ולא להוסיף על שלוש עשרה חוליות**, [כנגד שבעה רקיעים וששה אווירים שבין הרקיעים]. [על שם שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע כפי שיתבאר בעזה"י בדף מ"ג דימו את סידורה של הציצית שהיא תכלת לסידור הרקיעים].

ויתכן שאין מחלוקת בין הברייתא לדברי רב כי הברייתא מדברת במניין החוליות לכתחילה כשעושה את הגדיל שליש מהציצית ורב לא אמר אלא שבדיעבד אם עשה חוליא אחת הציצית כשרה.

ומכל מקום היום אין נוהגים כדברי הברייתא, כי כל זה בזמנם שהיה להם תכלת אבל היום שאין לנו תכלת אין להקפיד שיהיה סידור החוליות כרקיעים. **והמנהג לעשות ארבעה חוליות**, שהם בין חמשה קשרים, וכתב רש"י, שהטעם לכך, כי מבואר בדף מ"ג שהציצית שקולה ככל התורה כולה, ולפיכך עושים בה חמישה קשרים, כדי שעל ידי זה יהיה בה מניין תרי"ג כמניין המצוות, שמניין ציצית עולה 600, ועם שמונה חוטים, וחמישה קשרים, עולה תרי"ג.

מניין החוטים

מניין חוטי הציצית הם **שמונה**, שמתחילה לוקחים **שני חוטי לבן ושני חוטי תכלת**, ומכניסים אותם בחור הטלית עד חציים, וכשהם **נכפלים ויוצאים משני צידי החור**, נמצא שיוצאים מהבגד ארבעה חוטי לבן, וארבעה חוטי תכלת.

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף לט

ולדעת רב, דין זה שיש להביא ארבעה חוטים, למד מהכתוב "גְּדִלִים", שכן גדיל משמעתו לכל הפחות שני חוטים, שכן אי אפשר לגדול חוט אחד, ומיעוט רבים שנים, ומתוך שנאמר גדיל בלשון רבים, הרי כאן ארבעה, וכשיכניסם בחור הבגד, יהיו שמונה חוטים יוצאים ממנו. [והכתוב "פְּתִיל" בא ללמד, שאותו גדיל יש לפותלו מתוכו. י"מ שהכוונה לכך שהחוט שבו כורכים את הגדיל, הוא ממניין החוטים של הגדיל ואין צריך לכרוך בחוט נוסף. וי"מ שהכוונה לכך שיש לעשות פתיל כלומר ענף תחת הגדיל].

[ולא נתבאר האם גם לדעת לרבה בר בר חנה, יש לעשות ציצית משמונה חוטים].

סדר החוליות

לצורך עשיית החוליות, מניח חוט ארוך יותר מהאחרים, שהוא נכרך עליהם, וכך נעשים חוליות הגדיל.

והיו מניחים שני חוטים ארוכים, אחד של לבן, ואחד של תכלת, חוליא ראשונה היו כורכים בחוט של לבן, ואחר כך חוליא שניה בחוט של תכלת, שנאמר תחילה "צִיצַת הַכֶּנֶף", כלומר חוט לבן [כמבואר בדף ל"ח], ואחר כך נאמר "פְּתִיל תְּכֵלֶת", ללמד שהלבן קודם לתכלת, וכסדר הזה היו שאר החוליות, אחת לבן ואחת תכלת, אלא שחוליא אחרונה גם היתה של לבן, ולא היו מסיימים בתכלת, שכן הלבן חשוב מהתכלת, [שהקדימו הכתוב כנ"ל], ולכן בו יש לסיים, כי מעלין בקודש ואין מורידים, ואין ראוי שסוף הציצית יהיה פחות חשוב מתחילתו.

ולדעת רבי כל חוליא יש בה שלוש כריכות.

אלו מיני בגדים חייבים בציצית

[כשיש בהם ארבע כנפות]

< **לדעת רוב האמוראים בסוגיה**, וכן לדעת רבי ישמעאל אליבא דתנא אחד – **כל הבגדים** [שיש להם ארבע כנפות] **חייבים בציצית מדין תורה, בין בגד צמר, ובין בגד פשתים, ובין בגד משאר מינים.**

- מתוך דברי רבא משמע שדין זה למד מהכתובים (א) "וּנְתָנוּ עַל צִיצַת הַכֶּנֶף". (ב) "... צֶמֶר וּפְשֵׁתִים יִחָדּוּ. גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת כְּסוּתָךְ ...", [שמכתוב אחד משמע שהציצית ממין הבגד, ומכתוב שני משמע שהציצית מצמר ופשתים, וכדי שלא יהיו סותרים זה את זה, יש להעמידם בבגד משאר מינים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

- ומתוך הברייתא משמע, שיש ללמוד דין זה בבניין אב, שכן מצינו במקום אחר, שאין חילוק בין בגדי צמר ופשתים, לבין שאר בגדים, ואם כן, הוא הדין לעניין ציצית. [רש"י מפרש, שבברייתא דרשו מהכתוב בעניין נגעים, "וְהִבְגַּד פִּי יְהִי בּוֹ נֶגַע צָרְעַת בְּבָגַד צֶמֶר אוֹ בְּבָגַד פְּשֵׁתִים", "אוֹ בְּבָגַד", לרבות שאר בגדים, שכולם דין אחד להם לעניין נגעים כדין בגדי צמר ובגדי פשתים. ותוס' פירשו, שבברייתא דרשו מהכתוב בעניין שרצים, "וְכָל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמַתָּם יִטְמָא מִכָּל פְּלִי עֵץ אוֹ בָּגַד ...", "אוֹ בָּגַד", לרבות שאר בגדים, ללמד שכל הבגדים דינם שווה].

< **ולדעת רב נחמן** וכן לדעת רבי ישמעאל אליבא דתנא אחד – **מדין תורה, אין חייבים בציצית אלא בגד צמר או בגד פשתים** [שיש להם ארבע כנפות], **אבל בגדים משאר מינים, מדין תורה פטורים מציצית, ורק מדברי חכמים, הם חייבים בציצית.** [ומאחר שנתנית הציצית בשאר בגדים אינה דין תורה, לא הותר בהם איסור כלאים, ואין לתת בהם ציצית של חוטי צמר עם חוטי פשתן, כפי שיתבאר להלן בעזה"י].

- ומבואר בברייתא, שדין זה למד בבניין אב, שכן בכמה מקומות נאמרו בתורה בגדים סתם, בלא לפרש ממה הם עשויים, [ובכלל זה מה שנאמר בעניין ציצית, "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצַת עַל כְּנֵפֵי בְּגָדֵיהֶם"], ובמקום אחד פירשה תורה, בגד צמר ובגד פשתים, ["וְהִבְגַּד פִּי יְהִי בּוֹ נֶגַע צָרְעַת בְּבָגַד צֶמֶר אוֹ בְּבָגַד פְּשֵׁתִים"], ומכאן, שאף בשאר מקומות, שלא נתפרש בהם מין הבגד, הכוונה לבגדי צמר או לבגדי פשתים ולא לבגדים משאר מינים.

מאלו חוטים הציצית נעשית

< **דעת רבא**, [ונראה שכן דעת שמואל משמיה

דלוי, ורחבה אמר רב יהודה].

בעניין זה נאמרו שני כתובים. (א) "וּנְתָנוּ עַל צִיצַת הַכֶּנֶף", ללמד, שתהא הציצית ממין הבגד. (ב) "... צֶמֶר וּפְשֵׁתִים יִחָדּוּ. גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת כְּסוּתָךְ ...", ללמד, שיהיו הגדלים

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מ

מצמר ופשתים. ומשני כתובים אלו יש ללמוד שני דינים.

ב. חוטי צמר וחוטי פשתים – כשרים לכל מיני הבגדים, ואף כשיש צמר ופשתים יחדיו, שנאמר "צמר ופשתים יחדו. גדלים תעשה לך" ללמד שאין בציצית איסור כלאים. ולכן החוטים הללו כשרים בין לבגדי צמר, [והפשתים אינה כלאים בו, ולכן, אפילו אם כל ארבעת החוטים הם פשתים, אין כאן איסור כלאים]. ובין לבגדי פשתים, [והצמר אינו כלאים בו, ולכן אפילו אם כל ארבעת החוטים הם צמר, אין כאן איסור כלאים]. ובין לבגדים משאר מינים כגון משי, [ואפילו נתן בהם שני חוטים לבן של פשתים, ושני חוטים תכלת של צמר, אינם כלאים זה בזה, כי לדעתו חיוב ציצית בכל הבגדים הוא דין תורה, והרי זה כלאים במקום מצוות ציצית, שאין בהם איסור].

א. חוטים משאר מינים – כשרים לבגד שהוא ממין החוט. כלומר חוט של משי, כשר לבגד משי. וחוט של צמר גמלים, כשר לבגד של צמר גמלים.

ל דעת רב נחמן.

- מדין תורה אין חיוב ציצית אלא בבגד צמר או בבגד פשתים [כמבואר לעיל], ומאחר שאין מצוות ציצית אלא בבגדים אלו, לא התירה תורה איסור כלאים של ציצית צמר ופשתים אלא בבגדים אלו.

ולכן, רק בבגדי צמר או פשתים, ניתן לתת שני חוטי צמר יחד עם שני חוטי פשתים, ואפילו ארבעה חוטי צמר בבגד פשתים, או ארבעה חוטי פשתים בבגד צמר, וכל שכן ארבעה חוטי צמר בבגד צמר, או ארבעה חוטי פשתים בבגד פשתים.

- אבל בשאר בגדים, אין חיובם בציצית מדין תורה אלא מדברי חכמים, ולא הותר בהם איסור כלאים של ציצית.

ולכן, אין לתת בהם שני חוטי צמר עם שני חוטי פשתים, אלא ארבעה חוטי צמר, או ארבעה חוטי פשתים, [ולכאורה הוא הדין לשני חוטים ממין הבגד עצמו].

[ושני חוטים צמר או פשתים].

דף מ

סדין בציצית

לשון ראשון בפירוש רש"י.

לעיל נתבאר, שמסמיכות הכתובים, "צמר ופשתים יחדו", "גדלים תעשה לך", יש ללמוד, שאף שאסרה תורה בגד כלאים, [לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו], בציצית הדבר מותר, ולכן, בין בבגד צמר, ובין בבגד פשתים, נותנים חוטי צמר [של תכלת] עם חוטי פשתים [של לבן].

וכאן בסוגיה מבואר שאין הדין הזה מוסכם על הכל אלא נחלקו בו חכמים.

לדעת בית הלל [שהלכה כמותם] – יש לדרוש את הכתובים הסמוכים הללו כנ"ל, ללמד שכלאים מותרים בציצית.

ולדעת בית שמאי ורבי אליעזר ברבי צדוק – אין לדרוש את הכתובים הסמוכים הללו כנ"ל, וכלאים אסורים גם בציצית.

ומכל מקום, אף על פי שלדברי בית הלל, הכלאים מותרים בציצית, מודים הם, שבירושלים לא היו מטילים ציצית של צמר בסדין של פשתים. וביאר רבי, שהטעם לכך, כי חכמים אסרו את הדבר, משום שאין העם בקיאים לחלק בין ציצית לשאר בגדים, ואם היו נוהגים ללכת בציצית של כלאים, היו באים להתיר לעצמם כלאים גם בשאר בגדים. [כן נתבאר מתחילה כוונת הגמרא "לפי שאין בקיאים", אולם מסקנת הגמרא שונה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

לשון שני בפירוש רש"י.

לדברי הכל יש לדרוש את הכתובים הסמוכים הללו כנ"ל, ללמד שכלאים מותרים בציצית.

ולכן,

לדעת בית הלל [שהלכה כמותם] – סדין של פשתון חייבת בציצית, ויש לתת בה שני חוטי פשתים של לבן, ושני חוטי צמר של תכלת, ככל הבגדים החייבים בציצית.

וכן דעת רבי אליעזר ברבי צדוק – אלא שלדבריו, אף שכן הוא הדין, העם בירושלים לא היו נוהגים כן, [מחמת איזו טעות, ועד כדי כך

היו טועים בדבר], שאם היו רואים מישהו נותן ציצית בסדינו, היה הדבר תמוה בעיניהם.

ולדעת בית שמאי – אף שכן הוא דין התורה, שיש לתת ציצית בסדין, מכל מקום **חכמים אסרו את הדבר, משום שאין העם בקיאים** לחלק בין ציצית לשאר בגדים, ואם היו נוהגים ללכת בציצית של כלאים, היו באים להתיר לעצמם כלאים גם בשאר בגדים. [וכנ"ל].

לפי שאין בקיאים

כבר נתבאר, שאף שמדין תורה יש לתת ציצית של צמר בסדין של פשתים, ואין בדבר איסור כלאים, אסרו חכמים את הדבר, לפי שאין בקיאים. [לפירוש הראשון, דין זה כבית הלל, ולפירוש השני, דין זה כבית שמאי]. ונאמרו בגמרא כמה ביאורים, במה לא היו בקיאים, שהוצרכו לאסור את הדבר.

א. אין בקיאים לחלק בין ציצית לשאר בגדים.

מתחילה רצו לומר, שהטעם שגזרו חכמים, שלא לתת ציצית בסדין הוא, משום שאין העם בקיאים לחלק בין ציצית לשאר בגדים, ואם היו נוהגים ללכת בציצית של כלאים, היו באים להתיר לעצמם כלאים גם בשאר בגדים.

- אולם דחו זאת, כי ניתן לתקן את חוסר הידע הזה של העם, על ידי שיבארו זאת בזמן הדרשה שהיו החכמים דורשים לכל העם בשבת, וכך ידעו, שבציצית בלבד הכלאים מותרים, אבל בשאר בגדים הם אסורים.

ב. גזרה משום קלא אילן.

לאחר מכן אמרו שהטעם שגזרו חכמים שלא לתת ציצית בסדין הוא משום שאין היתר לתת ציצית של צמר בסדין זה של פשתן אלא כשיהיו חוטי הצמר צבועים תכלת ומאחר שאין בקיאים בין תכלת [של חלזון] לבין קלא אילן הדומה לו יש לחוש שיתנו חוטי צמר צבועים בקלא אילן שיש בנתינתם איסור כלאים כי אינם צבועים תכלת כהלכתם וכדי שלא יכשלו באיסור כלאים אסרו לתת את הציצית בסדין. [ואף על פי שבגד פשתים כשר בארבעה חוטי צמר, כפי שנתבאר בדף ל"ט, אין זה אלא כשיש בבגד שני חוטי צמר של תכלת, שמתוך שהותר לתת אותם בפשתים, הותר לתת גם שני חוטים נוספים של צמר לבן בפשתים, אבל כשיש בבגד של פשתים שני חוטי פשתים לבן, אין לתת עוד שני חוטים של צמר לבן, כי לא התחיל הצמר להיות מותר בפשתים אלא כשהוא תכלת].

- אולם דחו זאת, כי ניתן לתקן את הדבר על ידי בדיקה, שיבדקו את כל היורות שמוכרי תכלת צובעים בהן ציצית, שלא יהיו קלא אילן. אי"נ יתקנו שלא יקח אדם תכלת אלא אם כן בדקה שאינה קלא אילן.

ג. גזרה משום טעימה.

לאחר מכן אמרו, שאמנם אם היה חשש שמא אין הצמר צבוע תכלת אלא קלא אילן, היה ניתן לתקן זאת על ידי בדיקה, אלא שמכל מקום עדיין היתה סיבה לאסור להטיל את הציצית של הצמר בסדין, ואף שעל ידי הבדיקה ברור שהיא צבועה תכלת ולא קלא אילן, כי עדיין יש לחוש שמא התכלת שבה נצבעה הציצית היא תכלת פסולה ולא כשרה, שכן יש לחוש שמא אחר שניטל תכלת מהיורה לבדיקה, החזירוה ליורה, ובכך נפסל התכלת שביורה, אי"נ הציצית הזו צבועה בתכלת שנטלה לבדיקה, שהיא פסולה.

- אולם דחו זאת כי ניתן לתקן את הדבר על ידי שליחת אגרות לכל המקומות שבהם עושים תכלת וללמדם הלכות טעימה באיזה אופן יבדקו את התכלת בלא לפוסלה ושהתכלת הניטלת לבדיקה פסולה וכך לא נחוש שהתכלת שבה נצבעה הציצית היא פסולה.

ד. שמא יקרע הסדין בתוך שלוש אצבעות.

ולאחר מכן אמר רבא [וכן אמרו במערבא משמו של רבי זירא], שהטעם שגזרו חכמים, שלא לתת ציצית בסדין של פשתים הוא, שמא יקרע הסדין קודם שיבואו לתת בו את הציצית, באופן שיהיה הקרע בתוך שיעור שלוש אצבעות לשפת הכנף שהוא מקום הציצית, ויתפרנו בחוטי פשתן, ויניח סוף החוטים התלויים שם, ואחר כך יתן בה שני חוטי תכלת לשם ציצית, ויצרף אותם לשנים של לבן, וזה מתחילה נתן את החוטים של לבן שלא לשם ציצית, וכשרוצה שיהיו לשם ציצית, הם כבר עשויים בה, והתורה אמרה "תַעֲשֶׂה" מתחילה לשם ציצית, ולא שיהא לשם ציצית מן העשוי כבר, ונמצאת ציצית פסולה, והרי אלו כלאים שלא במקום מצוה.

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מ

ה. משום כסות לילה.

ורב זירא אמר, שהטעם שגזרו חכמים, שלא לתת ציצית בסדין של פשתים הוא, משום שלא התירה תורה כלאים בציצית, אלא בזמן המצווה, וקיום מצוות ציצית הוא ביום בלבד, שנאמר "וְיָרְאִיתֶם אֹתוֹ" להוציא כסות לילה, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ואם יתנו בסדין ציצית של כלאים, כשיתכסו בה בלילה, נמצאים נהנים מכלאים של איסור.

טלית של בגד וכנפיה של עור או להיפך

אין טלית של ארבע כנפות חייבת בציצית אלא כשהיא מדבר הנקרא בגד [י"א צמר ופשתים בלבד וי"א אף שאר מינים כפי שנתבאר בדף ל"ט] אבל טלית מעור פטורה מציצית שאין העור קרוי בגד.

וכשהיתה הטלית מדבר החייב בציצית, אבל לא היו לה כנפות, [כגון שהיו הכנפות שלה מעוגלות], ותפרו לה כנפות מעור, או שהיא היתה מעור, והכנפות מדבר החייב בציצית.

לדעת רבא וכן אמרו במערבא משמו של רבי זירא – הכל תלוי בעיקר הטלית, אם עיקרה מדבר החייב בציצית, היא חייבת, אף על פי שהכנפות מעור, ואם עיקרה מעור, היא פטורה מציצית, אף כשעשו לה כנפות מדבר החייב בציצית.

ולדעת רב אחאי – הכל תלוי בכנפות הבגד, ואם כן, לדעתו הדין הפוך מדברי רבא.

ממתי הטלית מתחייבת בציצית

אין הטלית מתחייבת בציצית אלא **כשנגמרו ארבע כנפותיה**, אבל המטיל שלוש ציציות לבגד של שלוש כנפות, ואחר כך עושה לו כנף רביעית, הציציות הראשונות פסולות, כי בשעה שנתן אותם בבגד, הבגד היה פטור מציצית, ונמצא שכשהבגד נתחייב בציצית, כבר היו בו ציציות אלו, והתורה אמרה "תַּעֲשֶׂה", כשהבגד כבר חייב בציצית, ולא שיהא בבגד ציצית מן העשוי כבר קודם שנתחייב.

וחסידים הראשונים, שהיו זריזים במצוות, ורוצים למהר להטיל ציצית בבגד מיד בשעה שנתחייב, כשהיה הבגד סמוך לגמר אריגתו בשלוש אצבעות אחרונות, מאחר שכבר הגיע למקום הציצית של שתי הכנפות האחרונות, מהרו והטילו ציצית לכל ארבע כנפותיו.

הטיל למוטלת

בגד שהיה מצויץ בארבע ציציות על ארבע כנפותיו, וחזר והטיל ציצית בכל כנפותיו, כך שבכל כנף היו שתי ציציות, ואחר כך הסיר את הראשונות, הציציות האחרונות **כשרות**.

< **לדעת רבא – הטעם לכך שהציציות האחרונות כשרות,** אף על פי שבשעת הטלתן של האחרונות בבגד, לא היה בהן צורך, ונמצא שלא שמשו לשם ציצית, **ורק כשהסיר את הראשונות,** הוצרך הבגד לאחרונות, אין לפוסלן מהכתוב "תַּעֲשֶׂה", המלמד, שבשעת העשייה תהיה הציצית בבגד לצורך המצווה, ולא אחר כך, **כי באמת רק בשעת הסרת הראשונות,** שהוא צריך אז לאחרונות, הוא נחשב כעושה **את האחרונות,** [אבל בשעה שנתן את האחרונות בעוד הראשונות בבגד, מאחר שבאותה שעה עבר בכך על דברי תורה, שאסרה להוסיף על מניין הציציות, אינו נחשב כעושה ציצית], **ואם כן,** מאחר שהוא נחשב כנותן את האחרונות רק בשעת הסרת הראשונות, **הרי הן נחשבות כניתנות בבגד בשעה שהבגד צריך להן לשם ציצית,** ולא קודם לכן, ואין זה "תַּעֲשֶׂה" ולא מן העשוי.

< **ולדעת רב פפא – הטעם לכך, שהציציות האחרונות כשרות, כי בשעה שנותן אותן בבגד, כוונתו לבטל את הראשונות,** ואם כן, הרי הבגד כמי שאין בו ציצית כלל, והציציות האחרונות ניתנות בו לצורך, בשעת הניתנה, [ומהטעם הזה אין בנתינתן משום איסור בל תוסיף, כי ביטל את הראשונות].

ומבואר מהמשך דברי הגמרא, שאף על פי שאין הבגד צריך לכפילות הציציות שבו, אלא רק לאחת בכל כנף, מכל מקום, כשם שאין איסור כלאים בציצית אחת שבכל כנף, כך אין איסור כלאים בציצית היתירה, כי שתיהן קרויות בשם ציצית. [ולכאורה, הטעם שזכר בזה בדברי רש"י, שהוא משום שכל אחת מהציציות כשרה אם תוסר חברתה, אינו אלא כדעת רבא, אבל לא כדעת רב פפא, ויל"ע בדבר].

שיעור הבגד החייב בציצית

בגד גמור שגדול לובשו כדרכו – חייב בציצית. ובגד שאין הגדול לובשו אבל יוצא בו דרך עראי [ואינו בוש] – אם הוא בשיעור שקטן מתכסה בו כדרכו ראשו ורובו, הגדול היוצא בו דרך עראי חייב בציצית. ואם אין בו שיעור שיתכסה בו הקטן ראשו ורובו, הגדול היוצא בו דרך ארעי, פטור מציצית.

ובאופנים שהבגד חייב בציצית, אין בציצית משום איסור כלאים, [כמבואר לעיל], כי לא אסרה תורה כלאים במקום מצוות ציצית.

דף מא

שיעור הבגד האסור בכלאים

אין שיעור לבגד האסור בכלאים, ואפילו בבגד קטן, שהגדול בוש לצאת בו אפילו דרך עראי, יש בו משום איסור כלאים.

טלית כפולה

טלית שהיתה ארוכה כשתי טליתות, וקיפלה לשנים, כדי שתהא כשהיא מקופלת כאורך טלית אחת.

אם תפר אותה שלא תפתח – בין שתפרה תפירה גמורה, ובין שנקטה בסיכי, [י"מ שחיברה בסיכות. וי"מ שתפרה תפירה רחבה שאינה חזקה], לדברי הכל, **יש לתת ציצית בארבע הכנפות שלה, כאילו אינה אלא כמו שהיא מקופלת.**

ואם לא תפר אותה – לדעת תנא קמא, גם באופן הזה הטלית חייבת בציצית [כאילו אינה ארוכה אלא כמו שהיא מקופלת]. **ולדעת רבי שמעון, באופן הזה הטלית פטורה מהציצית** [באופן הנ"ל, כי אם תפתח, נמצאו שתי ציציות באמצעה]. [ומתוך הסוגיה נראה, שרבה בר רב הונא פסק כדברי רבי שמעון, שאין לתת את הציציות בטלית כאילו היא כפולה, אבל יש לתת בה את הציציות, בארבע הכנפות שלה כשהיא פתוחה. ויתכן שאף רבי שמעון לא אמר שהיא פטורה לגמרי מציצית, אלא שהיא פטורה מציצית באופן שתנא קמא מחייב, אבל חייבת באופן אחר. ויל"ע בזה].

ציצית חובת גברא או חובת מנא [=כלי]

< **לדעת רבה בר רב הונא וכן לדעת רב טובי בר קיסנא אמר שמואל** – כל בגד שיש לו ארבע כנפות, חייב בציצית, בין אם בעליו לובשו, ובין אם אינו לובשו, שהציצית חובת מנא [=חובת הכלי], ולא חובת גברא, כלומר, יש חובה להטיל ציצית בבגדים שיש בהם ארבע כנפות, ולא רק כשהאיש לבוש בהם, שכל בגד שעומדים להתכסות בו, אף שאינו לבוש בו, הוא בכלל הכתוב, "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע פְּנֵיֹת פְּסוּתֶךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהֶּן". [ולכן כשראה את רבא בר רב נחמן לובש טלית שאינה מצויצת כהלכתה, אמר לו, שלא די שמסיר אותה ולובש אחרת, אלא אף על פי שמסירה, עליו להטיל בה ציצית כהלכתה].

- ומכל מקום, אין להביא ראיה לכך ממנהגם של החסידים הראשונים, שהיו מטילים ציצית בבגד, משעה שנגמרה אף קודם הלבשה, כי יתכן שעשו כן משום שהיו מחמירים על עצמם, ולא משום שיש חובה בדבר.

- וכמו כן, לפירוש רש"י, אין ראיה שהמלאך שדיבר עם רב קטינא, חולק על כך, כפי שיתבאר בעזה"י להלן. [אבל התוס' פירשו שיש ראיה מדברי המלאך שציצית חובת גברא].

< **ומכל מקום** כל זה שאמרנו, שיש חובה לתת ציצית בכל הבגדים המונחים, גם אלו שאינו לבוש בהם, הוא רק בבגדים העומדים ללבישת איש החייב בציצית. אבל **תכריכים, העומדים להלביש בהם את המת הפטור ממצוות, אין חיוב להטיל בהם ציצית כשהם מונחים. ורק בשעה שמלבישים בהם את המת, מטילים בהם ציצית**, ולא משום שיש חובה בדבר, אלא כדי שלא יראו כמלעיגים עליו, שמלבישים אותו בגד שאינו מצויץ, לומר לו, פטור אתה ממצוות, **כי נאמר, "לעג לרש חרף עשהו שִׁמְחָ לְאִיד לֹא יִנְקָה"**.

בעידן ריתחא ענשינן אעשה

[שהיה פטור מלקיימו ולא חייב עצמו]

מלאך פגש את רב קטינא שהיה לבוש בסדין בלא ציצית, [שכן דינה כפי שנתבאר לעיל בדף מ"ו], ואמר לו, שיש לו ללכת בבגדים החייבים בציצית, שכן אם ילך בסדין בקיץ, ובסרב [גלימה, כגון אותם שלנו שהן עגולים ואין לה אלא

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מא

שתי כנפות למטה ופטורים מציצית] בחורף, נמצא בטל ממצוות ציצית. ואף על פי שבטל ממנה בהיתר, כי אינו לבוש בבגד החייב בה, מכל מקום, **בזמן שיש חרון אף בעולם**, [=בעידן ריתחא], **בני אדם נענשים גם על שלא קיימו מצוות שהיו פטורים מהן, אבל היו יכולים להתחייב בהן ולקיימם**, [ולא רק על שעברו על דברים שהיו חייבים בהם].

- מתוך פירוש רש"י משמע, שדברי המלאך הם, בין אם ציצית חובת גברא, ובין אם ציצית חובת מנא.

- אולם מדברי התוס' משמע, שרק אם ציצית חובת גברא, יש לענוש את זה שאינו טורח להתחייב בה ולקיימה, כי על ידי שילבש בגד החייב יחייב את עצמו שהיה פטור. אבל אם היא חובת מנא, אין לענוש על זה, כי בכך שיטיל ציצית בבגד אחר, לא חייב את הבגד הראשון הפטור כלום, ומה הועיל.

טלית שנקרעה

א. טלית שיש בה קרע בתוך שלוש אצבעות סמוך לשפת כנף הבגד.

לדעת רבי מאיר – אין לתפור את הקרע, כי יש לחוש שמא ישאר בבגד מחוט התפירה אחר גמר התפירה, ויניח אותו בבגד, ויוסיף עליו חוטים אחרים לשם ציצית, ויכרכם יחד, ואותו חוט לא ניתן תחילה לשם ציצית, והרי זה פסול, משום "תעשה" ולא מן העשוי. [וכן דעת רב יהודה].

ולדעת חכמים – מותר לתפור את הקרע ואין לחוש.

ב. טלית שיש בה קרע חוץ לשלוש אצבעות משפת כנף הבגד.

לדברי הכל – מותר לתפור את הקרע, כי חוץ לשלוש אצבעות משפת הכנף, אינו כשר להטיל בו ציצית, ואין לחוש שיניחו בו את החוט לשם ציצית.

להעביר ציצית מבגד לבגד

אין ליטול כנף מצויץ מבגד אחד, ולתת אותו על בגד אחד עם הציצית שבו, כי נאמר, "וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל פְּנֵי בְּגָדֵיהֶם", שיש לעשות את הציציות על כנף הבגד שהם נעשים עבורו, וכשנתנו את הציציות הללו על הכנף הזו, לא היה הכנף הזו של הבגד הזו, אלא כנף של בגד אחר.

אבל אם הסיר את החוטים מבגד אחד, ונתנם בבגד אחר, מאחר שעתה צריך לחזור ולקושרם בבגד האחר, הרי הם נעשים מתחילה בבגד האחר, וכשרים בו, ואין כאן משום "תעשה" ולא מן העשוי. [לדעת שמואל, בכל אופן מותר לכתחילה להסיר את חוטי הציצית מהבגד הראשון, ולתת אותם בבגד השני. ולדעת רב, לכתחילה אין להסיר חוטי ציצית מבגד אחד, לתת אותם באחר, אלא אם כן נתבלה הבגד הראשון, ואינו ראוי עוד לציצית].

טלית שכולה תכלת

כבר נתבאר, שיש לתת בבגד של ארבע כנפות, ציצית של ארבעה חוטים, שנים של לבן [מפשתים], שנאמר "צִיצִת הַכֶּנֶף", [ללמד שתהא ציצית ממין הכנף של רוב הבגדים הנעשים מפשתים], ושנים של תכלת [מצמר], שנאמר, "פְּתִיל תְּכֵלֶת".

ומבואר בברייתא, **שבטלית של צמר, אין חיוב שיהיו שני חוטי הלבן** [שמלבד שני חוטי התכלת], **של פשתים**, כי מאחר שהפשתים אינם "צִיצִת הַכֶּנֶף", כלומר אינם מין הבגד, אין הכרח שיהיה הלבן מפשתים, ולכן מלבד שני חוטי התכלת ניתן לתת שני חוטים מכל מין שהוא חוץ מקלא אילן.

יש אופנים שרק לכתחילה אין להביא קלא אילן עם התכלת, אבל בדיעבד אם הביא הציצית כשרה. **ויש אופנים שאף בדיעבד אם הביא קלא אילן עם התכלת, הציצית פסולה.**

< ללשון ראשון בפירוש רש"י.

- **הטעם שאין לתת קלא אילן עם התכלת, הוא, משום שקלא אילן דומה לתכלת, וכשימכור את הטלית הזו, שיש בה תכלת עם קלא אילן, המוכר יהיה סבור שכולה תכלת, וכשיצטרך לחוטי תכלת בטלית אחרת, יקח ממנה שני חוטים ויתן אותם בטלית האחרת עם שני חוטי לבן, ויתן בראשונה תחתיהם שני חוטי לבן, ונמצא שלכל הפחות טלית אחת מהשתים פסולה**, [אם באחת מהן יש שני חוטי תכלת, כגון שנטל מהראשונה שני חוטי קלא אילן או שנטל

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מא

מהראשונה שני חוטי תכלת, זו שיש בה שני חוטי קלא אילן פסולה. ואם נטל מהראשונה חוט אחד של קלא אילן וחוט אחד של תכלת, בשתי הטליות הציציות פסולות, שאין באחת מהן שני חוטי תכלת, ויש בה כלאים שלא במקום מצוות ציצית.

- ומכל מקום, בדיעבד, כשנתן בטלית רק ארבעה חוטים, [שנים תכלת, ושנים קלא אילן], אין לפסול את הציצית, כי אין לחוש כל כך שיטול ממנה שני חוטים לטלית אחרת, משום שאין בה חוטים יתרים.

- אבל כשנתן בטלית שמונה חוטים, [ארבעה של תכלת, וארבעה של קלא אילן], יש לחוש יותר, שיטול ממנה חוטים לטלית אחרת, ונמצאת אחת הטליות פסולה, ולכן, כדי שלא יבואו לעשות טליות של ארבעה חוטי תכלת עם ארבעה חוטי קלא אילן, ותצא מכך תקלה, פסלו חכמים את הציצית הזו, שיש בה ארבעה חוטי תכלת עם ארבעה חוטי קלא אילן.

< וללשון שני בפירוש רש"י.

– הטעם שאין לתת קלא אילן עם התכלת, הוא, כי הקפידה תורה שיהיו בציצית שני מראות [=צבעים], ומאחר שמראה קלא אילן כמראה תכלת, אין כאן שני מראות והציצית פסולה מהתורה.

- ומכל מקום, כל זה בטלית שיש בה ארבעה חוטים בלבד, [שנים תכלת ושנים קלא אילן], כי מאחר שכולה מראה אחד הרי היא פסולה מהתורה.

- אבל בטלית שיש בה שמונה חוטים, [ארבעה ראשונים שנים תכלת ושנים לבן, וארבעה נוספים], לכתחילה לא יטיל בה [בארבעה הנוספים] חוטי קלא אילן, שמא ימכרם, והלוקח יתנם בטלית אחרת בחזקת תכלת, אבל בדיעבד, הציצית הזו בעלת שמונה החוטים אינה פסולה, כי מאחר שיש בה שני גוונים, היא כשרה.

חוטי הלבן

מתוך דברי התוס' משמע, שלפי פירוש רש"י, שני חוטי הלבן שבכל טלית, אינם לבן אלא בטלית לבנה, אבל בטלית בצבע אחר, יהיו אותם חוטים בצבע הבגד.

שלושה דברים שבהם רבה

היה עושה כדברי שמואל

אמר אביי: כל מעשיו של רבה היו כדעת רב חוץ משלושת הדינים הבאים שנחלקו בהם רב ושמואל ובהם היה עושה רבה כדעת שמואל.

א. התרת ציצית מבגד אחד [ישן] לתת אותה בבגד אחר [חדש] – רב אוסר, [שלא לבזות את הטלית הראשונה]. ושמואל מתיר.

ב. הדלקת נר חנוכה אחד מנר חנוכה אחר – רב אוסר, [שלא ישתמש בנר חנוכה]. ושמואל מתיר.

ג. גרירת כלים [כמטה כסא וספסל] על גבי קרקע – רב אוסר, כי הגרירה הזו חורצת את הקרקע, והעושה חריץ בקרקע תולדה של חרישה היא, ואף על פי שאין הגורר מתכוון לעשות חריץ בקרקע, הדבר אסור, כי לדעתו כל מלאכות שבת אסורות, גם כשאינו מתכוון לעשיית המלאכה, אלא לדבר אחר, [העברת הכלי ממקום למקום]. ושמואל מתיר, כדעת רבי שמעון, האומר, שדבר שאין מתכוון מותר.

מסירת הטלית לכובס

רב יהודה היה מוסר טליתו לכובס כמו שהיא, ולא היה חושש, שמא בשעת הכיבוס יתנתקו חוטי התכלת, [והכובס יתן תחתיהם קלא אילן, שהוא זול ולא ירצה לתת תכלת יקרה].

רב חנינא היה חושש, שאם יכבסו את הציציות כמו שהם, שמא יתנתקו החוטים בשעת הכיבוס, ולכן היה מקפל את הציצית כמין פקעת, כדי שלא יתנתקו החוטים.

ואף רבינא היה חושש, שאם יכבסו את הציציות כמו שהם, שמא יתנתקו החוטים בשעת הכיבוס, ולכן היה עושה לטלית כמין שפה, ומחביא את החוטים בתוכה, ותופר את השפה.

מניין החוטים בציצית

לדעת בית שמאי – נותן ארבעה חוטים בחור הטלית, ונמצא שיוצאים משני צידי החור שמונה חוטים. [וכן דעת רב הונא, וכן דעת רב פפא, שמשמע בסוגיה שהלכה כדבריו].

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מב

ולדעת בית הלל – נותן שלושה חוטים בחור הטלית, ונמצא שיוצאים משני צידי החור ששה חוטים. [וכן דעת רב יהודה].

אורך הענף [=החלק שהחוטים משולשלים

ותלויים ולא כרוכים]

לדעת בית שמאי – אורך הענף ארבע אצבעות.

[וכן דעת רב הונא, וכן דעת רב פפא, ששמע

בסוגיה שהלכה כדבריו].

ולדעת בית הלל – אורך הענף שלוש אצבעות.

[שכל אצבע היא אגודל שהוא רבע טפח, נמצא

ששיעור זה של שלוש אצבעות הוא **שלושת**

רבעי טפח]. [וכן דעת רב יהודה].

ומבואר בסוגיה, **שלא נאמרו השיעורים הללו,**

אלא שלא לפחות מהם, אבל הרוצה לעשות

ציצית ארוכה יותר, הרשות בידו, שאין לציצית

שיעור למעלה. וזהו ששנינו, וכבר עלו זקני בית

שמאי וזקני בית הלל לעליית רבי יוחנן בן

בתירא, ואמרו, **ציצית אין לה שיעור.**

מקום נתינת הציצית בבגד

לדעת רב הונא – בתוך ארבע אצבעות הסמוכות

לכנף הבגד.

ולדעת רב יהודה ורב פפא [שמשמע בסוגיה

שהלכה כדבריו] – **בתוך שלוש אצבעות**

הסמוכות לכנף הבגד.

והשיעורים הנ"ל הם שיעורים למעלה, כלומר

שאין להרחיק את הציצית מהכנף יותר משלוש

אצבעות [כדעת רב פפא, או שלא להרחיק יותר

מארבע אצבעות כדעת רב הונא].

אבל יש גם שיעור למטה, והוא [מבואר בגמרא

בדף מ"ב, אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן],

שצריך להרחיק את הציצית מהכנף **מלא קשר**

אגודל, [=שיעור הציפורן של האגודל, יחד עם הבשר

שבין הציפורן ועד הפרק הראשון של האגודל הסמוך

לציפורן]. [ועוד מבואר בגמרא בדף מ"ב], שזהו

השיעור **בשעת העשייה,** ולכן, אם בשעת

העשייה נתן את הציצית רחוקה מהכנף מלא

קשר גודל, אף על פי שאחר כך נפחת מהשפה,

ונתקרב הנקב פחות מהשיעור הזה, הציצית

כשרה.

שיעור טפח דאורייתא

אמר רב פפא: טפח דאורייתא הוא אחד

מהשיעורים הללו, שכולם שיעור אחד. (א) **רוחב**

ארבע אגודלים. (ב) **רוחב שש** אצבעות קטנות

הקרויות **זרת.** (ג) **רוחב חמש** אצבעות **ושליש**

של **אצבע** [הסמוכה לאגודל] הקרויה אצבע.

ציצית

(א-ב) אין ציצית אלא **יוצא,** ואין ציצית אלא

משהו, [כלומר הציצית היא דבר התלוי ויוצא מן

הכנף ואפילו משהו כגון בגרדומין שהם כשרים

במשהו]. (ג) [בדף מ"ב בגמרא אמרו], אין ציצית

אלא **ענף,** שנאמר, "וַיִּקְחֵנִי בְּצִיצַת רְאִשֵׁי",

[כלומר לקחו בשער הראש, שהוא דבר היוצא מן

הראש, וכל שער לבדו]. ואמר אביי, שלכן צריך

להפריד את חוטי הציצית זה מזה כצוציתא

דארמאי [=כבלורית של גויים שהיו השערות

דבוקות מלמטה ופרודות מלמעלה].

דף מב

שיעור לולב

הלולב יש לו שיעור למטה, והוא, שיהיה בו לכל

הפחות שלושה טפחים כדי לנענע בו, ואם אין

בו שיעור זה, הוא פסול, אבל למעלה אין לו

שיעור, ואפילו הוא גדול הרבה, הוא כשר.

הטיל על הקרן

לדעת תנא קמא – הציצית כשרה, אפילו אם

הטיל אותה על שפת חודה של קרן.

ולדעת רבי אליעזר בן יעקב – הציצית שהטילוה

על הקרן **פסולה.** וכן דעת רב גידל אמר רב, ולכן

אמר, שהציצית צריכה להיות נוטפת על הקרן,

כלומר מוטלת למעלה מן הקרן, כדי שתהא

תלויה על הקרן, ולא נתונה בקרן עצמה, שנאמר

"עַל כַּנְפֵי בְּגְדֵיהֶם", כלומר למעלה מהכנף

[מעט], ולא בכנף עצמו.

הטיל על הגדיל

לדעת תנא קמא – הציצית כשרה, אפילו אם

הטיל אותה על הגדיל, [י"מ שהכוונה לחוט חזק

ועבה שהיו אורגים בתחילת הבגד כדי שלא

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מב

יקרע בנקל. וי"מ שהכוונה למלילות היוצאות משני צידי האריג, שיוצאים בהם חוטי שתי ואין בהם חוטי ערב].

ולדעת רבי אליעזר בן יעקב – הציצית שהטילוה

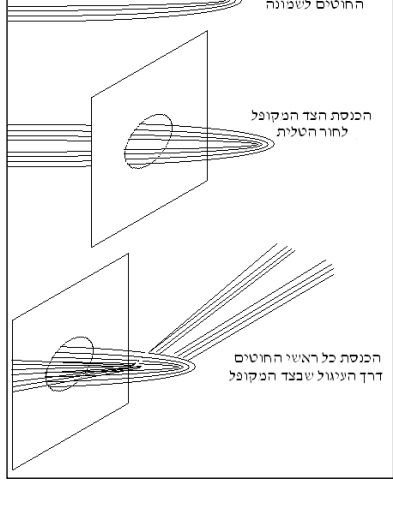
על הגדיל פסולה.

בני ארץ ישראל ובני בבל

רב אשי אמר לרב סמא: חד מינייהו [=אחד מבני ארץ ישראל] כתרי מינן [=כשנים מבני בבל] כלומר **בני ארץ ישראל עדיפים בחכמתם על בני בבל**. ורבינא מארץ ישראל היה.

אופן קשירת הציצית

רב אחא בר יעקב – היה נוטל ארבעה חוטים, וכופל אותם לשמונה קודם שהכניסם לחור הבגד, ואחר כך מכניס לחור הבגד את הצד המקופל של החוטים, ונמצא שמצד אחד של החור יש כמין עיגול, ומהצד השני של החור יש שמונה חוטים, [שני ראשים של כל חוט], וחוזר ומעביר את כל ראשי החוטים שבצד זה של החור, דרך העיגול שבצד השני של החור, וכך הציצית קשורה. שכן לדעת רב אחא בר יעקב הכתוב "גְּדִילִים" מלמד שיש לעשות ארבעה חוטים כפולים לשמונה חוטים, ["גדיל" שנים, "גדילים" עוד שנים, סך הכל ארבעה, ואחר כך כופלן לשמנה], ולדעתו, צריך שיהיו שמונה החוטים בחור הטלית, ובאופן הנ"ל יש בתוך החור שמונה חוטים.

רב ירמיה מדפתי – היה נוטל שמונה חוטים, ומכניסם לבגד, ונמצא שאחר הכנסתם, היו יוצאים מכל צד שמונה חוטים, **סך הכל ששה עשר**, וקושר אותם.

מר בריה דרבינא – היה עושה כמנהגנו, שהיה נוטל ארבעה חוטים ומכניסם לבגד, ונמצא שאחר הכנסתם, היו יוצאים מכל צד ארבעה חוטים, **סך הכל שמונה**, וקושר אותם.

האם גוי כשר לעשות ציצית

לדעת רב חסדא ורב נחמן ורב אשי – כך אמר רב יהודה אמר רב, מניין לציצית שעשאה גוי שהיא פסולה, שנאמר בפרשת ציצית, "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶמְרָתְ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית", בני ישראל יעשו ציצית, ולא בני עם אחר.

ולדעת רב מרדכי – כך אמר רב יהודה אמר רב, מניין לציצית שעשאה גוי שהיא כשרה, שנאמר, "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶמְרָתְ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית", כלומר, עבור ישראל יעשו את הציצית, אבל העושים לא הוזכרו כאן, ואפילו גוי עושה אותה לישראל.

ברכה על עשיית ציצית

רב אדא בר אהבה בירך על עשיית ציצית, ["בא"ה אמ"ה אקב"ו לעשות ציצית"], **אולם רב נחמן אמר לו שטעה בזה, שכן כך אמר רב, ציצית אין צריכה ברכה בשעת עשייתה. ורב חסדא הקשה על דברי רב.**

< **מתחילה אמרו שבה נחלקו רב חסדא ורב נחמן.**

- **לדעת רב חסדא**, כל מצווה שכשרה בגוי, אין ישראל מברך על עשייתה, [כי אינו יכול לומר אשר קדשנו לעשות מצווה זו, שהרי גם הגוי עושה אותה, ולא נתקדשו ישראל בדבר זה]. **וכל מצווה שפסולה בגוי, ישראל מברך על עשייתה.** ולפיכך, יש להקשות על דברי רב, הלא לדעת רב חסדא, רב אמר שהגוי פסול לעשות ציצית, ואם כן יש לברך על עשיית הציצית.

- **ולדעת רב נחמן**, לא נאמר חילוק כזה בין מצוות שפסולות בגוי למצוות שכשרות בגוי, ואין להקשות על דברי רב שאמר שלא לברך על עשיית הציצית, ממה שמצינו שהעשייה הזו אינו כשרה אלא בישראל.

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מב

< ולבסוף אמרו שלדברי הכל לא נאמר החילוק הנ"ל לעניין ברכה, בין מצוות שפסולות בגוי לבין מצוות שכשרות בגוי, אלא כך הוא הכלל לחייב ברכה על המצווה. כל מצווה שעשייתה היא גמרה, כגון מילה, שפעולת המילה היא גמרא המצווה, [אפילו אם היא כשרה גם בגוי], ישראל מברך על עשייתה. וכל מצווה שאינה נגמרת בעשייתה, כגון כתיבת תפילין, שאין גמר המצווה בכתיבתן אלא בהנחתן, [אפילו אם היא פסולה בגוי], ישראל אינו מברך על עשייתה. ובזה נחלקו.

- לדעת רב חסדא, ציצית חובת מנא היא, ואם כן הטלתה בבגד הוא גמר מצוותה, ויש מקום לברך על כך, ולהקשות על רב שאמר שאין מברכים על כך.

- ולדעת רב נחמן, ציצית חובת גברא, ואם כן אין גמר המצווה בהטלתה בבגד אלא בלבישה, ולכן אין להקשות על דברי רב שאמר שאין מברכים על הטלתה בבגד.

האם גוי כשר למול

< לדעה אחת מדין תורה גוי פסול למול.

- לדברי רב, יש ללמוד זאת מהכתוב, "וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אֶתָּה וְזָרְעֶךָ אַחֲרָיִךָ לְדֹרֹתֶיךָ", כלומר אתה וזרעך תמולו אבל גויים לא ימולו.

- ולדברי רבי יוחנן, יש ללמוד זאת מהכתוב "הַמּוֹלֵל יְמוּל", כלומר מי שהוא מהול, הוא ימול, אבל גויים שאינם מהולים לא ימולו.

< ולדעת רבי יהודה ורבי מאיר גוי כשר למול, אלא שנחלקו האם כותי כשר למול.

- לדעת רבי מאיר, צריך למול לשם ה', ולכן כותי פסול למול, כי הוא מל לשם הר גריזים.

- ולדעת רבי יהודה אין צריך למול לשם ה', ודי בחיתוך הבשר ותו לא, ולכן הכותי כשר למול, והוא עדיף על הגוי.

ברכה על המילה

כלל בידינו שהמוהל מברך, בא"ה אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה. [ואבי הבן מברך להכניסו].

- ומתחילה כשהיו סבורים לומר שלדעת רב כל מצווה שכשרה בגוי אין ישראל מברך אמרו שאין להקשות מכאן על דברי רב כי לדעת רב גוי פסול למול ולכן ישראל מברך על המילה.

- אולם למסקנה הטעם שמברכים על המילה כי המילה היא מצווה שעשייתה היא גמר המצווה.

האם סוכה שבנאה גוי כשרה

כל סוכה שנעשית לצל, ומסוככת כהלכתה, כשרה, ואפילו בנו אותה נשים, או כותים, או גויים, או שנעשית לצורך בהמות.

ברכה על הסוכה

העושה סוכה לעצמו, מברך, "ברוך אתה ה', אקינו מלך העולם, שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה". אבל על עצם העשייה אינו מברך "לעשות סוכה".

בא לישב בה, מברך, "ברוך אתה ה', אקינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו, וצונו לישב בסוכה".

- ומתחילה, כשהיו סבורים לומר, שלדעת רב, כל מצווה שכשרה בגוי, אין ישראל מברך עליה, זה הטעם שאין מברכים על עשיית הסוכה, כי היא כשרה גם אם בנאה גוי.

- אולם למסקנה, הטעם שאין מברכים על עשיית הסוכה, כי עשיית הסוכה אינה גמר המצווה, אלא הישיבה בה.

האם גוי כשר לעשות תפילין

ספר תורה תפילין ומזוזות שכתבם צדוקי או כותי או גוי או עבד או אשה או קטן או מומר פסולים שנאמר, "וּקְשָׁרְתֶם לָאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ", להקיש את הכתיבה לקשירה, וללמד, שמי שאינו מצווה לקשור תפילין על ידו, אינו בכלל כתיבתם, ולכן, כל אלו שאינם מצווים להניח תפילין, פסולים לכותבם.

ברכה על התפילין

כבר נתבאר בדף ל"ו, שעל הנחת תפילין של יד מברך, "ברוך ... אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין". ועל הנחת תפילין של ראש,

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מב

מברך "ברוך ... אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין". [עייין שם ביאור העניין הזה].

וכאן בסוגיה מבואר, **שעל עשיית התפילין, אין מברכים** "לעשות תפילין".

- ועל מה שהיו סבורים מתחילה, שלדעת רב, כל מצווה שאינה כשרה בגוי, ישראל מברך עליה, הקשו מכאן על דברי רב, כי הגוי פסול לעשות תפילין ואם כן למה ישראל אינו מברך על עשייתן.

- אולם למסקנה אין קושיה, כי הטעם שאין מברכים על עשיית התפילין, הוא משום שעשיית התפילין אינה גמר המצווה, אלא הקשירה.

עשייה לשמה בציצית

א. טויות החוטים.

לדעת רב – אין צריך לטוות חוטים לשם מצוות ציצית, אלא כל חוט שימצא, כשר להטילו בבגד לשם ציצית. [וכן דעת תנא קמא בברייתא לעניין עור בתי התפילין].

ולדעת שמואל – צריך לטוות חוטים לשם מצוות ציצית, אבל חוטים שלא נטוו לשם מצוות ציצית, [כגון סיסין, [=כדורים של חוטי צמר שנטוו סתם לעשות מהם בגדים או שאר דברים]], פסולים להטילם בבגד לשם ציצית. [וכן דעת תנא קמא בברייתא לעניין עור בתי התפילין].

ב. הטלת החוטים בבגד.

לדברי הכל – אין הציצית כשרה, אלא אם כן הטילו את החוטים בבגד מתחילה **לשם מצוות ציצית**. אבל אם היו חוטים יוצאים מהבגד, ובא לקשרם לשם מצוות ציצית, פסולים הם. ובכלל זה הקוצים [הנקצצים, היינו חוטי השתי היוצאים מצדי כל יריעה, ונקראים קוצים על שם שבדרך כלל קוצצים אותם מהבגד. א"נ קרויים קוצים, כי יוצאים מן הבגד כקוצים] וכן הנימים [היינו אותן חוטים שיוצאים מן הבגד בתפירה] ומן הגרדים [הם ציציות טבעיות של הבד], שכל אלו היו בבגד מתחילה, ולא נתנו בו לשם מצוות ציצית.

עשיית בתי התפילין

אין לעשות את בתי התפילין אלא מעור [ולא מדבר אחר כגון זהב, שכן אפילו הרצועות צריכות להיות מעור, כפי שנתבאר בדף ל"ה, וכל שכן שהבתים יהיו מעור], ודווקא מעור **בהמה טהורה**, אבל לא מעור בהמה טמאה, שנאמר, "וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזָרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ", ללמד, שלא יעשה אלא מדבר שהוא מותר לפיך באכילה.

לדעת תנא קמא – כל עור בהמה טהורה כשר לכך, ואפילו אם לא עיבדו אותו לשם תפילין.

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל – אין העור כשר לעשיית בתי התפילין, אלא רק אם כן עיבדו אותו לשם תפילין.

צביעת תכלת

רב שמואל בר רב יהודה סיפר לאביי, כיצד הוא מכין את התכלת לצביעת חוטי הצמר של הציצית.

מביאים דם חלזון וסממנים ונותנים אותם ביורה [=יוד] **ומרתיחים אותו עד שנעשה ראוי לצבוע בו**.

וכדי לבדוק אם הוא ראוי לצבוע בו, נוטלים מעט מהתכלת בקליפת ביצה, ונותנים בתוכה מעט צמר לצובעו בתכלת שבביצה. ואין צובעים אחר כך בתכלת שבביצה, ולא עושים ציצית מהצמר שצבעו בה, אלא **זורקים את הביצה, ושורפים את אותו צמר**, כי אלו שנשתמשו בהם לבדיקה, פסולים לציצית, משום שלא נעשו לשם ציצית.

ומדבריו של רב שמואל בר רב יהודה למדנו שלושה דברים. (א) **טעימה פסולה**, כלומר מה שנעשה לשם בדיקה, ולא לשם ציצית, פסול לצבוע בו צמר אחר לשם ציצית. (ב) **בעינן צביעה לשמה**, כלומר הטעם לכך שטעימה פסולה, כי מה שנצבע ממנה לשם בדיקה, פסול לציצית, משום שלא נצבע לשמה, וצריך לצבוע את התכלת לשם ציצית. (ג) **טעימה פסולה**, כלומר אם החזיר ליורה צבע שנטל ממנה לבדיקה, פסל את כל היורה.

ודין (א) זה, שתכלת שצבעו בה צמר לבדיקה, פסולה, נחלקו בו חכמים.

- **דברי רב שמואל בר רב יהודה הם כדעת רבי חנינא בן גמליאל**, הפוסל תכלת שצבעו ממנה דבר שלא לשם ציצית, שנאמר "כָּלִיל תְּכַלֶּת", [כמו הכל תכלת], ללמד, שכל מקום נאמר בו

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מג

"תכלת", יהא כל התכלת לצביעת הדבר הצריך צביעה, ולא יצבעו בו דבר אחר תחילה.

- **אולם רבי יוחנן בן זהבאי חולק על כך, ומכשיר את מה שנשאר בתכלת שצבעו ממנה צמר שלא לשם ציצית**, שנאמר "וּשְׁנֵי תוֹלְעֹת", ללמד, שכל דבר הצריך צביעה בתולעת [=זהורית], כשר לכך גם אם הוא דבר שני הנצבע בה, כלומר, שכבר צבעו בה דבר אחר קודם שצבעו בה את הדבר הצריך צביעה, והוא הדין לעניין תכלת, שהיא כשרה לשם ציצית, אף אם צבעו בה תחילה שלא לשם ציצית.

ממי קונים (א) תכלת (ב) תפילין

(ג) ספרים ומזוזות

א. תכלת.

אף על פי שניתן לבדוק את התכלת, אם תכלת היא או קלא אילן, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ואם כן, אין לאסור לקנות תכלת מכל אדם, מחשש שאינה תכלת.

מכל מקום **אין לקנותה מכל אדם**, כי אף אחר שיתברר שהיא תכלת, עדיין יש לחוש שמא אינה כשרה, כגון שנצבעה תכלת לשם בדיקה, ולא לשם ציצית, ודבר זה **אי אפשר לבדוק**, ומאחר שאי אפשר לבדוק את התכלת **אם כשרה היא או פסולה**, **לכן אין לקנותה אלא מן המומחה**, שאינו מוכר תכלת פסולה, ויודע באיזה אופן יבדוק את התכלת שלו בלא לפוסלה, [על ידי שיוציא מהיורה בביצה כנ"ל].

ומבואר בדף מ"ג, שמחמת הדין הזה, רבי מני היה מדקדק לקנות תכלת מן המומחה [ומשמע בגמרא שאין דין זה אלא חומרא]. ואמר לו ההוא סבא [=אותו זקן], הכי עבוד קמאי דקמך ואצלח עיסקייהו [=כך עשו הקדמונים והצליחו בעסקיהם].

ב. תפילין.

אף על פי שניתן לבדוק את התפילין, שאין בהם פסול של חסרות ויתרות.

מכל מקום **אין לקנותן מכל אדם**, כי אף אם יתברר שכתובות כדין בחסרות ויתרות, עדיין יש לחוש לכך **שנפסלו מחמת שלא היה העיבוד לשמן**, ומהטעם הזה **אין לקנותם אלא מהמומחה**, היודע שצריך לעבדן לשמן.

ג. ספרים ומזוזות.

ספרים ומזוזות **מותר לקנותם מכל אדם**, כי אינם צריכים עיבוד לשמן, ואינם נפסלים אלא בחסרות ויתרות, ודבר זה ניתן לבדוק, לברר שאין בהם פסול חסרות ויתרות.

בדיקת תכלת

שני שלבים יש לבדיקת ציצית צמר צבוע תכלת, לדעת אם באמת צבוע תכלת או קלא אילן.

< **בדיקה ראשונה** [בדיקת רב יצחק בריה דרב יהודה].

מביאים (א) מגביא גילא [=צריף]. (ב) ומיא דשביליתא [=מים היוצאים מן התלתן הנקרא חלבה]. (ג) ומי רגלים בן ארבעים יום [=י"מ שהכוונה למי רגלים של תינוק בן ארבעים יום וי"מ שהכוונה למי רגלים שעברו עליהם ארבעים יום משיצאו מגוף האדם]. ושורים בהם את התכלת מתחילת הלילה עד הבוקר.

אם לא נתקלקל מראה התכלת – הרי זה צבוע בתכלת בוודאי, והציצית כשרה.

ואם נתקלקל מראה התכלת – יש לחוש שאין זה תכלת אלא קלא אילן, ויש לעשות בדיקה נוספת.

דף מג

< **בדיקה שניה** [בדיקת רב אדא [וי"ג אויא] משמיה דרב עוירא].

מביאים חמירא ארכסה דשעורי [=בצק משאור קשה של שעורים], ונותנים את התכלת בתוכו, ואופים אותו עם התכלת.

אם נשתנה התכלת לטובה – הרי זה תכלת, והציצית כשרה.

ואם נשתנה התכלת לרעה – הרי זה בוודאי קלא אילן, והציצית פסולה.

והסימן לזכור, איזה שינוי כשר, ואיזה שינוי פסול. שינוי שקר, [המשנה דיבורו לרעה, הכל יודעים שרע הוא]. שינוי אמת, [המשנה דברו להוסיף עליו ולקיימו, הכל יודעים שטוב הוא].

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מג

אסור למכור טלית מצויצת לגוי

בבבל אמרו, שהטעם לכך, שאין מוכרים טלית מצויצת לגוי, הוא **משום זונה**. [י"מ שיש לחוש שאותו גוי יתבע ישראלית להיבעל לו, ותסכים משום שסבורה שהוא ישראל, כי לבוש טלית מצויצת, ונמצאת נכשלת באיסור "לא תתחתן במ". וי"מ שיש לחוש שאותו גוי יתן את הטלית המצויצת לזונה גויה באתננה, ותבוא ותאמר ישראל פלוני נתן לי באתנן, ויבואו לחושדו חנם].

ורב יהודה אמר, שהטעם שאין מוכרים טלית מצויצת לגוי, הוא **שמא ילבשנו הגוי**, ויהיו סבורים שהוא יהודי, ועל ידי כך יתלווה עמו יהודי בדרך, ויעמוד עליו הגוי בדרך ויהרגנו.

הלוקח טלית מצויצת מן השוק

לקח מישראל – הרי היא בחזקת כשרה.

לקח מגוי תגר – הרי היא בחזקת כשרה, כי [אף על פי שאסור לישראל למכור לו טליתות מצויצות], ודאי לקח טליתות מצויצות כשרות מישראל, למוכרם, שכן, ודאי לא ירצה למכור טליתות פסולות, שמא יתגלה הדבר, ויפסיד נאמנותו ופרנסתו, כי שוב לא יקנו ממנו.

לקח מגוי שאינו תגר – הרי זו פסולה, שמא הוא צבעה, ולא נעשית לשמה.

מתי מברכים על הציצית

לדעת רבי, בכל פעם שאדם מניח תפילין, הוא מברך עליהן, והברכה מועילה עד זמן שיחלצם, אבל אם חלצן, וחוזר ומניחם, מברך עליהם פעם נוספת, ואפילו כבר הניחן היום פעם אחת בברכה, אינו נפטר מכך מברכה על הנחה אחרת. והוא הדין לעניין ציצית, **בכל פעם שאדם לובש בגד שיש בו ציצית, מברך עליה, והברכה מועילה עד שיפשוט את הבגד, אבל אם פשט את הבגד, וחזר ולבשו, מברך עליה פעם נוספת, ואפילו כבר לבש היום פעם אחת בגד שיש בו ציצית.**

ומשמע מתוך הסוגיה, שלדעת האומרים [להלן] שאין מצוות ציצית נוהגת בלילה, מי שהיה לבוש ציצית מאתמול, אף על פי שלא פשטה כל הלילה, מאחר שבלילה היה פטור ממנה, לכשיאיר היום למחרת חוזר ומברך.

ורק לדעת האומרים, שמצוות ציצית נוהגת ביום ובלילה, אין הלילה נחשב כהפסק, ומאחר שלא פשט את הבגד מעליו, אפילו יעברו כמה ימים וכמה לילות, אינו מברך עליה, ודיו בברכה הראשונה שבשעת הלבישה. [והטעם שרב יהודה היה מברך בכל יום פעם אחת, ולא עלתה לו הברכה שבירך אתמול, כי בכל יום בבוקר, היה משנה מבגד לילה לבגד יום, ואז היה צריך לברך על הציצית של בגד היום שלבשה עתה, ומחמת שהיה צנוע לא היה פושטו כל היום, ולכן עלתה לו הברכה הזו לכל היום].

מתי נוהגת מצוות ציצית ומי חייב בה

לדעת חכמים – מצוות ציצית נוהגת בכל זמן, בין ביום ובין בלילה, ומאחר שהיא מצוות עשה שלא הזמן גרמא, הכל חייבים בה בשווה, בין אנשים ובין נשים, [ולכאורה הוא הדין עבדים שדינם כנשים], ובכלל האנשים החייבים בה, כהנים, לוויים, וישראלים, וגרים, ואף על פי שכהנים הותרו בכלאים בבגדי כהונה, [כגון אבנט שהיה בו פשתים וצמר], אין לפוטרם ממצוות ציצית, מחמת שהוקשו איסור כלאים ומצוות ציצית [י"לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו. גְדִלִים תַעֲשֶׂה לָךְ עַל אֲרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶה בָּהּ"] לומר, שלא תהא ציצית נוהגת אלא במי שאסור בכלאים, כי באמת גם הכהנים מצווים על הכלאים, ורק בעבודתם הותרו בהם, [י"מ שבשעת העבודה בלבד הותרו בכלאים. וי"מ שאף שלא בשעת העבודה הותרו ללבוש בגדי כהונה שיש בהם כלאים, אבל בשאר בגדים לא הותרו בכלאים]. [ורב יהודה נהג כדעה זו, והטיל ציציות לבגד של אשתו].

ולדעת רבי שמעון – מצוות ציצית אינה נוהגת אלא ביום, שנאמר, "וְרָאִיתֶם אֹתוֹ", להוציא כסות לילה, שאי אפשר לראותה מחמת הלילה, ומאחר שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא, נשים פטורות ממנה, [וכן עבדים], ככל מצוות עשה שהזמן גרמא, שנשים פטורות מלקיימה.

"וְרָאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם

אֵת כָּל מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם"

א. "וְרָאִיתֶם אֹתוֹ". "אֲשֶׁר תִּכְסֶה בָּהּ" [כסות לילה. וכסות סומא. וכסות בעלת חמש כנפות].

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מג

לדעת רבי שמעון – הכתוב הזה בא ללמד, שבגד שאין רואים אותו, אינו בכלל המצווה ופטור מציצית. ולעומת נאמר "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת פְּסוּתֶיךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶה בָּהֶן", ללמד שכל בגד שמתכסים בו, הוא בכלל המצווה, ואפילו אין רואים אותו. ומאחר שיש בדבר ריבוי ומיעוט, מסתבר שהמיעוט מלמד על **כסות** [=בגד] **לילה**, שאינו נראה לכל מחמת הלילה, שהיא **פטורה** מציצית, והריבוי מלמד על **כסות סומא**, שאף על פי שבעליה אינו רואה אותה, מאחר שאחרים רואים אותה, היא **חייבת** בציצית. והכתוב "אֲשֶׁר" ריבוי נוסף הוא, ללמד על **כסות בעלת חמש כנפות**, שגם היא **חייבת** בציצית, [כפי שיתבאר להלן בדברי חכמים, מהכתוב "אֲשֶׁר תִּכְסֶה בָּהֶן"].

ולדעת חכמים – אין ללמוד מהכתוב "וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ", שבגד שאינו נראה פטור מציצית, כי לא נאמר הכתוב אלא לדרוש ממנו את סמיכותו לכתובים הבאים, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן]. [ומאחר שאפילו **כסות לילה** שאינו נראה לכל **חייבת** בציצית, **כל שכן שכסות סומא** שנראה לאחרים חייבת בציצית]. והכתוב "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת פְּסוּתֶיךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶה בָּהֶן", בא ללמד שאף על פי שנאמר "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת פְּסוּתֶיךָ", לא רק טלית בעלת ארבע כנפות חייבת בציצית, אלא אף טלית אחרת, שאתה מתכסה בה חייבת, ומסתבר שהכוונה לטלית שיש בה יותר מארבע **כנפות**, כגון **חמש**, [כי ארבע בכלל חמש], שהיא **חייבת**, ומה שנאמר "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת פְּסוּתֶיךָ" בא ללמד, שאם יש בה פחות מארבע כנפות היא פטורה.

ב. "וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם".

לדעת חכמים – נסמכה **ראיית הציצית לזכירת המצוות**, כי **ראיית הציצית מזכירה** מצווה אחרת התלויה בה, והיא **מצוות קריאת שמע**, שזמנה מתחיל משעה שאדם מבחין בין גווני הציצית, כמו ששנינו, "מאמתי קורין את שמע בשחרית, משיכיר בין תכלת ללבן".

ולדעת ברייתא אחרת – נסמכה **ראיית הציצית לזכירת המצוות**, כי **ראיית הציצית מזכירה** מצווה אחרת הסמוכה לה בתורה, והיא **מצוות כלאים**, שנאמר "לֹא תִלְבַּשׁ שְׂעִטָּנָה צֶמֶר וּפְשָׁתִים יַחְדָּו. גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת פְּסוּתֶיךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶה בָּהֶן".

ג. "וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'"

לדעת רבי שמעון – אמרה תורה, ש**ראיית הציצית מזכירה את כל המצוות**, כי בשעה שאדם מתחייב בציצית, הוא מתחייב בכל המצוות. [י"מ שהשעה שאדם מתחייב בציצית, היא כשיאיר היום, כי לדעת רבי שמעון בלילה הוא פטור ממנה, ובשעה זו אדם מתחייב בכל המצוות, כי הרבה מצוות נוהגות ביום ולא בלילה. וי"מ שהשעה שאדם מתחייב בציצית, היא כשיגיע לכלל מצוות, כלומר שלוש עשרה שנה ויום אחד, ואיש המוזכר כאן הוא דווקא איש ולא אשה, כי אשה פטורה ממצוות ציצית, אבל כשיתחייב איש במצוות ציצית, יתחייב בכל המצוות, מה שאין כן אשה, שאינה מתחייבת בציצית, אף כשמתחייבת במצוות, אינה מתחייבת בכל המצוות, כי פטורה מכל מצוות עשה שהזמן גרמן].

ולדעת חכמים – אמרה תורה, ש**ראיית הציצית מזכירה את כל המצוות**, כי שקולה מצוות ציצית כנגד כל המצוות.

ד. "וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם".

תניא, "וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם ... וַעֲשִׂיתֶם", ראייה מביאה לידי זכירה, וזכירה מביאה לידי עשייה.

-

רבי שמעון בר יוחי אומר: **כל הזריז במצוה זו, זוכה ומקבל פני שכינה**, שנאמר בה "וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ", וכן נאמר בכתוב, "אֶת ה' אֶקִּיף תִּיָּרֵא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבְשִׁמוֹ תִשָּׁבַע", [מה להלן שכינה, אף כאן שכינה].

תנו רבנן: **חביבים ישראל, שסיבבם הקב"ה במצוות, תפילין בראשיהם, ותפילין בזרועותיהם, וציצית בבגדיהם, ומזוזה לפתחיהם. ועליהם אמר דוד, "שָׁבַע בַּיּוֹם הַלְלִיתִיךָ עַל מְשַׁפְּטֵי צְדָקֶיךָ"** [תפילין בראש ותפילין בזרוע הרי שתיים, וארבע ציציות ומזוזה אחת הרי שבע]. ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר, אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה. וכיון שנזכר במילה שבבשרו, נתיישבה דעתו. לאחר שיצא, אמר עליה שירה,

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מד

שנאמר, "לְמַנְצַחַם עַל הַשְּׁמִינִית מְזִמּוֹר לְדוֹד",
מזמור על מילה שניתנה בשמיני.

רבי אליעזר בן יעקב אומר: **כל שיש לו תפילין בראשו, ותפילין בזרועו, וציצית בבגדו, ומזוזה בפתחו, הרי הוא מחוזק מכל אלו מכל וכל שלא יחטא**, שנאמר, "וְהָחִיט הַמְּשַׁלֵּשׁ [=תפילין וציצית. ומזוזה] לֹא בְמִהְרָה יִנְתַּק", ואומר "חֲנָה מְלֶאֶךְ ה' סָבִיב לִירְאָיו [העושים מצוות] וַיִּחְלְצֵם [את הצדיקים מחטא]".

תניא היה רבי מאיר אומר: **מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונים**, [שיחדו הקב"ה למצווה זו], **מפני שהתכלת דומה לים** [שנעשו בו ניסים לישראל]. **ויס דומה לרקיע. ורקיע דומה לכסא הכבוד**, [ומתוך כך זוכר את היושב על כסא הכבוד. ועוד שנאה לישראל שיהא דמות כסאו עליהם].

וראיה לדבר שרקיע דומה לכסא הכבוד, שנאמר "וַתַּחַת רַגְלָיו [דהיינו רקיע] כְּמַעֲשֵׂה לְבַנְת הַסְּפִיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטַהֵר", הרי שהרקיע דומה לאבן ספיר, וכן הוא כסא הכבוד, שנאמר, "כְּמִרְאֵה אָבֶן סַפִּיר דְּמוֹת כְּסֵא". [אבל אין צורך להביא ראיה שתכלת דומה לים ויס דומה לרקיע כי הדבר נראה לכל].

תניא היה רבי מאיר אומר: **גדול עונשו של לבן** [למי שאינו מטילן] **יותר מעונשו של תכלת**. משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם, שאמר לשני עבדיו לעשות לעצמם חותם, [שהיו עושים חותם לבהמה ועבד כשקונים אותם ונותנים עליהם לשם סימן עבדות], לאחד אמר הבא לי חותם של טיט, ולאחד אמר הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו, איזה מהם עונשו מרובה, הוי אומר זה שאמר לו הבא לי חותם של טיט [שמצוי הוא], ולא הביא.

תניא היה רבי מאיר אומר: **חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום**, שנאמר, "וַיַּעֲתָה יְשָׁרְאֵל מָה ה' אֱלֹקֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמֶּךָ", אל תקרי "מה" אלא "מאה", כלומר מאה [ברכות], ה' שואל מעמך.

ובשבתות וימים טובים, שאין בהם שמונה עשרה ברכות בתפילת העמידה, יש להשלים מאה ברכות על ידי בשמים ומיני מגדים שטעונים ברכה. וכן היה נוהג רב חייא בריה דרב אויא.

תניא היה ר"מ [י"ג רבי יהודה] אומר: **חייב אדם לברך שלש ברכות בכל יום אלו הן,**

- א. **שעשאני ישראל** [י"ג שלא עשני גוי].
- ב. **שלא עשאני אשה**.
- ג. **שלא עשאני בור**. [עם הארץ].

ורב אחא בר יעקב חולק על ברכת שלא עשאני בור, [כי איך ישבח אדם את עצמו שאינו עם הארץ. אי"נ אין לברך אלא על שלא נעשה פטור ממצוות כאשה וגוי, שאינם חייבים בכל המצוות, אבל בור חייב בכל המצוות כחכם, ואין לברך שלא עשאני בור]. **ותחת הברכה הזו, אמר, שיש לברך שלא עשאני עבד**.

- ואף על פי שהעבד והאשה שווים לעניין חיובם במצוות, יש לברך על כך שלא נעשה עבד ברכה מיוחדת, כי מכל מקום העבד מזולזל יותר מהאשה, ואין ברכת שלא עשאני עבד, בכלל ברכת שלא עשאני אשה.

- אי"נ הטעם לכך שיש לברך ברכה בפני עצמה על שלא נעשה עבד, כדי להשלים את מניין הברכות שיהיו שלוש.

דף מד

תנו רבנן: **חלזון זה שממנו עושים את התכלת, מראה** [=צבע] גופו דומה לים, וברייתו [=תבנית דיוקנו] דומה לדג, ועולה [מן הארץ] אחד לשבעים שנה, ובדמו צובעים תכלת, לפיכך [מאחר שאינו עולה אלא אחת לשבעים שנה], דמיו יקרים.

תניא: אמר רבי נתן, **אין לך כל מצוה קלה שכתובה בתורה, שאין מתן שכרה בעולם הזה, ולעולם הבא איני יודע כמה, צא ולמד ממצות ציצית**, שהיא מצוה קלה, עשה בעלמא, ואדם קיבל שכר מרובה בעבורה בעולם הזה.

מעשה באדם אחד שהיה זהיר במצות ציצית, שמע שיש זונה בכרכי הים שנוטלת ארבע מאות זהובים בשכרה, שיגר לה ארבע מאות זהובים, וקבע לה זמן. כשהגיע זמנו, בא וישב על הפתח.

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מד

נכנסה שפחתה ואמרה לה, אותו אדם ששיגר לך ארבע מאות זהובים, בא וישב על הפתח. אמרה היא, יכנס.

נכנס, הציעה לו שבע מטות, שש של כסף, ואחת של זהב, ובין כל אחת ואחת סולם של כסף, ועליונה של זהב. עלתה וישבה על גבי עליונה כשהיא ערומה. ואף הוא עלה לישוב ערום כנגדה. באו ארבע ציציותיו, וטפחו לו על פניו. נשמט וישב לו על גבי קרקע. ואף היא נשמטה וישבה על גבי קרקע.

אמרה לו – גפה של רומי [=נשבעת אני בחיי המלך שהוא שרה של רומי. א"נ נשבעת אני בעבודה זרה של רומי], שאיני מניחתך, עד שתאמר לי, מה מום ראית בי.

אמר לה – העבודה [=נשבע אני] שלא ראיתי אשה יפה כמותך, אלא מצוה אחת ציונו ה' אקינו וציצית שמה, וכתוב בה [בפסוק האחרון של הפרשה], "אָנִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם לְהִיּוֹת לְכֶם לֵאלֹהִים אָנִי ה' אֱלֹהֶיךָ", שתי פעמים, [אחד בראש הפסוק ואחד בסופו], לומר, אני הוא ה' אקיכם שעתיד ליפרע ולהעניש אתכם אם תעברו, ואני ה' אקיכם שעתיד לשלם שכר אם תקיימו, עכשיו נדמו עלי הציציות כארבעה עדים.

אמרה לו – איני מניחך עד שתאמר לי, מה שמך, ומה שם עירך, ומה שם רבך, ומה שם מדרשך שאתה למד בו תורה.

כתב ונתן בידה. עמדה וחילקה כל נכסיה. שליש למלכות [שיניחוה להתגייר]. ושליש לעניים. ושליש נטלה בידה, וכן את אותם מצעות שהציעה לו תחילה, ובאת לבית מדרשו של ר' חייא. [וי"ג רבי מאיר].

אמרה לו – רבי, צוה עלי ויעשוני גיורת.

אמר לה – בתי, שמא עיניך נתת באחד מן התלמידים.

הוציאה כתב מידה, ונתנה לו, וספרה לו כל המאורע, שלשם שמים היא מתגיירת, לפי ששמעה נס גדול של חומר מצות שטפחו לו ארבע ציציות על פניו.

אמר לה – לכי זכי במקחך.

אותן מצעות שהציעה לו באיסור, הציעה לו בהיתר, וזה מתן שכרו בעולם הזה. אבל לעולם הבא איני יודע כמה.

אמר רב יהודה: **טלית שאולה, כל שלשים יום ראשונים, פטורה מן הציצית. מכאן ואילך, חייבת בציצית.** [וכתבו התוס', שמהתורה טלית שאולה פטורה מציצית תמיד, שנאמר, "גְדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת כְּסוּתָךְ" ולא על כסות אחרים. אלא שכשהיא אצלו שלשים יום, הרואים סבורים שהיא שלו, ולכן חייבוהו חכמים שיתן בה ציצית].

הדר בפונדק [=מלון שלנים בו עוברים ושבים] **בארץ ישראל. וכן השוכר בית בחוץ לארץ – כל שלשים יום, פטור מן המזוזה** [שמא יחזור בו].

מכאן ואילך חייב.

אבל השוכר בית בארץ ישראל – עושה מזוזה מיד, משום יישוב ארץ ישראל. [וי"מ שעל ידי שהשוכר יקבע את המזוזה, השוכר לא ירצה לחזור בו, כי לא יוכל ליטול מזוזתו ועל ידי זה ישאר שם וישב בארץ ישראל. וי"מ שעל ידי שהשוכר יקבע את המזוזה אפילו אם אחר כך יצא מאחר שיש בבית מזוזה ימצא לה שוכר במהרה ויהיה הבית הזה בארץ ישראל מיושב].

תפילין אינן מעכבות זו את זו

מתחילה רב חסדא היה סבור – שמי שיש לו שתי תפילין, [אחת של יד ואחת של ראש], אינן מעכבות זו את זו, ואם מניח אחת מהן, מקיים מצווה. אבל אם יש לו רק תפלה אחת, תקנו חכמים, שאינו מקיים מצווה בהנחתה, כדי שלא יפשע מלקנות את החסרה לו.

ולמסקנה – אף מי שיש לו רק תפילה אחת, מקיים מצווה בהנחתה, ואין חסרונה של חברתה מעכבת על קיום זו.

מניין מצוות עשה שעוברים

בביטול המצוות הבאות

א. כל שאינו מניח תפילין – עובר בשמונה עשה.

ללשון ראשון – בכל אחת מארבע הפרשיות שבתפילין נאמר עשה על תפילין של יד ועשה על תפילין של ראש, סך הכל שמונה עשה ארבע על תפילין של יד וארבע על תפילין של ראש. [בפרשת קדש "וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזָכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ" בפרשת והיה כי יבאך "וְהָיָה לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְטוֹטָפֶת בֵּין עֵינֶיךָ" בפרשת שמע "וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מד

על יָדָךְ וְהָיוּ לְטוֹפֶת בֵּין עֵינֶיךָ" ובפרשת והיה אם שמע "וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יַדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹפֶת בֵּין עֵינֶיכֶם".

ב. כל שאין לו ציצית בבגדו – עובר בחמשה עשה.

(א) "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל פְּנֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם".
(ב) "וְנָתַנּוּ עַל צִיצִת הַכֶּנֶף פְּתִיל תְּכֵלֶת". (ג)
"וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת". (ד) "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ". (ה)
"גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ".

ג. כל כהן שאינו עולה לדוכן – עובר בשלושה עשה.

(א) "כֹּהֵן תִּבְרַכּוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". (ב) "אָמַר לָהֶם". (ג) "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

ד. כל שאין לו מזוזה בפתחו – עובר בשני עשה.

(א) "וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ",
[בפרשת שמע]. (ב) "וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ" [בפרשת והיה אם שמוע].

-

אמר ריש לקיש: **כל המניח תפילין, מאריך ימים**, שנאמר, "ה' עֲלֵיהֶם [אותם שנושאים עליהם שם ה' בתפילין] יִחִיו וְלִכְל בָּהֶן חַיֵּי רוּחִי וְתַחֲלִימֵנִי וְהַחֲיֵנִי".

פרשת נסכים ומנחה הבאים עם הקרבן
וַיִּדְבַר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֵיתֵכֶם אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם. וַעֲשִׂיתֶם אִשָּׁה לְה' עֹלָה אוֹ זֶבַח לְפֶלֶא נֶדֶר אוֹ בְּנִדְבָה אוֹ בְּמַעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רִיחַ נִיחַח לְה' מִן הַבֶּקֶר אוֹ מִן הַצֹּאן. וְהַקָּרִיב הַמִּקְרִיב קֹרְבָנוֹ לְה' מִנְחָה סֹלֶת עֶשְׂרוֹן בָּלוּל בְּרֶבְעִית הַהֵינִי שֶׁמֶן. וַיִּין לְנֶסֶךְ רְבִיעִית הַהֵינִי תַעֲשֶׂה עַל הָעֹלָה אוֹ לְזֶבַח לְכַבֵּשׁ הָאֶחָד. אוֹ לְאֵיל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרִים בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהֵינִי. וַיִּין לְנֶסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהֵינִי תִקְרִיב רִיחַ נִיחַח לְה'. וְכִי תַעֲשֶׂה בֶן בָּקָר עֹלָה אוֹ זֶבַח לְפֶלֶא נֶדֶר אוֹ שְׁלָמִים לְה'. וְהַקָּרִיב עַל בֶּן הַבֶּקֶר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים בָּלוּל בְּשֶׁמֶן חֲצִי הַהֵינִי. וַיִּין תִּקְרִיב לְנֶסֶךְ חֲצִי הַהֵינִי אִשָּׁה רִיחַ נִיחַח לְה'. כִּכָּהֵן יַעֲשֶׂה לְשׂוֹר הָאֶחָד אוֹ לְאֵיל הָאֶחָד אוֹ לֶשֶׁה בְּכַבָּשִׁים אוֹ בְּעִזִּים. כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כִכָּהֵן תַּעֲשׂוּ לְאֶחָד כַּמִּסְפָּרָם. כָּל הָאֲזָרָח יַעֲשֶׂה כִכָּהֵן אֶת אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשָּׁה רִיחַ נִיחַח לְה'. וְכִי יָגִוּר אֶתְכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וַעֲשֶׂה אִשָּׁה רִיחַ נִיחַח לְה' כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כִּן יַעֲשֶׂה. הַקְהֵל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגֵּר חֻקֵּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כִּכֶם כִּגֵּר יִהְיֶה לְפָנֵי ה'. תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגֵּר אֶתְכֶם.

מנחת נסכים - סולת שמן ויין הבאים עם הקרבן

המביא עולה או שלמים בנדר או בנדבה, מביא עימהם סולת בלול בשמן למנחה [וכולה כליל], **ויין לנסכים** [וכולו למזבח].

ואין המנחה מעכבת את היין, ואין היין מעכב את המנחה, אלא כל אחד מהם שיביא אף בפני עצמו, מקריבו למזבח.

ואינו חייב להביאם יחד עם הקרבן, אלא אם ירצה רשאי להביאם אף בנפרד, ואף בלילה, ואף למחרת, שנאמר, "וּמְנַחֲתָם וְנִסְכֵיהֶם",

ללמד, שבכל אופן שמביא הם מנחתם ונסכיהם.

< **ומכל מקום, אם מביא את המנחה והנסכים עם הקרבן, אחר הקרבת הקרבן עצמו, תחילה מקריב את המנחה, ואחר כך את הנסכים**, שנאמר "עֹלָה וּמְנַחָה", ללמד שהמנחה קרבה מיד אחר העולה, ואחר כך הנסכים.

< **אבל כשמביא את המנחה והנסכים בפני עצמם, בנפרד מהקרבן:**

לדעת חכמים – כשם שכשהם באים עם הקרבן, **המנחה קודמת לנסכים**, כך כשהם באים בפני עצמם, המנחה קודמת לנסכים.

ולדעת רבי – רק כשהם באים עם הקרבן, המנחה קודמת לנסכים, כי המנחה היא אכילת מזבח, כמו האימורים של הקרבן, ומאחר שהתחיל באכילה [כי האימורים של הקרבן עצמו קודמים לדברים הבאים עם הקרבן], ממשיך באכילה עם המנחה, ואינו מפסיק באמצע האכילה בשתייה של הנסכים. אבל כשהם באים בפני עצמם, הנסכים קודמים למנחה, כי הנסכים עדיפים על המנחה, הואיל ונאמרת עליהם שירה במקדש, שאין הלוויים אומרים שירה אלא על ניסוך היין.

אמר זעירי: **נסכים הבאים עם הזבח, אינם מתקדשים להיות נסכי הזבח הזה, אלא בשחיטת הזבח**, אבל כל זמן שלא נשחט הזבח יכול לשנותם לזבח אחר.

מסכת מנחות פרק רביעי התכלת דף מד

קרבנות שדמם ניתן על המזבח החיצון בכמה מתנות, [כגון חטאת שטעונה ארבע מתנות על ארבע קרנות], אין המתנות מעכבות זו את זו, **ואפילו נתן מתנה אחת בלבד, כיפר, שנאמר, "וְיָדָם זָבְחָיִךְ וְשִׁפְיִךְ [שפיכה אחת] עַל מִזְבֵּחַ ה' אֶקְיִיךְ"**. [ובמסכת זבחים בפרק רביעי נתבאר עניין זה בהרחבה].

דף מד

קרבנות המועדים [שרובם] בפרשת פנחס בחומש

הפקודים

חטאת	עולה			קרבנות עזים	קרבנות עזים
	כבשים	אילים	פרים		
תמיד של שחר	1				
תמיד של בין הערבים	1				
מוסף שבת	2				
מוסף ראש חודש	7	1	2	1	
מוספי חג הפסח	7	1	2	1	
מוסף עצרת	7	1	2	1	
	7	2	1	1	קרבנות עזרת שבפרשת אמור בתורת כהנים
מוסף ראש השנה	7	1	1	1	
מוסף יום הכיפורים	7	1	1	1	
מוספי חג הסוכות	14	2	7-13 [ביום ראשון 13 ופוחת בכל יום אחד עד שביום השביעי 7]	1	
מוסף שמיני עצרת	7	1	1	1	

עיכוב בקרבנות המוספים

רוב קרבנות המוספים [הבאים באותו יום], אינם מעכבים זה את זה, ואם לא היה אפשר להקריב אלא חלקם, מקריב את אותם שאפשר. [וזהו ששנינו, "הפרים והאילים והכבשים אינם מעכבים זה את זה". ונשנו פרים בלשון רבים, משום קרבן ראש חודש, שיש בו שני פרים. ונשנו אילים בלשון רבים, משום קרבנות עצרת, שיש בו שני מיני אילים, ואין מין אחד של אילים מעכב על חבירו. ונשנו כבשים בלשון רבים, משום כל הקרבנות, שבכולם יש כמה כבשים].

אולם שני קרבנות יוצאים מכלל זה, וכל האמור בהם מעכב זה על זה, ואין להקריבם אלא אם יש להקריב את כל האמור בהם.

האחד הוא קרבנות חג הסוכות, שנאמר בהם, [ביום שני ועד יום ששי] "כַּמִּשְׁפָּט", [וביום השביעי] "כַּמִּשְׁפָּט", ומשמע מזה, שכל הכתוב בהם מעכב.

והשני הוא קרבנות עולה של עצרת, הכתובים בפרשת אמור, שנאמר בהם לשון הויה "יהיו", [שְׂבַעַת כְּבָשִׁים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה וּפָר בֶּן בָּקָר אֶחָד וְאֵילִם שְׁנַיִם יְהִי עֲלֶהּ לָהּ"], וכל הויה עיכוב הוא.

דף מה

דרשות של כמה כתובים בספר יחזקאל

הנראים כסותרים דיני התורה

א. "וּבַיּוֹם הַחֹדֶשׁ פָּר בֶּן בָּקָר תְּמִימִם וְשֵׁשֶׁת כְּבָשִׂים וְאֵיל תְּמִימִם יְהִי וְאֵיפָה לָּפָר וְאֵיפָה לְאֵיל יַעֲשֶׂה מִנְחָה וְלִכְבָּשִׁים כַּאֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יָדוֹ וְשָׁמֹן הֵינן לְאֵיפָה".

"פָּר בֶּן בָּקָר" – מכאן, שאף שלכתחילה יש להקריב בראש חודש שני פרים, שנאמר בתורה, "וּבְרֵאשֵׁי חֹדְשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה לַה' פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד כְּבָשִׁים בְּנֵי שָׁנָה שְׁבַעַת תְּמִימִם",

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מה

מכל מקום, **אם לא היה להם אלא פר אחד, מקריבים אותו**, ואין חסרון הפר השני מעכב את הקרבת הפר האחד.

"וְשֵׁשֶׁת כֶּבֶשִׂם ... וְלִכְבָּשִׂים כַּאֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יָדוֹ" – מכאן, שאף שלכתחילה יש להקריב בראש חודש שבעה כבשים, שנאמר בתורה, **"וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה לַה' פְּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד כֶּבֶשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שְׁבַעַה תִּמְיָמָם"**, **אם אין להם שבעה כבשים אלא פחות, יביאו כפי שיש להם יכולת, ומכל מקום לא יפחתו מכפי יכולתם**, ואם יש להם יכולת להביא ששה, יביאו ששה ולא פחות.

"וְהָיוּ" – מכאן שאף שאם אין להם קרבנות כדי הצורך, אין חסרון הקרבנות מעכב, **אם יש להם קרבנות כדי הצורך**, כלומר שני פרים או שבעה כבשים, **אין יכולים להקריב מקצתם**, וכל שלא הקריבוהו, הרי זה מעכב על אלו שהקריבו.

ב. **"כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים בְּרֵאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פֶּר בֶּן בָּקָר תִּמְיָם וְחִטָּאת אֶת הַמִּקְדָּשׁ"**.

מתוך שנאמר שהקרבת הפר מחטאת את המקדש, משמע, שקרבן זה של פר, הקרב באחד לחודש, הוא קרבן חטאת.

לדעת רבי יוחנן – אין אנו יודעים לבאר פרשה זו, שהרי בתורה, פרים הקרבים בראש חודש, עולות הם ולא חטאות, וכשיבוא אליהו, הוא עתיד לדורשה לנו. [ומצינו בברייתא, שכן היתה דעת רבי יהודה מתחילה].

ולדעת רב אשי – הפר המוזכר כאן אינו קרבן ראש חודש, אלא קרבן מילואים, שבזמן חנוכת הבית בימי עזרא הקריבו מילואים, כדרך שהקריבו בזמן חנוכת המשכן בימי משה, [ובמילואים נאמר [ויקרא ח' ב'] **"וְאֵת פֶּר הַחֲטָאת"**], וכשם שבימי משה יום שמיני למילואים היה ראש חודש ניסן, כך היה בימי עזרא, ונמצא, שבראש חודש קרב פר חטאת של המילואים. [ומצינו בברייתא, שכן דעת רבי יוסי. וכשרבי יהודה שמע זאת, אמר לו, תנוח דעתך, שהנחך דעתך].

ג. **"כֹּל נִבְלָה וְטֵרֶפֶה מִן הָעוֹף וּמִן הַבְּהֵמָה לֹא יֵאָכְלוּ הַכֹּהֲנִים"**.

משמע מהכתוב הזה, שרק הכהנים הוזהרו שלא לאכול נבלה וטרפה.

לדעת רבי יוחנן – פרשה זו אליהו עתיד לדורשה, אבל אנו אין יודעים לפרשה, כי דבר זה סותר את דיני התורה, שנבלה וטרפה אסורים באכילה לכל ישראל.

ולדעת רבינא – הכתוב הזה אינו סותר את דין התורה, כי לא בא הכתוב לומר שרק הכהנים אסורים לאכול נבלות וטרפות, אלא לומר, שאפילו הכהנים אסורים לאכול נבלות וטרפות, כי היה מקום לומר, הואיל והותר להם לאכול עוף שנמלק, [להיות חטאת העוף], הותרה להם מליקה גם בשאר מקומות, [ומליקה בשאר מקומות נבילה היא], קא משמע לן, שבשאר מקומות דין הכהנים ככל ישראל, ואסורים לאכול נבלות וטרפות.

ד. **"וְיִכֶן תַּעֲשֶׂה בְּשַׁבְּעָה בַּחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שְׁגָה וּמִפְתֵּי וְכַפְּרָתָם אֶת הַבֵּית"**.

משמע שהיה קרבן מיוחד ליום השביעי של החודש, אלא מאחר שלא נזכר קרבן כזה בתורה, יש לפרש את הכתוב באופן אחר.

ואמר רבי יוחנן, שהכתוב הזה מלמד, שאם חטאו שבעה שבטים על פי הוראת טעות של בי"ד, דינם כדין רוב קהל שחטא בשגגה על פי הוראת טעות של בי"ד, שאין נידונים כיחידים להביא [כל אחד] חטאת יחיד, כשבה או שעירה] אלא נידונים כציבור, ומביאים פר העלם דבר של ציבור.

שכך כוונת הכתוב: **"וְיִכֶן תַּעֲשֶׂה" להקריב פר** [העלם דבר של ציבור] כמו העשייה המוזכרת בכתוב הקודם, שמדבר בהקרבת פר בן בקר, **"בְּשַׁבְּעָה" שבטים שחטאו "בַּחֹדֶשׁ"**, כלומר כשחטאו שבעה שבטים מחמת שחדשו [בי"ד] ואמרו על דבר אסור [כגון חלב] שהוא מותר, והקרבן הזה, [שהוא פר העלם דבר], קרב, רק אם **"מֵאִישׁ שְׁגָה"**, כלומר ששגגו האנשים במעשה, **"וּמִפְתֵּי"**, כלומר, מחמת הוראת טעות של בי"ד, שאין פר העלם דבר של ציבור קרב, אלא על העלם דבר [=טעות בהוראה] עם שגגת מעשה [=שעשו הציבור מעשה מחמת הוראת הטעות].

אמר רבי יהודה אמר רב: **זכור אותו האיש לטוב, וחנינא בן חזקיה שמו, שאלמלא הוא נגזו ספר יחזקאל, שהיו דבריו סותרים דברי תורה** [כמבואר לעיל], מה עשה, **העלה שלש מאות גרבי שמן** [להדליק נרות בלילה ולדרשו], **וישב בעלייה**

מסכת מנחות
פרק רביעי התכלת דף מה

ודרשו.

כל הבהמות ומקצתם בלא נסכים או מקצת בהמות וכולן עם נסכים

אם לא היתה ידם משגת לקנות לצורך ההקרבה את כל הבהמות וכל הנסכים. אלא או יקנו כל הבהמות ומקצת נסכים, ויקרבו כל הבהמות כשרק למקצתם יקרבו נסכים. או יקנו מקצת בהמות וכל הנסכים הראויים להם, ויקרבו מקצת הבהמות כשעם כל בהמה יקרבו נסכיה.

לדעת רבי שמעון – יקנו מקצת מהבהמות, ויקריבו את אותן הבהמות עם כל נסכיהם, ולא יקנו את כל הבהמות, ויקריבו מקצתן בלא נסכים, שנאמר [ביחזקאל] "וְאִיפָּה לְפָר וְאִיפָּה לְאֵיל יַעֲשֶׂה מִנְחָה וְלִכְבָּשִׁים כַּאֲשֶׁר תִּשְׁיֵג דָּדוּ וְשָׁמוֹ הֵינִי לְאִיפָּה", ולא בא הכתוב לומר שהפר והאיל שווים במידה אחת "וְאִיפָּה לְפָר וְאִיפָּה לְאֵיל" כי בתורה מפורש שאין מדתם שווה [שנאמר בכמה מקומות כגון "שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִינִים לְפָר הָאֶחָד שְׁנַיִם עֶשְׂרִינִים לְאֵיל הָאֶחָד"] אלא בא הכתוב ללמד שיש לתת לכל קרבן כל מנחתו כפי מדתו ואם אי אפשר להביא מנחתו עמו אין מביאים אותו כלל.

[ומתוך אחד הפירושים בתוס' מבואר, שחכמים חולקים על רבי שמעון, ואומרים, שיקנו את כל הבהמות שצריך, אף אם לא יוכלו להקריב נסכים לכולן, וכן משמע מגרסת המשנה "רבי שמעון אומר", שחכמים חולקים עליו. אולם יש גורסים במשנה "אמר רבי שמעון", ומזה משמע שאין מחלוקת בדבר, ויתכן שכן סברת הפירושים האחרים בתוס'.]

< קרבנות עצרת שבתורת כהנים [פרשת אמור]:

מִמּוֹשְׁבֵיכֶם תָּבִיאוּ (א) לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתֵּי שְׁנֵי עֶשְׂרִינִים סֹלֶת תִּהְיֶינָה חֶמֶץ תִּתְּאֲפִינָה בַּכּוֹרִים לַה'. וְהִקְרַבְתֶּם עַל הַלֶּחֶם (ב) שִׁבְעַת כִּבְשִׁים תִּמְיַם בְּנֵי שָׁנָה (ג) וּפָר בֶּן בָּקָר אֶחָד (ד) וְאֵילִם שְׁנַיִם יִהְיוּ עֹלָה לַה' וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם אִשָּׁה רֵיחַ נִיחַח לַה'. וְעֲשִׂיתֶם (ה) שְׁעִיר עֲזִים אֶחָד לַחֲטָאת (ו) וּשְׁנַיִם כִּבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה לְזִבַח שְׁלָמִים. וְהִנִּיף הַכֹּהֵן אֹתָם עַל לֶחֶם הַכּוֹרִים תְּנוּפָה לְפָנֵי ה' עַל שְׁנֵי כִבְשִׁים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַה' לַכֹּהֵן.

< קרבנות עצרת שבחומש הפקודים [פרשת פינחס]:

וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לָרִיחַ נִיחַח לַה' (א) פָּרִים בְּנֵי בָּקָר שְׁנַיִם (ב) אֵיל אֶחָד (ג) שִׁבְעָה כִּבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה. וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִינִים לְפָר הָאֶחָד שְׁנֵי עֶשְׂרִינִים לְאֵיל הָאֶחָד. עֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן לְכַבֵּשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים. (ד) שְׁעִיר עֲזִים אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם. מִלֶּבֶד עַל־תִּמְדִּיד וּמִנְחָתוֹ תַעֲשׂוּ תִמְיַם יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְכֵיהֶם

קרבנות עצרת

בשני מקומות בתורה נתפרשו קרבנות עצרת. בפרשת אמור נמנו הקרבנות הבאים: (א) שבעה כבשים. (ב) פר אחד. (ג) שני אילים. [כל אלו לעולה]. (ד) שעיר עזים אחד לחטאת. (ה) שני כבשים לשלמים.

ובפרשת פינחס נמנו הקרבנות הבאים: (א) פרים שנים. (ב) איל אחד. (ג) שבעה כבשים. [כל אלו לעולה]. (ד) שעיר עזים אחד לחטאת.

א. מתי החלו בהקרבת הקרבנות הללו.

< לדעת רבי טרפון ורבי עקיבא ורבי שמעון – כל הקרבנות המנויים בפרשת אמור, לא נתחייבו בהם ישראל בעודם במדבר, אלא רק אחר כניסתם לארץ, שנאמר באותו עניין "וְהִקְרַבְתֶּם עַל הַלֶּחֶם", ללמד שלא נתחייבו ישראל בכל אותם קרבנות, אלא בשעה שנתחייבו בהבאת שתי הלחם, ובמדבר לא הקריבו את קרבן שתי הלחם, שהרי העומר ושתי הלחם אינם באים אלא מן הארץ, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף פ"ג], ובמדבר לא היה להם אלא מן. אבל הקרבנות המנויים בפרשת פינחס, קרבנות אחרים הם, ואינם אותם המנויים בפרשת אמור, ולכן כל הקרבנות האמורים בפרשת פינחס קרבו במדבר, [שני הפרים והאיל האחד ושבעת הכבשים], ואף על פי שבשני המקומות נאמר להקריב שבעה כבשים, הכבשים האמורים בפרשת פינחס אינם אלו האמורים בפרשת אמור אלא אחרים, שכן לעניין הפרים והאילים, מפורש בכתוב מניין אחר וסדר אחר בכל פרשה, [בפרשת אמור, "שבעת כבשים ... ופר אחד ... ואילים שנים". ובפרשת פינחס, "פרים ... שנים. איל אחד. שבעה כבשים"], ואם כן, על כרחך בכל פרשה נזכרו פרים ואילים שונים, והוא הדין לעניין הכבשים, ורק אלו האמורים בפרשת אמור לא קרבו במדבר, אבל אלו האמורים בפרשת פינחס, קרבו במדבר.

< ולדעת רבי שמעון בן ננס – גם כל קרבנות

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מה

עצרת המנויים בפרשת אמור, קרבו במדבר, ורק שתי הלחם האמורים שם, לא קרבו במדבר. [וטעמו של רבי שמעון בן ננס בזה, לא נתבאר בסוגיה].

ב. האם הקרבנות הללו מעכבים זה על זה.

לדברי הכל, כמעט כל קרבנות עצרת, [(א-ב) פרי עולה שבשתי הפרשות [סה"כ 3]. (ג-ד) אילי עולה שבשתי הפרשות [סה"כ 3]. (ה-ו) כבשי עולה שבשתי הפרשות [סה"כ 14]. (ז-ח) שעירי חטאת שבשתי הפרשות [סה"כ 2]], אינם תלויים בשתי הלחם, ולא שתי הלחם תלויים בהם. ולכן, אפילו אם אי אפשר להקריב את שתי הלחם, מקריב את כל הקרבנות הללו. וכמו כן, אפילו אם אי אפשר להקריב את כל הקרבנות הללו, מקריבים את שתי הלחם.

ורק שני כבשי השלמים האמורים בפרשת אמור, [שהכהן מניף אותם עם שתי הלחם], תלויים בשתי הלחם.

לדעת רבי עקיבא – הלחם מעכב את הכבשים, ואם אי אפשר להקריב את הלחם, אין מקריבים את הכבשים מעכבים את הלחם, ואפילו אם לא קרבו הכבשים, מקריבים את הלחם.

ולדעת רבי שמעון בן ננס ולדעת רבי שמעון – הכבשים מעכבים את הלחם, ואם אי אפשר להקריב את הכבשים, אין מקריבים את הלחם. אבל הלחם אינו מעכב את הכבשים, ואפילו אם לא קרב הלחם מקריבים את הכבשים.

[ובדף מ"ו יתבאר בעזה"י, שמחלוקת זו היא רק כשלא הוזקקו הכבשים והלחם זה לזה, אבל כשהוזקקו זה לזה, כגון שהיו יחד בשעת שחיטה, לדברי הכל, שניהם מעכבים זה את זה, ואם אבד הלחם או הכבשים, מביא הכל מתחילה].

< במשנה לא נתבאר טעמו של רבי עקיבא, אבל החולקים עליו ביארו מניין להם שהדין כמותם.

- רבי שמעון בן ננס אמר, שיש ללמוד מהקרבת קרבנות עצרת במדבר, [שלדעתו קרבו כולם חוץ משתי הלחם], ששתי הלחם אינם מעכבים את הקרבת כבשי השלמים, שהרי במדבר קרבו כבשי השלמים, אף על פי שלא קרבו שתי הלחם. [ורק עניין זה שהלחם אינו מעכב את הכבשים נתבאר בדבריו, אבל לא נתבאר, מניין שהכבשים מעכבים את הלחם].

- ורבי שמעון [דחה דברים אלו, כי לדעתו במדבר לא קרבו כלל קרבנות עצרת שבפרשת אמור, ובכלל זה כבשי השלמים, אבל] אמר, שהסיבה שאין שתי הלחם מעכבים את כבשי השלמים, כי הכבשים מתירים את עצמם [ששחיטת עצמם מתירה לזרוק דמם למזבח וזריקת דמם מתירה להקטיר אימוריהם] ואינם זקוקים ללחם להיות מותרים, אבל הכבשים מעכבים את שתי הלחם, כי אין שתי הלחם מותרים אלא בשחיטת הכבשים, ואם לא קרבו הכבשים, אין מה שיתיר את שתי הלחם.

< ובגמרא ביארו, שהסיבה שאחד משני הדברים הללו, [כבשי עצרת או שתי הלחם], מעכב את חבירו, כי נאמר בעניין לשון הווייה, "קִדְּשׁ יְהִי לָהּ לַפֶּהֲן", וכל לשון הווייה מלמד שהדבר מעכב, אלא שנחלקו מי הוא הדבר שהכתוב הזה מלמד את עיכובו.

- יש אומרים, שלדברי הכל יש ללמוד בגזרה שווה, על איזה דבר נאמר הכתוב "יְהִיֹו".

רבי עקיבא לומד בגזרה שווה מלשון הווייה הכתוב [בעניין] "סִלַּת תְּהִיֵינָה", שכשם שהכתוב ההוא מדבר בלחם, אף ההווייה האמורה לעכב, מדברת בלחם, ומכאן ששתי הלחם מעכבים.

ורבי שמעון בן ננס לומד בגזרה שווה מלשון הווייה הכתוב [בעניין] "שִׁבְעַת כְּבָשִׁים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה וּפָר בֶּן בָּקָר אֶחָד וְאֵילִם שְׁנָיִם יְהִיֹו עֲלֵהּ", שכשם שהכתוב ההוא מדבר בקרבנות, אף ההווייה האמורה לעכב, מדברת בקרבנות, ומכאן ששני כבשי השלמים מעכבים.

- ויש אומרים, שלדברי הכל, מלשון הכתוב עצמו, יש ללמוד על איזה דבר נאמר הכתוב "יְהִיֹו", המלמד עיכובו.

לדעת רבי עקיבא, מתוך שנאמר "קִדְּשׁ יְהִיֹו לָהּ לַפֶּהֲן", ולא "קִדְּשׁ יְהִיֹו לָהּ וְלַפֶּהֲן", משמע, שאין הכתוב מדבר בדבר שניתן גם לה' וגם לכהן, אלא בדבר שניתן לה' לצורך הכהן, כלומר קנאו ה' ונתנו כולו לכהן, וזה שתי הלחם, הניתנים לכהן בלא חלק למזבח.

ולדעת רבי שמעון בן ננס, משמעות הכתוב "קִדְּשׁ יְהִיֹו לָהּ לַפֶּהֲן", היא כמשמעות "קִדְּשׁ יְהִיֹו לָהּ וְלַפֶּהֲן", כלומר הכתוב מדבר בדבר שיש בו חלק גם לגבוה וגם לכהן, וזה כבשי

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מו

עצרת, שאימוריהם לגבוה, ובשרם לכהנים.

דף מו

אם הוזקו מעכבים

לדעת רבי יוחנן, לא נחלקו רבי עקיבא ובן ננס בעניין עיכוב כבשי שלמים של עצרת ושתי הלחם, [שלדעת רבי עקיבא הכבשים אינם מעכבים את הלחם, ולדעת בן ננס הלחם אינו מעכב את השלמים], אלא כשלא הוזקו זה לזה, כלומר שלא היו ביחד, אבל אם היו ביחד, לדברי הכל שניהם מעכבים זה את זה.

כשהיו ביחד בשעת השחיטה – דין פשוט הוא שהוזקו זה לזה, ומעתה, אם אבד אחד מהם, הוא מעכב על חברו, [ומאחר שנדחה, שוב אינו חוזר להכשרו], ויש להביא הכל מתחילה.

וכשהיו יחד בשעת התנופה – הסתפקו במערבא [=ארץ ישראל] האם הוזקו זה לזה או לא.

- ואם נאמר, שהוזקו זה לזה משעת תנופה, כשאחר תנופה אבד האחד, יש להביא הכל מתחילה. ודין פשוט הוא, שכשמביא את האחרונים, מניף אותם, שהרי לא הניף מהם דבר עד עתה.

- ואם נאמר שלא הוזקו זה לזה משעת התנופה, [אלא רק משעת השחיטה, כשאחר התנופה אבד האחד, אין צורך להביא הכל מתחילה, אלא רק את מה שאבד.

ואמר רבי ירמיה, שאם הכבשים הם שאבדו, דין פשוט הוא לדברי הכל, שכשמביא אחרים תחתיהם, מניף אותם, כי עדיין לא הונפו, ועיקר התנופה אמורה בכבשים. ואם הלחם הוא שאבד, אליבא דבן ננס, דין פשוט הוא, שאין צריך להניף את הלחם השני שמביא תחת האבוד, כי עיקר התנופה אמורה בכבשים, וכבר הונפו. אבל אליבא דרבי עקיבא, יש להסתפק, האם מאחר שהלחם הוא העיקר, יש להניפו, או מאחר שהמתירים הם הכבשים, וכבר הונפו, אין צריך לחזור ולהניף את הלחם.

דין תודה שנפרס לחמה

א. נפרס לחמה קודם שחיטתה – אין הלחם של התודה מתקדש להיות לחמי תודה, אלא אם כן היה כולו שלם בשעת השחיטה, ולכן אם נפרס הלחם קודם השחיטה, שוב לא יתקדש בשחיטה, ויש להביא לחם אחר.

ב. נפרס לחמה אחר שחיטה וקודם זריקת הדם – מאחר שאין לה לחם, ואי אפשר להביא לה לחם אחר, [שכן אינו מתקדש אלא בשחיטה וכבר נשחטה], הרי זו תודה בלא לחם, ותודה בלא לחם היא שלמים, לכן הדם יזרק לשם שלמים, והבשר יאכל כבשר שלמים, וידי נדרו [שנדר להביא תודה] לא יצא, והלחם פסול, כי אינו מותר באכילה אלא בזריקת דם התודה לשם תודה, וזו לא נזרק דמה לשם תודה להתיר את הלחם באכילה.

ג. נפרס לחמה אחר זריקת הדם וקודם שתרמוהו – מאחר שנוזק דמה בהכשר, הרי זו תודה כשרה, ולחמה כשר, אלא שיש לתת ממנו אחד מעשרה לכהן, [שארבעה מיני לחמים היו באים עם התודה, מכל אחד עשר חלות, אחת ניתנת לכהן, והשאר לבעלים], ולא יתן לכהן את הלחם הפרוס, אלא שלם, שנאמר "אֶחָד", ללמד שלא יתן לכהן פרוס אלא שלם.

דין תודה שיצא לחמה

חוץ לחומת ירושלים

א. יצא לחמה קודם שחיטתה – אין הלחם של התודה מתקדש להיות לחמי תודה, אלא אם כן היה כולו שלם בתוך ירושלים, בשעת השחיטה, ולכן אם יצא הלחם קודם השחיטה, יש להכניסו חזרה קודם השחיטה.

ב. יצא לחמה אחר שחיטה וקודם זריקת הדם – מאחר שאין לה לחם, ואי אפשר להביא לה לחם אחר, [שכן אינו מתקדש אלא בשחיטה וכבר נשחטה], הרי זו תודה בלא לחם, ותודה בלא לחם היא שלמים, לכן הדם יזרק לשם שלמים, והבשר יאכל כבשר שלמים, וידי נדרו [שנדר להביא תודה] לא יצא, והלחם פסול.

ג. יצא לחמה אחר זריקת הדם וקודם שתרמוהו – מאחר שנוזק דמה בהכשר, הרי זו תודה כשרה, אלא שאותו לחם שיצא נפסל ביציאתו, ולכן לא יתן לכהן את הלחם שיצא, אלא מאותם שבפנים.

מסכת מנחות
פרק רביעי התכלת דף מו

דין תודה שנטמא לחמה

א. נטמא לחמה קודם שחיטתה – אין הלחם של התודה מתקדש להיות לחמי תודה, אלא אם כן היה כולו שלם וטהור בשעת השחיטה, ולכן אם נטמא הלחם קודם השחיטה, שוב לא יתקדש בשחיטה, **ויש להביא לחם אחר**.

ב. נטמא לחמה אחר שחיטה וקודם זריקת הדם – אף על פי שהלחם טמא ואסור לאוכלו, מכל מקום התודה כשרה, כאילו יש לה לחם טהור, שהציץ מרצה על הטומאה ולפיכך הדם יזרק לשם תודה והבשר יאכל בתורת תודה, **ואף ידי נדרו [שנדר להביא תודה] יצא, ורק הלחם הטמא הוא לבדו פסול**.

ג. נטמא לחמה אחר זריקת הדם וקודם שתרמוהו – מאחר שנזרק דמה בהכשר, הרי זו תודה כשרה, אלא שאותו לחם שנטמא נפסל, ולכן לא יתן לכהן את הלחם שנטמא, אלא מהטהורים.

מניין שהעיכוב האמור בקרבנות עצרת מדבר בכבשי השלמים ולא בשאר הקרבנות

שבפרשה

כבר נתבאר, שבפרשת אמור, נזכרו יחד עם שתי הלחם, חמש מיני קרבנות בהמה. [א] שבעה כבשים. [ב] פר אחד. [ג] שני אילים. [כל אלו לעולה]. [ד] שעיר עזים אחד לחטאת. [ה] שני כבשים לשלמים]. וכמו כן נתבאר ששני כבשי השלמים הם אלו שיש להם שייכות עם הלחם, [א] שהלחם מתקדש בשחיטת הכבשים. [ב] שהכבשים והלחם מעכבים זה על זה. אבל שאר הקרבנות הנזכרים בעניין, אינם מקדשים את הלחם, ואין להם עיכוב עמו.

ונאמרו בסוגיה כמה טעמים, מניין לנו שכבשי השלמים הם אלו שמקדשים את הלחם ומעכבים עמו, ולא שאר הקרבנות.

א. הואיל והזקקו זה לזה בתנופה.

כלומר, מאחר שמפורש בעניין, שיש להניף את הלחם עם כבשי שלמים של עצרת, מסתבר שיש ללחם שייכות עימהם יותר משאר הקרבנות, ולכן שחיטת הכבשים הללו מקדשת את הלחם, והכבשים מעכבים עמו.

- ודחו זאת כי מצינו שגם קרבנות שאינם זקוקים לתנופה עם לחם, מקדשים אותו, ומעכבים אותו, כגון תודה, שאינה זקוקה להיות מונפת עם לחמה, והיא מקדשת אותו בשחיטתה, ומעכבת אותו, [שאם אין תודה אין לחם].

ב. כתודה.

כלומר, מאחר ששלמים דומים לתודה, [שגם היא קרויה שלמים], ומצינו שהתודה מקדשת את לחמה ומעכבת אותו, אם כן, הוא הדין לעניין קרבנות עצרת, השלמים שבהם, יקדשו את הלחם ויעכבו אותו.

- ודחו זאת, כי אין התודה דומה לקרבן שלמי ציבור של עצרת, שכן עם לחמי תודה קרבה רק תודה, ולכן מסתבר שהיא תקדש את הלחם, משום שאין קרבן אחר שיקדש את הלחם, אבל שלמי ציבור של עצרת, שקרבים עם עוד קרבנות, יתכן שכולם יקדשו את הלחם ויעכבו אותו.

ג. כאיל נזיר.

כלומר קרבנות עצרת דומים לקרבנות נזיר, שבשני קרבנות אלו, יש כמה מיני קרבנות, [עולה ושלמים וחטאת], ואם כן, כשם שבקרבנות הנזיר, השלמים הם שמקדשים את לחמי הנזיר, והם מעכבים אותו, [שנאמר בעניין הנזיר, "וְאֵת הָאֵיל יַעֲשֶׂה זָבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סֵל הַמִּצּוֹת" ללמד שסל המצות בא חובה לאיל ושחיטת האיל מקדשתו], כך בקרבנות עצרת, השלמים הם שיקדשו את הלחם ויעכבו אותו.

-

כשנשחטו שלמי נזיר שלא לשמם, לא קדש הלחם, שנאמר, "וְאֵת הָאֵיל יַעֲשֶׂה זָבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סֵל הַמִּצּוֹת", ללמד, שאם זבחו לשם שלמים, מקדש את הלחם, ואם לאו, אינו מקדש את הלחם.

שתי הלחם הבאים בפני עצמן

כבר נתבאר, שלדעת רבי עקיבא, כבשי עצרת אינם מעכבים את הבאת שתי הלחם, ולכן, כשאין כבשים לצורך הקרבת השלמים, מביאים את שתי הלחם בפני עצמן.

ומבואר בברייתא, שכשמביאים את שתי

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מו

הלחם בפני עצמן בלא כבשים, מניפים אותן בפני עצמן, אבל אין אוכלים אותן, אלא מניחים אותן עד שיפסלו, ולאחר מכן שורפים אותן. [ואינן כשתי הלחם הבאים עם הכבשים, שמניפים אותן עם הכבשים, ואחר זריקת הדם של הכבשים הן מותרות באכילה]. ונחלקו אמוראים בביאור הדין הזה.

א. דעת רבה ורבא.

< **מדין תורה, שתי הלחם הבאות בפני עצמן, נאכלות, כשתי הלחם הבאות עם הכבשים.**

- **רבה הוכיח דין זה מהמשנה במסכת שקלים, שם מבואר, שהכהנים היו דורשים מהכתוב, "וְכָל מִנְחַת פֶּהוּן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֶאֱכָל", שאינם מחוייבים לתת מחצית השקל לקרבנות הציבור כשאר ישראל, שכן הכתוב הזה מלמד, שכל מנחותיהם של הכהנים, אינן נאכלות כמנחות ישראל, אלא נשרפות, ואם הכהנים היו מחוייבים לתת מחצית השקל לקרבנות ציבור, היה צורך לקיים במנחות הציבור את הכתוב הזה, "וְכָל מִנְחַת פֶּהוּן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֶאֱכָל", מחמת חלק הכהנים, ודבר ידוע הוא, שמנחות ציבור, כגון שתי הלחם, נאכלות ולא נשרפות, ומכאן שאין לכהנים בהן חלק, שאינן חייבים לתת מחצית השקל לקרבנות ציבור.**

ועל כרחך, אין הכהנים יכולים לדרוש מהכתוב הזה, שאין להם חלק בקרבנות ציבור, אלא אם כן מצינו, שמנחות ציבור הבאות בפני עצמן נאכלות, כי הכתוב, "וְכָל מִנְחַת פֶּהוּן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֶאֱכָל", אינו מדבר אלא במנחות הבאות בפני עצמן, ולא באלו הבאות עם הקרבן, וראיה לדבר, שלחמי תודה של כהן [הנחשבים כמנחות], נאכלים, כלחמי תודה של ישראל, כי מאחר שהם באים עם התודה, אינם כשאר מנחות כהנים הנשרפות.

ומאחר שדרשת הכהנים היא ממנחות ציבור הבאות בפני עצמן, כשתי הלחם, למדנו, ששתי הלחם הבאות בפני עצמן נאכלות.

[**ואביי דחה הוכחה זו, כי יתכן שבאמת, הכתוב "וְכָל מִנְחַת פֶּהוּן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֶאֱכָל", מדבר אף במנחות הבאות עם הקרבנות, ומשתי הלחם הבאים עם הכבשים הוכיחו הכהנים, שאינן באות מממונם, שהן נאכלות ולא נשרפות, ומה שמצינו שלחמי תודה של כהן נאכלים, הטעם לכך, כי לחמי תודה אינם קרויים מנחה, ולכן אינם בכלל הכתוב, "וְכָל מִנְחַת פֶּהוּן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֶאֱכָל", ואינם כשתי הלחם הקרויים מנחה, שנאמר "בְּהִקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה'".**

- **ורבא למד דין זה מהכתוב, "מִמּוֹשְׁבֵיכֶם תְּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתֵּים שְׁנַי עֶשְׂרִינִים סֹלֶת תִּהְיֶינָה חֶמֶץ תֶּאֱפִינָה בַּפּוּרִים לַה'", שהוקשו שתי הלחם לבכורים, ללמד, שכשם שהבכורים באים בפני עצמם, כך שתי הלחם באים בפני עצמם. וכשם שהבכורים [הבאים בפני עצמם] נאכלים, אף שתי הלחם [הבאים בפני עצמן] נאכלים.**

< **אולם, אף שכן הוא דין התורה, [ששתי הלחם הבאות בפני עצמן מותרות באכילה], חכמים גזרו, שלא יאכלו אותן.**

והטעם לכך, כי יש חילוק בין שתי הלחם הבאות בפני עצמן, לאלו הבאות עם הכבשים, שאלו הבאות בפני עצמן, מותרות באכילה מעצמן אחר התנופה, [ואין דבר אחר מעכב את היתרון]. אבל אלו הבאות עם הכבשים, אינן מותרות באכילה אלא אחר זריקת דם הכבשים.

ומעתה אם היו רגילים לאכול את שתי הלחם הבאות בפני עצמן כשאינן דבר אחר מתירן, יש חשש, שמא בשנה אחרת, כשיבואו עם הכבשים, יטעו ויאכלו אותם בלא להמתין שיותרו על ידי זריקת דם הכבשים, כי יזכרו שבשנה קודמת אכלום בלא להמתין לדבר אחר שיתיר אותם.

ומפני החשש הזה, [שמא בשנה אחרת כשיבואו עם הכבשים יאכלום קודם היתרון], גזרו, שבשנה זו שבאות בפני עצמן, לא יאכלום כלל.

ומאחר שאין האיסור הזה דין תורה אלא גזרת חכמים, אבל מהתורה שתי הלחם כשרות, אין לשורפן כל זמן שלא נפסלו מהתורה, ורק כשיעבור הלילה, ויפסלו בלינה, הן נשרפות, ככל קדשים שנפסלו בלינה.

ב. דעת רב יוסף.

< **מדין תורה, שתי הלחם הבאות בפני עצמן, מאחר שאין כבשים להתיר אותן, דינן לשריפה.**

- **מתחילה אמר, שאף שכן הוא דין התורה שיש לשורפם, דין תורה הוא שאין לשורפם אלא במוצאי יום טוב, כי אין שורפים קדשים ביום טוב.**

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מז

[אולם אביי דחה דבריו שכן כל דבר שעיקר מצוותו לשריפה [ולא מחמת שארע בו פסול] שריפתו דוחה יום טוב שכן מצינו בשריפת פר ושעיר של יום הכיפורים שמצוותם בשריפה ונשרפים בו ביום.

- ולמסקנה אמר, שבאמת מעיקר הדין, מאחר שיש לשרוף את שתי הלחם הבאין בפני עצמן, יש לשורפן מיד אחר התנופה, אבל חכמים תקנו, שלא ישרפום מיד, אלא ימתינו עד סוף הזמן הראוי להקרבת הכבשים, שמא בתוך כך ימצאו כבשים, ויוכלו להניפם עם הלחם, ולהתיר את הלחם באכילה, ורק כשעבר הזמן הזה, ניתן לשרוף את הלחם, כי שוב לא יקריבו כבשים להתיר אותו.

דף מז

חלות קדושת הגוף של שתי

הלחם הבאים עם כבשי עצרת

< לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון.

אין הלחם מתקדש קדושת הגוף, אלא אם כן [היה קיים בשעת השחיטה, וגם] נשלמה כל הקרבת הכבשים בהכשר, כלומר שנעשו כל עבודות הקרבן מהשחיטה ועד זריקת הדם בהכשר [לשמה].

שנאמר בעניין קרבנות הנזיר, "וְאֵת הָאֵיל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סֵל הַמִּצּוֹת", ללמד, שרק אחר שנעשו כל עבודותיו ["יעשה"], קדש סל המצות, אבל אם נעשית עבודה אחת שלא לשמה, לא קדש הלחם קדושת הגוף, ואין בו אלא קדושת דמים, שהוא ממון הקדש, [ואף על פי שאין הלחם קדוש אלא אחר כל העשיות, נזכר בכתוב "יעשה זבח", ללמד, שצריך שיהא הלחם קיים כבר בשעת הזביחה].

ומקרבנות הנזיר יש ללמוד, שהוא הדין לעניין כבשי עצרת, אין הלחם מתקדש אלא אם [היה קיים בשעת הזביחה, וגם] נשלמו כל העשיות בהכשר.

< ולדעת רבי.

הלחם מתקדש קדושת הגוף כבר בשחיטה, [ואם אחר כך גם נזרק הדם בהכשר, הלחם נאכל].

שנאמר בעניין קרבנות הנזיר, "וְאֵת הָאֵיל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סֵל הַמִּצּוֹת", ללמד שעשיית [=עבודת] הזביחה היא מקדשת את הלחמים, ומקרבנות הנזיר יש ללמוד, שהוא הדין לעניין כבשי עצרת, שהלחם מתקדש בשעת הזביחה.

אבל כשלא היתה שחיטה בהכשר, [כגון שלא לשמה], לא נתקדש הלחם [ואפילו אם היתה אחר כך זריקה בהכשר].

וכשהיתה השחיטה בהכשר, אבל הזריקה לא היתה בהכשר, [כגון שלא לשמה] הלחם קדוש ואינו קדוש:

לדברי אביי – קדוש ואינו גמור. [כלומר בשעת השחיטה מתחילה קדושת הגוף לחול בלחם, אבל אינה נשלמת אלא בשעת הזריקה].

ולדברי רבא – קדוש ואינו נותר לכהנים. [כלומר בשעת השחיטה נשלמת כל חלות קדושת הגוף בלחם. אלא שהיתר אכילה בלבד תלוי בזריקה].

- לפירוש הראשון של רש"י, [שכתב עליו שהוא שיבוש גמור], דבר שלא נשלמה בו קדושת הגוף, אינו בר פדייה, [אבל אם יצא מהעזרה הוא נפסל אפילו אם רק התחילה לחול בו קדושת הגוף], ורק אחר שנשלמה בו קדושת הגוף הוא נעשה גם בר פדייה, וניתן לפדותו. ולפיכך,

לדברי אביי, לעניין פדיון, דעת רבי כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, שאחר השחיטה הלחם אינו בר פדייה, כי לדברי הכל לא נשלמה בו חלות קדושת הגוף. ולא נחלקו אלא לעניין פסול יוצא, שלדעת רבי, מאחר שהתחילה לחול בו קדושת הגוף, הוא נפסל ביציאה.

ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, מאחר שעדיין לא התחילה לחול בו קדושת הגוף, אינו נפסל ביציאה.

ולדברי רבא, אף לעניין פדיון נחלקו, שכן לדעת רבי, בשחיטה נשלמה בו חלות קדושת הגוף, והרי הוא בר פדיון.

- ולפירוש השני של רש"י, רק דבר שנשלמה בו קדושת הגוף, אינו יוצא לחולין, ואינו בר פדייה, אבל דבר שלא נשלמה בו קדושת הגוף הוא בר פדיון כדן דבר שאין בו אלא קדושת דמים. ולפיכך,

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מז

לדברי אביי, לעניין פדיון, דעת רבי כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, שאחר השחיטה, הלחם עודו בר פדייה, כי לדברי הכל לא נשלמה בו חלות קדושת הגוף. ולא נחלקו אלא לעניין פסול יוצא, שלדעת רבי, מאחר שהתחילה לחול בו קדושת הגוף, הוא נפסל ביציאה. ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, מאחר שעדיין לא התחילה לחול בו קדושת הגוף, אינו נפסל ביציאה.

ולדברי רבא, אף לעניין פדיון נחלקו, שכן לדעת רבי, בשחיטה נשלמה בו חלות קדושת הגוף, ושוב אינו בר פדיון, ואין קדושתו נתפסת בדמים אחרים.

אכילת שתי הלחם כשהכבשים נשחטו לשמם אבל דמם נזרק שלא לשמם

לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון – אין הלחם מתקדש בשחיטה אלא בזריקה, ומאחר שלא נזרק הדם לשם שלמי ציבור, לא נתקדש הלחם, [כי כשנזרק הדם שלא לשמם, אינם עולים לשם חובה של שלמי ציבור, ואין שתי הלחם מתקדשים אלא עם שלמי ציבור, ולא עם קרבן אחר].

ולדעת רבי – אף על פי שהלחם מתקדש בשחיטה, מכל מקום אינו ניתר לאכילה אלא בשעת הזריקה, ומאחר שבזריקה שלא לשמה נשתנה הקרבן מהיות שלמי ציבור, שוב לא הותר הלחם באכילה.

ולדעת רבי עקיבא – לדברי רב ששת, דעת רבי עקיבא, שהלחם נידון כגוף הקרבן, [לעניין זריקת פיגול, שמועילה ללחם שיצא, כגוף הקרבן שלא יצא, ונעשה הלחם פיגול, כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ולפיכך יש להסתפק, האם גם לקולא הלחם נידון כגוף הקרבן עצמו, וכשם שהקרבן עצמו כשר לאכילה, ככל הזבחים שנזבחו שלא לשמם, כך גם הלחם מותר באכילה, או שאין הלחם נידון כגוף הקרבן אלא לחומרא. [אבל לדברי רב פפא להלן, לא אמר רבי עקיבא מעולם, שהלחם נידון כגוף הקרבן עצמו, ואין להסתפק בדבר, אלא ודאי הוא שאין הלחם נאכל].

אימורי קדשים קלים

שיצאו לפני זריקת דמים

קדשים קלים, ממון בעלים הם, ולא ממון גבוה, ולפיכך אין בהן דין מעילה, אלא באימורים, ואחר זריקת הדם, שאז הותרו האימורים להקרבה לגבוה, ונעשו ממון גבוה, ונאמר, "כָּל חֶלֶב לַיהוָה", לרבות אימורי קדשים קלים לדין מעילה.

ואם יצאו האימורים חוץ לעזרה קודם זריקת הדם, נפסלו. ולפיכך,

לדעת רבי אליעזר – מעתה אף אם נזרק הדם, אין בהם דין מעילה, כי בזריקה הזו לא הותרו להקרבה לגבוה, ואם כן אינם נחשבים כממון גבוה, וכשם שאם נזרק הדם בהכשר לא הותרו, [כאימורים שלא יצאו], כך אם נזרק הדם במחשבת פיגול, לא נתפגלו, [כאימורים שלא יצאו], וכן אם נותרו, אין בהן דין נותר, ואם נטמאו אין בהם דין טומאה [של קדשים], כי מאחר שיצאו, אינם נחשבים עוד כאימורי קרבן, ואין הזריקה מועילה להם [=אין זריקה מועלת ליוצא].

ולדעת רבי עקיבא – אף על פי שכשיצאו אימורי קדשים קלים, הם נפסלים ושוב אינם קרבים בעצמם, מכל מקום כשנזרק הדם עליהם הם קדושים קדושת הגוף, כאימורים שלא יצאו, ולכן יש בהם דין מעילה, וכמו כן אם נזרק הדם במחשבת פיגול, הם מתפגלים כדין אימורים שלא יצאו, וכן אם נזרק הדם בהכשר, ואחר כך נותרו למחר, דינם כנותר, וכן אם נטמאו, דינם כאימורי קדשים שנטמאו, כי לעניין זה, הזריקה מכשירה את האימורים אף על פי שיצאו, [=הזריקה מועלת ליוצא].

מחלוקת רבי אליעזר ורבי עקיבא בעניין שתי הלחם שיצאו בין שחיטה לזריקה וזרק דם הכבשים במחשבת פיגול [=אכילה חוץ לזמנו]

כשיצאו שתי הלחם בין שחיטה לזריקה ונזרק דם הכבשים במחשבת פיגול [הכבשים עצמם נתפגלו בוודאי אבל] נחלקו חכמים בדין שתי הלחם.

לדעת רבי אליעזר – שתי הלחם לא נתפגלו ואינם ככבשים.

ולדעת רבי עקיבא – שתי הלחם נתפגלו ככבשים.

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מז

ונחלקו אמוראים בביאור המחלוקת הזו.

א. דברי רב ששת.

לדעת שני התנאים הללו, שתי הלחם מתקדשים בשחיטה [כדעת רבי], ולפיכך הם נפסלים ביציאה, ובזה נחלקו,

לדעת רבי אליעזר – מאחר שיצאו שתי הלחם, ונפסלו, שוב אין הזריקה מועילה להם, ואינם נעשים פיגול, כי אינם כשתי הלחם שנזרק עליהם דם הכבשים במחשבת פיגול.

ולדעת רבי עקיבא – אף על פי שיצאו שתי הלחם, ונפסלו, מכל מקום, מאחר שכלל בידו, שזריקה מועלת ליוצא, כשנזרק הדם במחשבת פיגול, הרי הוא כנזרק על מה שבפנים ועל מה שבחוץ בשווה, ומאחר שהזריקה מועלת ליוצא, לעניין זה אין היציאה נחשבת כפסול, והזריקה היא זריקה גמורה בהכשר, ומאחר שהיתה במחשבת פיגול, נתפגל מה שבחוץ ומה שבפנים בשווה.

[וכל זה כדעת רבי, ששחיטת הכבשים מקדשת את שתי הלחם, אבל לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, שהזריקה מקדשת את שתי הלחם, ולא השחיטה, אם חזרו ונכנסו קודם הזריקה, בשעת הזריקה הם מתפגלים, ואם לא חזרו, אלא נשאר בחוץ בשעת הזריקה, אינם מתקדשים כלל להיות שתי הלחם].

ב. דברי רב פפא.

לדעת שני התנאים הללו, אם יצא הלחם קודם הזריקה, והיה בחוץ בשעת הזריקה, לא נתפגל הלחם, כי אפילו רבי עקיבא לא אמר, שהזריקה מועלת ליוצא, אלא כשהוא חלק מגוף הקרבן, אבל כשהוא דבר אחר, כשתי הלחם שאינם מגוף הכבשים, אין זריקת דמם עולה ללחם אחר שיצא.

ומחלוקתם היא כשחזר הלחם ונכנס קודם זריקת הדם,

דעת רבי אליעזר כדעת רבי – שהלחם מתקדש בשעת השחיטה, ואם כן כשיצא נפסל, ומעתה שוב אינו מתפגל, כי אין פיגול אלא בדבר שאין בו פסול אחר.

ודעת רבי עקיבא כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון – שהלחם אינו מתקדש אלא בשעת הזריקה, ואם כן עד עתה לא נפסל כלל ביציאה, ועתה כשהוא בפנים ונזרק הדם במחשבת פיגול, נתפגל הלחם עם הכבשים.

זריקת פיגול

כבר נתבאר, שאין מעילה בקדשים קלים, אלא באימוריהם משעת זריקת הדם, שאז נעשו האימורים חלק גבוה. ולעומת זאת בקדשי קדשים יש מעילה, ואין בהם היתר להדיוט, אלא בבשר משעת זריקת הדם, שאז נעשה הבשר חלק הדיוט לאכילה.

ולדעת רב גידל אמר רב, רק זריקה כשרה מועילה לדברים הללו, [להביא דין מעילה לאימורי קדשים קלים, ולהוציא מידי מעילה בשר קדשי קדשים], אבל זריקת פיגול, אינה מועילה לזה, כי מאחר שבכך הקרבן נעשה פיגול, אינה מועילה לאימורי קדשים קלים להיות קרבים לחלק גבוה. ואינה מועילה לבשר קדשי קדשים להיות מותר לאכילת הדיוט, ואם כן דינם כבתחילה, [קדשים קלים ממון הדיוט בלא מעילה. וקדשי קדשים ממון גבוה במעילה].

ולפי דברי רב גידל הללו, יש לדחות את דברי רב פפא, שביאר [לעיל], שלדעת רבי עקיבא, לחמי תודה מתקדשים בשעת הזריקה, ואם היתה הזריקה במחשבת פיגול, הם מתפגלים עמה, שכן לדברי רב גידל, זריקת פיגול אינה מועילה לקדש את הלחם, מאחר שאינה מתירה אותו.

ומכל מקום, אין להקשות על דברי רב פפא, כי דברי רב גידל דחויים הם, כמבואר במסכת מעילה.

כבשי עצרת ששחטם לשמם ואבד הלחם

כבר נתבאר, שאם היה הלחם בשעת שחיטת הכבשים, הוזקו זה לזה, ואם אבד אחד מהם, הוא מעכב את חבירו מלהיקרב, ולפיכך, אם אבד הלחם, אין להקריב את הכבשים לשם שלמי ציבור, ואם קרבו הם פסולים.

ונסתפק רבי ירמיה, האם ניתן להקריבם שלא לשמם, שבכך יהיו מותרים באכילה, כדין כל הזבחים שנזבחו שלא לשמם שהם כשרים.

ואמר רבי זירא, שאינם ניתנים באכילה, אף אם יזרק דמם שלא לשמם, כי לא אמרו שזבחים שנזבחו שלא לשמם כשרים, אלא

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מח

כשהם היו כשרים אם היו נזבחים לשמים, אבל לא מצינו דבר, שנראה להיות קרב לשמו, ונשחט לשמו, ונדחה מלהיות כשר לשמו, [כשלמי ציבור, שנראו להיות קרבים, ונשחטו לשמים, ונדחו על ידי הזריקה], ויהיה כשר שלא לשמו, [חוץ מתודה, שנראתה להיות קרבה, ונשחטה לשמה, ונדחית, על ידי שנפרס לחמה, שהיא כשרה לשם שלמים, כי היא קרויה שלמים].

דף מח

שחט שני כבשים על ארבע חלות

כבר נתבאר, שמקרבנות עצרת יש להביא שני כבשים לשלמי ציבור, ועימהם שתי חלות, [הקרויות שתי הלחם].

ולהלן יתבאר בעזה"י מה יעשו כשטעו והביאו ארבע חלות, ושחטו עליהם את כבשי השלמים, [על מנת שיקדשו שתי חלות מתוך הארבע].

לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון – לעולם אין החלות מתקדשות קדושת הגוף להיות שתי הלחם בשעת השחיטה, אלא בשעת זריקת הדם, ואם כן, אחר השחיטה עדיין יש כאן ארבע חלות שיש בהם קדושת דמים בלבד, וכל אחת מהן ראויה להתקדש בשעת זריקת דם השלמים להיות משתי הלחם, אלא מאחר שאין צורך בארבע אלא בשתיים, **נוטלים שתי חלות להיות שתי הלחם**, [ומניפים אותן עם בשר השלמים], **ואת השתיים האחרות מוציאים מהעזרה, ופודים אותם, כדין חלות שיש בהם קדושת דמים**, [אבל בעזרה לא יפדום כדי שלא ימצאו חולין בעזרה].

ולדעת רבי – **בשעת שחיטת השלמים** כבר נתקדשו שתי חלות מתוך הארבע בקדושת הגוף להיות שתי הלחם, ונמצא שיש כאן שתי חלות של שתי הלחם, ושתי חלות שיש בהם קדושת דמים בלבד, ואין אנו יודעים מי אלו ומי אלו, ולפיכך יפדו את החלות שיש בהם קדושת דמים, ונמצא שלאחר זריקת הדם, כל החלות מותרות לכהנים באכילה, שתיים בתורת שתי הלחם, ושתיים בתורת חולין, ואף שלכתחילה אין להכניס חולין לעזרה, אלו שנפדו ונעשו חולין בעזרה, כשנכנסו לה היו קדושים, ורק בתוכה נעשו חולין, ולכן אין בדבר משום הכנסת חולין לעזרה. אבל אין לומר שיוציאו את כל החלות חוץ לעזרה ושם יפדו מתוכן שתיים כי ביציאה יפסלו שתי הלחם שנאמר בהם "וַיִּהְיֶיךָ הַפֶּהוּן אֲתָם עַל לֶחֶם הַפְּפוּרִים תִּנּוּפָה לְפָנַי ה'", ללמד שלא יצאו מהעזרה.

תודה ששחטה על שמונים חלות [ראה הערה].

שחט ארבעה כבשים [על שתי חלות]

כבר נתבאר, שמניין הכבשים הקרבים בעצרת לשם שלמים הוא שנים, וכשטעו ושחטו ארבעה כבשים לשם שלמים.

אם תחילה יזרקו את דמם של שני כבשים לשם שלמי ציבור, הם לבדם יוכשרו, אבל השנים האחרונים יהיו קרבנות פסולים, בין אם יזרוק דמם של האחרונים לשמים, ובין אם יזרוק דמם שלמי ציבור, הם פסולים, משום שכבר קרבו שלמי ציבור [הראשונים], ואין אלא שני כבשים לשלמי ציבור. ואם יזרק דמם של האחרונים שלא לשמים, [כגון לשם שלמי יחיד], הם פסולים, כפי שנתבאר בסוף דף מ"ז, שאין לך קרבן שנשחט לשמו ונדחה מהיות כשר לשמו, שיהיה כשר [בזריקה] שלא לשמו.

ולכן, **תחילה יש לזרוק את דמם של שני כבשים שלא לשמים**, שבכך, אף שלא יעלו לציבור לשם שלמי ציבור, מכל מקום, מאחר שכשרים הם לשמים, כשרים הם גם שלא לשמים, ככל הזבחים שנובחו שלא לשמים, [כשלא נדחו מלהיקרב לשמים]. **ולאחר מכן יזרק דמם של השנים האחרונים לשמים**, ויעלו לשם שלמי ציבור, ונמצא שכל ארבעת הכבשים הם קרבנות כשרים, ונאכלים. [ואף על פי שהזורק דם שלא לשמו חוטא הוא, יש לזרוק דם הראשונים שלא לשמים, כדי להכשיר את כל הארבעה, משום שבאופן הזה, אומרים לאדם, חטא בשביל שתזכה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

עמוד וחטא בשביל שתזכה

לעיל נתבאר, שכשנשחטו ארבעה כבשים לשם

שלמי ציבור, יש לזרוק תחילה דם שנים מהם שלא לשמה, אף על פי שיש בכך חטא, כדי שיזכו בשנים האחרונים שלא יפסלו.

< ומבואר בסוגיה, שלא בכל מקום אומרים לאדם עמוד וחטא בשביל שתזכה, אלא רק כשהחטא והזכיה היא באותו דבר עצמו, [כגון בזה, שהחטא בשלמי ציבור, וגם הזכיה בשלמי ציבור], אבל כשהחטא בדבר אחד, והזכיה בדבר אחר, אין אומרים לאדם חטא בשביל שתזכה.

< ולהלן יתבארו שני דברים, שבהם החטא בדבר אחד, והזכיה בדבר אחר.

א. אברי חטאת [הנאכלים לכהנים] שנתערבו באברי עולה [הקרבים למזבח].

לדעת רבי אליעזר – מקטיר הכל על המערכה, את אברי העולה לשם הקטרה, ואת אברי החטאת לשם עצים.

ולדעת חכמים – אסור להקטיר אברי חטאת [אף לא לשם עצים], ולפיכך אי אפשר להקטיר [מחמת אברי החטאת], ולא לאכול [מחמת אברי העולה], ולכן מניח הכל עד למחר, שיפסל בלינה, ויצא לבית השריפה. ואין לומר שיקטירו הכל, אף שיש חטא בהקטרת אברי החטאת, כדי לזכות בהקטרת אברי העולה, כי שני דברים הם, ואין אומרים לאדם עמוד וחטא בחטאת, בשביל שתזכה בעולה.

ב. כבשי עצרת ששחטם שלא לשמם, יזרוק דמם שלא לשמם, והבשר יאכל, [כדין שלמי יחיד שכן נדחו מהיות שלמי ציבור].

אולם אם ארע הדבר בעצרת שחל בשבת, מאחר שנדחה הקרבן מהיות שלמי ציבור, שוב אין לזרוק דמם בשבת, כי קרבנות יחיד אינן קרבים בשבת.

ואין אומרים לאדם חטא באיסור שבת, ותזרוק הדם, כדי שתזכה בקרבן, שתוכל להקטיר אימוריו ולאכול בשרו בערב, כי אין אומרים לאדם עמוד וחטא בשבת כדי שתזכה בחול.

< ויש אופן, שבו אומרים לאדם עמוד וחטא בדבר אחד, אף בשביל שתזכה בדבר אחר, והוא, כשהפסד היה בא גם לולא חטאו.

כגון, כשנשבר כלי שיש בו יין טהור של תרומה, והיין שבתוכו עומד לזוב מהכלי הזה לתוך כלי אחר, שיש בו יין טמא של חולין, [שעד עתה היין הטהור של התרומה הטהורה היה מותר לכהנים, והיין הטמא של החולין היה מותר לכל], ומעתה אם תיפול התרומה הטהורה לתוך החולין הטמאים, תיטמא מהם, ותחזור ותדמע אותם, וכל התערובת תהיה נידונית כתרומה טמאה של יין, ותרומה טמאה של יין אין לה תקנה, והולכת כולה לאיבוד, ונמצא שעל ידי שהתרומה הטהורה נפלה לתוך החולין הטמאים נפסדו שניהם.

ונחלקו חכמים אם מותר לטמא את התרומה הטהורה לצורך הצלת החולין.

ולדעת רבי יהושע, מותר לקבל את התרומה הטהורה אפילו בכלים טמאים, [שיטמאו אותה], כדי למנוע ממנה לזוב לתוך החולין הטמאים ולהתערב בהם, ובכך להציל אותם מהיות אסורים. ואף על פי שלכאורה העושה כן חוטא בדבר אחד, [שמטמא תרומה טהורה], כדי לזכות בדבר אחר, [חולין טמאים], מותר לעשות זאת, כי באמת אין כאן חטא, היות שממה נפשך התרומה עומדת להיטמא, שכן גם אם לא יקבל אותה בכלים טמאים, היא תרד לתוך החולין הטמאים, ותיטמא מהם, ומאחר שסופה לטמאה בכל אופן, המטמא אותה בידים, לצורך הצלת החולין, אינו נחשב כחוטא.

ורבי אליעזר חולק על כך, ואומר, שאין לטמא את התרומה לצורך הצלת החולין.

ואף לדעת רבי יהושע, אין היתר להציל את החולין על ידי טימוא התרומה, אלא כשאין אפשרות להציל מקצת מהתרומה הטהורה שלא תיטמא, אבל אם יש אפשרות להציל ממנה אפילו רביעית בטהרה, הצלת הרביעית הזו קודמת להצלת כל החולין.

כבשי עצרת ששחטם שלא כמצוותם

פירוש ראשון של רש"י.

לדעת הברייתא ששנה רב יצחק – כבשי עצרת שנשחטו שלא לשמם, פסולים, כחטאת שנשחטה שלא לשמה, שנאמר בעניין קרבנות עצרת, "וַעֲשִׂיתֶם שְׁעִיר עֲזִים אֶחָד לְחַטָּאת וְשְׁנֵי כִבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה לְזִבַּח שְׁלָמִים", להקיש את כבשי השלמים לשעיר החטאת, וללמד, שכשם שחטאת הנעשית שלא לשמה פסולה, כך שלמי ציבור אלו, אם נעשו שלא לשמם, הם פסולים.

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף מה

ומאחר שהשלמים נפסלו בשחיטה שלא לשמה, דינם לשריפה, ולפיכך יניחו אותם עד למחרת, וישרפו. אבל אין שורפים אותם בו ביום, כי משום בזיון קדשים, אין שורפים קדשים פסולים עד שיפסלו בלינה, [אלא אם כן היה פסולם בגופם כגון פיגול וטמא].

ולתנא דבי לוי – כבשי עצרת שנשחטו שלא לשמם כשרים, [אלא שלא עלו לציבור לשם חובת שלמי ציבור], **כי אף על פי שהוקשו שלמי ציבור לחטאת, לעניין זה, דין שלמי ציבור כדין שלמי נדבה, ולא כדין חטאת**, ולפיכך הם בכלל כל הזבחים שנעשו שלא לשמם, [שהם כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובתם]. וכן מצינו שלדעת תנא דבי לוי, אף על פי שהוקשו שלמי נזיר לחטאת הנזיר, שנאמר, "וְכַבְּשָׁה אַחַת בֵּית שְׁנָתָהּ תְּמִימָה לְחֻטָּאת וְאֵיל אֶחָד תְּמִים לְשִׁלְמִים", שלמי נזיר שנשחטו שלא לשמם, אינם פסולים כחטאת, אלא כשרים כשלמי נדבה.

פירוש שני של רש"י.

לדעת רב יצחק – כבשי עצרת שנשחטו שלא כדינם, שיש לו להביא בני שנה, והביא בני שתי שנים, פסולים, **כחטאת שעברה שנתה** שהיא פסולה, שנאמר בעניין קרבנות עצרת, "וְעִשְׂיָתָם שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת וְשְׁנֵי כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזִבַּח שְׁלָמִים", **להקיש את כבשי השלמים לשעיר החטאת**, וללמד, שכשם שחטאת שעברה שנתה פסולה, כך שלמי ציבור אלו, אם הביאם גדולים מבני שנה, הם פסולים. ומאחר שהשלמים נפסלו, דינם לשריפה, ויניחום עד למחרת, וישרפו.

ולתנא דבי לוי – כבשי עצרת שנשחטו שלא כדינם, כלומר שהביאם בני שתי שנים, **כשרים**, כי אף על פי שהוקשו שלמי ציבור לחטאת, לעניין זה **דין שלמי ציבור כדין שלמי נדבה**, ולעניין שלמי נדבה, כשהתנדב להביא בן שנה, והביא בן שתי שנים, הקרבן כשר, [לדברי תנא קמא הקרבן אף עלה לבעלים לשם נדרו. ולדברי רבי אמנם הקרבן לא עלה לבעלים לשם נדרו אבל הוא כשר].

אשם שקרב שלא כדינו

אשם נזיר טמא, ואשם מצורע, באים מכבש בן שנה. ואם הביאם בן שתי שנים, הם פסולים. [ויהיו מונחים עד למחרת וישרפו].

אשם גזילות, ואשם מעילות, באים מאיל בן שתי שנים, ואם הביאם בן שנה אחת, הם פסולים. [ויהיו מונחים עד למחרת וישרפו].

כללו של דבר, כל הפסול בחטאת, [כגון חטאת שעברה שנתה], **פסול באשם**, שהוקשו זה לזה, [חוץ מפסול שלא לשמה, שפסול בחטאת וכשר באשם, מטעם המבואר במסכת זבחים].

ואף לדעת לוי, האומר, שיש ללמוד דיני קרבן מהאמור באותו קרבן, [כגון חובה מנדבה], ולא מקרבן אחר שהוקשו לו, **אין ללמוד, שאשם נזיר טמא ואשם מצורע** [הבאים מכבש בן שנה], יהיו כשרים גם מאיל בן שתי שנים, כאשם גזילות ומעילות, או שאשם גזילות ומעילות [הבאים מאיל בן שתי שנים], יהיו כשרים גם מכבש בן שנה, כאשם נזיר טמא ואשם מצורע. שאין ללמוד להכשיר זה מזה, אלא כשהדברים שווים בשניהם, כגון שבשני המקומות אין הדבר כהכשרו, [כגון, כשם ששלמי נדבה כשרים גם בשינוי מהאופן הראוי להם, כך שלמי חובה יהיו כשרים בשינוי כזה מהאופן הראוי להם], **אבל כשהדברים אינם שווים, שבזה הדבר כהכשרו, ובזה אין הדבר כהכשרו, אינם למדים זה מזה**, [כגון אם אשם מצורע כשר בן שנה, גם אשם גזילות יהיה כשר בן שנה, שכן באשם מצורע כך הוא עיקר הבאתו, ואין בדבר שינוי מהכשרו, אבל באשם גזילות עיקר הבאתו בן שתי שנים, וכשמביא בן שנה יש כאן שינוי מהכשרו, ואין זה דומה לאשם מצורע].

עולה שקרבה שלא כדינה

לדעת תנא דבי לוי – עולת נזיר, ועולת יולדת, ועולת מצורע, הבאים מכבש בן שנה, שהביאם בן שתי שנים, הם כשרים, כי עולת נדבה כשרה גם מאיל בן שתי שנים, וכל הכשר בעולת נדבה כשר בעולת חובה, **כי יש ללמוד דיני חובה מדיני נדבה**.

אבל לדעת רב יצחק – עולת נזיר ועולת מצורע שהביאם בני שתי שנים פסולות, כי הוקשו כל אחת מהן לחטאת, וכשם שחטאת נזיר ומצורע שעברה שנתה פסולה, כך עולת נזיר ומצורע שעברה שנתה פסולה.

דף מט

כבשי עצרת ששחטם לשום אילים

כבר נתבאר, ששלמי ציבור של עצרת באים מכבשים בני שנה, אבל אם הביאו אילים בני שתי שנים, אינם כשרים לשלמי ציבור.

ואם הביאו כבשים בני שנה, ושחטום לשם אילים בני שתי שנים:

< לדעת הברייתא ששנה רבה בר בר חנה – הרי זה כאילו הביאו שלמים כשרים, ושחטום לשם שלמים אחרים פסולים, ושלמי עצרת שנשחטו שלא לשמם, לא עלו לציבור לשם חובתם.

< ולדעת רב – עלו הכבשים הללו בני השנה לשם שלמי ציבור, אף על פי שנשחטו לשם אילים בני שתי שנים.

- לדברי רב חסדא, לא אמר רב, שעלו הכבשים לשם שלמי ציבור, אלא כשהכהן טעה, והיה סבור שבאמת הם אילים, והשינוי ששינה הוא, ששחטם לשם כבשים, למרות היותו סבור שהם אילים, שבאופן הזה הקרבן עלה לציבור, כי באמת הם כבשים [=קרבן כשר], וגם נשחטו לשם כבשים [=קרבן כשר]. אבל כששחטם ממש לשם אילים [=קרבן פסול], לא עלה הקרבן לציבור, כי נשחט שלא לשמו. ואפילו נעשה הדבר בטעות, ששחט לשם אילים, כי היה סבור שהם אילים, ואם היה יודע שהם כבשים, היה שוחט לשם כבשים, מכל מקום אף בטעות מחשבת שלא לשמו היא, [=עקירה בטעות הויה עקירה], ולא עלה הקרבן לציבור.

- ולדברי רבא, כששחט לשם אילים מחמת שטעה שהם אילים, אין הדבר נחשב כמחשבת שלא לשמו, [=עקירה בטעות לא הויה עקירה], כי אם היה יודע שהם כבשים, היה שוחט לשם כבשים, ומאחר שבמחשבת טעות אין הדבר נחשב כמחשבת שלא לשמו, עלה הקרבן לשם שלמי ציבור כאילו נשחט לשמו.

-

הכהנים שפיגלו [או פסלו את הקרבן בשאר מחשבות פסול], במזיד, חייבים לשלם לבעלים דמי הקרבן שנתפגל מחמת מחשבתם. אבל אם פיגלו בשוגג הם פטורים [כדין היזק שאינו ניכר].

פיגול בשוגג

לכאורה מתוך הדין הנ"ל, שיתכן שיתפגל קרבן בשוגג, יש להקשות על רבא, שאמר, שעקירה בטעות אינה נחשבת כעקירה, שכן לכאורה פיגול בשוגג הוא, כגון שהכהן טעה בחטאת, [הנאכלת ליום ולילה], והיה סבור שהיא שלמים [הנאכלים לשני ימים], ומחמת טעותו, שחט את החטאת לשם שלמים, [ובכך חישב לאוכלה אחר זמנה, ופיגל אותה], ואם מחשבת פיגול מחמת טעות אינה מחשבה לא נתפגל הקרבן.

אולם יש ליישב את הדין הנ"ל גם לפי דברי רבא, ולומר, שפיגול בשוגג הוא, כשהכהן ידע ששוחט חטאת, ואף על פי כן שחטה לשם שלמים, [לאוכלה אחר הזמן המותר לאכילת חטאת], כי היה סבור שמותר לפגל.

שינוי השם במנחות

כבר נתבאר בתחילת המסכת, שלדעת רבי שמעון, אין המנחות נפסלות במחשבת שלא לשמם, כי [להבדיל מהזבחים, שבהם אין ניכר מהו הקרבן, כי כל בהמה ראויה לכמה מיני קרבנות], במנחות ניכר מהמנחה מה היא, מנחת מחבת [נעשית במחבת, שהוא כלי שאינו עמוק, ולפיכך המנחה] קשה, ומנחת מרחשת [נעשית במרחשת שהיא כלי עמוק, ולפיכך המנחה] רכה, ומנחה חריבה ניכר שאין בה שמן, ומנחה בלולה ניכר שיש בה שמן, ומאחר שניכר מה היא המנחה, האומר שמקריבה לשם דבר אחר לא אמר כלום.

מתחילה אמרו, שרבי שמעון מדבר, במי שבא להקריב מנחת מחבת, וטעה שהיא מנחת מרחשת, והקריבה לשם מנחת מרחשת, שמאחר שגלוי לכל שטעות בידו, והיא מנחת מחבת, אין כאן שינוי השם.

ומכאן, שדווקא כשהטעות גלויה לכל, היא בטילה, אבל כשאינה גלויה לכל, היא קיימת, ומכאן שעקירה בטעות נחשבת עקירה.

ולדעת רבא, רבי שמעון מדבר, במי שבא להקריב מנחת מחבת, וידע שהיא מנחת מחבת, ובכל זאת הקריבה לשם מנחת מרחשת, כי רצה

להקריבה בשינוי השם.

ואף על פי שמתכוון לשנות את שמה, דעת רבי שמעון שאינה נפסלת, כי לא הקפידה תורה על המשנה, אלא כשניתן לטעות ששינויו אמת, אבל כשגלוי לכל שאין שינויו אמת, לא הקפידה תורה על השינוי, והמנחה כשרה.

ציבור שאין להם די בהמות

להקרבת כל חובותיהם

א. כשאין להם די בהמות לצורך תמידים ומוספים של היום.

ציבור שאין להם בהמות כדי הקרבת כל חובותיהם של אותו יום, כגון שיש להם בשבת שני כבשים, וצריכים להקריב שנים לקרבן תמיד, ושנים לקרבן מוסף של שבת.

התמידים קודמים למוספים, ולכן יקריבו את התמיד ויבטל המוסף.

- מתוך הפירוש הראשון של רש"י משמע, שהטעם לכך, כי בדבר אחד התמידים עדיפים על המוספים, והוא, שהם קרבן שקרב תדיר בכל יום, והמוספים אינם קרבן הקרב תדיר. אבל בדבר אחר הם שווים, שקדושת שניהם שווה, כי שניהם קרבן של שבת, או שניהם קרבן של יום טוב.

- ומתוך הפירוש השני של רש"י משמע, שבשני דברים התמידים עדיפים על המוספים. (א) שהם תדירים בכל יום. (ב) שהם מקודשים יותר, שכן תחילה מקריבים את התמיד, ואחר כך את המוספים.

ב. כשאין להם די בהמות לצורך מוספים של היום ותמידים של מחר.

ציבור שיש להם בהמות כדי הקרבת כל חובותיהם של אותו יום [תמידים ומוספים], אבל לא יותר, ועל ידי שיקריבו הכל היום, לא יהיו להם בהמות להקריב מחר את קרבן התמיד, [כגון שהיו להם בשבת ארבעה כבשים].

בזה הסתפק רבי חייא בר אבין, האם יקריבו הכל היום, ובכלל זה את מוספי היום, ויבטלו תמידי מחר, [והטעם לכך, כי מוספי היום עדיפים על תמידי מחר, משום שהם מקודשים יותר. שכן מוספי היום הם קרבנות שבת, ותמידי מחר הם קרבנות ימות החול. אי"נ כי תחילה מקריבים את מוספי היום ואחר כך את תמידי מחר]. או שתמידי מחר עדיפים, וכדי שיוכלו להקריבם למחר, יבטלו את מוספי היום, [והטעם לכך, כי התמיד הוא קרבן תדיר בכל יום].

ורב חסדא רצה לפשוט את הספק ממשנתנו, שמבואר בה, שהתמידים והמוספים אינם מעכבים זה את זה, ועל כרחך כוונת המשנה לאופן הנ"ל, שיש לו להחליט אם להקריב מוספי היום או תמידי מחר. [כי לא יתכן שהמשנה מדברת באופן שיש כדי הקרבת הכל, ומחדשת שאין הסדר משנה, ומה שירצה יקדים, כי כלל בידינו, שתמיד של שחר קודם לכל הקרבנות, שנאמר "וְעָרַף עֲלֶיהָ הָעֹלָה", ללמד שהעולה של התמיד תהא ראשונה על המזבח. וכן לא יתכן לומר שהמשנה מדברת באופן שאין לו בהמות כדי הצורך, וצריך להחליט אם להקריב תמידי היום או מוספי היום [כאות א'], כי בזה דין פשוט הוא, שהתמידים קודמים, [כפי שנתבאר לעיל באות א'], ואם כן על כרחך כוונת המשנה לאופן שהסתפק בו רבי חייא בר אבין]. ומבואר במשנה, שאין אחד מהם מעכב את חברו, אלא יקריב מה שירצה, או מוספי היום או תמידי מחר.

אולם אביי דחה ראיה זו, כי יתכן שהמשנה מדברת באופן שיש לו כדי הקרבת כל הקרבנות, ואף על פי שבזה כלל בידנו שהתמיד קרב תחילה, מכל מקום דין המשנה הוא, שאין הסדר הזה אלא לכתחילה, אבל אינו מעכב, ואם נשחטו המוספים קודם התמיד, הם כשרים.

ביקור התמיד

לדברי בן בג בג, יש לבקר את קרבן התמיד, לקחתו לבודקו שאין בו מום, ארבעה ימים קודם שחיטתו, שנאמר בקרבן התמיד, "תִּשְׁמְרוּ לְהִקְרִיב לִי בְמוֹעֲדוֹ", וכן נאמרה לשון שמירה בקרבן פסח, "וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַזֶּה", ומכאן יש ללמוד בגזרה ששונה, שכשם שהפסח טעון לקיחה ארבעה ימים קודם שחיטתו, שנאמר בו, "בִּעֲשֹׂר לַחֲדָשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם ... וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף נ

עד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַזֶּה וְשִׁחֲטוּ, כִּד
הַתְּמִיד טַעוֹן לַקִּיחָה אַרְבַּעַה יָמִים קוֹדֵם
שְׁחִיטָתוֹ, שִׁבְדַּק שֶׁאֵין בּוֹ מוֹם.

וּמְבוֹאֵר בְּבֵרֵייתָא שֶׁלְעוֹלָם צְרִיךְ שִׁיחִיו בְּלִשְׁכָּה
לְכָל הַפְּחוֹת שֶׁשָׁה כְּבָשִׁים מְבוֹקְרִים.

וּמִתְחִילָה רָצוּ לוֹמַר שֶׁהַטַּעַם לַכֵּךְ שֶׁמָּא יִהְיוּ
שְׁלוֹשָׁה יָמִים טוֹבִים רְצוּפִים [כְּגוֹן שַׁבַּת וְשְׁנֵי
יָמִים רֵאשׁ הַשָּׁנָה] שְׁבָהֵם לֹא יוֹכְלוּ לְהַבִּיא
כְּבָשִׁים מְבוֹקְרִים וּלְפִיכֵךְ צְרִיךְ שֶׁלְעוֹלָם יִהְיֶה
בְּלִשְׁכָּה כְּדִי הַקְּרֵבֶת שְׁלוֹשָׁה יָמִים. [אַלֵּא
שֶׁהִקְשׁוּ עַל כֵּךְ, שֶׁאִם זֶה הַטַּעַם, לֹא דִי בִשְׁשָׁה
כְּבָשִׁים, שֶׁכֵּן בְּמוֹצָאֵי הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן, לֹא יִסְפִּיקוּ
לְמִצּוֹא כֶּבֶשׂ נוֹסֵף, וַיֵּשׁ לְהַכִּין שֶׁבַעַה כְּבָשִׁים
שִׁיחִיָּה הַשְּׁבִיעִי לְמַחֲרַת בְּבוֹקֵר].

וּלְמִסְקָנָה לֹא נִזְכְּרוּ כֹּאן שְׁלוֹשָׁה יָמִים טוֹבִים
[שַׁבַּת וְשְׁנֵי יָמֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה] אֲלֵא לְסִימָן לוֹמַר
שֶׁצְרִיךְ שִׁיחִיָּה בְּלִשְׁכָּה שֶׁשָׁה טְלָאִים כְּשִׁיעוֹר
הַקְּרֵבֶת שְׁלוֹשָׁה יָמִים וְלֹא מֵהַטַּעַם הַנִּי"ל.

וּמִתְחִילָה הִיָּה נִרְאָה לִי, שֶׁהַטַּעַם שֶׁאִמְרוּ חַכְמִים,
שֶׁאֵין פּוֹחֲתִים מִשְׁשָׁה טְלָאִים מְבוֹקְרִים בְּלִשְׁכַּת
הַטְּלָאִים, שֶׁכֵּן שֶׁשָׁה טְלָאִים מְסַפִּיקִים לְצוֹרֵךְ
הַקְּרֵבֶת שְׁלוֹשָׁה יָמִים, וְכִשְׁיטוֹל אֶחָד מֵהֶם לְהַקְרִיבוֹ
הַיּוֹם, יִתֵּן אַחַר תַּחֲתִיו, וּבְאֹפֶן הַזֶּה כִּשְׁתִּיגְמַר
הַקְּרֵבֶת שֶׁשֶׁת הַמְּבוֹקְרִים הָרֵאשׁוֹנִים, כִּבְרָ יִהְיֶה
הַשְּׁבִיעִי מְבוֹקֵר אַרְבַּעַה יָמִים, כִּי בְּשְׁלוֹשָׁה הַיָּמִים
הָרֵאשׁוֹנִים יִקְרְבוּ הַשְּׁשָׁה הָרֵאשׁוֹנִים, וְאֵת הַשְּׁבִיעִי
יִקְרִיבוּ בַיּוֹם הַרְּבִיעִי, וְכֵן הִלְאָה, בְּכָל פַּעַם כְּשִׁיחִיו
בְּלִשְׁכָּה שֶׁשָׁה טְלָאִים מְבוֹקְרִים, וַיִּקְחוּ אֶחָד
לְהַקְרִיבוֹ לְתַמִּיד, יִתְּנוּ אַחַר תַּחֲתִיו, וַיְהִיָּה הוּא
מְבוֹקֵר אַרְבַּעַה יָמִים, אַחַר שִׁקְרְבוּ שֶׁשֶׁת הַכְּבָשִׁים
שֶׁלְפָנָיו, כִּדְ שֶׁתְּמִיד יִהְיֶה בְּלִשְׁכָּה כֶּבֶשׂ מְבוֹקֵר אַרְבַּעַה
יָמִים הָרֵאוּי לְתַמִּיד.

אוֹלָם מִתּוֹךְ פִּירוּשׁ רַש"י מְבוֹאֵר, שֶׁלְעוֹלָם צְרִיךְ
שִׁיחִיו בְּלִשְׁכָּה שֶׁשָׁה טְלָאִים מְבוֹקְרִים אַרְבַּעַה
יָמִים, וְלֹא דִי שֶׁרַק הָרֵאשׁוֹן שְׁבָהֵם מְבוֹקֵר
אַרְבַּעַה יָמִים, וְאִם כֵּן, לְמַעֲשֵׂה יֵשׁ בְּלִשְׁכָּה
שְׁנַיִם עָשָׂר כְּבָשִׁים, שֶׁשָׁה מֵהֶם כִּבְרָ מְבוֹקְרִים
לְכָל הַפְּחוֹת אַרְבַּעַה יָמִים, וְשֶׁשָׁה מֵהֶם
מְבוֹקְרִים יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלוֹשָׁה, כִּדְ
שֶׁבְּכָל פַּעַם שְׁמוֹצִיאִים כֶּבֶשׂ אֶחָד, נַעֲשֵׂה עוֹד
כֶּבֶשׂ מְבוֹקֵר אַרְבַּעַה יָמִים, וְכַתֵּב רַש"י, שֶׁהַטַּעַם
לַכֵּךְ שֶׁתִּקְנוּ חַכְמִים שִׁיחִיו שֶׁשָׁה כְּבָשִׁים
מְבוֹקְרִים אַרְבַּעַה יָמִים, כִּדִי שֶׁאִם יֵאָרַע שֶׁלֹּא
יִמְצְאוּ כְּבָשִׁים חֲדָשִׁים יוֹם אוֹ יוֹמִים אוֹ שְׁלוֹשָׁה,
יִהְיֶה לְהֵם דִי זְמַן עַד שְׁלוֹשָׁה יָמִים, לְמִצּוֹא
כְּבָשִׁים אַחֲרֵים, שֶׁעֲדִיין יִסְפִּיקוּ לְהִיּוֹת
מְבוֹקְרִים אַרְבַּעַה יָמִים, עַד שִׁיִּצְטָרְכוּ לְהֵם.

דף נ

ארע שלא הקריבו כבש בבוקר

בְּעֵנִיין הַצִּיּוּי עַל קְרִבְנוֹת שֶׁל יוֹם חֲנוּכַת הַמִּזְבֵּחַ
נֹאמַר "אֵת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בְּבֹקֵר וְאֵת
הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבָיִם", וְלִמְדוּ מִכֹּאן
חַכְמִים, שְׁדוּקָא כֶּבֶשׂ שְׁנֵי קִרְבֵי בֵּין הָעֶרְבָיִם,
אַבֵּל אִם לֹא קִרְבֵי כֶּבֶשׂ בְּבוֹקֵר אֵין לְהַקְרִיב כֶּבֶשׂ
רֵאשׁוֹן בֵּין הָעֶרְבָיִם.

וְכָל זֶה כְּשֶׁעוֹד לֹא נִתְחַנַּךְ הַמִּזְבֵּחַ, וּבָאִים לְחַנְכוֹ
עֲתָה בְּהַקְרֵבָה הַזֶּה, כִּי אֵינוּ מִתְחַנֵּךְ אֲלֵא בְּתַמִּיד
שֶׁל שַׁחַר. אַבֵּל אִם כִּבְרָ נִתְחַנַּךְ הַמִּזְבֵּחַ, וְאֵרַע יוֹם
אֶחָד שֶׁלֹּא הַקְרִיבוּ תַמִּיד שֶׁל שַׁחַר, מְקַרְיָבִים
תַמִּיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבָיִם, שֶׁכֵּן בְּפִרְשַׁת פִּינְחָס
בְּעֵנִיין הַצִּיּוּי עַל הַקְּרֵבֶת הַתְּמִיד לְדוֹרוֹת נֹאמַר,
"וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבָיִם כְּמִנְחַת
הַבֶּקֶר", וּבְכַתּוּב הַזֶּה לֹא נֹאמַר, "אֵת הַכֶּבֶשׂ
הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בְּבֹקֵר", וּמִכֹּאן שֶׁאֵפִילוֹ לֹא קִרְבֵי
הָאֶחָד בְּבוֹקֵר, מְקַרְיָבִים אֵת הַשְּׁנֵי בֵּין הָעֶרְבָיִם.

וְלִדְעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן, שְׁבְאֹפֶן הַזֶּה, שֶׁמְקַרְיָבִים
תַמִּיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבָיִם, אֵף שֶׁלֹּא קִרְבֵי תַמִּיד שֶׁל
שַׁחַר, אִם הִסִּיבָה שֶׁלֹּא קִרְבֵי תַמִּיד שֶׁל שַׁחַר הִיא
מַחֲמַת זְדוֹן הַכֹּהֲנִים, אוֹתָם כֹּהֲנִים שֶׁהִזִּידוּ
בְּדַבֵּר, לֹא יִקְרִיבוּ אֵת הַתְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבָיִם,
אַלֵּא כֹהֲנִים אַחֲרֵים. אַבֵּל אִם אֵרַע הַדְּבַר שֶׁלֹּא
הַקְרִיבוּ בְּבוֹקֵר מַחֲמַת שְׂגָגָה אוֹ אוֹנֵס שֶׁל כֹּהֲנִים,
אֵפִילוֹ הֵם עֲצַמָּם יִקְרִיבוּ אֵת הַתְּמִיד שֶׁל בֵּין
הָעֶרְבָיִם.

ארע שלא הקטירו קטורת בבוקר

לְדַבְּרֵי הַכֵּל, אֵף אִם הִסִּיבָה שֶׁלֹּא הַקְטִירוֹ
בְּבוֹקֵר, הִיא זְדוֹן הַכֹּהֲנִים, לֹא קִנְסוּ אֵת הַכֹּהֲנִים
בְּדַבֵּר, וְכוֹלָם כְּשֵׁרִים לְהַקְטִיר אֵת הַקְטוֹרֶת שֶׁל
בֵּין הָעֶרְבָיִם.

וְהִסִּיבָה לַכֵּךְ, כִּי מֵאַחַר שֶׁהַקְטוֹרֶת הִיא דְּבַר
שֶׁאֵינוֹ שְׂכִיחַ, [שֶׁקְרִיבָה שְׁתֵּי פַעְמִים בַּיּוֹם בְּלִבְד,
וְאֵין דּוּמָה לָהּ, שֶׁאֵינָה כְּתַמִּיד, שֶׁאֵף שֶׁקִּרְבֵי שְׁנֵי
פַעְמִים בַּיּוֹם בְּלִבְד, מִכָּל מְקוֹם עוֹלוֹת כְּמוֹתוֹ יֵשׁ

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף נ

הרבה. א"נ אינה דבר שכיח, כי מי שזכה פעם אחת בעבודת הקטורת, לא היה זוכה בה פעם נוספת], והיא דבר המעשיר את העובד, ולכן אף בלא גזרה, אין לחוש שיפשעו בה הכהנים מלהקטירה.

ולדעת רבי שמעון, אף שבכל יום היו מקטירים חצי מנה בין הערבים, [וחצי מנה בבוקר], כשהיתה הקטורת קריבה רק בין הערבים, היו מקטירים את כל המנה בהקטרה הזו של בין הערבים.

במה מחנכים [=מכשירים לעבודה] את כלי המקדש

א. את מזבח הזהב.

לדעת רבי שמעון – מחנכים אותו בהקטרת קטורת הסמים של מנה שלם ובין הערבים. שנאמר בעניין ההקטרה של הבוקר, "וְהִקְטִיר עָלָיו אֶהְרֹן קֹטֶרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהִיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרֹת יִקְטִירָנָה", כלומר הקטרת הבוקר היא בזמן הטבת נרות המנורה, ואין הטבת הנרות בבוקר, אלא אחר שהודלקו בין הערבים שקודם לכן, ואם כן, על כרחך הכתוב, "וּבְהַעֲלֹת אֶהְרֹן אֶת הַנֵּרֹת בֵּין הָעֲרָבִים יִקְטִירָנָה", המלמד שמקטירים בזמן ההדלקה של הנרות, קודם הוא, ואם כן הקטרת בין הערבים קדמה להקטרת הבוקר, ובין הערבים נתחנך המזבח.

ולדעת תנא של ברייתא – מחנכים אותו בהקטרת קטורת הסמים בשחר. שכן מצינו בעניין מזבח העולה שנתחנך בשחר.

ב. את מזבח העולה.

מחנכים בהקרבת תמיד של שחר. [כמבואר לעיל בדברי רבי שמעון].

ג. את השלחן.

מחנכים על ידי עריכת לחם הפנים עליו בשבת. [ואף אחר שנתחנך אין עורכים עליו את הלחם אלא בשבת].

ד. את המנורה.

מחנכים על ידי הדלקת נרותיה בין הערבים.

הקטרת קטורת סמים

נוסף על קטורת התמיד

יחיד אינו מתנדב קטורת למזבח הפנימי, שנאמר, "לא תעלו עליו קטרת זרה". ולא רק יחיד, אלא אף ציבור, שנאמר האיסור בלשון רבים, "לא תעלו". ולא רק על מזבח הפנימי אין מתנדבים להקטיר קטורת, אלא אף על המזבח החיצון, שנאמר, "וְאֵת קֹטֶרֶת הַסַּמִּים לְקַדֵּשׁ כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתָהּ יַעֲשׂוּ", ללמד, שאין להקטירה אלא כפי האמור בעניין.

וקטורת שהקריבו הנשיאים, שהיתה קטורת סמים של יחיד על מזבח החיצון, אין ללמוד ממנה שיתנדב יחיד קטורת סמים על מזבח החיצון, כי הוראת שעה היתה.

פרשת מנחת חביתין

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. זֶה קֶרְבַּן אֶהְרֹן וּבְנָיו אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהּ בְּיוֹם הַמִּשְׁחָ אֹתוֹ עֲשִׂירֵת הָאָפֶה סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד מִחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמִחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב. עַל מִחְבַּת בִּשְׂמֹן תַּעֲשֶׂה מִרְבֶּכֶת תִּבְיָאָנָה תִּפְיִנִי מִנְחַת פְּתִים תִּקְרִיב רִיחַ נִיחַח לָהּ. וְהִכְהֵן הַמְּשִׁיחַ תַּחֲתָיו מִבְּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חֶק עוֹלָם לָהּ כָּלִיל תִּקְטֹר. וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לָּא תֹאכַל.

מנחת חביתין

חביתי כהן גדול, היא מנחה שהכהן גדול היה מביא בכל יום, מעשירית האיפה, וחוצה אותה לשנים, ומקריב מחציתה בבקר ומחציתה בין הערבים, כמו שנאמר, "עשירית האפה סלת מנחה תמיד מחציתה בבקר ומחציתה בערב ... והכהן המשח תחתיו מבניו יעשה אותה חק עולם לה", [וכמו כן, כל כהן היה מביאה פעם אחת, ביום שנתחנך לעבודה, כמו שנאמר, "זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה ביום המשח אתו"], והיא קרויה מנחת חביתין, כי היא נעשית במחבת, כמו שנאמר, "על מחבת בשמן תעשה מרבכת תביאנה תפיני מנחת פתים תקריב ריח ניחח לה".

אינה כשרה אלא כשנחצית מעשרון שלם

מנחת חביתים אינה כשרה אלא כשבאה תחילה עשרון [=עשירית האיפה] שלם, ונחצית לשנים, אבל אין להביא חצי עשרון בפני עצמו, שנאמר "עשירית האפה סלת מנחה תמיד מחציתה

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף נ

בַּפְּקָר" משמע מחצית של עשרון שלם.

ולא רק מחצית של בוקר דינה כן, אלא אף מחצית של ערב, שנאמר "וּמִחֲצִיתָהּ בְּעֶרְב" בוי"ו, ללמד שגם מחצית של ערב דינה כמחצית של בוקר שמהא מחצית של עשרון שלם. ורבי שמעון [בדף נ"א] לומד דין זה מהכתוב, "וְהִפְּהֹן הַמְּשִׁיחַ תְּחַתְּיוּ מִבְּנֵיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ", כולה ולא חציה.

ולכן אם אחר שקרבה מחצית של בוקר אבדה המחצית של הערב, אין להביא בערב חצי עשרון בפני עצמו, אלא עשרון שלם, ומקריב ממנו מחצה, [ומחצה אבד כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

וכן אם מת הכהן הגדול אחר שהקריב מחצית של בוקר, ומינו אחר תחתיו, מאחר שאין השני יכול להביא את המחצית שנותרה ממנחתו של זה שמת, כי צריך להביא את הקרבן משלו, מביא עשרון שלם, ומקריב מחציתו. [ומחצה ממנה אבד, וכן מחצה שנשארה ממנחת הכהן הגדול שמת. ולהלן יתבאר בעזה"י, באיזה אופן].

דין המחצה שאבד

א. המחצית שנותרה ממנחת הכהן הגדול שמת.

- **לדברי הכל, אף על פי שנפסלה, ודינה להישרף, אין לשורפה מיד, אלא מניחים אותה עד למחר,** כי מאחר שהיתה ראויה להקרבה, הרי היא כשאר קדשים פסולים שנפסלו אחר שהיו ראויים להקרבה, שחששו לבזיונם, ותקנו שאין שורפים אותם אלא אחר שיפסלו בלינה.

ב. המחצית שנותרה מהעשרון שהביאו למנחת הערב.

- **לתירוץ הראשון בגמרא. דעת תנא דבי רבה בר אבוב דינה כנ"ל, שאף על פי שהיא פסולה להקרבה, ודינה לשריפה, אינה נשרפת אלא למחר,** כי לדעתו, בכל פסולי הקדשים כן הדין, שאין שורפים אותם אלא אחר לינה, ואפילו בפסול חמור כפיגול. **אבל לדעת החולקים עליו, מאחר שמחצית זו לא היתה ראויה להקרבה מעולם, כי מתחילה הביאו עשרון על מנת להקריב ממנו רק מחצית, אינה כשאר פסולי הקדשים שהיו ראויים להקרבה שנשרפים אחר לינה, אלא נשרפת מיד.**

- **ולתירוץ רב אשי. הכל מודים שדינה כנ"ל, ואין לשורפה אלא אחר לינה, כי אף שאינה ראויה להקרבה, מכל מקום בשעה שהביאו את העשרון, אף שלא הביאו אותו על מנת להקריב את כולו, מכל מקום כל אחת ממחציותיו היתה ראויה להקרבה, ולכן, אף שלבסוף נבחרה רק אחת, וחברתה נדחית, דינה כקדשים שנפסלו אחר שהיו ראויים להקרבה, שאין לשורפם אלא אחר שיפסלו בלינה.**

דיני עשיית החביתין

א. אופן העשייה.

נאמר בתורה "עַל מִחְבַּת בִּשְׁמֶן תַּעֲשֶׂה" [=טיגון] מִרְבֶּכֶת תְּבִיאָנָה תִּפְיִנִי [=אפיה] מְנַחַת פְּתִימִים" ומכאן שמנחה זו טעונה טיגון ואפיה.

לדעת רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן וכן לדעת רב – תחילה אופה, ואחר כך מטגן. שנאמר "תִּפְיִנִי", כלומר אפיה נאה, ואם היה מטגן תחילה, היתה המנחה משחירה מן השמן, ולא היתה האפיה נאה, ולכן אופה בעודה נאה ואחר כך מטגן.

ולדעת רב אסי אמר רבי חנינא וכן לדעת תנא קמא – מטגן תחילה, ואחר כך אופה. שנאמר "תִּפְיִנִי", כלומר אפיית נא [=מבושל מעט], שבשעת האפייה תהא כבר מבושלת על ידי הטיגון.

ולדעת רבי יוסי – "תִּפְיִנִי" היינו שתאפה נאה ונא. [י"מ שלדעתו, תחילה אופה, ובכך מקיים דין אפייה נאה, ואחר כך מטגן, ואחר כך חוזר ואופה, ובכך מקיים דין אפייה נא. וי"מ שאין אופה שתי פעמים, אלא תחילה מטגן ואחר כך אופה, ובכך מקיים אפיית נא, וכדי לקיים אפייה נאה, עושה אותה גדולה ודקה, אי"נ מרככה בשמן מרובה].

ב. מקום העשייה.

לישתם ועריכתם – בעזרה, כי היו נעשים בכלי של חצי עשרון, שנמשח להיות כלי שרת, ואין להוציא כלי שרת מהעזרה.

וכמו כן אפייתם – בעזרה, כי היו נאפות בתנור של מתכת שהיה בעזרה.

ג. זמן האפייה.

בכל יום היו נאפות לצורך אותו יום, ואפילו

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף נא

בשבת. ונחלקו חכמים מניין שאפייתם דוחה שבת.

לדעת רב הונא – יש ללמוד זאת מהכתוב **"תְּפִינִי"**, המלמד שיהיו נאות, ואם היו נאפות מאתמול, עד זמן הקרבתן היו מתייבשות מחמת הרוח, ולא היו נאות. [ודבריו נדחו, כי ניתן לכובשן בירק שלא יתייבשו].

לדעת רבי ישמעאל – יש ללמוד זאת מהכתוב **"עַל מִחְבַּת בְּשֶׁמֶן תַּעֲשֶׂה"**, המלמד שיש לעשות בכל יום אפילו בשבת.

לדעת אביי [וברייתא] – יש ללמוד זאת מהכתוב **"סֵלֶת מִנְחָה תָּמִיד"**, המלמד, שדין מנחת זו כמנחת התמיד, וקרבן תמיד קרב בכל יום, אפילו בשבת, [שנאמר על הקרבנות הקרבים בשבת **"עֲלֹת שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶתוֹ עַל עֲלֹת הַתָּמִיד"**].

לדעת רבא [וברייתא] – יש ללמוד זאת מהכתוב **"עַל מִחְבַּת בְּשֶׁמֶן תַּעֲשֶׂה"**, המלמד, שטעונה עשייה בכלי שרת, ודבר שקדש בכלי שרת, נפסל בלינה, ואם כן, על כרחך יש לעשותה בכל יום בו ביום ואפילו בשבת.

ד. אפילו בטומאה.

אפיית מנחת חביתין חובה אף אם אין אפשרות לעשותה בטהרה אלא בטומאה שנאמר, **"עַל מִחְבַּת בְּשֶׁמֶן תַּעֲשֶׂה"**, המלמד שיש לעשות בכל אופן אפילו בטומאה.

דף נא

דברים שמנחת חביתין

שווה בהם למנחת נסכים

ת. תדיר [וי"ג תמיד] – שתיהן באות בכל יום.

[מנחת נסכים של קרבן תמיד קרבה בכל יום].

ב. באות חובה – שתיהן יש חובה להביאן ואינן רשות. [מנחת נסכים של קרבן תמיד חובה להביאה עם התמיד].

ש. שבת – שתיהן **דוחות את השבת**. [מנחת נסכים של קרבן תמיד דוחה את השבת].

ט. טומאה – שתיהן **דוחות את הטומאה**. [מנחת נסכים של קרבן תמיד דוחה את הטומאה].

דברים שמנחת חביתין

שווה למנחת נדבה

י. יחיד – שתיהן קרבן יחיד ולא קרבן ציבור.

ג. אגב – שתיהן באות מחמת עצמן ולא אגב קרבן בהמה.

י. יין – שתיהן באות בלא נסכים של יין.

ל. לבונה – שתיהן באות עם לבונה.

חביתין כהן גדול טעונים

שלושה לוגין שמן

במקומות אחרים מבואר, שבמנחת נסכים שיעור השמן אינו פחות משלושה לוגין, אבל במנחת נדבה די בלוג אחד של שמן.

ולהלן יתבאר בעזה"י, מניין שדין מנחת חביתין כדין מנחת נסכים, שטעונה שלושה לוגין שמן, ולא כדין מנחת נדבה.

א. דברי אביי.

< **דעת רבי שמעון** – **מתחילה** אמר רבי שמעון, שיש ללמוד דין זה מהכתוב, **"עַל מִחְבַּת בְּשֶׁמֶן"**, המלמד, שיש להוסיף לה שמן, ואם כן, אינה כמנחת נדבה, שבה שיעור השמן הוא המועט ביותר, אלא כמנחת נסכים, שיש בה לכל הפחות שלושה לוגין שמן [=שיעור נסכי כבש]. אולם לאחר מכן אמר, שאם מכאן הדבר למד, מניין לנו ששיעור שמן של מנחת חביתין כמנחת נסכים של כבש, ולא כמנחת נסכים של פר, שהוא מרובה יותר, [ששה לוגין]. **ולמסקנה** אמר רבי שמעון, שיש ללמוד דין זה **בבניין אב ממנחת נסכים של כבש**, שכן שיעור הסולת במנחת נסכי כבש הוא עשרון, כשיעור הסולת במנחת חביתין, ומכאן, כשם ששווים בסולת כך שווים בשמן.

< **דעת רבי ישמעאל** – **מתחילה** אמר רבי ישמעאל, שיש ללמוד דין זה **בגזרה שווה**, שנאמר בעניין מנחת חביתין **"בְּשֶׁמֶן"**, וכן נאמר בעניין מנחת נסכים [וי"ג כבשים] **"שמן"**, ומכאן שכשם שבמנחת נסכים שיעור השמן שלושה לוגין, כך במנחת חביתין שיעור השמן שלושה לוגין. אולם לאחר מכן חזר בו, כי כמו כן יש ללמוד גזרה שווה ממנחת נדבה, שגם בה נאמר **"שמן"**, ושיעור השמן שבה לוג אחד. **ולמסקנה** אמר רבי ישמעאל שיש ללמוד דין זה מהכתוב **"סֵלֶת מִנְחָה תָּמִיד"**, המלמד, שדין מנחת זו כדין מנחת התמיד, וכשם שבמנחת נסכים של תמיד

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף נא

שיעור השמן שלושה לוגין, כך במנחת חביתין שיעור השמן שלושה לוגין.

ב. דברי רב הונא בריה דרב יהושע.

< **דעת רבי שמעון** – יש ללמוד דין זה **בבנין אב ממנחת נסכים של כבש**, שכן שיעור הסולת במנחת נסכי כבש הוא עשרון, כשיעור הסולת במנחת חביתין, ומכאן, כשם ששווים בסולת כך שווים בשמן.

< **דעת רבי ישמעאל** – **מתחילה** אמר רבי ישמעאל, שיש ללמוד דין זה מהכתוב, **"על מִחְבַּת בְּשֶׁמֶן"**, המלמד, שיש להוסיף לה שמן, ואם כן, אינה כמנחת נדבה, שבה שיעור השמן הוא המועט ביותר, אלא כמנחת נסכים, שיש בה לכל הפחות שלושה לוגין שמן [=שיעור נסכי כבש]. אולם לאחר מכן אמר, שבאמת במנחת חוטא שיעור השמן הוא המועט ביותר שאין לה שמן כלל, ואם מכאן הדבר למד, מניין לנו ששיעור שמן של מנחת חביתין מרובה ממנחת נדבה אולי אינו מרובה אלא ממנחת חוטא אבל שווה למנחת נדבה שיש בה לוג אחד. **ולאחר מכן** אמר רבי ישמעאל, שיש ללמוד דין זה **בגזרה שווה**, שנאמר בעניין מנחת חביתין **"בְּשֶׁמֶן"**, וכן נאמר בעניין מנחת נסכים [וי"ג כבשים] **"שמן"**, ומכאן שכשם שבמנחת נסכים שיעור השמן שלושה לוגין, כך במנחת חביתין שיעור השמן שלושה לוגין. אולם לאחר מכן חזר בו, כי כמו כן יש ללמוד גזרה שווה ממנחת נדבה, שגם בה נאמר **"שמן"**, ושיעור השמן שבה לוג אחד. **ולמסקנה** אמר רבי ישמעאל שיש ללמוד דין זה מהכתוב **"סֵלֶת מְנַחָה תְּמִיד"**, המלמד, שדין מנחת זו כדין מנחת התמיד, וכשם שבמנחת נסכים של תמיד שיעור השמן שלושה לוגין, כך במנחת חביתין שיעור השמן שלושה לוגין.

ג. דברי רבה.

< **דעת רבי שמעון** – **מתחילה** אמר רבי שמעון, שיש ללמוד דין זה מהכתוב, **"על מִחְבַּת בְּשֶׁמֶן"**, המלמד, שיש להוסיף לה שמן, ואם כן, אינה כמנחת נדבה, שבה שיעור השמן הוא המועט ביותר, אלא כמנחת נסכים, שיש בה לכל הפחות שלושה לוגין שמן [=שיעור נסכי כבש]. אולם לאחר מכן אמר, שאם מכאן הדבר למד, מניין לנו ששיעור שמן של מנחת חביתין כמנחת נסכים של כבש, ולא כמנחת נסכים של פר, שהוא מרובה יותר, [ששה לוגין]. **ולאחר מכן** אמר רבי שמעון, שיש ללמוד דין זה **בגזרה שווה**, שנאמר בעניין מנחת חביתין **"בְּשֶׁמֶן"**, וכן נאמר בעניין מנחת נסכים [וי"ג כבשים] **"שמן"**, ומכאן שכשם שבמנחת נסכים שיעור השמן שלושה לוגין, כך במנחת חביתין שיעור השמן שלושה לוגין. אולם לאחר מכן חזר בו, כי כמו כן יש ללמוד גזרה שווה ממנחת נדבה, שגם בה נאמר **"שמן"**, ושיעור השמן שבה לוג אחד. **ולמסקנה** אמר רבי שמעון, שיש ללמוד דין זה **בבנין אב ממנחת נסכים של כבש**, שכן שיעור הסולת במנחת נסכי כבש הוא עשרון, כשיעור הסולת במנחת חביתין, ומכאן, כשם ששווים בסולת כך שווים בשמן.

< **דעת רבי ישמעאל** – יש ללמוד דין זה מהכתוב **"סֵלֶת מְנַחָה תְּמִיד"**, המלמד, שדין מנחת זו כדין מנחת התמיד, וכשם שבמנחת נסכים של תמיד שיעור השמן שלושה לוגין, כך במנחת חביתין שיעור השמן שלושה לוגין.

כשמת כהן גדול ולא מינו אחר תחתיו

א. מי מביא מנחת חביתין.

כבר נתבאר, שכהן גדול היה מקריב מנחת חביתין משלו, אולם אם מת כהן גדול, ולא מינו אחר תחתיו, נחלקו חכמים מי היה מביאה.

לדעת רבי שמעון – מדין תורה, כשאין כהן גדול, **מנחת חביתין קרבה משל ציבור**, שנאמר בה **"חֵק עוֹלָם"**, ללמד שפעמים קרבה משל העולם, כלומר משל ציבור. אלא שבבית שני, שהתחלפו בו יותר משלוש מאות כהנים גדולים, [וכל פעם שמת כהן גדול, היו בלא כהן גדול עד שמינו אחר תחתיו], אם היו נוטלים בכל יום ממון ציבור למנחת חביתין, היו מתמעטים השקלים בלשכה, ולכן תקנו, שהיורשים יביאו את המנחה הזו. אולם, כשראו בי"ד שהיורשים פושעים, ואינם מביאים, החזירו את הדבר לדין תורה, שהמנחה באה משל ציבור.

ולדעת רבי יהודה – מדין תורה, כשמת כהן גדול, **מנחת חביתין באה מיורשיו של הכהן הגדול שמת**, שנאמר, **"וְהִפְּהוּ הַמְּשִׁיחַ תְּחִתּוֹ מִבְּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ"**, ללמד, שאם מת הכהן הגדול, המנחה הזאת באה מבניו. [שאם לא בא הכתוב אלא ללמד שכל כהן גדול בכל הדורות מביא אותה די היה לכתוב בלא מ"ם **"וְהִפְּהוּ הַמְּשִׁיחַ תְּחִתּוֹ**]]

ב. אופן הקטרותה – שתהא כולה בהקטרה.

מסכת מנחות

פרק רביעי התכלת דף נא

לפירוש ראשון של רש"י – יש להקטירה כולה, ואין ממנה שיריים לאכילת הכהנים. [לדעת רבי יהודה, דין פשוט הוא, שכן מנחה זו באה משל כהנים, יורשי הכהן הגדול שמת, וכל מנחת כהן, דינה להיות מוקטרת כליל, בלא שיריים. אולם לדעת רבי שמעון, שהמנחה הזו באה משל ציבור, היה מקום לומר שתהא נקמצת, ושייריה נאכלים, כמנחות של ישראל, ולכן נאמר "פְּלִיל תִּקְטָר", ללמד שכולה בהקטרה].

ולפירוש שני של רש"י – יש להקטירה בשלמותה, ולא יקריב ממנה חצאי עשרון, אלא עשרון שלם בבת אחת. [רבי שמעון לומד זאת מהכתוב "פְּלִיל תִּקְטָר". ורבי יהודה לומד זאת מהכתוב "אתה"].

ובדף נ"ב מבואר, שנחלקו חכמים אם באה רק בבוקר, או גם בין הערבים.

לדעת רבי ירמיה – אינה קרבה אלא בבוקר.

ולדעת רבא [שתניא כוותיה] – היא באה גם בין הערבים, אבל כשם שבבוקר היא באה מעשרון שלם, כך בין הערבים היא באה מעשרון שלם.

ורבי יוחנן הסתפק בדבר.

מי מביא מנחת חביתין

א. כהן גדול.

כהן גדול מביא מנחת חביתין בכל יום, שנאמר, "וְהִכִּהֶן הַמְּשִׁיחַ תְּחִתָּיו מִבְּנֵי יַעֲשֶׂה אֹתָהּ".

ב. כהן הדיוט.

כהן הדיוט מביא מנחת חביתין פעם אחת ביום שמתחנך לעבודה. [י"מ שכן הדין בכל הדורות ביום שכהן גדול מתחנך לעבודה מביא מנחת חביתין. וי"מ שרק בני אהרן הביאו מנחה זו בימי המילואים ביום שנתחנכו לעבודה אבל לדורות אין המנחה הזו נוהגת בכהן הדיוט].

האוכל ממנחת חביתין עובר בלא תעשה

האוכל ממנחת חביתין עובר בלא תעשה, שנאמר בה, "פְּלִיל תִּקְטָר", וכן נאמר במנחת כהנים, "פְּלִיל תִּתְּיָהּ לֹא תֹאכְל", ללמוד בגזרה שווה, שכשם שהאוכל ממנחת כהנים עובר בלא תעשה, שנאמר "לֹא תֹאכְל", כך האוכל ממנחת חביתין עובר בלא תעשה.

דברים שהתקינו בי"ד

א. נסכי בהמה שנמצאת.

במקום אחר מבואר, שאם נמצאת בהמה סמוך לירושלים, [עד המרחק שבין ירושלים למגדל עדר]. זכרים יקרבו עולות. נקבות יקרבו שלמים. ומעיקר הדין המוצא צריך להביא את נסכי הקרבנות הללו והיו ממשכנים אותו על כך. אולם כשראו בי"ד, שהמוצאים היו מניחים אותם, ובורחים, תקנו, שיהיו הנסכים באים משל ציבור.

ב. נסכי קרבן ששלח גוי.

במקום אחר מבואר שהגויים שולחים קרבנות נדרים ונדבות להקרבה במקדש כישראל. ומעיקר הדין יש לו להביא עם הקרבן את נסכיו. אולם חכמים התקינו, שאם לא שלח את הנסכים עם הקרבן, הנסכים באים משל ציבור.

ג. נסכי קרבנות גר שמת בלא יורשים.

גר שמת בלא יורשים והניח קרבנות. אם הפריש עבורם נסכים בחייו, מקריבים את הנסכים הללו עם הקרבן. אולם אם לא הפריש נסכים בחייו, אי אפשר לקחת מנכסיו לנסכים, כי מאחר שמת בלא יורשים, כל נכסיו הפקר, ולכן תקנו חכמים שיהיו הנסכים באים משל ציבור.

ד. מנחת חביתין כשמת כהן גדול.

לדעת רבי שמעון, תקנת חכמים היתה, שתהא קרבה משל היורשים, [כפי שנתבאר לעיל].

ה. מעילה באפר פרה אדומה.

מעיקר הדין, יש איסור מעילה בגוף הפרה, שנאמר בה "חטאת", ללמד שדינה כקדשים, אבל באפרה אין מעילה, שנאמר "חטאת היא", היא ולא אפרה.

אך כשראו בי"ד שמזלזלים באפרה, להשתמש בו לרפואה על גבי המכה, תקנו חכמים, שיהיה בו דין מעילה מדרבנן, [שאיין בו חומש ולא קרבן].

אולם כשראו בי"ד, שנמנעו מלהזות במקום ספק טומאה, מחשש מעילה, החזירו את הדבר לדין תורה, שאין מעילה באפרה כלל.

דף נב

מהיכן היו גובים ממון לקניית פר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודה זה

< **לדעת רבי יהודה – עושים מגבית מיוחדת לצורך קרבנות אלו, ואין לוקחים מתרומת הלשכה המיועדת לשאר קרבנות ציבור הקבועים.**

< **ולדעת רבי שמעון – נוטלים מתרומת הלשכה.**

- **מתחילה אמרו, שאף לדעת רבי שמעון, מעיקר הדין יש לעשות מגבית מיוחדת לצורך הקרבנות הללו, אלא שחכמים חששו שמא יפגעו הציבור, ולא יתנו ולכן תיקנו ליטול מתרומת הלשכה.** [ודחו זאת, כי בדבר שיש בו כפרה לציבור, אין לחוש שיפגעו ולא יתנו].

- **ולמסקנה, טעמו של רבי שמעון, כי נאמר בעניין התמיד, [הבא מתרומת הלשכה], "קָרְבָּנֵי לְחָמֵי לְאִשִּׁי", שלוש לשונות של קרבן, ללמד, שכל מיני קרבנות ציבור קרבים מתרומת הלשכה כקרבן התמיד.**

עבודת התמיד היתה מתחלקת להרבה כהנים, כפי שמבואר במסכת תמיד, ותשע כהנים היו מעלים את הדברים העומדים להקטרה. (א) מעלה את הראש והרגל. (ב) מעלה את שתי הידים. (ג) מעלה את העוקץ והרגל. (ד) מעלה את החזה והגרה. (ה) מעלה את שתי הדפנות. (ו) מעלה את הקרבים. (ז) מעלה את הסולת של מנחת התמיד. (ח) מעלה את החביתין. (ט) מנסך את היין.

בבל היא עמוקה ולכן נקראת ארעא חשוכא [=ארץ חשוכה].

שיעור הלבונה של חביתי כהן גדול

לדעת אבא יוסי בן דוסתאי – מפריש שני קמצים. קומץ אחד מקריב בבוקר וקומץ אחד מקריב בערב. אבל אין להפריש קומץ אחד ולהקריב מחציתו בבוקר ומחציתו בערב שלא מצינו חצי קומץ קרב בפני עצמו.

ולדעת חכמים – מפריש קומץ אחד. מחציתו מקריב בבוקר ומחציתו מקריב בערב. אבל אין להפריש שני קמצים כי מנחת חביתין באה מעישרון ולא מצינו מנחה הבאה מעישרון שתהא זקוקה לשני קמצים.

שיעור השמן בחביתי כהן גדול

שלושה לוגין [כפי שנתבאר בדף נ"א]. לוג ומחצה מקריב בבוקר. ולוג ומחצה מקריב בערב.

שיעור הלבונה במנחת חביתין

כשמת כהן גדול ולא מינו אחר תחתיו

לדעת אבא יוסי בן דוסתאי – מפריש שני קמצים ולא יותר, ואף על פי שמידת הסולת כפולה [עשרון שלם], מידת הלבונה אינה כפולה, כי לא מצאנו שיעור הקטרה של שני קמצים יחד.

ולדעת חכמים – מתחילה הסתפקו בגמרא, האם כשם שמידת הסולת כפולה, כך מידת הלבונה כפולה, ויביא שני קמצים, או שרק מידת הסולת כפולה, [מהטעם שנתבאר בדף נ"א], אבל מידת הלבונה, שלא נאמר בה שתהא כפולה אינה כפולה. ומסקנת הגמרא שאינה כפולה, אלא מביא קומץ אחד.

שיעור השמן במנחת חביתין

כשמת כהן גדול ולא מינו אחר תחתיו

ספק בגמרא האם כשם שמידת הסולת כפולה כך מידת השמן תהא כפולה ויביאו ששה לוגין. או שרק מידת הסולת כפולה [מהטעם שנתבאר בדף נ"א] אבל מידת השמן שלא נאמר בה שתהא כפולה אינה כפולה ומביא שלושה לוגין. ומסקנת הגמרא שאינה כפולה אלא מביא שלושה לוגין.

סליק פרק התכלת